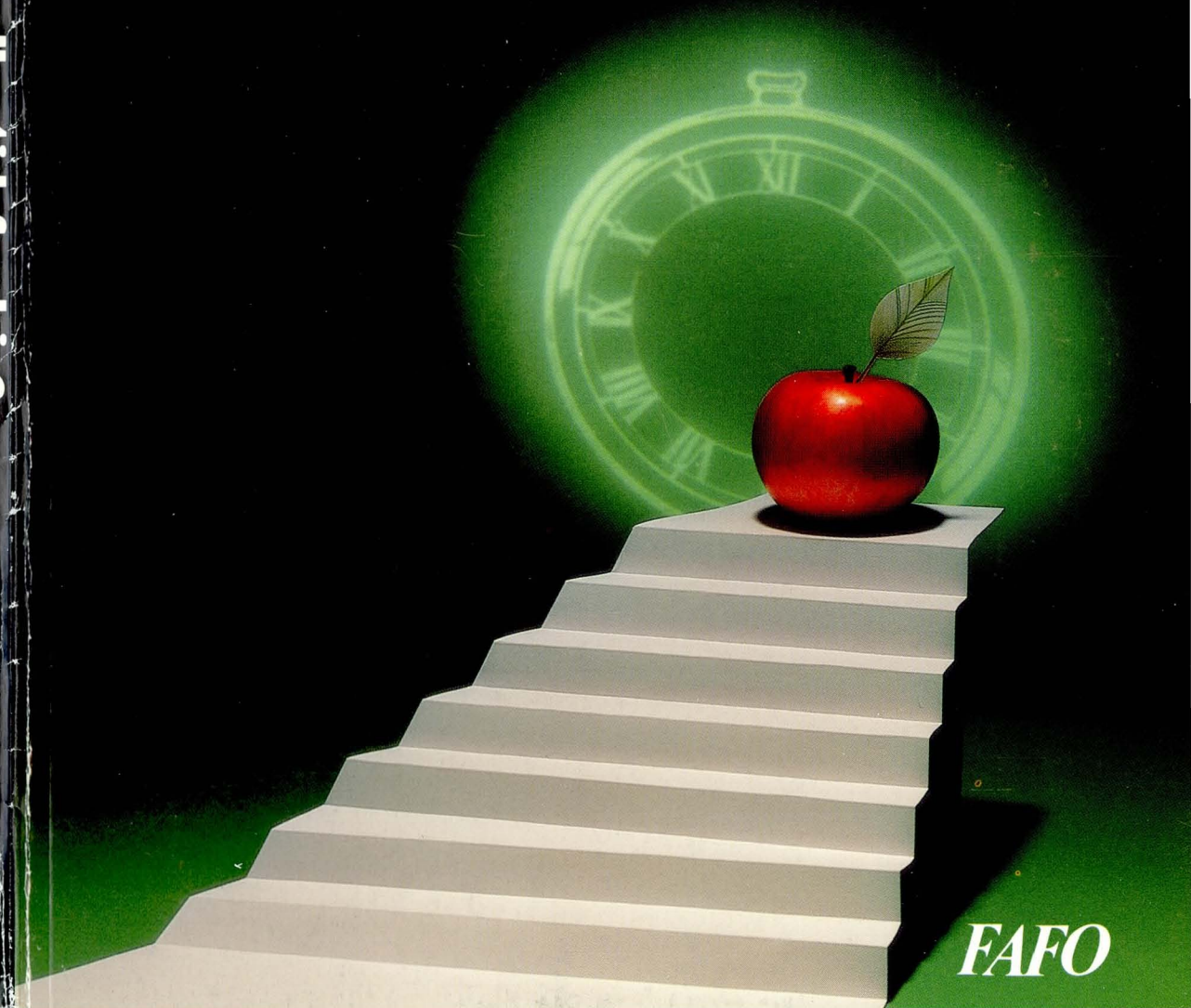


*Leif E. Moland*

# Kompetanse eller tidsfordriv?

*Opplysningsorganisasjonenes bidrag  
til norsk voksenopplæring*



**FAFO**



**Leif E. Moland**

# **Kompetanse eller tidsfordriv?**

**Opplysningsorganisasjonenes bidrag  
til norsk voksenopplæring**

**FAFO-rapport nr. 120**

---

© Fagbevegelsens senter for forskning,  
utredning og dokumentasjon 1991

ISBN 82-7422-069-2

# Innhold

|                                                                       |           |
|-----------------------------------------------------------------------|-----------|
| Forord                                                                | 5         |
| Sammendrag                                                            | 7         |
| <b>1 Innledning og bakgrunn for prosjektet</b>                        | <b>19</b> |
| <b>2 Prosjektgjennomføring og metode</b>                              | <b>23</b> |
| 2.1 Opplegget fram til utsending av skjemaer                          | 23        |
| 2.2 Utsending og innsamling av spørreskjemaer                         | 26        |
| 2.3 Representativitet                                                 | 30        |
| 2.4 Om organisasjonenes egne dataprogrammer                           | 32        |
| <b>3 Opplæring, utdanning og kompetanse</b>                           | <b>34</b> |
| 3.1 Opplysningsorganisasjonenes mål og oppgaver                       | 36        |
| 3.2 Behovet for voksenopplæring                                       | 39        |
| 3.3 Opplysningsorganisasjonenes tilbud                                | 43        |
| 3.4 Opplæring, utdanning og kompetanse                                | 48        |
| 3.5 Kompetanse i forhold til formaliserings- og organiseringsgrad     | 56        |
| <b>4 Voksenopplæringen i Norge. En generell gjennomgang</b>           | <b>60</b> |
| 4.1 Voksenopplæring: ikke bare opplysningsorganisasjoner              | 60        |
| 4.2 Hvilke befolkningsgrupper benytter seg av voksenopplæringstilbud? | 70        |
| 4.3 Oppsummering                                                      | 76        |
| <b>5 Opplysningsorganisasjonene i Norge</b>                           | <b>77</b> |
| 5.1 Studier av tilbudssiden i norsk voksenopplæring                   | 77        |
| 5.2 Målet for opplysningsorganisasjonenes opplæring                   | 82        |
| 5.3 Opplysningsorganisasjonene etter studievolume                     | 87        |
| 5.4 Hvilke fag gir organisasjonene opplæring i?                       | 89        |
| 5.5 Hvilke organisasjoner arrangerer ulike opplæringstilbud?          | 92        |

|                                                                                                                        |                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| <b>6 Opplysningsorganisasjonenes studietilbud</b>                                                                      | <b>98</b>      |
| 6.1 Voksenopplæring og kjønn                                                                                           | 98             |
| 6.2 Studieringer med og uten lærer                                                                                     | 105            |
| 6.3 Kursenes varighet                                                                                                  | 111            |
| 6.4 Kursenes faglige nivå og grad av eksamensorientering<br>og studiesammenheng                                        | 116            |
| 6.5 Deltakere per kurs                                                                                                 | 134            |
| 6.6 Språkopplæringen                                                                                                   | 136            |
| <br><b>7 Voksenopplæring. Resultater, mål og politikk</b>                                                              | <br><b>140</b> |
| 7.1 Den ideologisk motiverte voksenopplæringen                                                                         | 142            |
| 7.2 Voksenopplæring for bestemte grupper                                                                               | 145            |
| 7.3 Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og<br>utdanningsmarked                                             | 148            |
| 7.4 Hva slags voksenopplæring ønsker Stortinget, KUF,<br>Voksenopplæringsforbundet og opplysnings-<br>organisasjonene? | 160            |
| <br>Litteratur                                                                                                         | <br>163        |
| <br>Vedlegg 1 Forholdet mellom studietilbudets nivå, varighet<br>og bruk av lærerkrefter                               | <br>168        |
| Vedlegg 2 Oversiktstabell                                                                                              | 179            |
| Vedlegg 3 Ulike typer læring og opplæring                                                                              | 180            |
| Vedlegg 4 Fordeling av paragraf 24-midler                                                                              | 181            |
| Vedlegg 5 Tidspunkt for avvikling av voksenopplæringen                                                                 | 183            |
| Vedlegg 6 Opplysningsorganisasjonene i Norge                                                                           | 186            |
| Vedlegg: Brev fra KUF, spørreskjemaer                                                                                  | 187            |

# FORORD

I desember 1989 ba Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet FAFO fremskaffe statistisk materiale om innholdet i den opplæringen som gjennomføres i regi av opplysningsorganisasjonene. I tillegg til å gi en tallmessig oversikt over aktivitetene, legger rapporten "Kompetanse eller tidsfordriv?" vekt på å analysere de ulike typer kompetanse som utvikles gjennom denne delen av voksenopplæringen.

Referansegruppen har det siste året bestått av Bitten Kallerud, Anne Skomedal og Maj Birgit Rørslett fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Anne Hilde Gullichsen fra Norsk Voksenpedagogisk institutt og Hans Petter Andresen fra Voksenopplæringsforbundet. Hallgjerd Brattset var med fram til sin død 9. april 1991. Morten Lauvbø representerte Voksenopplæringsforbundet (tidligere Samnemnda for studiearbeid), fram til sommeren 1990. Vi har hatt et godt samarbeid i referansegruppen, og jeg vil takke spesielt for nyttige kommentarer til manuskriptet i slutfasen.

Jeg vil også takke opplysningsorganisasjonene for det arbeidet som er lagt ned i å besvare de omfattende spørreskjemaene. Samtaler med representanter for opplysningsorganisasjonene, og ikke minst motforestillinger som er kommet fram i forbindelse med foredrag jeg har holdt, har vært svært stimulerende.

Internt ved FAFO har Jon Erik Dølvik, Thore K. Karlsen og Arne Pape bidratt med verdifulle kommentarer. Ole Roger Sandstad har hjulpet til med fremstilling av tabellmaterialet. Takk også til Jardar Flaa og Bente Bakken for manusbearbeiding.

"Kompetanse eller tidsfordriv?" er første delrapport fra prosjektet "Opplysningsorganisasjonene i Norge", som FAFO utfører for Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. I den neste rapporten drøftes hvilken betydning organisasjonenes økonomi har for studietilbudet og studieaktiviteten.

Oslo, oktober 1991

Leif E. Moland



# SAMMENDRAG

## Livslang læring

Det er i ferd med å bli allmenn enighet om at voksenopplæring er viktig. Begrepet *livslang læring* er ikke lenger bare et fremtidsrettet slagord fremsatt av idealistiske pedagoger. Nødvendigheten av livslang læring er i ferd med å bli en realitet også for politikere, byråkrater, planleggere og ledere i arbeidslivet. Voksenopplæring er blitt viktig, neppe for den gode saks skyld, men fordi den er blitt nødvendig for arbeidslivet og for et mer komplisert samfunn.

I desember 1989 ba Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet FAFO fremskaffe statistisk materiale om innholdet i den opplæringen som gjennomføres i regi av opplysningsorganisasjonene. I tillegg til å gi en tallmessig oversikt over aktivitetene, legger rapporten vekt på å analysere de ulike typer kompetanse som utvikles gjennom denne delen av voksenopplæringen. De mest sentrale spørsmålene som belyses i rapporten, er:

- \* *Hvor finner vi hovedaktørene i norsk voksenopplæring?* I arbeidslivet, skoleverket, opplysningsorganisasjonene eller andre steder?
- \* *Hvilke opplysningsorganisasjoner dominerer de ulike opplæringsfeltene?* Organisasjonene etter målsettinger. Organisasjonene etter fagområder og aktivitetsomfang.
- \* *Hvem er opplæringen rettet inn mot?* Deltakere etter kjønn og tidligere utdanning.
- \* *Hva slags type opplæring gir organisasjonene?* Tema/emne, nivå, omfang/mengde.
- \* *Hvordan er opplæringen organisert?* Læremåte og bruk av lærerkrefter. Systematisering i moduler i forhold til annen intern eller ekstern opplæring. Bruk av ulike dokumentasjonsformer.

Disse spørsmålene utgjør rapportens empiriske fundament. Underveis knyttes de til problemstillinger som:

*\* Hvordan er organisasjonenes tilbud sett i forhold til bredere behov for voksenopplæring i Norge i 1990 åra? Bidrar organisasjonene til utjevning av utdanningsforskjellene i Norge?*

*\* Virker organisasjonenes opplæringstilbud som*  
- supplement til skoleverket, men med de samme mål?  
- alternativ til skoleverket, og med andre mål?

*\* Hvor står organisasjonenes opplæringstilbud i forhold til*  
- egne målsettinger?  
- lov om voksenopplæring?  
- folkeopplysningsidealene?  
- kommersiell markedsfilosofi?

## **Landsdekkende spørreskjemaundersøkelse**

I mai 1990 ble tre ulike spørreskjemaer sendt ut til opplysningsforbundene og -organisasjonene. Et skjema hvor vi ba om generelle opplysninger, ble sendt til hovedkontorene. Et annet stilte spørsmål til fylkesnivået i organisasjonene, mens et tredje inneholdt konkrete og ganske detaljerte spørsmål til lokallagene.

I løpet av høsten 1990 mottok vi i overkant av 1000 svar fra i alt 37 av 44 godkjente organisasjoner. Alle de største organisasjonene er med i undersøkelsen. Det samme gjelder de mest profilerte blant de mellomstore organisasjonene.

## **Omfanget av den totale voksenopplæringen i Norge**

Den største organiserte voksenopplæringen finner vi i arbeidslivet og hos opplysningsorganisasjonene. Skoleverkets bidrag dekker kun 3%. I rapporten kommer vi fram til en deltakersum på ca. 1,35 millioner personer. Selv om vi har eliminert "gjengangerne" innenfor hvert av de seks hovedfeltene (A-F), er det sannsynligvis en del som deltar i både personalopplæring i arbeidslivet og i skoleverkets eller organisasjonenes

voksenopplæring. Dette betyr at nettoantallet personer som deltar i voksenopplæring, er lavere.

*Tabell S.1 Deltakelse i voksenopplæring i Norge, fordelt på de største opplæringsinstitusjonene.*

| Voksenopplæringsarrangør        | Antall deltakende personer | %     |
|---------------------------------|----------------------------|-------|
| A. Opplysningsorganisasjonene   | 600 000                    | 44,6  |
| B. Personaloppl. i arbeidslivet | 600 000                    | 44,6  |
| C. Skoleverket                  | 43 000                     | 3,2   |
| D. Folkehøgskolene              | 15 000                     | 1,1   |
| E. Fjernundervisning            | 45 000                     | 3,3   |
| F. Arbeidsmarkedsopplæring      | 43 000                     | 3,2   |
| SUM                             | 1 346 000                  | 100,0 |

## Hva slags opplysningsorganisasjoner?

Under arbeidet med å systematisere materialet var det vanskelig å finne fremstillinger av det norske organisasjonssamfunnet som omtalte opplysningsorganisasjonene som egen gruppe. De blir gjerne oppfattet som undergrupper av ulike moderorganisasjoner som har bestemte samfunnsmessige mål. Dette tyder på at opplysningsorganisasjonene ikke blir oppfattet som egne enheter med selvstendige mål. Denne holdningen avspeiles også i fremstillinger som kun beskriver opplysningsorganisasjonene.

Det er interessant at utdanningsdepartementet, som bevilger penger til opplæring og utdanning, i sin siste, interne undersøkelse ikke har en egen kategori for opplysningsorganisasjoner hvor utdanning og opplæring er et mål i seg selv, og ikke bare et middel for å nå organisasjonsmessige mål. Dette kan forstås som uttrykk for at departementet primært oppfatter organisasjonene som kulturbærere i tråd med sentrale deler av folkeopplysningsstradisjonen, og ikke som utdanningsinstitusjoner.

I denne rapporten blir opplysningsorganisasjonene klassifisert etter om de har samfunnsmessige eller kunnskapsmessige mål. Studieaktiviteten kan være a) ideologisk motivert, b) siktet inn mot spesielle målgrupper, eller c) rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked. I den siste

gruppen står den faglige aktiviteten på egne ben, og trenger ikke legitimering gjennom en hovedorganisasjons mål eller behov.

Hver av disse tre hovedtypene av voksenopplæring kan imøtekomme ulike individuelle og samfunnsmessige behov. De har helt forskjellige mål, dekker ulike bruksområder og utvikler forskjellig slags kompetanse. De økonomiske kostnadene er også svært forskjellige.

## Opplysningsorganisasjonens faglige virksomhet

De største virksomhetsområdene ligger innenfor sang og musikk og estetiske fag. Her var det i 1989 gjennomført til sammen 27 000 kurs (tabell under) med over 330 000 deltakere (figur 6.1). Minst aktivitet er det innenfor servicefagene. Men de 385 kursene innen denne faggruppen er, som vi senere skal se, til gjengjeld godt organisert.

*Tabell S.2 Den samlede opplæringsvirksomheten inndelt etter emne-kategorier, rangert etter antall kurs.*

| Emnekategori                                | Antall kurs |
|---------------------------------------------|-------------|
| Sang og Musikk                              | 14 700      |
| Estetiske fag                               | 12 300      |
| Tillitsvalgtarbeid                          | 8 217       |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk | 6 736       |
| Språk                                       | 5 426       |
| Samfunnsfag                                 | 5 272       |
| Humanistiske fag og religion                | 4 277       |
| Andre fag (bl.a. idrett)                    | 4 175       |
| Sosialfag, helsefag                         | 3 080       |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag          | 2 933       |
| Service                                     | 385         |
| SUM                                         | 67 501      |

## Kjønnsfordelingen blant deltakerne

Ut fra forhåndsinformasjon om at opplysningsorganisasjonene var spesielt kvinnedominert, bærer fordelingen 54% kvinner og 46% menn i vårt materiale snarere bud om likhet enn om forskjeller. Kvinnene er i overvekt innenfor organisasjonenes utdanningstilbud. Dette gjelder også studietilbud

på høyere nivå. Mennene er derimot sterkest representert innen etterutdanning og på de fritidsrettede kursene.

## **Bruk av lærerkrefter**

Om lag 60% av opplæringen foregår med lærer. De fleste er lønnet. En del studiesirkler avvikles delvis med og delvis uten lærer. Andelen studiesirkler som arrangeres uten lønnet lærer, har økt jevnt siden 1974. Studiearbeid som ledes av lærere eller instruktører som ikke tar betalt, blir i offentlig statistikk registrert som kurs uten lærer. De offentlige tilskuddene til lærerlønn er halvert siden 1977, sammenliknet med utviklingen av den generelle konsumprisindeksen.

Bruken av lærer øker med kursets faglige nivå. Områder hvor opplæringen oftest foregår med lærer, er servicefag, språk, estetiske fag, idrett og økonomisk-administrative fag. Innen samfunnsfag, humanistiske fag og sang og musikk foregår opplæringen som oftest uten (lønnet) lærer.

## **Kursvarighet**

60% av kursene avvikles i løpet av 24 timer eller mindre. 13% av opplæringen foregår over 48 timer eller mer.

## **Fagnivå**

63% av kursene er på grunnnivå, 34% er på mellomnivå, og i overkant av 3% er på såkalt avansert eller høyere nivå. I denne rapporten er klassifiseringen av kurs på høyere nivå ikke knyttet til universitets- og høyskole-systemet. Derfor er tallet på disse kursene høyere enn hva man finner i de fleste andre statistikker.

Under analysen av fagnivå og kursenes muligheter for å kunne inngå i en større studiesammenheng, fremkommer det at opplysningsorganisasjonene har en tendens til å undervurdere sine egne opplæringstilbud.

## **Dokumentasjon av kompetanse**

Opplysningsorganisasjonene legger liten vekt på formell dokumentasjon av kompetanse. Bare ett av tretten kurs leder fram til en prøve eller eksamen. Graden av eksamensorientering øker med kursnivået. Innen

fagområdene økonomi-administrasjon, service og idrett er en større del av opplæringen lagt opp slik at deltakerne kan ta eksamen. Dette skjer enten som interneksamen eller ved at deltakerne går opp som privatister i det offentlige skolesystemet.

## Kompetanseinnholdet i opplysnings-organisasjonenes voksenopplæring

### Den ideologisk motiverte voksenopplæringen

Elleve opplysningsorganisasjoner er klassifisert som ideologiske, fordi størstedelen av deres opplæringsvirksomhet primært tar sikte på å utbre eller styrke bestemte verdier.

Denne gruppen arrangerer omkring 10% av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring.<sup>1</sup> Norsk Kristelig Studieråd står alene for halvparten av studieaktiviteten innen denne gruppen. Også mange av organisasjonene som ikke er klassifisert her, har studieringer hvor verdiformidling er en primær oppgave. Dette gjelder flere av særgruppe-organisasjonene, og ikke minst Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF) og Høyres Studieforbund. Derfor utgjør denne opplæringsvirksomheten betydelig mer enn 10% av opplysningsorganisasjonenes totale studievolum. I tillegg kommer også noen av de organisasjonene som ikke er med i undersøkelsen.

Rent faglig er målet for denne opplæringen å utvikle og styrke et gjennomarbeidet samfunnssyn eller livssyn hos deltakerne. Dette forventes å avstedkomme eller opprettholde et aktivt engasjement for de saker organisasjonen arbeider for.

Denne delen av voksenopplæringen er verken utdanningsfaglig eller yrkesfaglig fundert. Derfor skårer den rimeligvis lavt på både formaliserings- og organiseringsgrad. Eksamen eller andre prøver brukes overhodet ikke i opplæringen. Kursene er vanligvis ikke lagt opp i moduler. I forhold til de kompetansebegrepene som er gjennomgått i kapittel 3, gir denne delen av voksenopplæringen vesentlige bidrag til deltakernes realkompe-

---

<sup>1</sup> Dette gjelder den delen som mottar offentlige tilskudd på grunnlag av voksenopplæringsloven.

tanse. Bidragene er størst innen såkalt *organisasjonsspesifikk kompetanse* og *basiskompetanse*.

Kunnskap er her et middel til verdispredning, og krav om høyere formaliseringsgrad blir irrelevante. Den ideologisk funderte voksenopplæringens legitimitet (som tilskuddsberettiget på grunnlag av voksenopplæringsloven) står og faller med at den utgjør en grunnpilar for politisk og religiøst engasjement i befolkningen.

## **Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper**

Sytten organisasjoner er klassifisert som særgruppeorienterte, fordi størstedelen av deres opplæringsvirksomhet primært tar sikte på å hjelpe og styrke bestemte gruppers livs- og arbeidssituasjon. Disse består av i hovedsak to hovedgrupper. Den ene omfatter grupper av yrkesutøvere som skal ha yrkesfaglig eller faglig-politisk opplæring. Den andre består av pasientgrupper eller mennesker som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale handikap har behov for opplæring som er spesielt tilpasset deres situasjon. Her tenker vi dels på spesialkunnskap, dels på generell kunnskap formidlet i en spesielt tilpasset form.

Denne gruppen arrangerer omkring 30% av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. AOF er ikke klassifisert som særgruppeorganisasjon, men er likevel den desidert største arrangør innen opplæring av særgrupper. Derfor utgjør denne opplæringsvirksomheten mer enn 30% av opplysningsorganisasjonenes totale studievolum.

Blant særgruppeorganisasjonene finner vi også de største kjønnsforskjellene. Hos de yrkesfaglig orienterte organisasjonene er det en betydelig overvekt av mannlige deltakere, mens kvinnedominansen er omtrent like stor hos de andre organisasjonene.

## **De humanitære organisasjonene**

Deltakelse i studietilbudet gir både basiskompetanse og organisasjonsspesifikk kompetanse. Arbeidet for "livsnødvendig grunnkompetanse" til voksne som på grunn av ulykke eller sykdom har fått sin livssituasjon grunnleggende forandret, er omfattende. Det samme gjelder undervisning for å kompensere tapt grunnutdanning som følge av særgruppetilhørighet, enten det måtte skyldes sykdom, ulykke, bosted, alder eller noe annet.

Eksempler på basiskompetanse er lese- og skriveferdigheter, språkkunnskaper, kommunikasjonsevne og generell samfunnskunnskap. Deler av denne kunnskapen kan utgjøre et supplement til den offentlige utdanningen. Her er dokumentasjonskravet relevant.

I tillegg kommer innsikt i egen og pårørendes situasjon og spesiell samfunnskunnskap. Det siste gjelder særlig pasientgruppers behov for kunnskap om sitt eget sykdomsbilde og sine egne trygderettigheter. Dette er overveiende alternativ kunnskap i forhold til skoleverket.

Disse organisasjonene har også medlems- og medarbeideropplæring som gir innsikt i organisasjonens historie, mål og strategier. Her utvikles ferdigheter i å etablere og utnytte nettverk i organisasjonene, samt politisk innsikt innenfor organisasjonens virkefelt. Dette kan kalles organisasjonsspesifikk kompetanse.

Opplæringen av medarbeidere og tillitsvalgte kan gi kunnskaper, ferdigheter (og evner) som kan anvendes i flere organisasjoner, men med et relativt begrenset oppgaveregister (*operativ standardkompetanse*). Eksempler på dette er generell kunnskap om regnskapsførsel og budsjettering og kompetanse i å bruke standard programvare for tekstbehandling.<sup>2</sup>

Deler av denne typen opplæring gir kompetanse som er både oppgavespesifikk og organisasjonsspesifikk (*unik kompetanse*). Denne erverves gjerne gjennom spesielt tilrettelagt medarbeideropplæring for tillitsvalgte og ansatte i opplysningsorganisasjonen/moderorganisasjonen.

## De yrkesfaglige organisasjonene

De yrkesfaglige organisasjonenes andel av alle kurs med tilskudd fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet er svært lav. De yrkesfaglige organisasjonene har teoretiske og praktiske faglige kurs på høyt nivå. De faglig-politiske medlemsorganisasjonene arrangerer flest faglig-politiske kurs for tillitsvalgte på grunn- og mellomnivå.

De yrkesorienterte tilbudene er typiske videre- og etterutdanningskurs som bygger på deltakernes formelle og uformelle kompetanse ervervet gjennom utdanning og erfaring. Bygdefolkets Studieforbund holder eksempelvis kurs i hogstteknikk som inngår i kursserien "Aktivt skog-

---

<sup>2</sup> Denne type opplæring av medarbeidere og tillitsvalgte finner sted i alle større organisasjoner.

bruk", mens Norske Sivilingeniørers Studieforbund holder etterutdanningskurs i prosessregulering. Disse kursene gir først og fremst operativ standardkompetanse.

## **Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked**

Dette er den delen av voksenopplæringen som vies størst oppmerksomhet i denne rapporten. Her reises den klareste kritikken, men her finner vi også de største utviklingsmulighetene.

De opplysningsorganisasjonene som i første rekke forbindes med opplæring innenfor denne gruppen, er Folkeuniversitetet, AOF og Høyres Studieforbund gjennom Aftenskolen. Dette er også de mest typiske all round-organisasjonene innenfor voksenopplæringen. De mest faglig profilerte organisasjonene finner vi i Norges Idrettsforbund, Norges Husflidslag, Norges Sang- og Musikkråd og Studieforbundet Natur og Miljø.

Denne gruppen arrangerer omkring 60% av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. En del av dem, især AOF, har i tillegg virksomhet som både er rettet mot særgrupper og som er ideologisk motivert. Derfor utgjør den opplæringen som er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked, mindre enn 60% av opplysningsorganisasjonenes totale studievolume.

Både fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Voksenopplæringsrådet og flere av de store opplysningsorganisasjonene hevdes det at voksenopplæringen i økende grad er blitt orientert mot å gi yrkes- og studiekompetanse. Vi er enige i at dette er et viktig satsingsområde. Men fortsatt er dette feltet sterkt forsømt. Bare en liten del av voksenopplæringen gir deltakerne muligheter til å få dokumentert sin kompetanse.

Til sammen arrangerer Folkeuniversitetet (FU), AOF og Høyres Studieforbund (HS) ca. 4 000 kurs som gir deltakere anledning til å få sin kompetanse dokumentert gjennom en offentlig eller intern eksamen eller prøve. Det betyr at så mye som 40 000-50 000 deltakere gis mulighet for denne type dokumentasjon. I forhold til organisasjonenes totale aktivitet er dette likevel lavt, og det utgjør bare 10-15% av AOFs, FUs og HS' samlede opplæringsvolum på dette området. Selv om deres utdannings-tilbud dekker så mye som et helt årskull av befolkningen, fremstår

organisasjonene altså likevel først og fremst som leverandører av fritidskurs.

Et annet trekk ved den utdanningsrelevante opplæringen disse organisasjonene gjennomfører, er at eksamenstilbudet stort sett er knyttet til undervisning på universitets- og høyskolenivå. Slik går det inn i rekken av tilbud til den delen av befolkningen som har en betydelig utdanning fra før. Eksamensorientert undervisning på grunnnivå og mellomnivå forekommer svært sjelden. Dermed står den lavest utdannede delen av befolkningen fortsatt på stedet hvil.

De fleste kursene vil bidra til basiskompetanse i form av økt eller opprettholdt læringskapasitet. Undervisningen på høyere og avansert nivå leder innenfor flere fagområder fram til offentlige eksamener (f.eks. 1.-3. avdeling juss, grunnfag i sosiologi), og bidrar til økte analytiske ferdigheter og evner, økt samfunnskunnskap, økte lese- og skriveferdigheter, økt evne til å arbeide selvstendig, osv. Språkopplæringen gir selvfølgelig økt språkkompetanse. Folkeuniversitetet har satset på en formalisering av denne gjennom tilknytning til internasjonale sertifikater. Mye av den språkopplæringen opplysningsorganisasjonene tilbyr, er dessverre tilfeldig eller organisert i systemer som ikke er formelt tilpasset offentlige, norske eller internasjonale standarder.

Innen enkelte fagområder som økonomi, regnskap og edb formidles avgjort operativ standardkompetanse som for eksempel gjennom Høyres Studieforbunds kurs i WordPerfect eller kurset "Datakandidat 1". Kursene "Reiselivsskolen" og "Hjelpepleierutdanning" er eksempler fra to andre fagområder hvor opplæringen fører til operativ standardkompetanse, og hvor studietilbudet eksplisitt er yrkesorientert.

Generelt burde en større del av dette voksenopplæringsfeltet hatt høyere organiserings- og formaliseringsgrad, enten opplæringen foregår på grunnnivå, mellomnivå eller høyere nivå. Denne delen av voksenopplæringen tar sikte på å være et supplement til det offentlige utdanningstilbudet. Her er friheten fra "pensa og eksamener" et blindspor. Når det gjelder den øvrige delen av organisasjonenes opplæring, hvor virksomheten er et alternativ til skoleverket, er den friheten en styrke.

Den faglige kritikken som er blitt reist mot de nevnte all round-organisasjonene, gjelder ikke Norges Husflidslag, Norges Sang- og Musikkråd, Norges Idrettsforbund og Studieforbundet Natur og Miljø. Disse har spesialisert seg på hvert sitt fagområde. De har også det til felles at store deler av opplæringen er standardisert. Den gjennomføres som oftest med lønnede lærerkrefter.

## Hva slags voksenopplæring ønsker KUF, Voksenopplæringsforbundet og opplysningsorganisasjonene?

Utdanningsbehovet i den voksne delen av befolkningen er stigende. Ikke fordi utdanningsnivået er lavere enn tidligere, men fordi utdanningskravene er skjerpet. Man kan like det eller ikke, men situasjonen er ganske annerledes i dag enn da loven ble utformet i 1970-årene. Den gang ble opplysningsorganisasjonene - etter eget ønske - henvist til studieaktiviteter frie for pensa og eksamener. Det var utvilsomt en stor seier for deler av det norske organisasjonssamfunnet da man fikk lovfestet rett til offentlige tilskudd til opplæring, uten at denne måtte innordnes skolesystemets normer.

Representanter fra Voksenopplæringsforbundet understreker fortsatt viktigheten av å slippe å være bundet av bestemte pensa og eksamener, og det er vanskelig å være uenig i det. Men denne friheten fra bestemte formalia er så absolutt et tveegget sverd.

I rapporten påpeker vi et såkalt *målsettingsparadoks*, nemlig at § 1 og § 6 står i strid med hverandre. I den første får organisasjonene i oppgave å bidra til å minske utdanningskløften. I den andre pålegges de å holde seg unna den delen som virkelig kunne bidra til å heve utdanningsnivået for de mest trengende. En gjennomført verdiorientert voksenopplæring kan imidlertid ikke vende seg bort fra den delen av den voksne befolkningen som virkelig trenger utdanning, og overlate til dem å klare seg på egen hånd.

Dette leder over til det vi har kalt *brukerparadokset*, som de ansvarlige for norsk voksenopplæring ser ut til å ha slått seg til ro med. I stedet for å nå lavutdanningsgrupper som formålsparagrafer hos alle impliserte legger stor vekt på, er det de høytutdannede deltakerne som opprettholder det store volumet i organisasjonenes studieringer. I mange voksenopplæringskretser tolker man dette som et kvalitetsbevis. Er dette de velsignelser frihet fra bestemte formalia har ført til?

Vi har vist at opplysningsorganisasjonenes virksomhet er mangeartet og sammensatt. Her er stor aktivitet, og her er mange spenninger. Ikke minst politisk er voksenopplæring et motsetningsfylt felt. Anvaret for totalaktiviteten ligger hos Stortinget. Dette forsterkes av at voksenopplæringen er

lovregulert, og av at organisasjonene, slik de driver i dag, er avhengig av å følge de offentlige tilskuddsordningene.

Blant dem som til daglig driver med voksenopplæring, mangler det ikke på vilje til selvkritikk og endringsmotivasjon. Men få vet sikkert hva de skal gjøre. Departementet synes på den ene siden å mene at all voksenopplæring i regi av opplysningsorganisasjonene skal være forankret i bestemte kulturtradisjoner. Samtidig har vi mange uttalelser om å satse på "kompetanse". Disse bærer ofte preg av å være høyttenkning om fremtiden. De er i liten grad blitt realisert eller omsatt i konkrete planer eller tiltak.

At departementet ikke har tatt skrittet fullt ut, vises blant annet av den mangelfulle oppfølgingen av dokumentasjonsproblematikken og passiviteten i forhold til å klargjøre kriterier for alternative opplæringstilbud vis-à-vis skoleverket.

Mange forsøker å se fremover, og det mangler ikke på målformuleringer om å satse på realkompetanse som også lar seg dokumentere. Denne rapporten tar til orde for å øke andelen av voksenopplæring som drives utdanningsrasjonelt. Med det sikter vi til at opplæringen må inngå i større opplæringsplaner som enten styrker deltakernes studie- eller yrkeskompetanse, eller gir formell organisasjonsintern kompetanse.

I et slikt perspektiv bør en større del av opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring bli eksamensorientert og modultilpasset. Dette er kanskje det største løftet man kan gjøre for den gruppen av utdanningssøkende som ikke har mulighet til å følge skoleverkets utdanningstilbud, og som heller ikke får utdanningstilbud gjennom arbeidsplassen. Det vil bli nødvendig med tiltak for å øke tilgjengeligheten av relevante tilbud.

Det offentlige tilbudet til voksne utdanningssøkende er utilstrekkelig. Med basis i et sosialt kunnskapsperspektiv tar denne rapporten til orde for at en større del av opplysningsorganisasjonenes opplæringstilbud bør bli et reelt supplement til skoleverket. Dette er ikke uttrykk for kommersialisering og synkende sosialt engasjement, men heller for det motsatte. En voksenopplæring basert på solidaritetsverdier, må nettopp tilby formalkompetanse til utdanningssøkende. Et perspektiv som sterkere hadde betont samfunnets behov for politisk engasjement, ville i større grad ha prioritert organisasjonenes rolle som alternativ til skoleverket enn det vi har gjort.



# INNLEDNING OG BAKGRUNN FOR PROSJEKTET

## Livslang læring

Denne rapporten er skrevet i en tid da det er i ferd med å bli allmenn enighet om at voksenopplæring er viktig. Begrepet *livslang læring* er ikke lenger bare et fremtidsrettet slagord fremsatt av idealistiske pedagoger. Nødvendigheten av livslang læring er i ferd med å bli en realitet også for politikere, byråkrater, planleggere og ledere i arbeidslivet. Livslang læring, som formalisert opplæring, er snart ikke lenger bare et velferdstilbud til enkeltindivider. Det er også i ferd med å bli nødvendig for norske bedrifters konkurranseevne og for arbeids- og samfunnslivet.

Om lag hvert annet år produseres en ny NOU (norsk offentlig utredning) som understreker landets økende utdanningsbehov. Den siste (NOU 1991:4, "Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle") bærer preg av å være skrevet i en tid med høy arbeidsløshet, problemer for lavtutdannede og press på norske bedrifters konkurranseevne. Økt omstillingshastighet i arbeidslivet stiller større krav til arbeidstakernes muligheter og evner til omstilling og oppdatering av sine kunnskaper. Lave ungdomskull bidrar ytterligere til at vi ikke har råd til å sløse med det kunnskapspotensialet som ligger i den voksne del av befolkningen. Gamle slagord fra tider med høykonjunktur har fått ny aktualitet. Voksenopplæring er blitt viktig, neppe for den gode saks skyld, men fordi den er blitt nødvendig for arbeidslivet og den enkeltes evne til å klare seg i et mer komplisert samfunn.

## Prosjektets utgangspunkt

Hvert år skal Stortinget fordele midler til virksomhet som er viktig for land og folk. Siden potten er mindre enn behovet, foretas prioriteringer mellom konkurrerende formål. Og hvert år foregår det en kamp både mellom departementene og innad i det enkelte departementet om disse kronene.

Av KUFs budsjetter og regnskap for undersøkelsesperioden (1989), går det fram at bevilgningene til voksenopplæringen ble kraftig redusert, enda departementets totalbudsjett ikke inneholdt vesentlige nedskjæringer (Stortingsproposisjon nr. 1 1989-90, Kyrkje- og undervisningsdepartementet, Tillegg nr. 3 til samme proposisjon).

Dette kan tyde på at de som er satt til å ivareta voksenopplæringsinteressene, er for svake til å få gjennomslag. Slik jeg har oppfattet voksenopplæringsavdelingen i departementet, er det et stort behov for bedre data som kan synliggjøre hva pengene til voksenopplæring egentlig går til. De som arbeider på feltet, har en del, overveiende positive, *oppfatninger* om hva som skjer, mens utenforstående nok oftere har et mindre positivt bilde.

Satt på spissen, har man vanskeligheter med å tilbakevise påstander om at voksenopplæringen bare er kurvfletting, bibelgrupper og middelmådige språkkurs. Sikkert til glede for den enkelte, men ikke viktig nok til å bli prioritert av et utdanningsdepartement som også har ansvar for å dyktiggjøre arbeidskraft for morgendagens produksjonsliv.

Bedre statistikk på voksenopplæringsfeltet er ikke bare et spørsmål om å legitimere bevilgninger. Det er også en forutsetning for å styrke departementets muligheter til å ivareta sitt styringsansvar. Fra departementets politiske ledelse arbeides det offensivt for å utvikle og realisere en mer systematisk og omfattende politikk for oppbygging og spredning av kunnskap. Det er trolig bare et tidsspørsmål før turen kommer til voksenopplæringen. Nedover i embetsverket og interdepartementalt er det et uttrykt ønske om bedre integrering av mål og virksomhet på feltene voksenopplæring, arbeidsmarked, personalutvikling og generelle utdanningsbehov. I denne situasjonen må også Voksenopplæringsforbundet ta stilling til hvilken rolle det vil ha i utdanningsdebatten.

I dette lys ble FAFO bedt om å fremskaffe statistisk materiale som kan gi et bilde av den opplæringen som foregår i regi av opplysningsorganisasjonene, som er en av hovedaktørene innenfor voksenopplæringen.

Departementet har beskrevet målet for prosjektet slik:

- Få generell kunnskap om opplæring i opplysningsorganisasjonene
- tilbud og organisering av opplæringstilbud
- Få grunnlag for å lage en ny inndeling over typer opplæring i opplysningsorganisasjonene
- Klargjøre opplysningsorganisasjonenes plass i utdanningssystemet
- Bedre grunnlaget for å gi forskrifter til § 3 i loven (om kompetansespørsmål)." (KUF-Notat, 1989)

## **Empiristyrte eller problemstyrte fremstillinger?**

Departementets målsetting for prosjektet er beskrivende og empirisk orientert. Vår oppgave er å gi et relativt detaljert og konkret bilde av hva opplysningsorganisasjonene driver med. Dette kan vi gjøre enten ved å la innholdet i opplæringsvirksomheten (data i undersøkelsen) styre presentasjonen, eller ved å la utvalgte problemstillinger bli belyst gjennom utdrag av empirien. Vi har valgt å gjøre dette gjennom en systematisk gjennomgang av empirien, knyttet opp mot aktuelle problemstillinger.

Ettersom målet er å formidle opplysningsorganisasjonenes opplæringsvirksomhet i hele sin bredde, må nødvendigvis den empiriske fremstillingen bli ganske omfattende. Dette stiller krav til brukeren, fordi det kan gjøre veien fra problemstillinger via tabeller til konkrete handlingsplaner ganske lang. På den annen side gir en slik fremstilling rom for å bruke materialet til flere problemstillinger enn dem som blir behandlet i en avgrenset rapport.

I videste forstand er spørsmålet: Hvilken betydning har opplysningsorganisasjonene i arbeidet for å bevare og videreutvikle landets økonomi, natur og kultur? Dette krever en beskrivelse av innholdet i og omfanget av opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring. Hovedutfordringen er imidlertid å belyse spørsmålet: *Hva slags kompetanse utvikles gjennom opplysningsorganisasjonenes studievirksomhet?* Sagt på en annen måte: Hvilke individuelle og kollektive ressurser utvikles og videreutvikles gjennom voksenopplæringen? Hvilket omfang har denne aktiviteten, og hvem har glede og/eller nytte av den?

Prosjektets utgangspunkt var som nevnt rent beskrivende. Men under prosjektprosessen har interessen for at rapporten også skulle evaluere opplysningsorganisasjonenes tilbud økt, ikke minst fra organisasjonene selv. Denne rapporten benytter svar fra ca. 1/3 av hele det materialet som ble samlet inn høsten 1990. Vi har prioritert å legge fram innholdet i opplæringsaktiviteten. Spørsmål om organisasjonenes økonomiske

betingelser, betydningen av offentlige tilskudd og størrelsen på kursavgifter, foruten faglige og fordelingsmessige konsekvenser og muligheter for at organisasjonene tvinges til å markedstilpasse sin opplæringsvirksomhet, har vi i denne sammenhengen måttet la ligge.

## Problemstillinger

\* *Hvor finner vi hovedaktørene i norsk voksenopplæring?* I arbeidslivet, skoleverket, opplysningsorganisasjonene eller andre steder?

\* *Hvilke opplysningsorganisasjoner dominerer de ulike opplæringsfeltene?* Organisasjonene etter målsettinger. Organisasjonene etter fagområder og volum.

\* *Hvem er opplæringen rettet inn mot?* Deltakere etter kjønn og tidligere utdanning.

\* *Hva slags type opplæring gir organisasjonene?* Tema/emne, nivå, omfang/mengde.

\* *Hvordan er opplæringen organisert?* Læremåte og bruk av lærekrefter. Systematisering i moduler i forhold til annen intern eller ekstern opplæring. Bruk av ulike dokumentasjonsformer.

Disse spørsmålene utgjør rapportens empiriske fundament. Underveis knyttes de til problemstillinger som:

\* *Hvordan er organisasjonenes tilbud sett i forhold til generelle behov for voksenopplæring i Norge i 1990 åra? Bidrar organisasjonene til utjevning av utdanningsforskjellene i Norge?*

\* *Virker organisasjonenes opplæringstilbud som:* Supplement til skoleverket, men med de samme mål; alternativ til skoleverket, og med andre mål?

\* *Hvor står organisasjonenes opplæringstilbud i forhold til:* Egne målsettinger, lov om voksenopplæring, folkeopplysningsidealene, kommersiell markedsfilosofi?



## PROSJEKTGJENNOMFØRING OG METODE

### 2.1 Opplegget fram til utsending av skjemaer

Da prosjektet startet, var departementets fremste mål "å få generell kunnskap om tilbud og organisering av opplæringstilbud i opplysningsorganisasjonene" (KUF-notat 30.10.89). Den delen av virksomheten som var spesielt godkjent, og som dertil mottok økonomiske tilskudd i tråd med lov om voksenopplæring, skulle prioriteres. Det ble understreket at man ønsket en *breddeundersøkelse*.

Med dette utgangspunktet var det naturlig å innhente data i form av en landsdekkende spørreskjemaundersøkelse. Likeledes var det åpenbart at de ønskede opplysninger best kunne innhentes fra arrangørene.

#### Hvilke organisasjoner er med i undersøkelsen?

På denne bakgrunn besluttet vi å trekke med flest mulig, av de 44 godkjente opplysningsorganisasjonene.<sup>1</sup> Organisasjonene er svært forskjellige når det gjelder både størrelse, studieinnhold og målgrupper. Et mindre utvalg av organisasjoner vil vanskelig kunne gjengi dette mangfol-

---

<sup>1</sup> En del av disse er studieforbund med et betydelig antall medlemsorganisasjoner. En fullstendig oversikt over disse er tatt med i vedlegg 6.

det. For å fange opp hele spekteret i voksenopplæringen, har vi trukket inn både organisasjoner og områder som ikke er med i andre sentrale rapporter om opplysningsorganisasjonene (Brattset 1980). Dette betyr at også opplysningsorganisasjoner som ikke er medlemmer av Voksenopplæringsforbundet, er blitt invitert til å delta. Det samme gjelder de minste organisasjonene, som ofte ellers er utelatt.

Slik sett er dette et unikt materiale. Aldri har så mange organisasjoner svart på så mange spørsmål. Til sammen innbefatter materialet 230 variabler.

## **Følgende organisasjoner ble invitert til å delta i undersøkelsen:**

### **1) Har svart på skjemaene**

Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)  
Bygdefolkets Studieforbund (BSF)  
Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)  
Folkeuniversitetet (FU)  
Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)  
Høyres Studieorganisasjon (HS)  
Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)  
Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)  
Marxistisk Opplysningsråd (MOR)  
Nasjonalforeningen for folkehelsen (NFF)  
Noregs Mållag (NM)  
Norges Blindforbund (NBF)  
Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)  
Norges Røde Kors (NRK)  
Norges Husmorforbund (NH)  
Norges Husflidslag (NHL)  
Norges Idrettsforbund (NIF)  
Norges Døveforbund (NDF)  
Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemd (NBS)  
Norsk Foreldrelag for funksjonshemma (NOFF)  
Norsk Forbund for Hørselshemmede (NFH)  
Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)  
Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)

Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)  
Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)  
Samenes Landsforbund (SLF)  
Samisk Studieforbund (SOL)  
Senterpartiets Studieforbund (SPS)  
Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)  
Studieforbundet Ny Verden (SNV)  
Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)  
Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)  
Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS)  
Venstres Opplysningsforbund (VO)  
Vestlandske Blindeforbund (VBF)

## **2) Har ikke svart**

Folkeakademiens Landsforbund (FAL)  
Frikirkelig Studieråd (FSR)  
Noregs Undomslag (NU)  
Norges Ingeniørorganisasjons Studieorganisasjon (NITO)  
Yrkesorganisasjonenes Studieforbund (YSF)

Katolsk Studieråd (KSR)  
Norges Fiskarlag (NFL)  
Norges Kooperative Landsforening (NKL)  
Norsk Politiforbund

De fire siste lot være å fylle ut spørreskjemaene i samråd med oss, ettersom de har ingen *registrert* aktivitet.

## **Hvilke organisasjonsnivåer er med?**

Et typisk trekk ved de fleste opplysningsorganisasjonene er at den konkrete opplæringsaktiviteten er lokaltstyrt. Lokalforeningens aktiviteter får hovedkontoret gjerne kjennskap til i ettertid i forbindelse med tilskuddsfordelingen. Og da - litt spissformulert - innskrenker de viktigste opplysningene seg til hvorvidt kursene har hatt minst fem deltakere og gått over minst tre dager og tolv timer, slik at de oppfyller lovens minstekrav for tilskuddsberettigelse.

På grunn av det store mangfoldet innen hver organisasjon har vi gått ut med tre ulike spørreskjemaer på tre nivåer. Et skjema for generelle opplysninger er rettet til hovedkontorene. Et annet skjema stiller spørsmål til fylkesnivået i organisasjonene, mens et tredje skjema inneholder konkrete og ganske detaljerte spørsmål til lokallagene.

Hos de minste opplysningsorganisasjonene er alle skjemaene besvart sentralt. Hos de større forbundene og organisasjonene kommer de fleste besvarelsene fra lokallagene. Her er virksomheten så omfattende at sentraladministrasjonen vanskelig kunne greid å innhente de opplysningene vi er interesserte i.

## 2.2 Utsending og innsamling av spørreskjemaer

I begynnelsen av mai 1990 ble det avholdt et informasjonsmøte i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet hvor nesten alle organisasjonene var til stede. Her ble opplegget for spørreundersøkelsen fremlagt og diskutert. Enkelte endringer i spørreskjemaene ble foretatt,<sup>2</sup> før de ble utsendt i månedsskiftet mai-juni. Av hensyn til organisasjonenes store arbeidspress ved semesterstart, ble svarfristen utsatt fra 20. august til 20. september. Alle som ba om det, fikk fristen automatisk forlenget til 20. oktober. Nesten halvparten overholdt denne. Flertallet av besvarelsene kom inn i løpet av første halvdel av november.

Datamaterialet var ferdig kodet og punchet eller registrert i midten av desember 1990. Da hadde vi mottatt et eller annet skriftlig svar fra 37 opplysningsorganisasjoner. På de ulike skjemaene fordeler svarene seg slik:

|                               |                   |
|-------------------------------|-------------------|
| Spørreskjema 1 (sentralnivå): | 33 organisasjoner |
| Spørreskjema 2 (fylkesnivå):  | 34 organisasjoner |
| Spørreskjema 3 (lokalnivå):   | 35 organisasjoner |

---

<sup>2</sup> I ettertid kunne man nok ha ønsket at representantene fra organisasjonene og departementet med kjennskap til voksenopplæringsfeltet hadde kommet med flere forslag.

Alle de største organisasjonene (mer enn 2 000 opplæringstiltak med KUF-tilskudd i 1989) har besvart skjemaer av alle kategorier. Blant de mellomstore (300-2000 tiltak) er det kun én organisasjon som helt har unnlatt å svare. Enkelte andre har avgitt svar som ikke har latt seg bruke. Blant de mindre organisasjonene er det stort sett bare de aller minste som ikke har svart. Dette har skjedd i forståelse med FAFO.

Studielederen i en av de minste opplysningsorganisasjonene sa det slik:

"Med vår svake økonomi og sparsomme bemanning, svarer det seg ikke å søke om midler til studieringvirksomheten. Vi får likevel så små tilskudd at det knapt dekker lønnen til den personen som skal arbeide med søknaden.<sup>3</sup> Når så arbeidsgiveravgiften kommer på toppen, lønner det seg ikke. Derfor har vi sluttet å registrere studievirksomheten."

Situasjonen har en viss parallell i alle opplysningsorganisasjonene, idet de vanligvis kun tar seg tid til å registrere den studieaktiviteten som har mottatt offentlige tilskudd. Derfor finnes det lite statistikk over den delen av studieaktiviteten som ikke har fått tilskudd.

En av organisasjonene i undersøkelsen uttrykker seg slik:

"Departementets skjemavelde, hvor vi må fylle ut omfattende spørsmål er så tidkrevende at vi ofte lar være å søke om midler. Tilskuddene er likevel så små at det ikke svarer seg. Dette fører selvfølgelig til at det aktivitetsbilde som kommer frem på grunnlag av organisasjonenes innrapporteringer ikke blir riktig."

De fleste organisasjonene som har svart, har besvart ett eller flere eksemplarer av hver skjematype. Svært mange har sendt inn tilleggsinformasjon i form av kommentarer, brev, statistikk, årsmeldinger eller studiemateriell. Dette har vært til god hjelp i arbeidet for å forstå organisasjonene.

---

<sup>3</sup> Dette fenomenet er det naturlig å ta opp sammen med spørsmålene om organisasjonenes økonomi og profesjonalitet i neste rapport.

## Undersøkelsenheter

Selv om grunnenheten er opplysningsorganisasjonene, vil vi for det meste operere med et antall enheter som langt overstiger de "noen-og-tretti" deltakende organisasjoner.

|                                  |                                               |
|----------------------------------|-----------------------------------------------|
| Spørreskjema 1 har 33 enheter.   | Analyseenhet: Hovedorganisasjon               |
| Spørreskjema 2 har 410 enheter.  | Analyseenhet: Fylkesorganisasjon              |
| Spørreskjema 3 har 2379 enheter. | Analyseenhet: Emnekategori/lokal-organisasjon |

Når spørreskjema 2 har 410 enheter, kommer det av at vi har mottatt 410 besvarelser av skjema 2 fra 410 fylkeslag. Vi har mottatt 584 eksemplarer av spørreskjema 3. De fleste mindre og mellomstore organisasjonene har valgt å slå sammen virksomheten i lokallagene etter fylke. Derfor har vi ofte mottatt fra 14 til 19 "lokallagsskjemaer" selv om organisasjonen har langt flere lokallag.

Grunnen til at 584 spørreskjemaer kan utgjøre 2379 enheter, er at skjema 3 er inndelt i tolv like "underskjemaer" - ett for hver faglige emnekategori (se vedlegg). Et aktivt lokallag i AOF eller Folkeuniversitetet som eksempelvis har aktiviteter innen sju av de tolv emnekategoriene, vil registreres som sju enheter.

## Kvaliteten på besvarelsene

I en undersøkelse hvor dataene skal brukes til å besvare både konkrete og generelle spørsmål, er det en forutsetning at datagrunnlaget er pålitelig. Tre kritiske spørsmål som bør stilles er:

*Er spørsmålene vi har stilt i skjemaene, brukbare til å besvare spørsmål vi stiller i undersøkelsen?* I en undersøkelse dukker det gjerne opp nye, interessante problemstillinger underveis. Dette kan være en følge av at forskeren er blitt bedre kjent med feltet, eller at oppdragsgiveren har fått behov for å belyse en ny side. Kan svar på gamle spørsmål brukes til å analysere nye spørsmål?

Et annet problem er hvorvidt spørsmålene er stilt så presist at informantere oppfatter dem på samme måte.

*Har informantene svart på det vi har spurt om?* Dette er ikke så mye et spørsmål om hvor mange svar informanten har avgitt. Det er mer et spørsmål om hvordan informanten har tolket spørsmålet, og hvor nøyaktig han eller hun har vært med å besvare det.

Å kode data er til tider en ganske kjedelig jobb. Generelt kan en si at jo vanskeligere det er for informanten å svare "riktig", jo viktigere er det at folk som skal bruke datasettet, også kjenner til grunnlaget for rådataene. I denne undersøkelsen har erfaringene fra kodearbeidet vært til stor nytte.

Kvaliteten på de enkelte besvarelsene har variert noe. Dette skyldes delvis at de personer som har fylt ut spørreskjemaene, ikke har hatt tilstrekkelig tid til rådighet. Noen har svart på grunnlag av de opplysninger de har hatt i hodet, mens andre samvittighetsfullt har brukt en betydelig mengde tid i arkivene for å finne de rette tall og regne dem om slik at de passer til våre spørsmål.

En del har plassert kurs i gale emne kategorier,<sup>4</sup> trolig som følge av at våre kategorier er forskjellige fra hva de er vant til. Der det har vært mulig, uten å gjøre feilen enda større, har vi stort sett omplassert de kursene som er registrert i feil kategori. Det samme gjelder også enkelte andre spørsmål.

*Er svarene vi har fått, representative for den virkeligheten vi vil beskrive?* Her er det avgjørende at vi har mottatt så mange svar på et spørsmål, at vi med en viss sannsynlighet kan generalisere. Universet i denne undersøkelsen er all voksenopplæring i Norge som foregår i organisasjonenes regi.

I hvilken grad materialet kan brukes til å belyse de ulike spørsmål vi ønsker å si noe om, vil vi ta opp etter behov under behandlingen av hvert spørsmål. Det samme gjelder de tilfellene hvor svarene på ett og samme spørsmål ikke er avgitt på like premisser. Dette kan skyldes at spørsmålene ikke har vært presise nok, eller at den som har besvart skjemaet ikke har hatt tilstrekkelig informasjon om sin organisasjon. Prosjektets metodiske utfordringer ligger nok først og fremst her, og ikke i spørsmålet om statistisk representativitet.

Generelt kan vi slå fast at resultatene som presenteres i denne undersøkelsen, rent kvantitativt er representative for opplysningsorganisa-

---

<sup>4</sup> Emnekategoriene blir gjennomgått i kapittel 4.

sjonenes voksenopplæring i Norge. Graden av representativitet for de tre spørreskjemaene varierer noe.

Av 44 godkjente opplysningsorganisasjoner har 34 besvart spørreskjema 1. Så om universet defineres som de 44 organisasjonene, kan vi si at utvalget dekker 77,3%.

Men som mål på hvor godt vi dekker voksenopplæringsaktiviteten har det begrenset verdi. Dette har sin forklaring i den enorme forskjellen på små og store organisasjoner. De fem største organisasjonene står alene for ca. 3/4 av hele voksenopplæringsaktiviteten, og hver enkelt av dem har et opplæringsvolum som er flere tusen ganger større enn hos de minste. Dersom en av de store ikke hadde vært med i utvalget, ville ikke ti av de mindre organisasjonene kunnet kompensere for volumtapet. Likeledes ville fraværet av de mellomstore organisasjonene hatt langt større betydning for det voksenopplæringsbilde vi skal presentere, enn det antall kurs organisasjonen ville representert, skulle tilsi. Det kommer av at en del av dem har en så særegen kursprofil at de alene dekker store deler innen sine bestemte fagområder.

## 2.3 Representativitet

### Hvor representative er svarene i skjema 1?

Voksenopplæringsforbundet opererer med et kursvolum for 1989 på 72 616 kurs, mens vi i denne undersøkelsen gjennom skjema 1 har registrert 68 315. Om vi forutsetter at Voksenopplæringsforbundets tall<sup>5</sup> i denne sammenhengen dekker hele universet, gir dette oss en utvalgsprosent på ca. 95%.<sup>6</sup>

Om vi sammenlikner vårt utvalg med Voksenopplæringsforbundets oversikter, kommer det fram at vi har data fra fire organisasjoner som mangler i Voksenopplæringsforbundets statistikk. På den annen side har vi ikke data fra åtte av de organisasjonene som inngår i Voksenopplæringsforbundets tabeller. Dette gjelder svarene på spørreskjema 1.

---

<sup>5</sup> Voksenopplæringsforbundets årsmelding, 1989, tabell 1 "Studieaktivitet m/stattilskott", s. 34, og tabell 2 "Oversyn over emne i studieringane", s. 39.

<sup>6</sup> Resultatet blir omtrent det samme om vi bruker deltakere eller studietimer som indikator på opplæringsvolum (se tabell 5.1).

Flertallet av disse åtte organisasjonene har enten svart på de andre skjemaene eller avgitt svar i annen form. Vi har altså en del opplysninger om dem.

### **Hvor representative er svarene i skjema 2?**

Her er spørsmålene av en slik art at representativitetsspørsmålet er ekstra viktig. Men siden skjema 2 har liten betydning for denne rapporten skal vi ikke gå nærmere inn på spørsmålet her.

### **Hvor representative er svarene i skjema 3?**

I denne rapporten er nesten alle dataene vi bruker, basert på besvarelsene i skjema 3. Gjennom disse har vi mottatt opplysninger om studieaktiviteten i 48 396 kursvirksomheter. Dette utgjør 70,8 % av det kursvolum vi har fått innrapportert gjennom skjema 1, og omtrent den samme andel i forhold til Voksenopplæringsforbundets tall.<sup>7</sup>

Med et materiale som dekker nesten 70 % av universet, har vi et godt utgangspunkt. Når vi i tillegg har fått med både de mest profilerte og de største organisasjonene, kan vi være ganske sikre på at det totalbildet som gis gjennom utvalget, rent statistisk sett er riktig.

Analysen av svarfordelingene på de enkelte spørsmål vil bli foretatt på flere nivåer. Det er ingen grunn til å sette spørsmålsteget ved bildet av totalfordelingene eller ved svarene fordelt etter faglig innhold. Eksempelvis vil feilmarginene for kjønnsfordelingen blant deltakerne innenfor de ulike fagområdene være helt ubetydelige. Derimot står vi overfor en utfordring når vi skal presentere svarene fra hver enkelt organisasjon.<sup>8</sup>

For enkelte organisasjoner er differansen mellom svarene i skjema 1 og svarene i skjema 3 ganske stor. Vi har for eksempel motatt besvarelser fra over 150 lokallag fra AOF og Folkeuniversitetet til sammen. Likevel mangler vi fra disse to organisasjonene ca. 15 000 kurs, altså nesten 1/4

---

<sup>7</sup> Materialet i skjema 3 dekker 66,6% av det aktivitetsvolum som fremkommer i Voksenopplæringsforbundets tabell 1 "Studieaktivitet m/stattilskott", s. 34 i Årsmelding for 1989. I forhold til Voksenopplæringsforbundets tabell 2 "Oversyn over emne i studieringane", s. 39 i årsmeldinga, dekker vi 70,9%.

<sup>8</sup> Gjelder analysene basert på skjema 3-besvarelsene.

av det totale kursvolumet for alle organisasjonene. Dette kan slå ut på blant annet det innbyrdes volumet mellom de faglige emnekategoriene. Særlig merkbart blir det innen de fagområdene hvor AOF og/eller FU er særlig dominerende. Derfor har vi vektet svarene i skjema 3, slik at de korresponderer med svarene i skjema 1.

Fra de organisasjonene hvor vi i utgangspunktet har mottatt mange skjema 3-besvarelser, kan vi greit generalisere så lenge vi ikke splitter opp tallmaterialet i for mange variabler. Verre er det for de organisasjonene hvor vi i utgangspunktet har få besvarelser. Hvis disse i tillegg utgjør en liten del av organisasjonens totale opplæringsvolum, vil tallene være beheftet med en betydelig usikkerhet. Dette gjelder særlig hvis organisasjonens aktiviteter er spredt over et bredt faglig spekter. For de mest profilerte organisasjonene er dette metodeproblemet mindre.

De opplysningsorganisasjonene hvor usikkerheten er størst, er, rangert etter usikkerhet: Venstre, Senterpartiet, Norske Kvinners Sanitetsforening, Kristelig Folkeparti og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Dette er alle organisasjoner med et relativt profilert studietilbud. Siden de også har ganske lav studieaktivitet, vil eventuelle generaliseringsfeil ikke slå ut på totalfordelingene. Spesielt vil vi ta et forbehold for partiet Venstre. Her vil trolig enkelte av våre tall avvike noe fra virkeligheten. For totalbildet er dette imidlertid uten betydning.

## 2.4 Om organisasjonenes egne dataprogrammer

I arbeidet med å kontrollere vektene og vurdere egne data har både Voksenopplæringsforbundets og organisasjonenes interne statistikk vært til god nytte. Til all statistikk vil det være knyttet usikkerhet. Men den dagen organisasjonene tar i bruk felles rapporteringsstandarder som benyttes fra lokallagsnivå og oppover, vil mye være vunnet. Dette gjelder egentlig hele utdanningssektoren.

Organisasjonene har brukt mye tid på å overføre sine data til våre emne kategorier. Tilsvarende bruker de årlig mye tid til å omgjøre sine egne talloppgaver når de rapporterer til Voksenopplæringsforbundet og departementet. Alternativ praksis er at Voksenopplæringsforbundet selv må gjøre konverteringsarbeidet.

Disse datasystemene, som flere av organisasjonene rår over, gir hver for seg meget god informasjon om opplæringsvirksomheten. Her burde det

derfor være i felles interesse for både myndigheter og organisasjoner at man kommer sammen i et forsøk på å samordne kodebruken. På grunnlag av det de enkelte organisasjonene har i dag, burde det være en grei oppgave å utvikle ett felles system som alle bruker. Dette har i alle fall fire klare fordeler:

- Organisasjonene og Voksenopplæringsforbundet slipper å omarbeide data hver gang de skal rapportere til henholdsvis Voksenopplæringsforbundet og departementet. Her kan det utvilsomt spares inn noen årsverk.
- Ved å bruke samme språk får man entydige data. Oversettelsesfeilene elimineres ved at man unngår tvil om hvordan opplæringsaktivitetene skal klassifiseres.
- Man får omfattende og ganske detaljerte data for hele voksenopplæringsfeltet.
- Man får mer anvendbare data. Dette er et klart uttrykt ønske fra både myndigheter og mange organisasjonsledere med planleggings- og styringsansvar.



## OPPLÆRING, UTDANNING OG KOMPETANSE

Kapitlet har to mål: 1) Å definere begrepene opplæring, utdanning og kompetanse slik at de kan anvendes på det konkrete voksenopplærings-tilbudet. 2) Å vise sammenhengen mellom voksenopplæringens mål, behov og produkt, og at voksenopplæringen ikke kan vurderes ut fra aktivitets-statistikk alene.

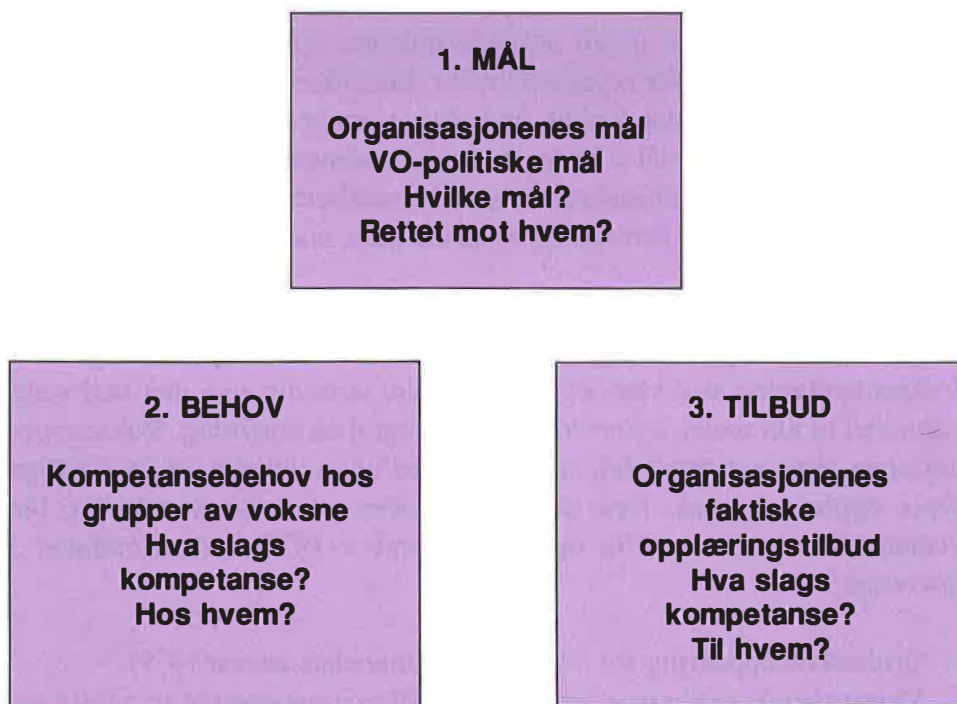
En fullstendig analyse av voksenopplæringen i Norge må for det første kartlegge hva slags kompetanse som faktisk utvikles (boks 3 i figur 3.1). Derneft må opplæringsvirksomheten ses i forhold til aktørenes uttalte organisasjonsmessige og politiske målsettinger (boks 1). Det bildet vi da får (ved å sammenstille boks 3 og boks 1), må til slutt vurderes opp mot kompetansebehovet i den voksne del av befolkningen (boks 2). Det er altså tre sider som må med.

Denne rapporten tar ikke sikte på å foreta en slik helhetlig analyse. Dens bidrag til kunnskap om voksenopplæringen i Norge ligger først og fremst i vår gjennomgang av tilbudssiden (boks 3). Dette forhindrer imidlertid ikke at det vil bli lagt vekt på å se opplæringstilbudet i sammenheng med både målsettings- og behovsspørsmål.

Man kan gå ut fra at all voksenopplæring gir en eller annen form for kompetanse. Dette var også oppdragsgivers utgangspunkt da FAFO ble bedt om å kartlegge kompetansegrad og -type med bakgrunn i kursomfanget innen de ulike fagområdene. Det har vært et ønske å unngå å bruke

de vanlige, men fastlåste termene som kompetansegivende versus ikke kompetansegivende opplæring, eller matnyttige kurs versus hobbykurs.

*Figur 3.1 Hovedelementene i en analyse av norsk voksenopplæring*



Så snart spørreskjemaene var samlet inn, og besvarelsene systematisert, ble datamaterialet diskutert i forhold til begreper som opplæring, utdanning og ulike kompetansetermer. Og like snart som begrepene ble tatt i bruk, viste det seg at deltakerne i referansegruppen tolket dem på ulikt vis. Slik ble det naturlig å vie disse begrepene spesiell oppmerksomhet.

## 3.1 Opplysningsorganisasjonenes mål og oppgaver

En gjennomgang av opplysningsorganisasjonenes mål og oppgaver har naturlig to utgangspunkter: *Hvilke oppgaver tillegges de etter lov om voksenopplæring? Hva oppgir organisasjonene selv som sine hovedmål?*

I et eget kapittel blir organisasjonene klassifisert etter intensjoner og målgrupper, og etter det faglige innholdet i opplæringen. De aller fleste oppgir at de har som mål å hjelpe de lavest utdannede i befolkningen. De har altså en klart verdiforankret virksomhetsmålsetting. I tillegg har svært mange organisasjoner formidling av spesifikke, andre verdier som mål.

### Lovens definisjon av og intensjon med voksenopplæring

Voksenopplæring skal være et tilbud til alle, samtidig som den skal være et middel til økt sosial, kjønnsmessig og geografisk utjevning. Voksenopplæringen utgjør et bredt felt med en rekke ulike aktører og forskjellige typer opplæringstiltak. Den nåværende loven om voksenopplæring ble vedtatt i Stortinget i 1976, og trådte i kraft i 1977. Loven omfatter i hovedsak:

- Grunnskoleopplæring for voksne. Kommunenes ansvar (§ 5).
- Videregående opplæring for voksne. Fylkeskommunenes ansvar (§ 4).
- Opplysningsorganisasjonenes opplæring (§ 6).
- Etterutdanning i videregående skoler. Fylkeskommunenes ansvar (§ 4).
- Etterutdanning ved høyere utdanningsinstitusjoner. Statens ansvar (§ 18).
- Opplæring som del av arbeidsmarkedspolitikken. KUF og arbeidsmarkedsmyndighetenes ansvar (§ 3 og § 23).
- Opplæring for særlige målgrupper (§ 24).

I tillegg er det vanlig å regne brevundervisning, fjernundervisning og folkehøgskolenes kurs for voksne til voksenopplæring, selv om disse reguleres av andre lovverk. Opplæring av voksne fremmedspråklige er kommet til etter at loven ble vedtatt, og er ikke lovhjemlet.

Arbeidsdelingen mellom stat, fylke og kommune vil ikke bli tatt opp i denne rapporten.<sup>9</sup> Ifølge § 1 skal loven:

"bidra til å gi mennesker i voksen alder likestilling i adgang til kunnskap, innsikt og ferdigheter som fremmer den enkeltes verdi-orientering og personlige utvikling og styrker grunnlaget for selvstendig innsats og samarbeid med andre i yrke og samfunnsliv".

Det er imidlertid, som også Voksenopplæringsrådet sier, "tvilsomt om den nåværende veksten i voksenopplæringen bidrar til å fremme en slik utvikling" (Voksenopplæringsrådet, 1991). De første NVI-rapportene som evaluerte virkningene av loven, bare noen få år etter at den ble iverksatt, var overveiende positive (Nordhaug, 1982). Senere rapporter har derimot pekt på at loven ikke blir fulgt opp (Gooderham og Lund, 1990).

Om opplysningsorganisasjonene står det i § 6 at deres oppgave er å drive "studiearbeid blant voksne ubundet av bestemte pensa og eksamenner".

Denne paragrafen betoner at organisasjonene skal være et alternativ til, og ikke en supplerende del av det norske utdanningssystemet. Paragrafen er god for de opplysningsorganisasjonene som har verdi- og kulturformidling som hovedoppgave, og som primært eksisterer i egenskap av å være opplæringsredskap for moderorganisasjonen. Men for de opplysningsorganisasjonene hvor opplæring og utdanning er et mål i seg selv, og hvor deltakerne har behov for kompetansedokumentasjon, har denne paragrafen virket negativt. Etter at kommuner og fylkeskommuner fikk ansvaret for den utdanningsspesifikke delen av voksenopplæringen, fikk vi noen år hvor organisasjonenes virksomhet på feltet sank drastisk, samtidig som skoleverket økte sin virksomhet. Dette gikk sammen med at de offentlige bevilgningene til organisasjonene ble redusert. De senere årene er imidlertid skoleverkets innsats på feltet blitt mer enn halvert uten at organisasjonenes virksomhet har tatt seg tilsvarende opp (innstilling fra

---

<sup>9</sup> Norsk Voksenpedagogisk Institutt (NVI) har drøftet denne i en rekke rapporter (Knudsen og Nordhaug, 1980, Gooderham og Nordhaug, 1984). Det kan være naturlig å komme tilbake til spørsmålet i en senere rapport i forbindelse med voksenopplæringens økonomiske rammevilkår, og etter at NVI har gjennomført sin pågående kartlegging av skoleverkets voksenopplæring.

arbeidsgruppe nedsatt av KUF: "Opplysningsorganisasjonene og videregående opplæring", 1991).

I loven står også at organisasjonene skal kunne

"engasjere seg i alternative tilbud om førstegangsutdanning for voksne (§ 7), og, som et avvik fra den normale arbeidsdeling, i regulær førstegangsutdanning (§ 8)".

Organisasjonene arrangerer nå en del regulær førstegangsutdanning<sup>10</sup> for voksne, i overensstemmelse med § 8. Adgangen for organisasjonene til å arrangere studietilbud med paralleller til skoleverket ble åpnet i 1986.

§ 7 åpner for alternative tilbud og eksamensordninger på grunnskolens og den videregående skoles nivå, men er en sovende paragraf. Departementet har til nå aldri godkjent alternative utdanningsordninger. Etter en håndfull forsøk, kan det se ut som om organisasjonene nærmest har gitt opp denne muligheten. NVI har laget en egen rapport om denne paragrafen. (Dalin og Singsaas, 1979) Forfatterens innledning starter slik:

"Det er først og fremst paragraf 7 i voksenopplæringsloven som åpner for radikale brudd med tidligere praksis i skoleverket og for pedagogiske reformer i voksenopplæringen. Når disse ikke har blitt tatt i bruk ennå, får en tro at det ikke skyldes mangel på interesse for å utvikle alternative tilbud om førstegangsutdanning, men heller usikkerhet om hva som skal skille slike tilbud fra andre utdannings-tilbud for voksne".

Begrunnelsene for departementets avslag på søknader fra organisasjonene er uklare. Riktignok har voksenopplæringsavdelingen i departementet gitt økonomisk støtte til prosjekter for å utvikle opplæringstilbud tilpasset paragrafen om alternativ utdanning. Men til nå har det vært umulig å få til en godkjenning av disse tiltakene.

Departementets rådgivende organ, Rådet for videregående opplæring, sier det har en positiv holdning til utvikling av "§ 7-tilbud", men sier også:

"På den annen side har vi (RVO) ikke vært i stand til å tilrå godkjenning av en eneste av de konkrete søknadene vi har behandlet. Dette skyldes delvis at rådet har ment at kurset ikke har vært

---

<sup>10</sup> Finansieres som studiearbeid med tilhørende deltakeravgifter.

omfattende nok, og delvis at vi ikke har fått nok opplysninger om kurssets innhold" (Rykkvin, 1988).

Departementets arbeid med å avklare spørsmålene omkring alternativ utdanning har vært ganske halvhjertet. Det har riktignok vært et prioritert tema under satsingsområdet livslang læring i forhold til utdeling av forsknings- og utviklingsmidler til organisasjonene. Men med tanke på å foreta de endelige avklaringer, er lite gjort. I 1989 var Folkeuniversitetet eneste organisasjon som fikk tildelt midler til utvikling av opplæringstiltak for alternativ utdanning. I 1989 var det to organisasjoner som søkte om slike midler, mens det i 1990 og 1991 ikke var noen søkere i det hele tatt. Selv om organisasjonene opp gjennom 1980-åra har fått noen midler til utviklingsprosjekter, har de ennå til gode å få godkjent alternative læreplaner. Det er nærliggende å tolke denne situasjonen enten som uttrykk for frustrasjon og oppgitthet, eller som tegn på manglende behov. Er skolesystemets læreplaner blitt så fleksible at særegne behov for voksne lar seg tilpasse disse?

Dersom Norge utvider skoleretten fra ni til tolv år, blir utfordringen til myndighetene enda større. Hvilke planer har man for de voksne?

## 3.2 Behovet for voksenopplæring

Behovet for voksenopplæring i Norge er selvfølgelig variert. Hovedtypene varierer med om man ser spørsmålet i et teknisk-økonomisk perspektiv eller fra et verdiforankret ståsted. Det kan også skilles mellom individuelle og kollektive behov.

Lov om voksenopplæring er rettet mot den enkeltes tilgang til opplæring som ledd i et meningsfylt liv (§ 1). Kompetansen er knyttet til individets behov. Samfunnet og arbeidslivet trenger personer som innehar ulike former for kompetanse. I denne rapporten står ikke arbeidslivets kompetansebehov på dagsordenen. Men i den grad dette er viktig for voksenopplæringens målgrupper, blir det likevel en viktig del av voksenopplæringsbehovet.

Vi antar at de formulerte kunnskapsmål som er presentert i stortingsmeldinger og offentlige utredninger, er basert på både samfunnsmessige og individuelle behov (Stortingsmelding nr. 43, 1988-89 "Mer kunnskap til flere", NOU 1985:26 "Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter"

og NOU 1986:23 "Livslang læring"). Da blir neste spørsmål: Hva slags opplæring og utdanning kan bidra til å fylle slike behov?

For å si noe om befolkningens kompetansebehov, er det ikke tilstrekkelig å basere seg på de svar som er avgitt fra studieringdeltakere.<sup>11</sup> Disse fanger kun opp behovene hos dem som faktisk deltar. I tillegg må de ikke-deltakende trekkes inn, slik det eksempelvis ble gjort i "Hvorfor tar de ikke voksenopplæring?" (Rørslett, 1977).<sup>12</sup>

## **A. Hvorfor den enkelte deltar i voksenopplæring**

Her er gjort mye forskning, og mange typologier er blitt laget. NVI har gjennomgått en del av det som er gjort, foruten å ha foretatt flere rekrutteringsundersøkelser selv (f.eks. Skaalvik, 1979).

Med utgangspunkt i erfaringer fra dette prosjektet og andre inndelinger har vi valgt å dele de subjektive motivene for å delta i organisasjonenes studietilbud i tre hovedgrupper. Disse er for det første sosiale motiv, for det andre ønsket om å få økte kunnskaper og ferdigheter i forbindelse med bestemte fritidsaktiviteter, og for det tredje behovet for utdanning. Innholdet i disse tre motivasjonstypene vil ikke bli nærmere drøftet. De danner imidlertid utgangspunkt for formuleringen av følgende spørsmål.

Hvilke studietilbud kan opplysningsorganisasjonene gi til:

1. En som søker personlig og faglig utvikling i et miljø der utfoldelsen er vel så viktig som læringsaspektet. (Dette kan være alt fra deltakelse i et kor fordi det er gøy, og hvor kvalifikasjonsvekst nærmest er et stimulerende biprodukt, til opplæring i førstehjelp som ledd i et engasjement i hjelpekorpsset.)

---

<sup>11</sup> I denne rapporten skilles det ikke mellom begrepene studiering, studiesirkel og kurs.

<sup>12</sup> Dette er også gjort i den landsomfattende Arbeidstaker- og bedriftsundersøkelsen (ABU) fra 1989. Den er omtalt senere i rapporten. Resultater angående de ansattes følte behov er beskrevet av Arne Pape i Handel og Kontor 4/1990.

2a. En som trenger opplæring for å mestre en spesiell livssituasjon, hvor verken skole eller pårørende strekker til. (Dette kan være alt fra en nyblind til en pensjonert enkemann.)

2b. En som ønsker å øke sine fritidsferdigheter til privat bruk. (Dette kan være alt fra fluebinding til spansk for sydenfarere. Her finner vi også pensjonisten som tar historie grunnfag for moro skyld.)

3a. En som søker formell kompetanse for å styrke sin posisjon som fremtidig arbeidstaker. (Her finner vi eksempelvis voksne kvinner som skal ta igjen manglende utdanning i ungdomstiden.)

3b. En som søker formell eller uformell kompetanse for å styrke sin posisjon som arbeidstaker. (Dette kan være alt fra sykepleiere som trenger lederutdanning, til ledere som trenger språkutvikling.)

## **B. Samfunnets og arbeidslivets behov**

Gjennom flere utredninger, meldinger og proposisjoner har regjering og departement det siste året signalisert at de ønsker en klarere styring av landets kompetanseutvikling. Utgangspunktet er at vi trenger kompetansevekst, og at denne må styres og organiseres rasjonelt. Både disse og tidligere offentlige utredninger har hatt en kortere gjennomgang av samfunnets opplæringsbehov, endringene i arbeidskraftbehovet og endringer i befolkningssammensetningen.

Siden disse utredningene gjerne er tuftet på et formelt, utdanningspolitisk grunnlag, blir de mykere verdiane, som den tradisjonelle voksenopplæringen ofte forbindes med, gjerne nevnt i forordet. Men den som leter etter mer, finner svært lite. Det er nok flere grunner til dette. En av dem kan være problemer med å forholde seg til et kompetansebegrep som både er vidtfaende nok til å inkludere folkeopplysningen, og samtidig tilstrekkelig konkret og presist til å inngå i et utdanningssystem som er basert på skolens formelle læreplaner, karakterer, sertifikater m.m.

Når voksenopplæringen blir glemt i tyngre utredninger og politiske debatter, er det derfor nærliggende å tolke det som uttrykk for at voksenopplæringen ikke blir oppfattet som utdanningsrelevant. Dette gjelder nok særlig denne rapportens målgruppe: opplysningsorganisasjonene.

## **Arbeidslivopplæring**

Hvor stor del av voksenopplæringen som er utdanningsrelevant i forhold til skolesystemet, er kun ett av flere viktige spørsmål. Likeledes kan spørsmålet om voksenopplæringens arbeidslivsrelevans også bli kun ett av flere spørsmål. Men tatt i betraktning arbeidslivets økte kompetansekrav, vil det til gjengjeld stå svært sentralt.

Her vil vi bare peke på at bedriftenes kompetansebehov er todelt. For det første har de behov for formell basiskunnskap. Dette er en oppgave som skoleverket alltid vil måtte ha hovedansvaret for. Opplysningsorganisasjonene kan supplere denne for å komme spesielle grupper i møte. Sett i lys av organisasjonenes hovedoppgaver, bør denne supplementsrollen neppe bli noen hovedoppgave.

For det andre vil arbeidslivet alltid ha behov for utvikling av handlingskompetanse. Som vi senere skal se, gir mye av organisasjonenes opplæring slik kompetanse, nærmest som en bieffekt av opplæring med andre mål. Med sin studiesirkelpedagogikk har opplysningsorganisasjonene et arbeidsredskap som kan være godt egnet til å imøtekomme arbeidslivets behov for personalutvikling. Sett fra et arbeidslivssynspunkt er det mulig at opplysningsorganisasjonene burde satse mer målbevisst på å utvikle dette feltet.

## **Demokratiopplæring**

Voksenopplæringslovens formålsparagraf er utpreget individorientert. Det er det enkelte menneske som skal gis "likestilling i adgang til kunnskap" osv. Slik sett gjenspeiler paragrafen dårlig helheten i den norske voksenopplæringstradisjonen. De fleste ledende personer innenfor voksenopplæringsfeltet pleier å fremheve arbeidet for å bevare og videreutvikle det norske demokrati som en av opplysningsorganisasjonenes fremste oppgaver. Demokratiet er avhengig av samfunnsengasjerte mennesker. Dette kan opplysningsorganisasjonene bidra med gjennom å formidle for eksempel politiske kunnskaper tilknyttet ulike partiprogram, kjennskap til kommuneforvaltning eller til temaer som naturvern, internasjonal solidaritet, rusproblemer osv. Et annet viktig felt er opplæring av særgrupper evner til å arbeide politisk for å fremme sine behov.

### 3.3 Opplysningsorganisasjonenes tilbud

En av de store sannheter som ofte går igjen i omtaler av opplysningsorganisasjonene, er deres evne til fleksibilitet. Dette har vært brukt både som argument fra opplysningsorganisasjonene, i presentasjoner fra departementets side, og i de fleste utdannings-NOU'er de siste tiårene. Også i Voksenopplæringsrådets rapport om samarbeid mellom arrangører av voksenopplæring får organisasjonene skryt for sin "kreativitet og fleksibilitet" (Voksenopplæringsrådet, 1991:11). Det hersker neppe tvil om at opplysningsorganisasjonene er fleksible i den grad at de kan arrangere kurs når som helst og hvor som helst, osv. Men er de like fleksible i en mer innholdsmessig forstand? Er de i stand til om nødvendig å fornye sin faglige profil og rette seg inn mot nye målgrupper?

Den demografiske utviklingen med synkende ungdomskull fordrer at kompetansefornyelse i arbeidslivet i større grad må skje gjennom utvikling av den bestående arbeidsstyrken, altså den godt voksne del av befolkningen. Samtidig går mellom 100 000 og 200 000 personer arbeidsledige. Mange av dem fordi deres kompetanse ikke er tilstrekkelig arbeidslivsrelevant. Denne situasjonen gir organisasjonene en historisk mulighet til både vekst og fornyelse, dersom de ønsker å gå den veien. Dette forutsetter i tilfelle at myndighetene følger opp med nødvendige rammebetingelser.

Enkelte organisasjoner synes de sliter med å bli tatt seriøst. Det kan skyldes et image som produsenter av kurs som "ikke kan brukes til noe". Deltakerne har nok lært noe, men uten at det har gitt uttelling i form av formelt dokumentert studie- eller yrkeskompetanse. Her setter vi altså spørsmålsteget ved nytteverdien av voksenopplæringen. Odd Nordhaug skriver i Studienytt nr. 1 1991:

"Tidligere kunne de frivillige organisasjonenes aktivitet lett skilles fra aktiviteten i det formelle utdanningssystemet. Nå ser det imidlertid ut til at disse to systemene begynner å nærme seg hverandre. Voksenopplæring i organisasjonenes regi er i økende grad blitt et supplement til det regulære utdanningsvesenet."

Dette er en utvikling Nordhaug sterkt beklager. Men med de økte krav til utdanning som møter voksne i dagens arbeidsliv, og med de begrensede ressurser det offentlige skolesystem bruker på denne store befolkningsgruppen, vil vi snarere vurdere en eventuell utvikling som den Nordhaug

beskriver, som ønskelig. Derfor er ett av de sentrale spørsmålene i denne rapporten om det er slik at opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring er eller kan være et supplement til det regulære utdanningsvesenet. Og hvis svaret er ja, hvor stort volum dreier det seg om?

Dermed kan problemet like gjerne være at utdanningstrengende ofte ikke har noe å hente ved å henvende seg til opplysningsorganisasjonene, fordi disse ikke i tilstrekkelig grad er et utfyllende supplement til skolevesenet. Flertallet av opplysningsorganisasjonenes deltakere søker imidlertid ikke formell utdanning, men kunnskaper og ferdigheter på områder av individuell (og tilfeldig) interesse. Andre deltar for å få kunnskaper som er til nytte for en organisasjon man er medlem av. I denne rapporten legger vi spesielt vekt på de utdanningstrengendes behov. Samtidig peker vi på nye områder hvor opplysningsorganisasjonene har muligheter for å øke sin virksomhet.

Spørsmålet om hva slags grunntenkning som dominerer voksenopplæringen, slik den foregår i folkeopplysningstradisjonen, har flere svar. Er den verdistyrt eller formålsrettet? Samtidig som det er behov for utdanningsrelevant voksenopplæring, vil det også være et behov for opplæring som bevisst satser på å være et fristed fra samfunnets utdannings- og yrkeskrav.

En tradisjonell front mellom skolefolk og næringslivet dreier seg om hvorvidt innholdet i grunnskoleundervisningen bare skal være et mål i seg selv, eller om det også kan inngå som et arbeidslivsforberedende middel. A.O. Telhaug sier for eksempel at "... der eksisterer en reell fare for instrumentalisering av skoleverkets virksomhet som gjør læringen i skolen til et redskap for nasjonaløkonomiske mål" (Telhaug, 1991).

Også innad i organisasjonene finner vi strid om dette tema. Og vi vil være de første til å understreke at ikke alle skal ta de samme konsekvenser av det økende utdanningsbehovet. De økte kravene i skole- og arbeidsliv gjør neppe behovet for "alternative fristeder og vekstsentre" mindre.

I NOU 1991:4 "Veien videre" finner vi noen formuleringer som verbalt søker å ivareta begge sider:

"I arbeidet for å legge forholdene til rette for en best mulig opplæring, må det ikke bare fokuseres på opplæring som et middel for en ønsket samfunnsutvikling, men også på opplæring som et gode i seg selv. Kunnskap, innsikt og holdninger er en verdifull kilde til glede, forståelse og opplevelse som øker livskvaliteten."

Folkeopplysningstradisjonen var i sin opprinnelse basert på sosialt engasjement. Målet var dels å skape politisk bevissthet blant bønder og arbeidere, og dels å gi de utdanningssvakeste elementære kunnskaper i lesing og skriving, etter hvert også noe videregående yrkesutdanning.

Utgangspunktet fra arrangørenes side var både verdistyrkt og rettet mot kollektive visjoner. Men konkret og på individnivå var målet samtidig å gi deltakerne praktisk nyttig kompetanse, enten som deltakere på arbeidsmarkedet eller som organisasjonsmedlemmer.

Med loven om voksenopplæring fra 1976, fikk opplysningsorganisasjonene befestet sin verdiorientering. Men det som syntes riktig i syttiårene, er ikke nødvendigvis fornuftig 15 år senere. Loven ble til i en tid med generell økonomisk vekst, og med stor offentlig ekspansjon. Opplysningsorganisasjonenes medlemmer av lovkomiteen hadde derfor grunn til å tro at myndighetene ville bygge ut den offentlige utdanningen for voksne. Når dette ikke har skjedd, må organisasjonene igjen aktivisere seg på dette området.<sup>13</sup>

I dag kan det se ut som om organisasjonene gikk for langt i å gi avkall på å levere formell kompetanse som kunne komme de utdanningssøkende i møte. Fra 1976 av ble det ved lov bestemt at organisasjonenes opplæring skulle være "ubundet av bestemte pensar og eksamener" (§ 6). Den delen av voksenopplæringen som kunne tenkes å være anvendbar for å øke den formelle yrkes- eller studiekompetansen, ble overlatt til stat, fylke og kommuner. Mindretallet i lovkomiteen fra 1970-72, som besto av opplysningsorganisasjonenes to representanter, ville gå enda lenger. De ønsket blant annet større grad av deltakerstyring, og ville legge mindre vekt på formelle kvalifikasjonskrav til utdanningspersonalet i organisasjonene. De vegret seg også mot å innlemme voksenopplæringen som en del av et utdanningssystem (Hansen, 1982).

Opplysningsorganisasjonenes to representanter ønsket en voksenopplæring som et alternativ og ikke et supplement til skolens tilbud. En rekke sentrale personer i dagens (1991) voksenopplæringsarbeid legger vekt på at det syn som ble fremført i lovkomiteen, kun dekket en del av opplysningsorganisasjonenes interesser. Ikke alle ønsket å gi avkall på den formelt kompetansegivende virksomheten.

---

<sup>13</sup> I hvilken grad de har gjort det, vil bli diskutert utover i rapporten.

Slik myndighetene i Stortingsmelding 43 (1988-89) bruker utdanningsbegrepet, ser det tilsynelatende ut som om flertallets innstilling blir fulgt opp. Men hvor integrert opplysningsorganisasjonene er i utdanningssystemet, kan det være grunn til å stille spørsmål om med den reduksjonen som ble foretatt av organisasjonenes virksomhetsområde gjennom loven fra 1976. Riktignok åpner den for ordninger som avviker fra den vanlige arbeidsdelingen. Men disse er, som vi har sett, ikke praktisert.

\* \* \*

Det var utvilsomt en stor seier for deler av det norske organisasjons-samfunnet, da man fikk lovfestet rett til offentlige tilskudd til opplæring, uten at denne måtte innordnes under skolesystemets normer. Men samtidig overlot man et område av voksenopplæringen som kunne tenkes å være anvendbar for å øke yrkes- eller studiekompetansen, til andre.

I dette perspektivet kan lov om voksenopplæring se ut til å inneholde et målsettingsparadoks, idet § 1 og § 6 står i strid med hverandre. I den første får organisasjonene i oppgave å bidra til å minske utdanningskløften. I den andre pålegges de å holde seg unna den delen som virkelig kan bidra til å heve utdanningsnivået for de mest trengende. § 6, som gir opplysningsorganisasjonene påbud om å holde seg unna pensums- og eksamensorientert undervisning, er utvilsomt enklere å forholde seg til for både myndigheter og organisasjoner.

En gjennomført verdistyrt voksenopplæring kan imidlertid ikke vende seg bort fra den delen av den voksne befolkningen som virkelig trenger utdanning, og overlate dem til å klare seg på egen hånd.

Vi må altså, i alle fall som et analytisk utgangspunkt, skille mellom å ha verdibegrunnede mål og å drive økonomisk rasjonelt. Samtidig kan det oppstå et verdiproblem hvis kravet til inntjening blir et sterkt mål i seg selv. Det vil lett kunne presse organisasjonene mot en markedstenkning, hvor læretilbudet eller studieproduktet i sterkere grad formes med henblikk på salgbarhet, og i mindre grad er verdistyrt. Det betyr i praksis at tilbudet tilpasses dem som aktivt etterspør, og ikke nødvendigvis dem som måtte ha størst behov.

## Rasjonaliseringen i AOF

Men det betyr ikke at det nødvendigvis må bli slik. AOFs leder, Nils Totland sier i et intervju i Fagbladet 2/91 at organisasjonen må bli flinkere til å tjene penger. Bakgrunnen er at store svingninger i de offentlige tilskuddene presser fram en gjennomgang av organisasjonen med sikte på å effektivisere driften. Det skjer dels ved å forbedre selve arbeidsprosessen i bedriften AOF, og dels ved å endre produktprofilen.

Når AOFs ledelse vil satse mer på områder som gir inntekter, og derfor må bli markedsorientert, bruker den ord med sterk kommersiell klang. Det gjenstår selvfølgelig å se hvilke nye produkter som måtte komme ut av et et slikt omleggingsønske.

Men når markedet er arbeiderbevegelsens egne medlemmer, som i stor grad favner både lavtutdannede og arbeidsledige, og målet er å ruste opp denne gruppen, er det nærliggende å forstå AOFs "nye" kurs som en dreining i retning av å styrke arbeidet for sine gamle verdier. Det nye er at kursinnholdet må være så godt at arbeiderbevegelsens egne er villig til å betale for det, og at de velger AOFs tilbud fremfor private arrangører. AOF må altså finne seg i å konkurrere med andre om å levere kurs til sine medlemsorganisasjoner.

Den ønskede dreining i kursprofil fra "kurs om alt for alle" til "avgrensede kurstilbud for færre" kan ses som en satsing på de områder som er mest relevante for organisasjonens primære målgrupper. I så fall er det et uttrykk for styrking av organisasjonens verdiforankring.

Eksemplet illustrerer at økonomisk, effektiv drift ikke behøver å stå i motsetning til verdistyring. Fortolkningen av AOFs valg er gjort for å få fram dette poenget. Man kan også se dette ønsket om kursomlegging som uttrykk for at man har distansert seg fra den antinytteorienteringen som preget debatten rundt utformingen av voksenopplæringsloven for 15-20 år siden.

Vekst presser fram en utvikling fra amatørdrift til profesjonell satsing. Det kan skje en dreining hvor de engasjerte idealister som jobber på fritiden, blir erstattet av profesjonelle funksjonærer som er ansatt på heltid. De store organisasjonene vil kunne få problemer i den grad de lar seg byråkratisere, dvs. i den grad organisasjonsbevarelse blir et mål i seg selv, på bekostning av de mål og utfordringer som var grunnlaget for organisasjonsdannelsen (Abrahamsson, 1986).

## 3.4 Opplæring, utdanning og kompetanse

### Opplæring

Med opplæring mener vi i denne rapporten all organisert aktivitet som har som mål å utvikle bestemte kunnskaper og ferdigheter hos deltakerne.

Vi forutsetter altså at læringsaktiviteten er målrettet. Hvis verken arrangør eller deltaker har en eller annen form for kompetansevekst som mål, er det vanskelig å definere en aktivitet som opplæring. Men vi stiller ikke krav til hvordan den enkelte evner å bruke sine kunnskaper eller ferdigheter. Begreper som *innsikt* og *holdninger* blir også gjerne brukt i denne sammenhengen. Vi har ikke tatt dem med i definisjonen. Innsikt og holdninger er resultater av bearbeidede kunnskaper og ferdigheter, så vel som av en kontinuerlig og mer eller mindre ubevisst sosialiseringsprosess.

Når det gjelder læring, skiller de offentlige utredningene mellom formell læring eller opplæring på den ene siden og uformell læring på den annen.

"Med opplæring mener utvalget organisert aktivitet som tar sikte på å legge grunnlag for tilegnelse av kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Aktiviteten kan foregå i både offentlig og privat regi." (NOU 1985:26 "Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter")

Vår bruk av opplæring ligger altså ganske nært det som er brukt i NOU 1985:26, og som kalles formell læring i NOU 1986:23.

### Utdanning

Utdanning er både en type opplæring som inngår i et formelt utdannings-system, og en ervervet kompetanse. Kompetanse oppnådd gjennom utdanning, er dokumenterbar gjennom eksamensvitnemål som beskriver innholdet i den opplæring som er gjennomgått. Utdanning brukes ofte som et formelt kriterium for å skille og måle kompetanse i yrkeslivet. Utdanningen er kun en del av en persons totalkompetanse.

Dette er et eksklusivt utdanningsbegrep som ikke dekker alt som kan defineres som formalkompetanse. Det finnes likeledes en god del opplæring som er eksamensorientert, uten at den dermed kommer inn under utdanningsbegrepet.

I denne rapporten forstås utdanning som organisert opplæring som gir dokumentert kompetanse som er ment å kunne ha nytteverdi i arbeidslivet. Slik knytter vi utdanning til dokumentasjon og generell nytteverdi på arbeidsmarkedet. Ikke all arbeidslivsrelevant kompetanse er ervervet gjennom utdanning. Og med de hurtige endringer som nå finner sted på arbeidsmarkedet, er heller ikke all utdanning lenger arbeidslivsrelevant.

All utdanning vil nødvendigvis inngå i opplæringsbegrepet, mens bare en del av all opplæring fyller kriteriene for utdanning. Når opplysningsorganisasjonenes opplæringsvirksomhet blir diskutert senere i rapporten, vil det bli lagt vekt på skillet mellom opplæring og utdanning. Her vil det være interessant å belyse i hvilken grad opplysningsorganisasjonenes opplæringsaktiviteter også er utdanningsrelevante. Grenseoppgangen mellom opplæring og kulturelle aktiviteter hvor læringsverdien er en bieffekt, gir derimot noe mindre oppmerksomhet.

Når vi vet hvordan utdanning fungerer som sorteringsmekanisme (filter) ved personalrekruttering, tilgang til videreutvikling og videreutdanning, osv., kan det være en oppgave for opplysningsorganisasjonene å arbeide for at deltakernes realkompetanse i større grad lar seg formelt dokumentere på grunnlag av en mest mulig anerkjent eksamen.

Derfor er det min oppfatning at mest mulig kompetanse, og i særlig grad studie- og arbeidslivsrelevant kompetanse, bør dokumenteres. Der læringsinnholdet er av en slik art at deltakernes kunnskaper lett kan prøves, bør man tilstrebe å gi interesserte anledning til dette. Og der det faglige innholdet tillater det, bør prøven kunne inngå i det offentlige eksamenssystemet.

Dette er ikke nytt. NOU 1985:26 "Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter" preges av store visjoner om mulighetene for å dokumentere realkunnskaper:

"Det må legges opp til en systematisk evaluering og resultatvurdering i hele utdanningssystemet ... uansett arrangør, bør alle som har gjennomført et kurs få kursbevis som bør inneholde visse faste opplysninger. Kirke- og undervisningsdepartementet tar sikte på å lage en veiledning for utforming av kursbevis." (NOU 1985:26, s. 10)

Dette var altså en målsetting utvalget formulerte til departementet for seks år siden. Formuleringen i loven er minst like klar:

"Staten skal sørge for at voksne får adgang til å dokumentere sine kunnskaper og ferdigheter på alle nivåer og områder i det offentlige utdanningssystem, uavhengig av på hvilken måte de har skaffet seg kunnskapene. Muligheter til å dokumentere slike kunnskaper og ferdigheter som faller utenfor kompetanseområdene i utdannings-systemet, skal søkes lagt til rette." (Lov om voksenopplæring § 3.4)

Dette er i tråd med opplysningsorganisasjonenes generelle verdigrunnlag (se kapittel 5 for presentasjon av opplysningsorganisasjonenes egne målsettinger). For en del av studietilbudet vil dette trolig også være økonomisk rasjonelt, tatt i betraktning den økte konkurransen på utdanningsmarkedet for voksne.

Samarbeidet mellom opplysningsorganisasjoner og skolemyndigheter er på enkelte felter kommet både kort og langt. Hjelpepleierutdanningen kan stå som eksempel på det: Her har opplysningsorganisasjonene et utdanningstilbud som fører deltakerne fram til offentlig godkjente hjelpepleiere. Organisasjonene står for opplæringen, mens skoleverket har ansvar for evaluering og godkjenning. De uteksaminerte fyller hjelpepleierstillinger på linje med dem som har fulgt skoleverkets opplæringstilbud. Problemet oppstår imidlertid når hjelpepleierne søker ettårig videreutdanning. Da holder det ikke lenger å være offentlig godkjent hjelpepleier. For å komme inn på videreutdanningstilbudet må man i tillegg ha fulgt det offentlige undervisningsopplegget under grunnutdanningen.

## **Innledende om kompetanse**

Etter samtaler med engasjerte representanter for skole- og voksenopplæringsmiljøer kan en bli slått over frontene mellom skolefolk og folkeopplysere når det gjelder utdanning, opplæring og kompetanse. For en som kommer utenfra virker dette umiddelbart uforståelig. Nesten alle har jo bakgrunn som lærere eller lektorer, og alle er kulturengasjerte og opptatt av å formidle gode holdninger og verdier, og av at "på kunnskap skal landet bygges". Det er til og med ofte de samme lærerne som underviser.

Vanskelighetene oppstår straks man kommer inn på gråsonefeltet mellom såkalt formell og uformell kompetanse. I det ene øyeblikk anvendes et kompetansebegrep hvor all opplæring skal kunne kategoriseres som enten klart kompetansegivende eller like klart det motsatte. Den som innlater seg på et slikt forsøk, er nødt til å gi tapt, for svært mange kurs

befinner seg i praksis et sted midt imellom. I det neste øyeblikk presenteres man for den annen ytterlighet, nemlig et kompetansebegrep som rommer alt.

I en rekke offentlige utredninger, meldinger og proposisjoner, bruker departement og myndigheter utvidede kompetanse- og læringsbegreper for å favne både alt og alle. Dermed oppstår lett den forvirring og utvanning som ofte skjer når man nytter såkalt utvidede begreper.

Utvalget som sto bak NOU 1986:23 "Livslang læring", legger en vid forståelse av læring og kompetanse til grunn. Læring er noe som foregår over alt, og kompetanse oppfattes som alt som kan brukes til å mestre en livssituasjon:

"Tilegne seg og utvikle kunnskaper, ferdigheter, innsikt, erfaringer, holdninger, meninger som setter en i stand til å mestre en livssituasjon, løse en oppgave m.v. Læring skjer i alle miljøer, i hjem, skole, arbeid, politisk liv osv." (Side 12)

I både NOU 1985:26 "Livslang læring" og NOU 1986:23 "Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter" er forskjellen mellom formell og reell kompetanse et hovedskille. I den første er reell kompetanse kort og godt "de faktiske kunnskaper og ferdigheter man har" (NOU 1986:23 "Livslang læring"). Utvalget som la fram sin utredning om dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter, gikk et skritt lenger ved å stille krav til kompetansens anvendbarhet: "de nødvendige forutsetninger for å kunne utføre en bestemt oppgave på en tilfredsstillende måte" (NOU 1985:26 "Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter").

Den samme kompetansen kalles formell dersom den er skriftlig dokumentert. NOU 1986:23 gjør det tilsynelatende enkelt ved å si at formell kompetanse er "dokumenterte kvalifikasjoner ut fra bestemte kriterier".

Slik får man et todelt kompetansebegrep, hvor skillet ikke er koblet til kompetansetype eller kompetanseinnhold. I stedet knyttes det til kompetansens evalueringsmåter og dokumentasjonsform. Avgjørende blir altså på hvilken måte kompetansen lar seg dokumentere. Et slikt skille har først og fremst mening i en diskusjon om eksamenspapirers verdi. Men et slikt skille mellom formell og uformell kompetanse gir alene små bidrag til å belyse hva kompetanse er.

Ifølge Nordhaug er kompetanse "sammensatt av menneskelige kunnskaper, ferdigheter og evner som kan tjene produktive formål i organisasjoner" (Nordhaug, 1990).<sup>14</sup> Det sentrale er på den ene side evne til å bruke sin kompetanse, og på den annen side at den skal anvendes til nytte for organisasjonsmessige mål, altså i tråd med kjøperens interesser.

Dette er selvfølgelig en for snever definisjon for de kunnskaper og ferdigheter opplysningsorganisasjonene bør bidra til å utvikle. Det er heller ikke rimelig eller ønskelig å stille produktivitetskrav til all kompetanse som erverves gjennom voksenopplæring. Men definisjonen kan bidra til å rette søkelyset mot effekten av opplysningsorganisasjonenes opplæringsinnsats.

## **Ulike typer kompetanse**

I en tre bind sterk bokserie om ledelse og kompetanse, utgitt/nyutgitt i 1990, har Odd Nordhaug m.fl. utviklet et vell av kompetansemodeller. En av dem er beskrevet i artikkelen "Kompetanseutvikling gjennom opplæring" (Nordhaug, 1990c).

Kompetanse kan deles inn i fire hovedtyper etter hvor anvendbar den er i ulike sammenhenger. Skillet mellom formal- og realkompetanse kommer i bakgrunnen. Formalkompetanse vil aldri gi mer enn en pekepinn om en persons realkompetanse, og bortsett fra i en rekrutteringssituasjon vil det vanligvis være realkompetansen som betyr noe for et handlingsutfall. Dette gjelder både i privatliv, organisasjonsliv, arbeidsliv og samfunnsliv. I det følgende ser vi på ulike trekk ved realkompetanse som ressurs. Noen kompetansetyper er generelle, og har store anvendelsesområder, mens andre kompetansetyper er situasjonsavhengige. Det betyr at kompetansen kun er anvendelig i bestemte miljøer eller til bestemte oppgaver.

---

<sup>14</sup> Denne definisjonen er skrevet for bedrifters kompetansebehov.

## Basiskompetanse

Basiskompetanse<sup>15</sup> er grunnleggende og generelle kunnskaper og ferdigheter som har et stort anvendelsesområde. Denne kompetansen kjennetegnes ved å kunne brukes til flere oppgaver og i flere miljøer og organisasjoner.

Slik kompetanse kan like gjerne være uformell som formell. Den kan være eksamensdokumentert, men svært ofte er den det ikke. Eksempler på basiskompetanse er:

- Analytiske ferdigheter og evner
- Læringskapasitet
- Lese- og skriveferdigheter
- Generell samfunnskunnskap
- Kommunikasjonsevne
- Ferdigheter i konfliktbehandling
- Evne til å tolerere og mestre usikkerhet
- Samarbeidsevne
- Politiske ferdigheter
- Språkkunnskaper
- Kreativitet
- Planleggingsevne

En del av denne kompetanse læres eksplisitt i skolen, andre deler trenes opp gjennom sosial aktivitet. De fleste læringssituasjoner bidrar til å utvikle basiskunnskap. Gjennomgående er et visst nivå av basiskompetanse en forutsetning for de tre andre kompetansetypene.

Mestringsaspektet er sterkt fremtredende i denne eksempelsamlingen. Likeledes ser en at ulike typer av kompetanse er nært knyttet til hverandre. Språkkunnskaper forutsetter lese- og skriveferdigheter. Alt krever en viss læringskapasitet, samtidig som læringskapasiteten på sin side utvikles gjennom å lære et bestemt fag.

---

<sup>15</sup> Basiskompetanse er et begrep brukt bl.a. av Ellen Brandt. Nordhaug bruker begrepet metakompetanse (Brandt, 1990). Brandt gir begrepet et snevrere innhold enn Nordhaug. Selv om vi bruker Brandts benevnelse, holder vi fast ved Nordhaugs innhold. Organisasjonsspesifikk kompetanse heter hos Nordhaug intraorganisatorisk kompetanse.

Blegenutvalgets innstilling skiller læringskapasitet ut som en av fire grunnleggende kompetanser under betegnelsen *læringskompetanse*. Dette er "ferdigheter i å tilegne seg nye kunnskaper, eller å lære å lære" (NOU 1991:4 "Veien videre", side 23).

Læringsevnen er selvfølgelig helt grunnleggende. Den utvikles mer eller mindre gjennom alle læringsaktiviteter, enten rammen er skole eller arbeidsplass eller studiering eller familie og venner for den saks skyld. Et fyndord sier at "den som lite kan, lite lærer" (NOU 1988:28 "Med viten og vilje"). Poenget ligger i at økte basiskunnskaper "i bånd" øker læringsevnen, og mulighetene og evnene til å anvende sine kunnskaper og ferdigheter.

Med det grunnleggende likestillingsperspektivet i både lov om voksenopplæring og organisasjonenes formålsparagrafer er det nærliggende å se det som en sentral oppgave for opplysningsorganisasjonene å bidra til økt lærelyst og læringsevne. Der denne først er etablert på et visst nivå, klarer den enkelte seg stort sett greit videre.

### **Organisasjonsspesifikk kompetanse**

Dette er kompetanse som er viktig for å fungere i et spesielt miljø eller en spesiell organisasjon. Den organisasjonsspesifikke delen av en persons totalkompetanse, har ikke bruksverdi i andre organisasjoner. Innenfor organisasjonen er den derimot anvendelig for et bredt spekter av oppgaver. Kjennskap til organisasjonskultur og evne til å bruke denne står sentralt. Eksempler på organisasjonsspesifikk kompetanse er:

- Innsikt i intern virksomhet og arbeidsdeling
- Kunnskaper om uformell organisasjon:
  - subkulturer
  - allianser og koalisjoner
  - opinionsledere
- Kunnskaper om bedriftens, etatens eller organisasjonens historie
- Ferdigheter i å etablere og utnytte nettverk i den gitte organisasjonen
- Kunnskap om arbeidstakersammenslutninger i organisasjonen
- Kunnskap om enkeltpersoner i organisasjonen
- Kunnskap om og ferdigheter i bruk og forståelse av organisasjonsinternt språk
- Kunnskap om organisasjonens mål og strategi

Dette er kunnskaper som er viktige for enhver deltaker i en organisasjon. De omfatter kjennskap til både den konkrete virksomheten og organisasjonskulturen. Slik kompetanse er også verdifull for virksomheten i opplysningsorganisasjonene og deres moderorganisasjoner.

De to kompetanseformene vi har nevnt til nå, vil være særlig viktige å utvikle sett fra et samfunnsperspektiv. Basiskompetansen danner grunnlaget for enhver videreutvikling. Den organisasjonsspesifikke kompetansen står sentralt i arbeidet for å fremme gruppers interesser. Dette er kunnskap som innad i organisasjoner virker konsoliderende. Den er identitetskapende og et nødvendig grunnlag for organisasjonsmessig, utadrettet aktivitet. Dette er trolig et undervurdert kompetanseområde.

### **Operativ standardkompetanse**

Operativ standardkompetanse er kunnskaper, ferdigheter (og evner) som kan anvendes i flere organisasjoner, men til et relativt begrenset antall oppgaver. Kunnskaps- og ferdighetsnivået vil ofte være ganske høyt og egnet til praktisk eller teknisk bruk. Eksempler på operativ standardkompetanse er:

- Generell kunnskap om regnskapsførsel og budsjettering
- Kompetanse i å bruke standard programvare for tekstbehandling
- Håndverksmessige standardkunnskaper og -ferdigheter
- Ferdigheter i bruk av standardteknologi

Her legges det sterk vekt på standardisering av kunnskapen. Dette er et område hvor de større all round-organisasjonene<sup>16</sup> har økt sin innsats.

### **Unik kompetanse**

Dette er kompetanse som er både oppgavespesifikk og organisasjonsspesifikk. Den er altså i særdeleshet til internt bruk. Dette er en del av en persons totalkompetanse som i prinsippet ikke har overføringsverdi til noe som helst. Eksempler på unik kompetanse er:

---

<sup>16</sup> All round er en betegnelse vi bruker på organisasjoner som tilbyr opplæring over et bredt spekter av fagområder. Nærmere beskrevet i kapittel 5.

- Kunnskaper og ferdigheter i bruk av lokale, spesialtilpassede arkiveringsystemer.
- Ferdigheter i bruk av teknologi eller tillempninger av teknologi som ikke finnes i andre organisasjoner.
- Kunnskaper om produkter eller tjenester uten paralleller i andre organisasjoner.
- Kunnskaper om organisasjonsspesifikke regler, rutiner og prosedyrer for oppgaveløsning (arbeidsinstrukser m.m.).

Dette må i praksis bli en svært liten del av det totale kompetansevolumet, på både individ- og organisasjonsnivå. For under opplæring i eksempelvis et organisasjonsspesifikt datasystem skal det godt gjøres at ikke hoveddelen av oppgavekompetansen er overførbar til andre systemer. Likeledes vil for eksempel kjennskap til rutiner være en forutsetning for å forstå og kunne bruke organisasjonskulturen.

Vi har presentert fire rendyrkede kompetansetyper, og ingen virkelighet lar seg presse inn i dem. De fleste personer vil i varierende grad være innehavere av de fire ulike kompetansetypene. En spesialist med spisskompetanse innen sitt fagområde (dette kan være unik kompetanse) vil som oftest i tillegg ha høy allmennkompetanse på området (operativ standardkompetanse). På veien har han eller hun også nødvendigvis tilegnet seg en høy grad av basiskompetanse.

## 3.5 Kompetanse sett i forhold til formaliserings- og organiseringsgrad

I det følgende beskrives en modell for klassifikasjon av kompetanse som tar utgangspunkt i studietilbudets grad av henholdsvis formalisering og organisering (systematisering). Den sier altså ikke noe om innholdet i kompetansen. Derimot kan den si noe om kompetansens anvendbarhet i et utdannings- og arbeidsmarked hvor kravene til formalia har økt.

*Formaliseringsgraden* er firedelt, avhengig av sertifiseringsmåte. Den laveste formaliseringsgraden har vi når opplæringen gjennomføres uten at deltakeren får noen som helst dokumentasjon på den ervervede kompetansen. (Senere referert til som formaliseringsgrad 1.)

Et første skritt mot formell dokumentasjon er de kurs som avsluttes med at deltakeren får utlevert et kursbevis. Et slikt dokument sier noe om hva man har deltatt i, men det sier ikke noe om evnen til å bruke den kompetanse som måtte være ervervet. (Formaliseringsgrad 2.)

Derneft kommer studietilbud hvor deltakernes kunnskaper dokumenteres på grunnlag av en intern prøve eller eksamen. Et slikt sertifikat sier noe om deltakernes kompetanse på det området de er blitt prøvd i. (Formaliseringsgrad 3.)

Størst formaliseringsgrad har de studietilbud som gir mulighet til å avlegge en offentlig eksamen. Et slikt dokument sier noe om deltakernes kompetanse på det avgrensede område de er blitt prøvd i. (Formaliseringsgrad 4.)

Felles for alle dokumentasjonsgrader er at de kun sier noe om en del av den kompetansen som er ervervet gjennom studiedeltakelsen. Men jo mer standardisert et kurs er, jo lettere er det for utenforstående å kjenne til den totale kompetanse deltakerne måtte være i besittelse av. Dette øker muligheten for konkrete kunnskaper om kursets innhold. Dessuten gir det mulighet til å overføre erfaringer fra samarbeid med andre personer. Dette gjelder både opptaksinstanser og eventuelle arbeidsgivere.

Et opplæringstilbud kan videre inngå som modul i forhold til organisasjonens egne tilbud, skoleverkets tilbud, andre arrangørers tilbud eller det kan stå som et fullstendig utdannings- eller etterutdanningstilbud. Moduldefinisjonen er gjort så vid som mulig for at spørsmålet skal kunne trekkes inn i en kompetansediskusjon hvor skoleverket ikke nødvendigvis er eneste leverandør.

Studietilbudets *organiseringsgrad* har vi valgt å dele i tre nivåer. Det laveste organiseringsnivået finner vi der kursene ikke inngår i noen større studiesammenheng. Kursene er organisert med eller uten lærerkrefter. Målet for opplæringen ligger først og fremst i selve læringssituasjonen. (Senere referert til som organiseringsgrad 1.)

Det neste nivået har som mål å tilføre kursdeltakeren kunnskaper og ferdigheter som går ut over selve kurset. Kompetansen gir adgang til kurs på høyere trinn. På dette organiseringsnivået er det logisk at den ervervede kompetansen er dokumentert i henhold til formaliseringsgrad 2 eller 3. Dette er kurs som er bygd opp i moduler, men som ikke er utdanningsrelevante etter vår definisjon av utdanning. Her vil vi fortrinnsvis finne opplæringstilbud som inngår som moduler i forhold til organisasjonens egne tilbud. (Organiseringsgrad 2.)

Det siste nivået er studietilbud som tar sikte på å kunne inngå i det offentlige utdanningssystemet. Her plasserer vi også de fleste opplærings- tilbud som inngår som modul i forhold til andre arrangørers tilbud, for eksempel internasjonale språksertifikater. (Organiseringsgrad 3.)

*Figur 3.2 Kompetanse sett i forhold til formaliserings- og organiseringsgrad.*

|                        |     | Ingen | Kurs-<br>bevis     | Intern<br>eksamen | Offentlig |                                         |
|------------------------|-----|-------|--------------------|-------------------|-----------|-----------------------------------------|
| Organiserings-<br>grad | HØY |       |                    |                   |           | Modul,<br>knyttet til<br>utdanning      |
|                        |     |       |                    |                   |           | Modul, ikke<br>knyttet til<br>utdanning |
|                        | LAV |       |                    |                   |           | Ikke modul,<br>1-2 trinn                |
|                        |     | LAV   | Formaliseringsgrad |                   | HØY       |                                         |

Med modul menes at kurstilbudet inngår i en studieplan eller en videre studiesammenheng. Dette inkluderer også enkeltstående etterutdanningskurs, fordi disse bygger på en tidligere gjennomført utdanning.

Mot slutten av rapporten vil vi forsøke å plassere opplysningsorganisasjonenes kursportefølje i forhold til modellen over. Med bakgrunn i målsettingene for voksenopplæringen og behovene for utdanning i den voksne delen av befolkningen må en kunne forvente at i det minste deler av studietilbudet er lagt opp med sikte på å gi formell yrkes- eller studiekompetanse.

Grunnholdningen i denne rapporten kan uttrykkes i følgende eksempel: Studietilbud som i dag har relativt høy organiseringsgrad, men som er lite formalisert (f.eks. engelskkurset "Take it easy"), vil ha dobbel nytte hvis det i tillegg til å gi økte språkkunnskaper, også kan inngå som ledd i videregående opplæring.<sup>17</sup>

Denne rapporten tar ikke til orde for at all voksenopplæring skal være formålsrettet i snever forstand. Men der faglig kompetanse som ligger nært opp til skoleverkets tilbud, er tillegnet gjennom voksenopplæring, bør

<sup>17</sup> Alternativt: knyttes opp mot et internasjonalt språksertifikat.

denne ledsages av mulighet for sertifisering gjennom offentlig eksamen. Der innholdet i voksenopplæringen har med utdanning å gjøre, bør opplæringen også drives utdanningsrasjonelt. De deler av voksenopplæringen som eksempelvis har kultur- eller ideologiformidling som hovedmål, bør selvsagt drives rasjonelt i forhold til en slik målsetting.



## VOKSENOPPLÆRINGEN I NORGE EN GENERELL GJENNOMGANG

Før vi presenterer opplysningsorganisasjonene mer inngående skal vi gjennomgå voksenopplæringen generelt. Hovedspørsmålene i dette kapitlet er: *Hvilke hovedinstitusjoner arrangerer voksenopplæring? Hvor mange voksne benytter seg av ulike voksenopplæringstilbud? Hvilke befolkningsgrupper deltar i, eller får tilbud om voksenopplæring?*

### 4.1 Voksenopplæring: ikke bare opplysningsorganisasjoner

Foruten i opplysningsorganisasjonene og det offentlige skoleverket, arrangeres voksenopplæring i regi av bedrifter og etater i arbeidslivet, arbeidsmarkedsopplæringen, fjern- og brevundervisning og folkehøgskolene. Voksne i ordinær videregående og høyere opplæring som ikke er spesielt organisert eller finansiert som voksenopplæring, er holdt utenfor. Det samme gjelder Forsvarets voksenopplæring.

Vi vil gjennomgå tilgjengelig statistikk innenfor hver av de følgende hovedinstitusjonene som arrangerte voksenopplæring i 1989:

- A. Opplysningsorganisasjonene
- B. Personalopplæring i arbeidslivet
- C. Skoleverket
- D. Folkehøgskolene
- E. Fjernundervisning
- F. Arbeidsmarkedsopplæring

Noen arrangører har deltakerstatistikk som oppgir antall mennesker som er involvert i løpet av et år. Andre regner deltakere per kurs, slik at samme person kan fremstå som flere deltakere. For å kunne sammenstille et bilde av deltakervolumet må vi bruke samme måleenhet.

Siden vi kun har oppgitt antall personer, og ikke deltakere, innen personalopplæring i arbeidslivet, må "person" bli måleenhet. Det betyr at vi må gjøre om "deltakere" til "personer". Dette kan ikke bli helt nøyaktig. Uansett hvordan vi regner, vil tallene derfor være beheftet med en viss usikkerhet. Det har vært gjort en del forsøk med denne regnekunsten tidligere. NVI kom i 1979 fram til at hver person som deltok i voksenopplæringen, i gjennomsnitt deltok på 1,9 kurs (Knudsen og Skaalvik, 1979). Dette var imidlertid basert på opplysninger over en periode på halvannet år eller tre semestre. Våre tall bygger på virksomheten over ett år eller to semestre. Det betyr at antall registrerte kursdeltakere per person i alle fall ikke kan være høyere enn 1,9. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (Kallerud, 1991) antar at hver person deltar på ca. 1,5 kurs i løpet av ett år. Dette er utledet på grunnlag av Knudsens og Skaalviks tall.

Om det er vanskelig å utarbeide sikre tall for antall personer som deltar i organisasjonenes voksenopplæringstilbud, er det enda verre å finne gode opplysninger over skoleverkets voksenopplæring. Med bakgrunn i den usikkerheten som ligger i grunnlagsmaterialet, og endringene siden 1989, er vår målsetting å gi et relativt grovt oversiktsbilde av den totale voksenopplæringen.

## **A. Antall deltakere i organisasjonenes voksenopplæring**

For å få oversikt over voksenopplæringen i opplysningsorganisasjonene, kan vi bruke tre datakilder: Voksenopplæringsforbundet, Norsk voksenpedagogisk institutt og FAFO.

## Tall fra Voksenopplæringsforbundet:

|                    |                                |
|--------------------|--------------------------------|
| Kurs med tilskudd  | 751.115 deltakere              |
| Kurs uten tilskudd | 36.463 deltakere <sup>18</sup> |
| Sum                | 787.578 deltakere              |

Kilde: Voksenopplæringsforbundets årsmelding 1989

Disse tallene oppgir antall kursdeltakere. Antall fysiske personer er en del lavere. Tallene er basert på de rapporter Voksenopplæringsforbundet har mottatt fra de fleste av sine medlemsorganisasjoner. Ikke alle har svart. Derfor er tallene generelt litt for lave. Dette forsterkes av at de opplysningsorganisasjonene som ikke er medlem av Voksenopplæringsforbundet, ikke er med. I volum utgjør disse imidlertid en svært liten andel. Antall kurs som er arrangert uten offentlige tilskudd, er også for lavt. Dette skyldes at organisasjonene vanligvis ikke bruker ressurser på å føre statistikk over virksomhet som likevel ikke får statstilskudd.

## Tall fra Norsk voksenpedagogisk institutt (NVI)

"Voksenopplæring uten styring?" (Gooderham og Lund, 1990) er den siste rapporten som drøfter opplysningsorganisasjonens plass i norsk voksenopplæring. Hovedpåstanden er at norsk voksenopplæring mangler politisk styring. Det empiriske hovedpoenget ligger i å vise at profilen på voksenopplæring i virkeligheten er helt annerledes enn antatt. Ved å gjennomgå materiale fra blant annet Statistisk Sentralbyrås arbeidskraftsundersøkelser samt Levekårsundersøkelsen fra 1987, finner de at opplysningsorganisasjonene på ingen måte er den dominerende arrangørgruppe, slik man til nå har tenkt seg. Tvert imot utgjør deres tilbud bare en liten del av voksenopplæringsvolumet. Den store arrangørgruppen, som til nå har vært nesten glemt i voksenopplæringssammenheng, er bedriftene og offentlige foretak og etater.

Levekårsundersøkelsen fra 1987 opererer med en total deltakelse i voksenopplæringen på 37% av den voksne befolkningen. Av disse foregår ca. 1/4 i organisasjonenes regi. Bare 9% av den voksne del av befolkning

---

<sup>18</sup> Ifølge Voksenopplæringsforbundet er dette tallet altfor lavt. Organisasjonene tar seg ikke tid til å rapportere opplæringstiltak som ikke får tilskudd. Dette inntrykket understøttes i vår undersøkelse.

gen deltar ifølge Gooderham og Lund i opplysningsorganisasjonenes opplæringsvirksomhet.

Antall personer i Norge mellom 16 og 74 år var i 1989 ca. 3 087 millioner ("Arbeidsmarkedstatistikk 1989", Statistisk Sentralbyrå, 1990). 9% av dette skulle bety at ca. 280 000 personer deltar i opplysningsorganisasjonenes tradisjonelle opplæringstilbud.

### **Hva sier vårt undersøkelsesmateriale?**

Ifølge vårt materiale når organisasjonene totalt ca. 900 000 deltakere.<sup>19</sup> Hvis vi går ut fra at hver person i gjennomsnitt deltar på 1,5 kurs, kan vi anslå at ca. 600 000 personer har deltatt. Med ca. 3 millioner personer i alderen 16-74 år betyr det at ca. hver femte person i denne aldersgruppen deltar i opplysningsorganisasjonenes studiearbeid. Vi kommer altså fram til et deltakertall som er om lag dobbelt så høyt som det Gooderham og Lund opererer med. Men samtidig er det grunn til å spørre om underestimeringen skyldes at de intervjuede ikke har oppfattet at de er med på aktiviteter som finansieres som studietilbud. Dette er i så fall et betydelig problem for organisasjonene, dersom de ønsker å bli tatt seriøst som utdanningsinstitusjoner.

Med en gjengangerfaktor<sup>20</sup> på 1,9 kommer vi fram til at ca. 475 000 personer har deltatt i, og gjennomført opplæringstilbud i organisasjonenes

---

<sup>19</sup> FAFOs skjema l-besvarelser: 864 987 deltakere + 38 575 deltakere i organisasjoner som ikke besvarte våre skjemaer, men som inngår i Voksenopplæringsforbundets statistikk.

<sup>20</sup> I følge Knudsen og Skaalvik går 45% av deltakerne på ett kurs, 30% på to kurs, 15% på tre kurs og 10% på fire kurs (Knudsen og Skaalvik, 1979:25). Disse tallene baserer seg på opplysninger gitt i 1977, da voksenopplæringen kan ha hatt et annet innhold enn i dag. Dette kan ha betydning for hvor mange kurs en og samme person deltar i. Tallene er dessuten basert på en tidsperiode på tre semestre. Hvis vi antar at antall personer som går på flere kurs, halveres når vi reduserer registreringsperioden fra tre til to semestre, får vi en gjengangerfaktor på 1,5. To andre måter å omberegne gjengangerfaktoren fra tre til to semestre gir en faktor på henholdsvis 1,45 og 1,62. En mer detaljert gjennomgang av beregningsmåten er beskrevet i et eget metode- og tabellnotat.

regi i løpet av 1989. Dette er et minimumstall. En gjengangerfaktor på 1,45, gir oss et deltakertall på ca. 625 000 personer<sup>21</sup>.

*Tabell 4.1 Fordelingen av antall kurs per person med en faktor på 1,45.*

|                                                                    |                      |
|--------------------------------------------------------------------|----------------------|
| 452 719 personer har deltatt på 1 kurs                             | => 452 719 deltakere |
| 93 666 personer har deltatt på 2 kurs                              | => 187 332 deltakere |
| 46 833 personer har deltatt på 3 kurs                              | => 140 499 deltakere |
| 32 222 personer har deltatt på 4 kurs                              | => 124 888 deltakere |
| Sum 624 440 personer har deltatt på 1,45 kurs => 905 438 deltakere |                      |

I den videre fremstillingen regner vi med at antall personer som deltar i de frivillige opplysningsorganisasjonenes voksenopplæringstilbud, ligger på om lag 600 000.

## B. Voksenopplæring i arbeidslivet

Ifølge en omfattende Arbeids- og bedriftsundersøkelse, ABU,<sup>22</sup> som ble foretatt i 1989, gjennomførte 32,9% av de sysselsatte en eller annen form for arbeidsrelatert, formell utdanning.<sup>23</sup> ABU dekker et univers på ca. 1,8 millioner sysselsatte. Når tallet er så lavt, skyldes det i første rekke at Forsvaret og bedrifter med under to ansatte ikke inngår i materialet (Schjødt, 1991). Om vi holder oss til dette, betyr det at 592 200 arbeidstakere har gjennomgått kvalifiserende personalopplæring i arbeidslivet.

---

<sup>21</sup>  $1/100 [(10/2x \times 4) + (15/2x \times 3) + (30/2x \times 2) + (45x \times 1) + 10/2x + 15/2x + 30/2x] = 905\,439 \implies [(5x \times 4) + (7,5x \times 3) + (15x \times 2) + (72,5 \times 1)] = 905\,439 \implies 1/100 [20x + 22,5x + 30x + 72,5x] = 905\,439 \implies 145x/100 = 905\,439 \implies x = \underline{624\,440}$

<sup>22</sup> Denne undersøkelsen er nærmere omtalt i kapittel 4.2.

<sup>23</sup> Formell utdanning i form av kurs e.l. i bedriften (virksomheten) i løpet av de siste tolv månedene. Læretid eller kurs i forbindelse med tillitsmannsarbeid, arbeidsmiljølov e.l. medregnes ikke. Kun kurs som helt eller delvis er betalt av bedriften.

Med et sysselsettingstall på 2,0 millioner<sup>24</sup> blir deltakertallet 658 000. Hvis vi tar utgangspunkt i arbeidsmarkedssituasjonen per august 1991, og i tillegg holder alle selvstendig næringsdrivende utenfor, har vi ca. 1,615 millioner avhengige sysselsatte.<sup>25</sup> Dette gir et deltakertall på 531 000. I det følgende vil vi regne med at ca. 600 000 personer deltar i organisert personalopplæring i arbeidslivet. Det er altså det samme antallet som deltar i organisasjonenes tilbud.

### **C. Voksenopplæring i skoleverket**

Tall fra Statistisk Sentralbyrås utdanningsstatistikk for årene 1981-84 viser at skoleverkets voksenopplæring i perioden hadde et deltakertall økende fra 72 819 til 93 318 (Statistisk Sentralbyrå, Utdanningsstatistikk 1981-84). Denne utviklingen er imidlertid snudd. Ifølge departementets egne tall er deltakertallene mer enn halvert. Tallene her er usikre, men vil trolig bli bedre når NVI har gjennomført et pågående prosjekt for å kartlegge voksenopplæringen i kommunal og fylkeskommunal regi.

### **Vanlig grunnskoleopplæring for voksne**

Vanlig grunnskoleopplæring for voksne samlet i 1989 ca. 7 500 deltakere. På den ene side er det grunn til å tro at gjengangertallet er lavere enn hos organisasjonene, idet kursene har lengre varighet. På den annen side vil en person som tar 3-4 fag samtidig, bli registrert som 3-4 deltakere i statistikken. Siden dette utgjør en så liten andel av den totale voksenopplæringen, og vi likevel ikke vil kunne beregne antall fysiske personer helt nøyaktig, nøyer vi oss med å anslå deltakertallet til å være ca. 5 000 personer. Tallet er trolig i høyeste laget.<sup>26</sup>

---

<sup>24</sup> Ifølge Statistisk Sentralbyrås arbeidsmarkedsstatistikk hadde 2,061 millioner personer en arbeidsdag på mer enn én time i 1989. Av disse tjenestegjorde 54 000 i Forsvaret.

<sup>25</sup> Dette tallet er beregnet av FAFO, og blir i skrivende stund kontrollberegnet i Statistisk Sentralbyrå.

<sup>26</sup> I følge departementet var tallet i 1990 på ca. 3000 personer.

## **Grunnskoleopplæring for særlige målgrupper**

Grunnskoleopplæring for særlige målgrupper hadde i 1989 7 212 deltagende personer (B. Kallerud, 1991). Dette er et område som ligger utenfor organisasjonene virkefelt. Det skal derfor ikke være noen gjengangere her.

## **Videregående opplæring for voksne**

Videregående opplæring for voksne samlet ifølge departementets oversikter 27 435 deltakere i 1989 (Innstilling fra arbeidsgruppe: "Opplysningsorganisasjonene og videregående opplæring", KUF, 1991). Ut fra samme resonnement som over nøyer vi oss med å anslå deltakertallet til å være ca. 20 000 personer. Tallet er trolig i høyeste laget. Her er heller ikke tatt hensyn til frafallet.

## **Opplæring for voksne fremmedspråklige**

Opplæring i norsk med samfunnskunnskap for voksne innvandrere, fremmedspråklige og asylsøkere hadde i 1989 en oppslutning på 39 513 deltakere. Av disse kursene ble 8% arrangert av organisasjonene og 4% av folkehøyskolene. Dette utgjør ca. 4 500 deltakere. Disse er i denne gjennomgangen ført opp under henholdsvis opplysningsorganisasjonenes (A) og folkehøyskolenes (D) virksomhet. Da gjenstår snaut 35 000 fremmedspråklige deltakere, som har fått opplæringen gjennom skoleverket. Her er vi så heldige å ha tall for både deltakere og fysiske personer. Av de om lag 12 500 fremmedspråklige personene har ca. 11 000 deltatt i skoleverkets tilbud. Dette betyr at hvert individ i gjennomsnitt har deltatt på 3,18 kurs. Denne høye gjengangerfaktoren skyldes at undervisningen er organisert i korte kursmoduler. Alle kursene er undervisning i norsk med samfunnskunnskap, og til sammen har de en varighet på mellom 240 og 500 timer. Siden antall nye innvandrere og asylsøkere er redusert siden 1989, er omfanget av denne undervisningen også innskrenket. Summen av deltakere i skoleverkets voksenopplæring var i 1989 ca. 43 000 personer.

## **D. Folkehøyskolenes voksenopplæring, korte kurs**

Folkehøyskolene hadde ifølge departementets egen statistikk til sammen 32 386 kurselever. 12 702 av disse fulgte undervisning på full tid (definert som elever på kurs med varighet på 14 uker eller mer), og var stort sett i alderen 16 - 19 år. Denne undervisningen rubriseres under ordinær

videregående opplæring, som faller utenfor denne rapportens område. Folkehøyskolene arrangerer også kortkurs.<sup>27</sup> Disse kommer inn under voksenopplæringen, og hadde 19 684 deltakere. Ifølge departementet skal antall personer som er registrert på flere kurs, være lavt. På dette grunnlaget, gjør vi et grovt anslag, og sier at folkehøyskolenes voksenopplæring i 1989 omfattet ca. 15 000 personer.

## **E. Fjernundervisning**

De største aktørene på fjernundervisningsfeltet er NKI-skolen og NKS Fjernundervisning. De er omtrent jevnstore, og står for ca. 70% av all undervisningen. Som nr. 3, et godt stykke bak, kommer Folkets Brevskole ("Fjernundervisningsstatistikk 1989", KUF, 1991). I 1989 var det totalt 153 000 innmeldte kurselever ved de godkjente brevskolene. 95 112 kursdeltakere fullførte brevkurs. De fleste elevene gjennomførte mer enn ett kurs. Gjennomsnittlig kurs per person var 2,1. Her er avbrutte kurs ikke medregnet. Det betyr at 45 291 personer fullførte ett eller flere brevkurs i 1989. Antall personer som var innmeldt som brevskoleelever, var nok høyere, kanskje rundt 100 000. Men siden vi i analysen av opplysningsorganisasjonene kun regnet med deltakere som har fullført et kurs, gjør vi det samme her.

De vanligste formene for brevundervisning er individuell brevundervisning og såkalt kombinert undervisning. Kombinert undervisning består av individuell brevundervisning kombinert med fellessamlinger, som ofte arrangeres av opplysningsorganisasjonene. Brevringenes omfang er betydelig redusert, mens flermedieundervisningen<sup>28</sup> har en viss vekst ("Fjernundervisningsstatistikk 1989", KUF, 1991). Store deler av fjernundervisningen skjer i samarbeid med en lokal utdanningsinstitusjon. De siste årene er private og offentlige skoler og høyskoler i økende grad koblet inn som samarbeidspartnere.

---

<sup>27</sup> 278 kortkurs gikk i 1989 over 3 dager, 328 kortkurs hadde varighet fra 4 til 14 dager, mens 26 kurs var lengre enn dette.

<sup>28</sup> Flermedieundervisning er brevundervisning som i tillegg benytter en eller flere av følgende teknisk-pedagogiske hjelpemidler: lyd-kassetter, videokassetter, telefonkontakt, bildetelefon, radio, TV og datakommunikasjon.

For NKI og NKS er Folkeuniversitetet/Friundervisningen fortsatt den viktigste samarbeidspartneren. AOF er den nest viktigste. Men ifølge NKI kan opplysningsorganisasjonene være i ferd med å miste denne posisjonen. Dette skyldes brevskolens økte satsing på høyere utdanning. Denne tendensen er beskrevet og drøftet i rapportens siste kapittel.

Siden en del av den kombinerte brevundervisningen skjer i samarbeid med opplysningsorganisasjonene, må vi regne med at flere deltakere på ett og samme brevkurs er blitt registrert av både brevskolen og opplysningsorganisasjonen. Denne dobbeltregistreringen tas det ikke hensyn til i denne arrangørgjennomgangen. Et økende antall individuelt registrerte deltakere får støtteundervisning fra bedriftene de er ansatt i. Det er også vanlig at bedriftene betaler kursavgiftene. Dette betyr at vi har en del gjengangere som blir registrert både i fjernundervisningsstatistikken og som deltakere i personalopplæring i arbeidslivet.

## **F. Arbeidsmarkedsopplæringen (AMO)**

Ifølge Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet hadde arbeidsmarkedsopplæringen ca. 50 000 deltakere i 1989. Ifølge Arbeidsdirektoratet hadde AMO i 1990 58 198 kursdeltakere fordelt på 50 300 personer. Det betyr at noen har gått på flere kurs. I gjennomsnitt deltok hver person på 1,16 kurs. Hvis vi antar at forholdet var omtrent det samme i 1989, betyr det at ca. 43 000 personer deltok i AMO-tiltak.

En del av organisasjonenes opplæring arrangeres for og finansieres gjennom arbeidsmarkedetaten. For perioden 1985 til 1989, var denne virksomheten nesten ubetydelig. Den er ikke skilt ut i denne gjennomgangen.

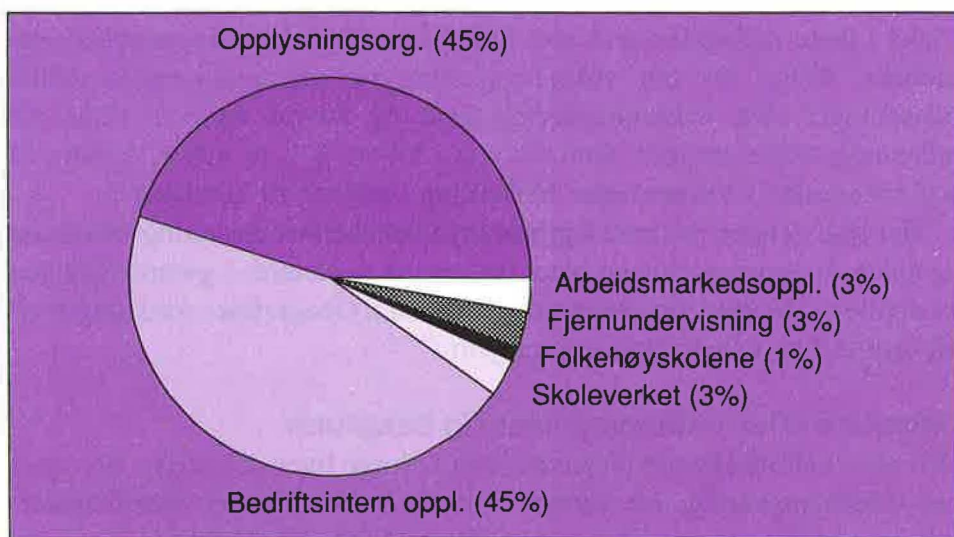
\* \* \*

På grunnlag av den foranstående fremstillingen, kommer vi fram til en deltakersum på ca. 1,35 millioner personer. Selv om vi har eliminert gjengangerne innenfor hvert av de seks hovedfeltene, har vi ikke sagt noe om gjengangerne mellom disse. Sannsynligvis er det en del som deltar både i personalopplæring i arbeidslivet og i skoleverkets eller organisasjonenes voksenopplæring. Dette betyr at nettoantallet personer som deltar i voksenopplæring, er lavere.

For vårt formål, som i dette kapitlet er å belyse de frivillige organisasjonenes plass i voksenopplæringsbildet, spiller dette liten rolle. Her er primæroppgaven å tegne et bilde av størrelsesforholdet mellom de ulike arrangørene.

Med de forbehold som ligger i at sammenstillingen av deltakervolumet er basert på tre ulike undersøkelser foruten arbeidsmarkedsetatens statistikk, supplert med departementets øvrige og høyst usikre oppgaver, kommer vi fram til at arbeidslivet selv og opplysningsorganisasjonene hver står for om lag 45 prosent av voksenopplæringen. Skoleverket, folkehøgskolene, fjernundervisningsinstitusjonene og arbeidsmarkedsopplæringen står til sammen for ca. 10 prosent.

*Figur 4.1 Deltakelse i voksenopplæring i Norge, fordelt på de største opplæringsinstitusjonene. Prosent. N = 1,35 millioner personer.*



Vi har altså valgt å bruke *deltakende personer* som indikator på omfanget av voksenopplæringen i Norge. Dette er den eneste størrelsen hvor vi har data som muliggjør denne typen sammenstilling. Det forhold at noen arrangører gjennomfører lengre kurs enn andre, og derfor nedlegger en større arbeidsinnsats per elev, fanges ikke inn av dette bildet. For en sammenlikning av arrangørenes undervisning er bildet derfor ikke

helt fullstendig. Målet har imidlertid vært å få fram antall personer som deltar i voksenopplæringen i Norge, fordelt på hovedarrangørene A til F.

Denne gjennomgangen har vist at voksenopplæringsfeltet er både mangfoldig og uoversiktlig. Her er mange arrangører og mange deltakere. Samtidig er datagrunnlaget mangelfullt, selv for noe så enkelt som deltakerantallet. Dette skyldes dels mangelfulle innrapporteringsrutiner, dels bruk av ulike målestandarder. En betydelig del av voksenopplæringen foregår i arbeidslivet, men det er ikke grunnlag for å nedtone opplysningsorganisasjonenes opplæringsvolum i så sterk grad som i rapporten "Voksenopplæring uten styring?" (Gooderham og Lund, 1990).

## 4.2 Hvilke befolkningsgrupper benytter seg av voksenopplæringstilbud?

Målet i dette delkapitlet er å vise hvem som får del i voksenopplæringstilbudet. Ifølge lov om voksenopplæring og organisasjonenes uttalte målsettinger skal voksenopplæring først og fremst være et tilbud til utdanningssvake grupper. Som det står i lovens § 1, er målet "å bidra til å gi mennesker i voksen alder likestilling i adgang til kunnskap".

Her skal vi nøye oss med å gjennomgå deltakernes utdanningsbakgrunn og alder. Kjønnssfordelingen blant deltakerne diskuteres i gjennomgangen av opplysningsorganisasjonenes faglige tilbud. Geografiske fordelinger vil bli drøftet i en eventuell senere rapport.<sup>29</sup>

### Deltakere etter utdanningsmessig bakgrunn

Den siste landsdekkende undersøkelsen i Norge hvor deltakerne ble spurt om voksenopplæring, ble foretatt i 1989. I Arbeids- og bedriftsundersøkelsen (ABU) inngår intervjuer med ca. 4 000 arbeidstakere, samt om lag 2 000 bedriftsledere og personalsjefer. Utvalget består altså kun av personer fra arbeidslivet. Statistisk Sentralbyrå hadde ansvaret for

---

<sup>29</sup> Her henvises for øvrig til Voksenopplæringsrådets pilotprosjekt "Samarbeid mellom arrangører av voksenopplæring" (VOR, 1991) og Voksenopplæringsforbundets årsmeldinger og årlige "Fylkesvise samandrag". Blant de mange NVI-rapporter om deltakelse og rekruttering nevner vi her bare "Voksenopplæring i fritida: Deltakelse og rekruttering" (Setsaas, 1985). Denne drøfter flere bakgrunnsvariabler for deltaking i voksenopplæring.

innsamling av datamaterialet, mens Institutt for samfunnsforskning hadde det overordnede faglige ansvaret. Ett av spørsmålene som ble stilt, er dette:

"Har du fått noen form for formell utdanning i form av kurs e.l. i denne bedriften (virksomheten) i løpet av de siste 12 månedene? Regn ikke med læretid eller kurs i forbindelse med tillitsmannsarbeid, arbeidsmiljølov e.l. Ta bare med kurs som helt eller delvis er betalt av bedriften (virksomheten)."<sup>30</sup>

32,9 % svarte ja på spørsmålet. Dette tallet er høyt sammenliknet med tall fra eldre arbeidskraftsundersøkelser, mens det er ca. 5% lavere enn tallet i Levekårsundersøkelsen fra 1987. Ifølge ABU-materialet hadde nesten halvparten av de ansatte med postgymnasial utdanning gjennomgått personalopplæring, mens bare en av ti med ungdomsskoleutdanning hadde fått tilsvarende tilbud.

Dette resultatet - at de med høy utdanning i størst grad deltar i voksenopplæring - er i og for seg ikke nytt. NVI har fastslått det samme for flere år siden (R. Setsaas, 1985). Undersøkelser fra Danmark, Finland og Island viser samme tendens, mens utdanning slår noe svakere ut i Sverige (Engelhardt, 1982, Mørch Jacobsen, 1982, Information 26.2.91).

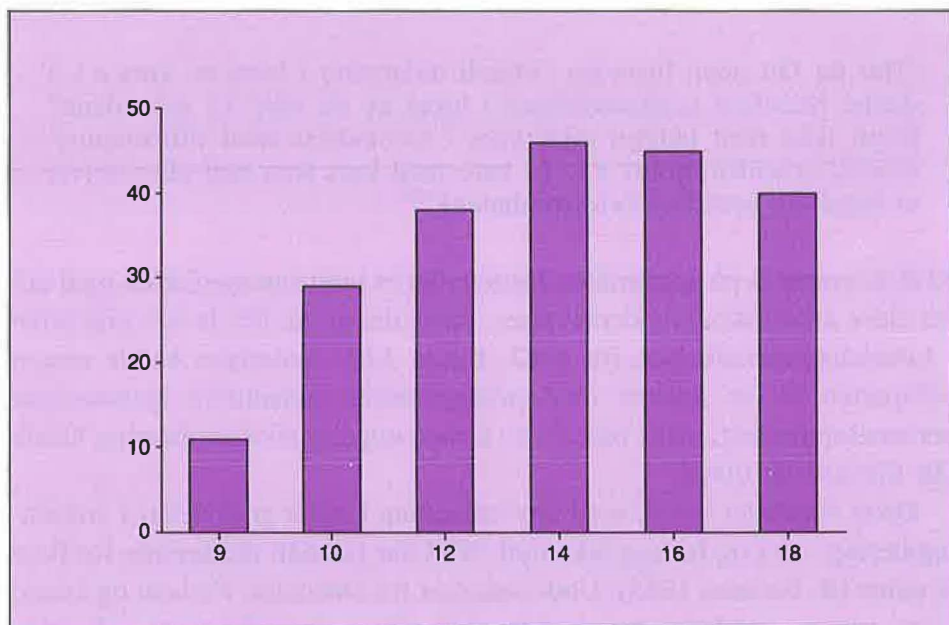
NVI kom fram til nesten det samme da de undersøkte utdanningsbakgrunnen blant opplysningsorganisasjonenes deltakere i 1977 (Knudsen og Skaalvik, 1979, Skaalvik, 1979). Ifølge Arbeidskraftsundersøkelsen fra 1978 deltok 16% av den yrkesaktive befolkningen i voksenopplæring. 10,3% deltok i generell voksenopplæring,<sup>31</sup> mens 7,5% deltok på arbeidsrelaterte kurs. Bare 2,7% deltok på kurs i begge kategorier (Knudsen og Skaalvik, 1979:24). De senere årene er personalopplæringen i norsk

---

<sup>30</sup> Statistisk Sentralbyrå, som gjennomførte intervjuene, har ikke operert med noen nedre timegrense. Men i og med ordet *utdanning* er brukt (ikke *opplæring*), at ordet *formell* er understreket, samt at en del typer opplæring eksplisitt holdes utenfor, ser vi at det er brukt en streng avgrensning, sannsynligvis strengere enn den nedre tolv timersgrensen organisasjonene er pålagt (Forskrift 8.4 om voksenopplæring).

<sup>31</sup> "Generell" voksenopplæring er et begrep Knudsen og Skaalvik bruker. Det innbefatter den delen av voksenopplæringen som ikke inngår som yrkesopplæring. Se inndeling i Gooderham og Lund, 1990:19.

Figur 4.2 Deltakelse i voksenopplæring i arbeidslivet i 1989. I prosent innenfor seks utdanningsgrupper.



9 Ungdomskolenivå (7-9 år)

10 Gymnasnivå 1 (10 år)

12 Gymnasnivå 2 (11-12 år)

14 U og H-nivå 1 (13-14 år)

16 U og H-nivå 2 (15-16 år)

18 U og H-nivå 3 (17-18 år)

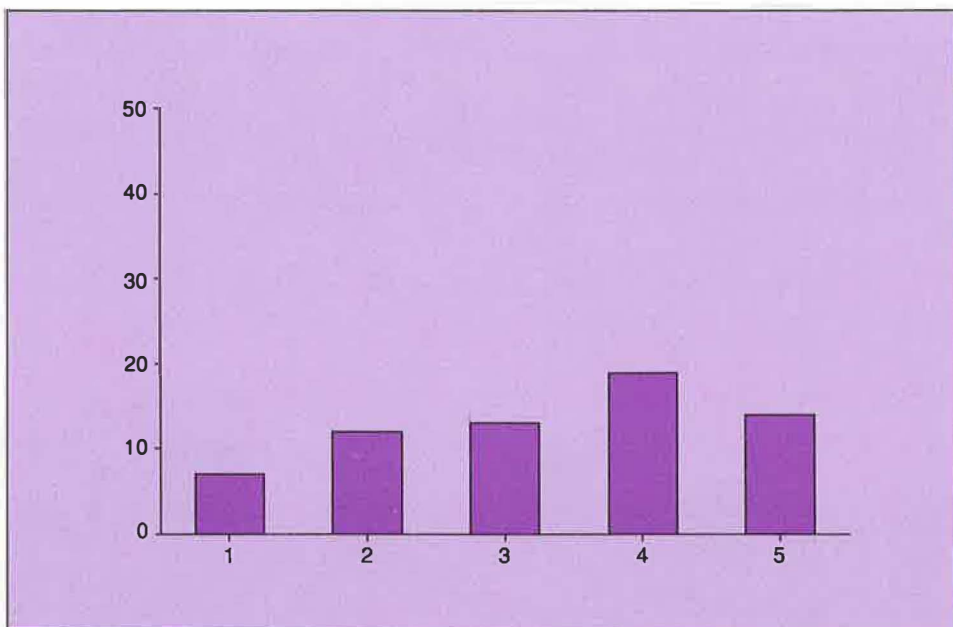
arbeidsliv økt betydelig. Ifølge Levekårsundersøkelsen er deltakelsen i 1987 kommet opp i 37%.

Ifølge resultatene fra Levekårsundersøkelsen (Gooderham og Lund, 1990:33) kan vi dele dem som deltar i opplysningsorganisasjonenes fritidsrelaterte<sup>32</sup> voksenopplæring, inn i fire like store grupper etter utdanning. 1/4 har kun grunnskole, 1/4 har laveste trinn på videregående, 1/4 har høyeste trinn i videregående, og 1/4 har høyere utdanning.

Presentert på denne måten, viser organisasjonene absolutt en viss evne til å nå lavtutdannede mennesker. Men tatt i betraktning at ca. halvparten

<sup>32</sup> Med fritidsrelatert voksenopplæring mener Gooderham og Lund den delen av opplysningsorganisasjonenes studietilbud som ikke er yrkesrettet.

*Figur 4.3 Deltakelse i de frivillige opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring i 1977. I prosent innenfor fem utdanningsgrupper.*



- 1 Folkeskole, ungdomsskole
- 2 Realskole, middelskole e.l.
- 3 Examen artium e.l.
- 4 Universitetsutdanning, lavere grad
- 5 Universitetsutdanning, høyere grad

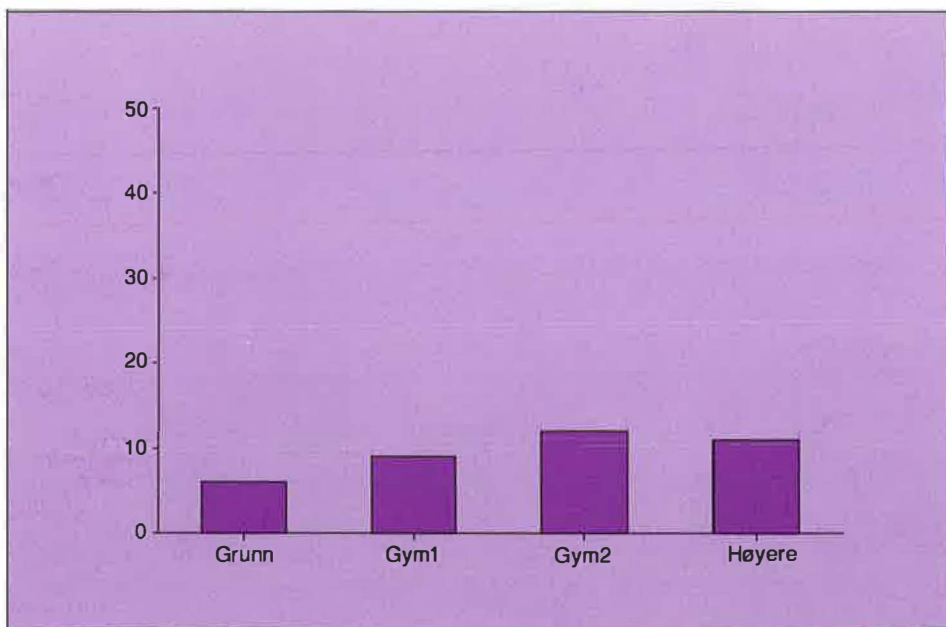
Kilde: Knudsen og Skaalvik, 1979

av befolkningen fortsatt kun har grunnskole, kunne også ca. halvparten av deltakerne i voksenopplæringen hatt denne bakgrunnen.

De samme tallene kan også presenteres på en annen måte. Da får vi en deltakingsprosent i organisasjonenes fritidsrelaterte voksenopplæring som vist i figur 4.4 på neste side (tallene gjenspeiler fordelingen i Levekårsundersøkelsens utvalg, som er representativ for hele landet).

Vi ser at deltakertallet for folk med grunnskoleutdanning måtte vært dobbelt så stort for å komme på høyde med de andre utdanningsgruppene. Bare 5,5% av befolkningen med grunnskoleutdanning deltok i fritids-

*Figur 4.4 Deltakelse i de frivillige opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring i 1987. I prosent innenfor fire utdanningsgrupper.*



Kilde: Gooderham og Lund, 1990

relatert voksenopplæring i 1987. Denne gruppen utgjorde altså ca. 1/4 av opplysningsorganisasjonenes deltakermasse.

Her er det verd å merke seg at mens forholdet mellom ungdomsskoleutdanning og høyere utdanning er 1 : 4 hos deltakere i arbeidslivets voksenopplæring, er tilsvarende forholdstall hos opplysningsorganisasjonene 1 : 2.

## Alderseffekten

I denne sammenhengen er det viktig å trekke inn deltakernes alder, for å se om utdanningsbakgrunn først og fremst må forstås som en generasjonseffekt. Det viser seg at et flertall av deltakerne i organisasjonenes voksenopplæring er under 40 år (Setsaas, 1985). De siste ti årene har utdanningsnivået i befolkningen økt betydelig. Dette er skjedd ved at en større andel av de yngre årskullene tar videregående og høyere utdanning.

De eldre årskullene har derimot ikke tatt del i den samme veksten. I 1985 hadde et flertall av befolkningen på rundt 45 år og oppover kun ungdomsskoleutdanning. Blant personer mellom 20 og 29 år var det bare en av seks som kun hadde ungdomsskoleutdanning (*Sosialt utsyn*, 1989).

Dette viser at når flertallet av deltakerne i opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring er under 40 år, er det også rimelig at flertallet har videregående og høyere utdanning. Setsaas kommer fram til at alder er viktigere enn utdanning for rekruttering til voksenopplæring.

### **Hva viser disse bildene om deltakelsen i voksenopplæringen?**

Det vi har sett så langt lover ikke godt med tanke på å utjevne den såkalte utdanningskløften. Praksis ser ut til å stå fjernt fra det likestillingsmål som beskrives i lovens § 1 og i organisasjonenes formålsparagrafer.

Vi vet at høy utdanning er en nøkkel til fast jobb, sikker jobb, mer utdanning og utviklingsmuligheter. Med dagens arbeidsmarked, som har kanskje 200 000 arbeidsledige, er utfordringen til alle arrangører av voksenopplæring og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet større enn på lenge. De utdanningssvake faller gjennom i dobbelt forstand:

Nesten halvparten av voksenopplæringen i Norge foregår i arbeidslivet. Man bør med andre ord helst være arbeidstaker for å få tilbudet. Er en så heldig å ha jobb, er det en fordel å ha høy utdanning fra før. Det øker sannsynligheten for å få nye utdanningstilbud. For den som har høy formell utdanning, kan et avgrenset videreutdanningskurs uten eksamen gi yrkesmessig uttelling, nettopp fordi vedkommende har sin grunnutdanning som basis.

For den som har lite formell utdanning fra før, er små løsrevne kurs ofte uten verdi på arbeidsmarkedet. Men for den som har relevant grunnutdanning, kan kortere tilleggskurs være utslagsgivende i en bestemt rekrutteringssituasjon. Den som kun har tilleggskursene, vil trolig falle ut allerede før en eventuell ansettelseskonferanse.

Dette viser at også innen voksenopplæringsfeltet, som opprinnelig er tuftet på folkeopplysningens sosiale og kulturelle idealer, gjelder det såkalte *Matteus-prinsippet*, som sier:

"For den som har, han skal få, og det i overflod. Men den som ikke har, skal bli fratatt selv det han har." (Matteus' evangelium, kapittel 25, vers 29)

## 4.3 Oppsummering

1. Opplysningsorganisasjonenes opplæringsvirksomhet når om lag 600 000 personer. Dette utgjør nesten halvparten av den totale voksenopplæringen i Norge. Dette er mer enn andre undersøkelser har vist de siste årene.

2. Opplysningsorganisasjonene var i 1989 sammen med fjernundervisningen eneste større arrangør som i teorien gir tilbud til deler av den voksne befolkning som ikke er i arbeid. De er også den arrangørgruppen som hadde flest lavtutdannede deltakere.\*

3. Det offentlige innsats på arrangørsiden er minimal. I og med at arbeidsdelingen er så klar som den er, går dette særlig ut over de grupper som har behov for det utdanningstilbudet kommunene og fylkeskommunene ifølge loven har plikt til, og i praksis nærmest monopol på, å gjennomføre.

4. Det faktum at voksenopplæringstilbudet ikke bidrar til å utjevne "utdanningskløften", slik det er forutsatt i loven, har både Stortinget, departementet og Voksenopplærings-forbundet kjent til siden loven ble vedtatt. Det er også godt kjent at kunnskap øker interessen for ytterligere kunnskap, og at kunnskap om egne behov er en forutsetning for å ønske mer opplæring. Likevel er tilbudet til de lavest utdannede redusert.

5. Flertallet av deltakerne er under 40 år. Dette kan tolkes dit hen at voksenopplæring og "livslang læring" først og fremst er et tilbud til de yngre voksne.

\* Det var først i løpet av 1990 at arbeidsmarkedsopplæringen begynte å utgjøre en viss del av voksenopplæringstilbudet.

# 5

## OPPLYSNINGSORGANISASJONENE I NORGE

Vi har til nå vist behovet for voksenopplæring for individer, arbeidsliv og samfunn, hovedaktørene på arrangørsiden, og hovedaktørene på deltakersiden.

Målet for dette kapitlet er å gi et bilde av opplysningsorganisasjonene: *Hvem er de? Hvilket selvilde har de, og hva driver/styrer dem? Innen hvilke fagområder tilbyr de opplæring?*

### 5.1 Studier av tilbudssiden i norsk voksenopplæring<sup>33</sup>

Flere undersøkelser har belyst forholdet mellom opplysningsorganisasjonenes størrelse, deres administrative struktur og endringer som følge av innføringen av lov om voksenopplæring i 1976 (Knudsen og Ulset, 1980). Det har vært pekt på stordriftsfordeler og behovet for mer profesjonell administrasjon (Ulset, 1982). Store organisasjoner er mer profesjonelle, og har ressurser til å sette seg inn i loven og drive rasjonelt i forhold til den.

---

<sup>33</sup> I denne rapporten blir det ikke foretatt noen organisasjonssosiologisk analyse av opplysningsorganisasjonene. Deler av materialet er godt egnet til dette, men det må utestå til en senere anledning.

Denne tenkningen ligger trolig også bak forslaget til ny strukturering av opplysningsorganisasjonene til 15 store studieforbund (Odelstingsproposisjon nr. 46 (1989-90)). Men det er også flere forhold som tilsier at stordriftsfordeler gir liten effekt på tilbudssiden (Nordhaug, 1982).

Her kommer vi inn på hva slags type kompetanse organisasjonene selv trenger for å drive effektivt. Dette varierer fra organisasjon til organisasjon, avhengig av målsetting, målgruppe og utdanningstilbudets art. Kunnskap om voksenopplæringsloven og kjennskap til de offentlige tilskuddsordningene ser ut til å få mindre betydning for organisasjonens overlevelsessevne. Vi har sett at flere organisasjoner driver uavhengig av både lovverk, forskrifter og offentlige rapportskjemaer. Derimot blir bedre kjennskap til egen organisasjons mål viktigere, fordi man møter et sterkere krav til rasjonell drift.

Det kan være hensiktsmessig å starte presentasjonen av opplysningsorganisasjonene med en gjennomgang av ulike organisasjonstypologier.

## Noen organisasjonstypologier

I sin gjennomgang av organisasjonssamfunnet i Hordaland deler Hestetun og Selle organisasjonene inn i ti typer etter "organisasjonsmålsetting og målgruppe" (Hestetun og Selle, 1990:18). Disse er:

- |                  |                  |                     |
|------------------|------------------|---------------------|
| 1 Økonomiske lag | 5 Avholdslag     | 8 Sang og musikk    |
| 2 Politiske lag  | 6 Misjonslag     | 9 Sosial-humanitær  |
| 3 Idrettslag     | 7 Barn og ungdom | 10 Kultur og fritid |
| 4 Mållag         |                  |                     |

Her er ingen rubrikk for opplysningsorganisasjoner. Og det er ikke så merkelig. Det gjenspeiler opplysningsorganisasjonenes brede nedslagsfelt, både faglig og organisasjonsmessig. Opplysningsorganisasjonene vil være representert innenfor alle disse ti feltene. Hestetun og Selle rubriserer dem imidlertid først og fremst under "kultur og fritid" og skriver følgende:

"dette er kanskje den vanskelegaste gruppa å ha full oversikt over.(...) Vi har konsentrert oss om dei som er representerte lokalt, det vil seia dei største opplysnings- og fritidsorganisasjonane i fylket." (Hestetun og Selle, 1990:20)

Heller ikke NOU 1988:17 "Frivillige organisasjoner" hadde noen egen kategori for opplysningsorganisasjonene i sin typologisering av de allmennyttige organisasjonene:

- 1 Humanitære og sosiale organisasjoner
- 2 Kvinneorganisasjoner og kvinnesaksforeninger
- 3 Idrettsorganisasjoner, idrettslag
- 4 Kulturorganisasjoner, kulturvernorganisasjoner og natur/friluftsmiljøvernorganisasjoner
- 5 Hobbyforeninger
- 6 Religiøse organisasjoner og livssynsorganisasjoner
- 7 Internasjonalt orienterte organisasjoner, menneskerettighets- og solidaritetsorg.
- 8 Velforeninger, grendelag, nærmiljøorganisasjoner, borettslag
- 9 Spontane aksjonsgrupper, ad hoc-bevegelser
- 10 Andre foreninger, lag

Også i denne typologien vil opplysningsorganisasjonene være involvert innen de fleste kategoriene. Den mest nærliggende forklaringen er at de fleste opplysningsorganisasjoner inngår som en underavdeling i en større organisasjon. Opplysningsorganisasjonene fanges da kun opp indirekte, gjennom sine moderorganisasjoner. De politiske partiene har egne opplysningsforbund, akkurat som interesseorganisasjonene har det, enten de tjener økonomiske, idrettslige, humanitære eller andre formål.

En av de få typologier som er laget spesielt for å kategorisere opplysningsorganisasjonene, er utført av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet under forberedelsene til det som nå er blitt Odelstingsproposisjon nr. 46 (1990-91). I en undersøkelse i regi av "Arbeidsgruppen for vurdering av godkjenningsordningen for opplysningsorganisasjonene" i januar 1988 brukte departementet følgende inndeling:

- 1 Politiske organisasjoner
- 2 Interesseorganisasjoner som fremmer spesielle saker
- 3 Interesseorganisasjoner for særskilte grupper
- 4 Humanitære organisasjoner
- 5 Kulturorganisasjoner
- 6 Arbeidstakerorganisasjoner
- 7 Religiøse organisasjoner

I besvarelsene var det selvfølgelig mange organisasjoner som krysset av i flere rubrikker. Så godt som alle organisasjoner hører hjemme i kategori 2 eller 3 (interesseorganisasjoner som fremmer spesielle saker og interesseorganisasjoner for særskilte grupper) pluss minst en av de andre kategoriene. Som vi ser, avspeiler inndelingen at opplysningsorganisasjonene ikke oppfattes som selvstendige organisasjoner med egne mål, men som underbruk av moderorganisasjonene.

Det er interessant at utdanningsdepartementet, som bevilger penger til opplæring og utdanning, ikke har en egen kategori for opplysningsorganisasjoner hvor utdanning og opplæring er et mål i seg selv, og ikke bare et middel for å nå organisasjonsmessige mål. Dette kan forstås som uttrykk for at departementet oppfatter organisasjonene som kulturbærere i tråd med folkeopplysningstradisjonen, og ikke som utdanningsinstitusjoner. En slik oppfatning kan både forsvares og kritiseres. Vi vil ta opp den diskusjonen mot slutten av rapporten, etter at organisasjonenes faglige virksomhet er gjennomgått.

Flertallet av opplysningsorganisasjonene er primært et redskap for moderorganisasjonen, og har som mål å fremme en spesiell type kunnskap, ferdigheter og verdier, eller å nå en spesiell målgruppe. En del av organisasjonene tilbyr dessuten opplæring til både barn, ungdom og voksne. Det er bare noen få, med Folkeuniversitetet i spissen, som har opplæring og utdanning som eneste mål i seg selv.

"For de fleste organisasjonene, det vil si de mindre og små, er kurs og opplæringstilbud et middel til å nå egne, ideelle mål. De vanligste formålene med kursvirksomheten er skolering av egne tillitsvalgte og spredning av egen ideologi, enten denne består av holdninger, kunnskaper eller ferdigheter." (Setsaas, 1986)

Vi vil i fortsettelsen presentere to ulike typologier. Den ene ligger i forlengelsen av de tre som er presentert over, og tar altså utgangspunkt i organisasjonenes identitet og formålsparagrafer. Den andre baserer seg på organisasjonenes produkter, og deler organisasjonene i grupper etter studietilbudets faglige innhold.

## Kjennskap til opplysningsorganisasjonene

Norge har i dag 44 godkjente studieorganisasjoner eller studieforbund. 40 av disse er medlemmer av fellesorganisasjonen Voksenopplæringsforbundet. I tabell 5.1 presenterer vi de organisasjonene som er med i denne undersøkelsen. Organisasjonene er der stilt opp etter studievolume. En fullstendig oversikt over alle studieorganisasjonene og studieforbundene med tilhørende medlemsorganisasjoner er gjengitt i vedlegg 6.

Folk flest vet lite om opplysningsorganisasjonene og voksenopplæring, selv om de fleste har deltatt i opplæringstilbud. En del har vært med i studiesirkler eller annen opplæring uten å vite at studiesituasjonen er blitt registrert som studieaktivitet av en voksenopplæringsorganisasjon. Andre kan ha tatt ferdighetskurs i gitarspill eller tegning, og ha betalt kursavgift, uten å ha tenkt på at det er voksenopplæring.

En spørreunde blant folk vil trolig bekrefte at de fleste har lært noe i voksenopplæringsregi, men at de vil ha problemer med å huske spesifikkt hvem som arrangerte opplæringen. Mange ville heller ikke forbinde læringssituasjonen med det bildet de har av voksenopplæring. Sagt på en annen måte: Folk flest har trolig deltatt i voksenopplæring uten selv å ha definert det som det. Man er altså kjent med gavnet, men ikke navnet. Om dette er riktig, er det i tilfelle et større problem for organisasjonene enn for brukerne.

Dette er også et problem for forskere og brukere av utdanningsstatistikken. Problemet er blitt diskutert i forskningsrapporter og utredninger. Men spørsmål om deltaking i ulike former for opplæring har i flere undersøkelser til nå vært så upresise at det er usikkerhet om hva informantene har svart på. Dette gjør seg særlig gjeldende i store undersøkelser som Arbeids- og bedriftsundersøkelsen fra 1989 og levekårsundersøkelser, hvor noen få spørsmål om voksenopplæring er tatt inn blant flere hundre.<sup>34</sup>

---

<sup>34</sup> Se eksempel i kapittel 4, hvor et spørsmål om voksenopplæring i ABU-materialet trekkes fram.

## 5.2 Målet for opplysningsorganisasjonenes opplæring

De fleste opplysningsorganisasjonene er selvstendige enheter i en større moderorganisasjon, og har som hovedoppgave å fremme dennes mål. Mye av opplæringen er rettet inn mot særskilte målgrupper, enten det er medlemmer, pasientgrupper eller spesielt interesserte.

I denne rapporten klassifiseres opplysningsorganisasjonene i tre grupper etter hvorvidt opplæringsvirksomheten er

- ideologisk motivert,
- siktet inn mot spesielle grupper, eller
- rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked.

Et flertall av opplysningsorganisasjonene lar seg ganske greit klassifisere i en av disse tre gruppene. Her vil hovedtyngden av virksomheten være lett bestemmelig. En del av organisasjonene vil ha betydelige deler av sin virksomhet under flere av de tre kategoriene.

Denne klassifiseringen må ikke tolkes som uttrykk for den faglige satsingen i en organisasjon. Det kan eksempelvis meget vel hende at en opplysningsorganisasjon klassifisert som særgruppeorganisasjon, har opplæringstilbud som er bedre utviklet enn hva man kan finne hos organisasjoner vi har klassifisert som rene opplærings- og utdanningsinstitusjoner. Flere av de humanitære særgruppeorganisasjonene formidler forskningsbasert kunnskap som de selv har finansiert utviklingen av.

Den inndelingen som er foretatt under, er ikke absolutt. Den er langt på vei basert på skjønn. Eksempelvis kunne Norges Husmorforbund (NH) med utgangspunkt i sin egen målformulering gjerne vært klassifisert som ideologisk. Men vi har valgt å legge større vekt på deres faktiske virksomhet, og har derfor klassifisert NH som eksempel på en særgruppeorganisasjon. Nasjonalforeningen for Folkehelsen driver med folkeopplysning, noe som gjerne kunne ha plassert dem som ideologisk organisasjon. Men siden organisasjonen først og fremst henvender seg til noen prioriterte grupper, er den klassifisert som særgruppeorganisasjon. Det samme resonnementet kan brukes på Røde Kors. Spesielt for Røde Kors er at organisasjonen arbeider for en rekke særgrupper, og at disse i noen grad varierer over tid.

Studieforbundet Natur og Miljø er en paraplyorganisasjon for 18 ulike medlemsorganisasjoner. Flere av disse gjør seg sterkt gjeldende i samfunnsdebatten. Så ut fra forbundets profil, kunne det ha vært klassifisert som ideologisk. Men siden et betydelig flertall av de gjennomførte kursaktivitetene er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked, hvor den faglige virksomheten er selvbegrunnende, er forbundet klassifisert i gruppe C.

## **Ideologisk motivert voksenopplæring**

Utgangspunktet er bestemte verdier, og formidling av disse. Her er det egentlige målet å fremme bestemte verdier. Opplæringen er rettet både mot egne medlemmer og mot omverden. Disse opplysningsorganisasjonene er knyttet til hovedorganisasjoner som har verdiformidling som hovedmål. Her finner vi de religiøse organisasjonene, de politiske partiene og andre politiske organisasjoner som Norges Naturvernforbund.

- Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)
- Framtiden i våre hendes Studieorganisasjon (FIVH)
- Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)
- Marxistisk Opplysningsråd (MOR)
- Noregs Mållag (NM)
- Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)
- Senterpartiets Studieforbund (SPS)
- Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)
- Studieforbundet av Norske Freds- og -Solidaritetsorganisasjoner (NFS)
- Studieforbundet Ny Verden (SNV)
- Venstres Opplysningsforbund (VO)

Ett av spørsmålene som ble stilt til hovedorganisasjonene (spm. 5A, skjema 1), lød slik: "Beskriv organisasjonens mål for opplæringsvirksomheten kort og så konkret som mulig slik den er i dag. (Ta med emner, faglige mål, målgrupper m.v.)" Med organisasjonenes tillatelse gjengir vi noen av svarene:

Edruskapsrørslas Studieforbund: "Vår hovedoppgave er å skolere våre medlemmer og tillitsvalgte innenfor områdene edruskap og helse-sosialpolitikk, for å fordele samfunnsgodene mer likt."

Framtiden i våre hendes studierorganisasjon: "Vi skolerer medlemmer og andre. FIVH er blitt mindre individuelt livsstilsorientert. Vi legger nå mer vekt på utadrettet, samfunnsendrende aktiviteter."

Kristelig Folkepartis Studieforbund: "I våre studieringer læres del-takerne opp i KrF-politikk. Vårt siktemål er å stimulere til aktivt politisk engasjement."

## **Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper**

Utgangspunktet er bestemte grupper og deres behov for kunnskaper og ferdigheter. Her har vi igjen to hovedgrupper. Den ene er grupper av yrkesutøvere som skal ha yrkesfaglig eller faglig-politisk opplæring. Den andre er pasientgrupper eller mennesker som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale handikap har behov for opplæring spesielt tilpasset deres situasjon. Her tenker vi dels på spesialkunnskap, dels på generell kunnskap formidlet i en spesielt tilpasset form.

Eksempler på organisasjoner hvor store deler av opplæringen i særlig grad er rettet mot spesielle grupper, er:

- Bygdefolkets Studieforbund (BSF)
- Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)
- Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)
- Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemd (NBS)
- Norges Røde Kors (NRK)
- Norges Blindforbund (NBF)
- Norges Døveforbund (NDF)
- Norges Husmorforbund (NH)
- Norsk Forbund for Høreselshemmede (HFH)
- Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)
- Norsk Foreldrelag for funksjonshemmede (NOFF)
- Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)
- Samenes Landsforbund (SLF)
- Samisk Studieforbund (SOL)
- Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)
- Vestlandske Blindforbund (VBF)
- Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)

På spørsmålet om å beskrive mål for opplæringsvirksomheten har organisasjonene svart slik:

Bygdefolkets Studieforbund: "Vi legger hovedvekt på landbruksfaglig opplæring, og organisasjonsskolering. Denne delen har hatt betydelig vekst, mens aktiviteten på vårt andre hovedområde: Bygdekultur, husflid, heim/familie er redusert."

Norges Blindeforbund: "Voksenopplæring gir erstatning for tapt grunnopplæring og bidrar til å heve det almenne kunnskapsnivået hos blinde og svaksynte. En del av virksomheten går til å skolere medarbeidere. Vi forsøker også å nå eksterne grupper som i sitt daglige arbeid kommer i kontakt med blinde og svaksynte."

Norges Døveforbund: "Målsettingen er å gi alle døve mulighet til å lære mer, og å øke aktiviteten og trivselen i foreningen. Vi gir tilbud til døvblitte og deres pårørende. Her står tegnspråk-opplæring sentralt."

Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede: "Vår målgruppe er blitt noe endret. Tidligere lå hovedvekten på opplæring av pårørende. I dag er de psykisk utviklingshemmede selv viktigste deltakergruppe."

Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner: "Medisinsk og sosialmedisinsk skolering av pasientgruppene, skolering av tillitsvalgte m.m., forebyggende helsearbeid."

## **Voksenopplæring som er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked**

Her er utgangspunktet faglig virksomhet som står på egne ben, og som ikke trenger legitimering gjennom hovedorganisasjonens behov eller mål. Dette forhindrer ikke at eksempelvis Norges Husflidslag i tillegg til sin faglige virksomhet kan ha som mål å "styrke norsk husflid kulturelt, sosialt og økonomisk" (sitert fra organisasjonens egen målformulering). Norges Sang- og Musikkråd og Norges Idrettsforbund har tilsvarende, ideelle formuleringer. En del av virksomheten vil likeledes være rettet mot bestemte grupper. Men overveiende er det verken bestemte gruppers behov eller ideologiformidling som danner basis for opplæringsvirksomheten i

disse organisasjonene. De nevnte organisasjonene satser på hvert sitt avgrensede fagområde. Folkeuniversitetet, AOF og Høyres Studieforbund opererer derimot over et bredt faglig spekter. Følgende opplysningsorganisasjoner er klassifisert i denne gruppen:

- Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)
- Folkeuniversitetet (FU)
- Høyres Studieorganisasjon (HS)
- Norges Husflidlag (NHL)
- Norges Sang- og Musikkraad (NSMR)
- Norges Idrettsforbund (NIF)
- Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)

Folkeuniversitetet er kanskje den organisasjonen der det er lettest å se at studievirksomheten er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked. Deler av virksomheten til AOF og Høyres Studieforbund hører utvilsomt også hjemme her. Begge disse har i tillegg aktiviteter som klart hører hjemme i de to andre kategoriene. Selv om vi i denne kategorien kun har sju organisasjoner, er den i antall kurs og deltakere den desidert største gruppen. Det er først og fremst jegerprøven som plasserer Studieforbundet Natur og Miljø i denne klassen.

På spørsmålet om å beskrive mål for opplæringsvirksomheten har organisasjonene svart slik:

Folkeuniversitetet: "Vi har et bredt emnemessig voksenopplærings-tilbud som er meningsfylt for deltakerne. Vi arbeider ekstra for å få med personer med spesielle studiehindringer. (...) endringer i behov og rammevilkår har medført en markert dreining mot yrkesrettede kurs."

AOF: "Vi arbeider etter Lov om Voksenopplæring, og har gitt tilbud til svake grupper. En del av disse er ikke lenger med. Vi er blitt tvunget til å bli mer markedsorientert."

Høyres Studieforbund: "Vi driver voksenopplæring for å utbre kunnskap, og styrke grunnlaget for selvutfoldelse i arbeidslivet, organisasjonslivet, samfunn, og familie. Vi har færre korte emnekurs, og flere omfattende, kompetansegivende kurs enn tidligere."

## 5.3 Opplysningsorganisasjonene etter studievolum

De frivillige opplysningsorganisasjonene gjennomførte i 1989 ca. 70 000 opplæringstiltak med tilskudd fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. I tillegg hadde de et betydelig antall kurs som ikke fikk tilskudd. Til sammen gjennomførte ca. 600 000 personer, registrert som ca. 900 000 deltakere, kursene. Dette betyr at organisasjonene når en stor del av befolkningen.

Den beste måten å rangere organisasjonene etter studievolum på er trolig å bruke antall gjennomførte studietimer. Antall kurs kan også brukes, men da ser man i tilfelle bort fra at kurslengden varierer. AOF har for eksempel gjennomsnittlig 25 timer per kurs, mens Bygdefolkets Studieforbund har 19 timer.

Rekkefølgen ville også blitt noe annerledes hvis vi hadde rangert organisasjonene etter antall deltakere. Men hovedtrekket i tabell 5.1 (på neste side) er den høye graden av konsistens mellom antall studietimer, antall kurs og antall deltakere.

Tallene er basert på opplysninger organisasjonene har gitt i spørreskjema 1, og gjelder den delen av organisasjonenes opplæringsvirksomhet som har fått KUF-tilskudd. I hovedanalysene i denne rapporten, som hovedsakelig baserer seg på spørreskjema 3, vil vi likevel bruke antall kurs, og ikke timer, som indikator på volum. Dette gjør vi fordi de aller fleste spørsmålene i skjema 3 er besvart i forhold til antall kurs.

*Tabell 5.1 Oversikt over de opplysningsorganisasjonene som deltar i undersøkelsen, rangert etter studievolum. Tallene i parentes angir plasseringsrekkefølgen mellom organisasjonene.*

| Organisasjon                                                         | Studietimer | Kurs       | Deltakere   |
|----------------------------------------------------------------------|-------------|------------|-------------|
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                 | 471 456 (1) | 18 757 (1) | 150 658 (2) |
| Folkeuniversitetet (FU)                                              | 412 665 (2) | 12 942 (2) | 125 355 (3) |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                     | 406 655 (3) | 10 726 (3) | 170 126 (1) |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                     | 111 355 (4) | 5 639 (4)  | 43 400 (5)  |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                       | 84 355 (5)  | 2 686 (6)  | 22 670 (7)  |
| Norsk Kristelig studieråd (NKrS)                                     | 77 879 (6)  | 3 761 (5)  | 58 034 (4)  |
| Norges Husflidlag (NHL)                                              | 49 761 (7)  | 1 582 (8)  | 10 860 (9)  |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                          | 30 231 (8)  | 1 914 (7)  | 28 235 (6)  |
| Norges Husmorforbund (NH)                                            | 30 093 (9)  | 1 169 (10) | 8 583 (11)  |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                      | 27 343 (10) | 709 (11)   | 6 440 (12)  |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                 | 25 084 (11) | 1 401 (9)  | 12 633 (8)  |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                           | 19 584 (12) | 257 (22)   | 1 157 (26)  |
| Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)                       | 19 205 (13) | 618 (12)   | 4 560 (14)  |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                             | 12 367 (14) | 401 (18)   | 4 573 (13)  |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS) | 12 349 (15) | 507 (15)   | 4 354 (15)  |
| Norges Røde Kors (NRK)                                               | 12 169 (16) | 585 (13)   | 9 276 (10)  |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                           | 11 640 (17) | 414 (17)   | 2 544 (21)  |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                   | 7 828 (18)  | 542 (14)   | 3 363 (18)  |
| Studieforbundet av Funksjonshemmede organisasjoner (SFO)             | 7 391 (19)  | 444 (16)   | 3 499 (17)  |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                  | 6 751 (20)  | 263 (21)   | 2 684 (20)  |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                      | 6 615 (21)  | 343 (19)   | 2 144 (22)  |
| Norges Døveforbund (NDF)                                             | 5 824 (22)  | 208 (24)   | 1 828 (24)  |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                      | 5 585 (23)  | 167 (25)   | 1 145 (27)  |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                     | 4 985 (24)  | 336 (20)   | 2 717 (19)  |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                           | 3 817 (25)  | 225 (23)   | 2 084 (23)  |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                 | 2 318 (26)  | 111 (28)   | 951 (28)    |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                           | 2 068 (27)  | 46 (30)    | 351 (33)    |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                    | 2 012 (28)  | 82 (29)    | 663 (30)    |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFS)                         | 1 968 (29)  | 142 (27)   | 4 125 (16)  |
| Noregs Mållag (NM)                                                   | 1 895 (30)  | 145 (26)   | 1 255 (25)  |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                      | 945 (31)    | 39 (31)    | 304 (34)    |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                               | 640 (32)    | 29 (34)    | 512 (32)    |
| Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF)                          | 615 (33)    | 39 (31)    | 640 (31)    |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                   | 610 (34)    | 39 (31)    | 932 (29)    |

## 5.4 Hvilke fag gir organisasjonene opplæring i?

Om det eksisterer en hel flora av typologier for å klassifisere arrangørene i det norske organisasjonslivet, er mangfoldet like rikt når det gjelder kategorisering av opplærings- og utdanningstilbudene.

Hver organisasjon har sin måte å inndelegge den faglige virksomheten på. Den består gjerne av flere og ofte overlappende kriterier. Det meste kan plasseres i flere kategorier, og hvor det enkelte kurs havner i statistikken til slutt, er ofte et spørsmål, som igjen kan variere fra år til år, avhengig av hvem som utøver skjønn. Før tallene kommer i samlet form fra organisasjonene til departementet, må en regne med at det er blitt utøvd skjønn på opp til tre nivåer. To av dem er organisasjonsinterne, mens det tredje utøves av Voksenopplæringsforbundet under bearbeiding av organisasjonenes talloppgaver, slik at disse stemmer med Voksenopplæringsforbundets kategorier.<sup>35</sup>

### De faglige emnekategoriene i denne rapporten

I tråd med dette siktemålet for prosjektet, valgte vi i utgangspunktet å dele opplæringen inn i tolv emnekategoriene, etter faglig innhold. Under dette arbeidet har vi hatt god hjelp av de allerede eksisterende inndelinger til Voksenopplæringsforbundet, Statistisk Sentralbyrå og NVI (Brattset, 1981). AOFs og ikke minst Folkeuniversitetets faginndelinger har også vært til nytte.

Det vil gå fram at vår inndeling av faglige emnekategoriene er noe forskjellig fra tidligere inndelinger.<sup>36</sup> Den største forskjellen ligger i vårt forsøk på å lage kategorier i opplærings- og utdanningstermer, hvor kursenes faglige innhold er eneste inndelingskriterium. Termer som "hjem og familie" og "hobbykurs" er av den grunn eksempelvis ikke brukt.

Under er emnekategoriene stilt opp slik de ble presentert i veiledningen som fulgte spørreskjemaene som ble sendt ut til organisasjonene:

---

<sup>35</sup> Departementet får riktignok rapportene direkte fra hver enkelt organisasjon, men fører ingen samlet statistikk.

<sup>36</sup> Disse faginndelinger er gjengitt i eget metode- og tabellnotat.

## 1. Samfunnsfag

- a) Samfunnskunnskap, sosiologi, pedagogikk, psykologi, juss, mediekunnskap og journalistikk.
- b) Politikk og fredsarbeid.
- c) Likestilling.

Etterutdanningskurs for lærere og annen lærerutdanning plasseres innenfor gjeldende emne-fag-kategori og ikke under pedagogikk med mindre det er pedagogikk.

## 2. Humanistiske fag, livssyn

Ex. phil., filosofi, historie, kulturhistorie, slektsgranskning, litteratur, religion, sjelesorg og meditasjon.

## 3. Språk

All slags undervisning i fremmedspråk, skriftlig og muntlig norsk, både som hovedmål og som fremmedspråk, taleteknikk, rapportskriving.

## 4. Sang og musikk

Sangopplæring, instrumental opplæring, kor-, korps- og orkestervirksomhet og musikk- og sanginstruktørutdanning.

## 5. Estetiske fag

Kunsthåndverk (f.eks. keramikk, trolleig, tekstilforming, trearbeid, smykkekurs), drama/teater, folkedans, foto/video/film, maling/tegning, dekoratørkurs og kunsthistorie.

## 6. Sosialfag, helsefag

- a) Barneomsorg, eldreomsorg, pasientomsorg, pasientforeningsarbeid, førstehjelp, forebyggende helsearbeid, bedriftshelsetjeneste, samlivslære, selvtilitskurs, forberedelse til pensjonsalder o.l.
- b) Helse og sosialfaglig utdanning (f.eks. hjelpepleierutdanning, helsesekretærutdanning, etterutdanning for sosial og helsepersonell, helsekost og naturmedisin).

## 7. Servicefag

Ulike fagkurs innen hotell og restaurant, varehandel, frisørfag, reiseliv og serviceopplæring i ulike offentlige virksomheter.

## 8. Teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag, håndverk

a) Ulike fagkurs innenfor industri og håndverk, jordbruk, skogbruk og fiske, ulike kurs innenfor transport (f.eks. mesterprøver, jegerprøven, veitrafikkurs, båtførerkurs, "landbruket i 90-åra").

b) Elektronikk, mekanikk, matematikk, fysikk, biologi (f.eks. plantekurs) og andre realfag.

c) Økologi og naturvern.

## 9. Økonomi, administrasjon, edb

Ulike økonomiske fag, bedriftsledelse, administrasjon, markedsføring og EDB (f.eks. bedriftsøkonomi, regnskap, handelsskole, sekretærkurs, bedriftslederkurs, etableringskurs, kurs i markedsføring, tekstbehandling, regneark, lønssystemer).

## 10. Arbeidsmiljø, fagforeningsopplæring

Organisasjonsarbeid og organisasjonsutvikling knyttet til bedriftsdemokrati og arbeidsmiljø, opplæring i fagforeningsarbeid.

## 11. Andre kurs

Her skrives navnet på de kurs som ikke lar seg plassere i de andre emnekategoriene. En av de største gruppene som skal registreres her, er idrettslederkursene. Andre eksempler på slike kurs kan være: modellflybygging, myntsamling, sjakk, matlaging, speiderlederkurs, friluftsliv, bridge, dressur.

## 12. Medarbeideropplæring

Her registreres all medarbeideropplæring. Dette gjelder både medarbeiderkurs som er organisert som studieringer (§ 19.1 i lov om voksenopplæring) og kurs med annen organisering, f.eks. kurs med minst to dagers varighet (§ 19.2 i lov om voksenopplæring). Her tas også med "andre pedagogiske tiltak" som gis støtte som medarbeideropplæring.

\* \* \*

## Har vi fått riktig kurs i riktig kategori?

Med to forbehold har de fleste organisasjonene stort sett plassert de ulike opplæringstilbudene i riktig emnekategori. For de organisasjonene hvor studietilbudet er konsentrert innen ett hovedområde, har dette gått greit.

Der man har hatt kurs som skulle plasseres i flere ulike emnekategorier, har arbeidet med å omgruppere egen statistikk vært omfattende. De fleste har samvittighetsfullt tatt seg tid til dette arbeidet.

Generelt har vi fått for mange svar i kategori 11, andre kurs. Dette skyldes nok overveiende at våre emnekategorier er nye, og derfor krevende å benytte. De fleste kurs som er plassert her, har vært navngitt. Det har derfor vært enkelt å omgruppere disse. To emnekategorier har imidlertid ikke fungert tilfredsstillende:

Den ene er emnekategori 10, arbeidsmiljø og fagforeningsopplæring. Hvem kunne vente at Høyre driver med fagforeningsopplæring? Følgelig har de svart 0 på den emnekategorien. Fagforening assosieres rimeligvis med LO, YS, AF eller spesielle fagforbund. Her var det meningen at også opplæring av tillitsvalgte i organisasjonsarbeid skulle registreres. Kategorien burde trolig ha vært kalt opplæring i tillitsvalgtarbeid.

Den andre er emnekategori 12, medarbeideropplæring. Her har vi også hatt enkelte misforståelser. Noen har definert medarbeideropplæring ganske vidt, mens andre har vært strenge. Siden vi også har fått ganske lave tall for denne virksomheten, har vi valgt å slå sammen kategoriene 10 og 12, under fellesbetegnelsen opplæring i tillitsvalgtarbeid. Dette er kun gjort ut fra metodiske hensyn.

## Opplysningsorganisasjonens faglige virksomhet

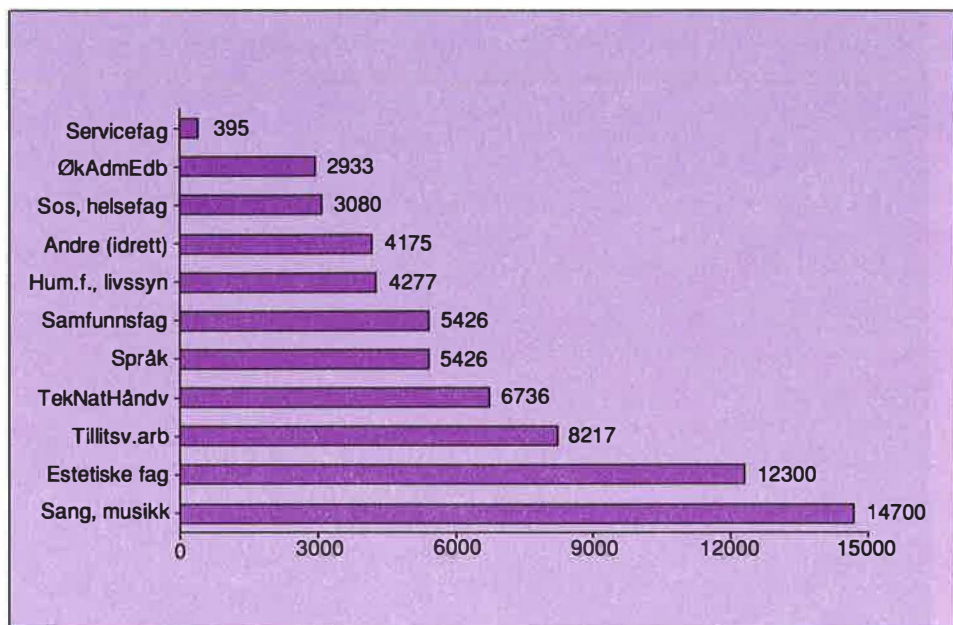
De største virksomhetsområdene ligger innenfor sang og musikk og estetiske fag. Her var det i 1989 gjennomført til sammen 27 000 kurs (figur 5.1) med over 330 000 deltakere (figur 6.1) Minst aktivitet er det innenfor servicefagene. Men de 385 kursene innen denne faggruppen er, som vi senere skal se, til gjengjeld godt organisert. En mer utførlig gjennomgang av det faglige tilbudet blir foretatt lenger ute i rapporten.

## 5.5 Hvilke organisasjoner arrangerer ulike opplæringstilbud?

### Opplysningsorganisasjonene etter faglig innhold

Som vi har sett, er det gjort mange forsøk på å dele inn opplysningsorganisasjonene i ulike grupper. NVI har gjort det, Korvald-utvalget (NOU 1988:17) har gjort det, og nå sist har Hestetun og Selle gjort det i sin bok

Figur 5.1 Den samlede opplæringsvirksomheten inndelt etter emnekatogrier, rangert etter antall kurs.



*Fylkes- og krinsnivået i organisasjonssamfunnet.* Felles for dem alle er problemet med å utvikle en tilfredsstillende typologisering av organisasjonene. Noen ganger brukes alder på deltakerne som kriterium, noen ganger faglig innhold, noen ganger organisasjonenes flaggsaker og noen ganger hvorvidt deltakerne nås som fritidsmennesker eller som yrkesaktive. Alle kriteriene kan forekomme i en og samme inndeling. Flertallet av organisasjonene kan selvfølgelig plasseres i de fleste kategoriene.

Dette kan kanskje tolkes som uttrykk for organisasjonenes mangeartede virksomhet. En og samme organisasjon vil ofte ha noen aktiviteter som best lar seg beskrive i forhold til sosiale dimensjoner, andre som best forstås ut fra kulturelle kriterier, mens en tredje type opplæring best lar seg beskrive i utdanningsmessige termer.

I figur 5.2 har vi ordnet opplysningsorganisasjonene etter ett enkelt kriterium, og det er det faglige innhold som dominerer opplæringsvirksomheten i hver organisasjon. Organisasjoner som har om lag halve kursvirksomheten (eller mer) innenfor en emnekategori, defineres etter denne. All round-organisasjonene kjennetegnes ved sin faglige bredde.

Figur 5.2 Gruppering av organisasjonene etter faglig virksomhet

### **All round-organisasjoner**

AOF

Bygdefolkets Studieforbund

Edruskapsrørslas

Studieforbund

Folkeuniversitetet

Høyres Studieforbund

Norges Blindeforbund

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Samenes Landsforbund

Studieforbundet Ny Verden

### **Samfunnsfag**

KrFs Studieforbund

Marxistisk Opplysningsråd

Noregs Mållag

Norsk Forbund for Psykisk utviklingshemmede

Senterpartiets Studieforbund

Sosialistisk Opplysningsforbund

Studieforbundet av Norske Freds-

og Solidaritetsorganisasjoner

Venstres Opplysningsforbund

### **Estetiske fag**

Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke

Nasjonalforeningen for

Folkehelsen

Norges Husmorforbund

Samisk Studieutvalg

Vestlandske Blindeforbund

Norges Husflidslag

### **Økonomi, administrasjon og edb-fag**

Ingen organisasjoner

### **Tillitsvalgtarbeid**

Ingen organisasjoner

### **Sosial- og helsefag**

Framtiden i våre hendes studieorg.

Norges Røde Kors

Norsk Forbund for

Hørselhemmede

Studieforb. av Funksjonshemmedes org.

Norske Kvinners Sanitetsforening

Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma

### **Språk**

Norges Døveforbund

### **Humanistiske fag og livssyn**

Norsk Kristelig Studieråd

### **Andre fag (idrett)**

Norges Idrettsforbund

### **Teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk**

Norske Sivilingeniørers

Studieforbund

Studieforbundet Natur og Miljø

### **Sang og musikk**

Norges Sang- og Musikkråd

### **Servicefag**

Ingen organisasjoner

Denne inndelingen forteller ikke hvilke organisasjoner som er størst innenfor de ulike fagområdene. Den viser derimot hvilke fagområder som dominerer den enkelte organisasjons virksomhet. De største all round-organisasjonene er ofte større innenfor de enkelte emnekategoriene enn de organisasjonene som er plassert som spesialister. Eksempelvis er Norges Døveforbund (NDF) eneste organisasjon hvor språkundervisningen dominerer fagtilbudet. Likevel kommer NDF bare på fjerdeplass på en rankingliste over alle organisasjoner som tilbyr språkundervisning.

*Tabell 5.2 De største kursarrangørene innen hver emnekategori etter antall kurs.*

| Emne-<br>kategori              | Organisasjon                                                      | Antall kurs |
|--------------------------------|-------------------------------------------------------------------|-------------|
| Samfunnsfag                    | AOF                                                               | 1 912       |
|                                | Bygdefolkets Studieforbund                                        | 767         |
|                                | Folkeuniversitetet                                                | 407         |
|                                | Studieforbundet av Norske Freds- og<br>Solidaritetsorganisasjoner | 402         |
|                                | Studieforbundet Ny verden                                         | 129         |
| Humanistiske fag<br>og livssyn | Norsk Kristelig Studieråd                                         | 3 164       |
|                                | Folkeuniversitetet                                                | 493         |
|                                | Husmorforbundet                                                   | 136         |
|                                | AOF                                                               | 129         |
|                                | Studieforbundet Ny verden                                         | 64          |
| Språk                          | Folkeuniversitetet                                                | 2 831       |
|                                | AOF                                                               | 1 207       |
|                                | Høyres Studieforbund                                              | 766         |
|                                | Norges Døveforbund                                                | 130         |
|                                | Norges Husmorforbund                                              | 61          |
| Sang og musikk                 | Norges Sang- og Musikkråd                                         | 10 743      |
|                                | AOF                                                               | 1 939       |
|                                | Folkeuniversitetet                                                | 963         |
|                                | Norsk Kristelig Studieråd                                         | 578         |
|                                | Edruskapsrørslas Studiesamnemnd                                   | 75          |
| Estetiske fag                  | Folkeuniversitetet                                                | 3 694       |
|                                | AOF                                                               | 2 891       |
|                                | Bygdefolkets Studieråd                                            | 983         |
|                                | Høyres Studieråd                                                  | 881         |
|                                | Norges Husmorforbund                                              | 694         |
|                                | Norges Husflidslag                                                | 1 582       |

fortsettes neste side

|                                             |                                                                |       |
|---------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|-------|
| Sosial- og helsefag                         | AOF                                                            | 647   |
|                                             | Norges Røde kors                                               | 498   |
|                                             | Folkeuniversitetet                                             | 468   |
|                                             | Studieforbundet av Funksjonshemmedes organisasjoner            | 334   |
|                                             | Studieforbundet Ny verden                                      | 239   |
| Servicefag                                  | Folkeuniversitetet                                             | 254   |
|                                             | AOF                                                            | 80    |
|                                             | Høyres Studieforbund                                           | 38    |
|                                             | Framtiden i våre hendes studieorganisasjon                     | 2     |
|                                             | Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner | 1     |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk | Bygdefolkets Studieforbund                                     | 2 962 |
|                                             | Folkeuniversitetet                                             | 1 073 |
|                                             | AOF                                                            | 996   |
|                                             | Studieforbundet Natur og Miljø                                 | 962   |
|                                             | Høyres Studieforbund                                           | 247   |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag          | Folkeuniversitetet                                             | 1 434 |
|                                             | Bygdefolkets Studieforbund                                     | 504   |
|                                             | AOF                                                            | 414   |
|                                             | Høyres Studieforbund                                           | 312   |
|                                             | Norges Døveforbund                                             | 47    |
| Tillitsvalgtarbeid                          | AOF                                                            | 6 994 |
|                                             | Studieforbundet Natur og Miljø                                 | 126   |
|                                             | Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner            | 116   |
|                                             | Bygdefolkets Studieforbund                                     | 114   |
|                                             | Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke                       | 96    |
|                                             | Norges Blindeforbund                                           | 58    |
|                                             | Folkeuniversitetet                                             | 53    |
|                                             | Studieforbundet Ny verden                                      | 49    |
|                                             | Norges Røde Kors                                               | 45    |
| Andre kurs                                  | Norges Idrettsforbund                                          | 1 932 |
|                                             | Folkeuniversitetet                                             | 747   |
|                                             | AOF                                                            | 717   |
|                                             | Høyres Studieforbund                                           | 161   |
|                                             | Bygdefolkets Studieforbund                                     | 110   |

Tabell 5.2 viser med all tydelighet at de største all round-organisasjonene dominerer de fleste fagområdene.

Vi har allerede sett at voksenopplæringen dekker et vidt tematisk spekter. Både tabell 5.3 og oppstillingen til slutt viser at dette også gjelder seg gjeldende på organisasjonsnivå. De fleste organisasjoner gir tilbud på flere fagområder, og kan derfor karakteriseres som typiske generalister. Med utgangspunkt i den faglige virksomheten finner vi bare en håndfull organisasjoner som har konsentrert seg om en avgrenset og klar faglig profil.

*Tabell 5.3 Antall organisasjoner som har studieaktiviteter innen de ulike fagområdene.*

| Emnekategori                                            | Antall organisasjoner |
|---------------------------------------------------------|-----------------------|
| Samfunnsfag                                             | 25                    |
| Estetiske fag                                           | 25                    |
| Sosial- og helsefag                                     | 20                    |
| Sang og musikk                                          | 19                    |
| Andre fag (bl.a. idrett)                                | 19                    |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk             | 19                    |
| Humanistiske fag og livssyn                             | 18                    |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag                      | 18                    |
| Språk                                                   | 17                    |
| Tillitsvalgtarbeid                                      | 15                    |
| Servicefag                                              | 5                     |
| 13 organisasjoner har tilbud innen 7-11 emne kategorier |                       |
| 12 organisasjoner har tilbud innen 4-6 emne kategorier  |                       |
| 5 organisasjoner har tilbud innen 2-3 emne kategorier   |                       |
| 1 organisasjon har tilbud innen bare 1 emne kategori    |                       |

# 6

## OPPLYSNINGS- ORGANISASJONENES STUDIETILBUD

Underveis i arbeidet med undersøkelsen har vi mottatt forespørsler fra flere organisasjoner som har ønsket å få spesialkjøringer av materialet for deres organisasjon. For å komme dette ønsket i møte, har vi derfor valgt å presentere de mest sentrale variablene slik de fordeler seg for hver organisasjon.

Dette har ført til at kapitlet er fylt av mange tall og tabeller, og derfor kanskje er best egnet som oppslagsverk. I en oversiktsrapport med et så omfattende materiale er det ikke plass til å gå i alle detaljer. Derfor vil deler av innholdet i mange av tabellene ikke være kommentert.

Kapitlet inneholder de viktigste svarfordelingene i den delen av undersøkelsen som blir behandlet i denne rapporten. For hvert spørsmål blir svarfordelingene presentert slik de fremkommer a) som sumfordelinger for hele materialet, b) innen hver emnekategori og c) innen hver enkelt organisasjon.

### 6.1 Voksenopplæring og kjønn

Det blir ofte gjort et nummer av forholdet mellom kjønn og deltaking i voksenopplæring. I den samfunnsvitenskapelige kjønnsforskning generelt,

og i utdanningsforskning spesielt, er det vanlig å påpeke at jenter og kvinner velger de gale utdanningstilbudene. Opplysningsorganisasjonenes virksomhet har et godt renommé for mange av sine hobbypregede opplæringstilbud, men står svakere på utdanningssiden. På denne bakgrunn er det vanlig å trekke fram overvekten av kvinnelige deltakere i opplysningsorganisasjonenes studievirksomhet. Tesen om at kvinner velger opplæring som ikke er utdanningsrasjonell, blir så understøttet. Den siste rapporten som påpekte dette, var "Voksenopplæring uten styring":

"Kvinner er best representert på organisasjonenes (fritids)kurs, i motsetning til yrkesrelatert opplæring i arbeidstiden." (Gooderham og Lund, 1990:32)

Sitatet inneholder to poenger: Det ene er at kvinner ikke velger utdanningsrasjonelt. Den påstanden kommer vi tilbake til senere i rapporten. Det andre er at kvinner er i så stor overvekt.

Med forhåndsinformasjon om at opplysningsorganisasjonene var spesielt kvinnedominerte, bærer prosentfordelingen 54/46 i vårt materiale snarere bud om likhet enn om forskjeller. Denne fordelingen, med en liten overvekt av kvinner, er for øvrig svært lik den Voksenopplæringsforbundet selv har i sine statistikker.

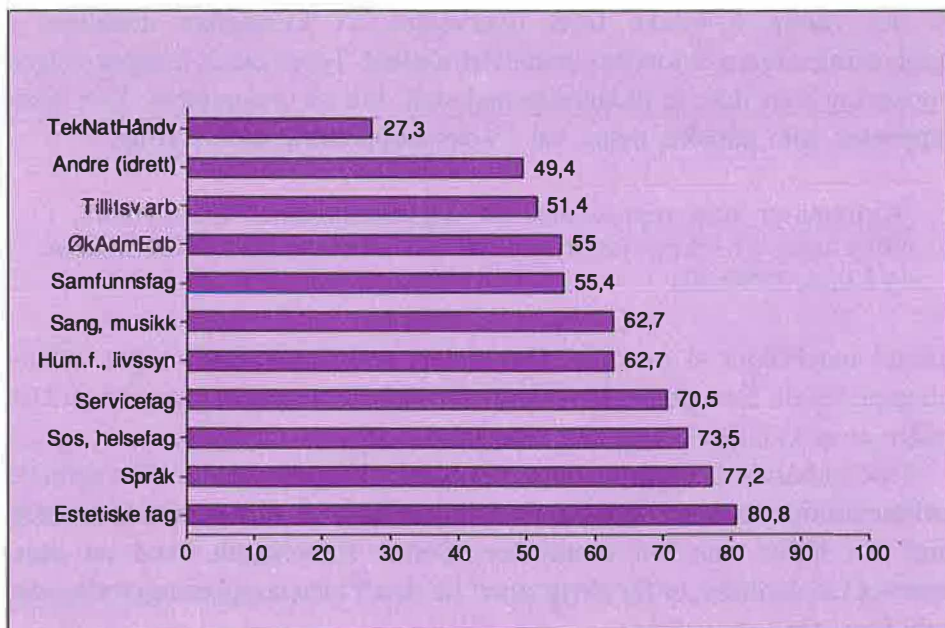
Forskjellene er derimot slående når vi ser hvordan kjønnsfordelingen varierer, avhengig av hvilken emnekategori studietilbudene tilhører. Vi gjør følgende antakelse: Blant deltakerne i organisasjonenes voksenopplæring er det en overvekt av kvinner på utdanningstilbudene. Mennene er derimot sterkest representert innen etterutdanning og på de fritidsrettede kursene.<sup>37</sup> Dette kan ved første øyekast se ut til å stå i motsetning til det vi ellers vet om kjønn og utdanning. Her er vi inne på ulike behov for voksenopplæring, som vi lar Anne Marie Støkken anskueliggjøre i en fortelling om en tenkt familie:

"Kari er i år 2000 vel 30 år. Hum lever sammen med mannen Erik. De har tre barn i alderen 3 til 8 år. De bor i en kystkommune i Nordland, en kommune som på slutten av 1980-tallet var preget av relativt stor netto-utflytning, men også stor optimisme med hensyn til å snu befolkningsutviklingen.

---

<sup>37</sup> Fritidsrettede kurs finnes i større eller mindre grad innen alle emne kategorier.

Figur 6.1 Kjønnsfordelingen blant deltakere i voksenopplæring inndelt etter faglige emnekategorier. Rangert etter andel kvinnelige deltakere. Prosent.



Kari er barn av en av 1970-årenes "tilbakeflytterfamilier". Hennes foreldre hadde bodd andre steder i landet under utdanning på 1960- og tidlig på 1970-tallet. De kom tilbake til hjemkommunen på midten av 70-tallet. Der ble de så boende og arbeidet som henholdsvis lærer og sykepleier i den perioden da Kari og hennes søsken vokste opp.

På slutten av 80-tallet hadde både moren og faren til Kari behov for en viss forandring i arbeidssituasjonen. De snakket mye om å flytte til et annet sted med bedre muligheter for videreutdanning. Men de ønsket ikke egentlig å foreta noe oppbrudd. I stedet undersøkte de hvilke muligheter som fantes for fjernundervisning eller desentralisert undervisning på stedet eller i rimelig nærhet.

Begge kunne tenke seg en økonomisk-administrativ utdanning som ga muligheter for andre jobber i henholdsvis skolesektor og helse- og sosialsektor i egen kommune eller en nabokommune.

Det viste seg at det fantes ulike muligheter; brevskoleopplegg i regi av nasjonale institutter med base i Oslo eller desentraliserte

undervisningsopplegg i regi av Friundervisningen og Høgskolesenteret i Nordland. De valgte et opplegg som var basert på en kombinasjon av helgesamlinger og selvstudier.

Dette ga mersmak. Senere tok de også flere språkkurs i regi av friundervisning eller på mer individuell basis. De likte godt å reise utenlands, og prioriterte det når økonomien etterhvert tillot det.

Kari gikk på videregående skole, allmennfaglig linje i nabokommunen. Det betød at hun kunne bli boende hjemme. Etter videregående skole var hun svært usikker på hva hun ville gjøre videre. Hun skulle ha en utdanning - det var udiskutabelt. Ingen av de velferdsjobbene som utgjorde flertallet av kvinnearbeidsplassene på stedet, fortonte seg attraktive.

Allerede fra barnsben av hadde hun reist mye utenlands med foreldrene. Hun var blitt interessert i språk og fremmede kulturer. I år 2000 er hun tilbake i hjemkommunen med en broket blanding av utdanning innen språkfag, historie, økonomiske fag og noe EDB. De siste fagene er tatt i hjemkommunen som friundervisning eller desentralisert undervisning.

Mannen har fiskeriøkonomisk utdanning fra Universitetet i Tromsø. En viktig grunn til at de flyttet tilbake, var at han kunne få arbeid i markedsføringsavdelingen i en fiskeribedrift i kommunen.

Kari har tidligere jobbet i reiselivsbransjen. Etter at hun kom tilbake til hjemstedet, startet hun en liten "kombibedrift" - en institusjon som fungerte som hotell for gjennomreisende som deltar i regionens turistprogram, og som samtidig er avlastningsinstitusjon for gamle og omsorgstrengende. Kommunen kjøper tjenester fra Karis bedrift som alternativ til å etablere flere kommunale institusjonsplasser. Hotellfunksjonen blir dermed ivaretatt i privat regi, mens det offentlige står for profesjonelle pleie- og omsorgsoppgaver.

En slik allsidig yrkestilpasning forutsetter allsidige kunnskaper. I tillegg til den utdanning Kari hadde fått før hun kom tilbake til hjemkommunen, har hun i økende grad hatt behov for språkkunnskaper og kunnskaper i egen lokalhistorie som en del av det reiselivsprodukt hun skal være med å selge. Dessuten har hun behov for kunnskaper om omsorgstrengende mennesker og generell innsikt i mellommenneskelig samhandling. Hennes kunnskapsbehov har dermed økt underveis. I likhet med mange andre kvinner, har yrkessituasjonen avfødt nye kunnskapsbehov.

Kari oppfatter seg som nordlending, riktignok med internasjonalt tilsnitt. Det er et valg hun har gjort etter å ha reist mye og forsøkt å bo på ulike steder. Utdanningen sin har hun fra forskjellige plasser; noe i Tromsø, noe i Bodø, noe i Paris og London - og en betydelig del som student gjennom fjernundervisning hjemme.

På noe lengre sikt planlegger hun å ta hovedfag i nord-norsk historie. Behovet for bedre kjennskap til egen landsdel har økt, ved at hun skal presentere den for andre. Det vil i så fall bli aktuelt å oppholde seg i Tromsø. Etter flere år som fjernstudent ønsker hun noe nærmere kontakt med andre studenter og et akademisk miljø.

Som fjernstudent må hun forholde seg til en rekke forskjellige kunnskapsleverandører; brevskoler som opererer på nasjonal basis, lokale friundervisningsorganisasjoner, Bedriftsøkonomisk Institutt, Høyskolesenteret i Nordland og Universitet i Tromsø, som alle sent på 1990 tallet begynte å eksperimentere med teleundervisning, toveis billedkommunikasjon, videoproduksjon o.l." (Støkken, 1989)

Støkken bruker dette idealiserte eksemplet i en diskusjon om hvordan man kan utvikle studentkarrierer som virkeliggjør begrepet livslang læring. I vår sammenheng kan fortellingen om Kari anskueliggjøre et utdanningsbehov som i særlig grad er aktuelt for kvinner. Mannen til Kari hadde rukket å fullføre sin utdanning i forlengelse av ungdomstiden.

Vår hypotese er basert på følgende antakelse om deltaking i voksenopplæring på fritiden: Flertallet av mannlige deltakere har høy utdanning og bruker opplysningsorganisasjonenes tilbud til å øke sine kunnskaper og ferdigheter innen fritidsområdet. Opplysningsorganisasjonene fyller slik sett et behov for et alternativ i forhold til skole- og arbeidsliv. Den samme tendensen har vi blant kvinnelige deltakere. Men i tillegg er det en gruppe kvinner som ønsker å bruke organisasjonene for å få kunnskaper som de håper skal øke deres studie- eller yrkeskompetanse.

Hvis dette er riktig, kan opplysningsorganisasjonene spille en viktig rolle for å kompensere voksne kvinners manglende utdanning. Det avgjørende spørsmålet blir i tilfelle om organisasjonenes kurstilbud kan tilføre denne kvinnegruppen den kompetansen de søker?

Denne problemstillingen tas opp i "Voksenopplæring på fritida" (Setsaas, 1985). Setsaas mener at det ikke er grunnlag for å si at kvinner går på hobbykurs, mens menn går på arbeidsrelaterte kurs. Dette begrunner hun ved å gå utenom opplysningsorganisasjonene, idet hun peker på at kvinner er i overvekt på de videregående skolene for voksne. Hennes konklusjon er at kvinner bruker fritida til å gå på kurs, mens en større andel menn får tilbud om opplæring i arbeidstiden.

Ifølge Folkeuniversitetets egen statistikk deltar om lag dobbelt så mange kvinner som menn i utdanning på høyere nivå. Folkeuniversitetet hadde i

1989/90 12 848 kvinnelige og 5 629 mannlige deltakere på disse kursene (figur 6.9).

Dette understøtter vår hypotese om at blant dem som deltar i voksenopplæring på fritiden, vil kvinner i større grad enn menn søke kompetanse-givende utdanning på grunn- og mellomnivå. For menn blir voksenopp-læringen enten en ren fritidsfornøyelse eller arbeidsspesifikk etterutdan-ning.

Tendensen kommer også fram når vi ser på kjønnsfordelingen innen fagområdet teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag, håndverk, skogbruk og jordbruk. Denne emnekategori har lavest kvinneandel med bare 27,3% kvinnelige deltakere. Dette er ikke overraskende. Det svarer til stereotypiene om kjønn og fagområder. Men om vi trekker bort jegerprø-ven og etterutdanningskursene for etablerte arbeidstakere og selvstendi-ge,<sup>38</sup> blir bildet annerledes. Da vil kvinnene også her være i majoritet.

Emnekategori andre fag har også et flertall av menn. Det skyldes at den dominerende kursgruppen er idrett, og at det her er en overvekt av mannlige deltakere.

Det aktivitetsområdet som trekker til seg flest menn, er uten sammen-likning sang og musikk, som har nesten 100 000 mannlige deltakere (figur 6.1).

I tabell 6.1 er organisasjonene rangert etter andelen av kvinnelige deltakere. Vi ser at utslagene er store, og at kvinneandelen varierer fra 95,3% i Norges Husmorforbund til 8,1% Norske Sivilingeniørers Studieforbund. Som vi ser, er spredningen større når vi måler for organisasjon enn når vi måler for emnekategori. Rent statistisk er dette å vente, fordi materialet i figur 6.1 er fordelt på 11 tallgrupper (emne kategorier), mens materialet i tabell 6.1 er fordelt på hele 35 tallgrupper (organisasjoner).

Både når det gjelder kjønn, og når det gjelder de andre variablene, ser vi at organisasjonene er mer spesialiserte enn emnekategoriene. Det er eksempelvis flere likhetstrekk både mellom deltakerne og i studieorganise-ringen til Norske Sivilingeniørers Studieforbund enn blant deltakerne og aktivitetene under emnekategori Teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag

---

<sup>38</sup> Her siktes det først og fremst til kurs i regi av Norske Sivilingeniørers Studiefor-bund og Bygdefolkets Studieforbund.

Tabell 6.1 Opplysningsorganisasjonene rangert etter andel kvinnelige deltakere

| Organisasjon                                                            | Kvinner<br>Antall | Menn<br>Antall | Kvinne-<br>andel % |
|-------------------------------------------------------------------------|-------------------|----------------|--------------------|
| Norges Husmorforbund (NH)                                               | 8 252             | 655            | 95,3               |
| Norges Husflidslag (NHL) <sup>39</sup>                                  | 117               | 20             | 85,4               |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                                | 2 896             | 716            | 80,2               |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                          | 17 483            | 6 281          | 73,6               |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                       | 602               | 243            | 71,2               |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                              | 644               | 267            | 70,7               |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes<br>Organisasjoner (SFO)            | 3 399             | 1 429          | 70,4               |
| Folkeuniversitetet (FU)                                                 | 92 516            | 43 311         | 68,1               |
| Norges Døveforbund (NDF)                                                | 1 550             | 743            | 67,6               |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                         | 4 270             | 2 112          | 66,9               |
| Norsk Forbund for Hørselhemmede (HFH)                                   | 600               | 345            | 63,5               |
| Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)                          | 2 925             | 1 713          | 63,1               |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                                  | 240               | 142            | 62,8               |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                        | 34 630            | 21 794         | 61,4               |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                              | 1 555             | 969            | 61,4               |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                         | 208               | 140            | 59,7               |
| Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF)                             | 423               | 295            | 58,9               |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                    | 93 257            | 66 297         | 58,4               |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                              | 1 230             | 937            | 56,7               |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                    | 607               | 477            | 55,9               |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                        | 94 038            | 76 599         | 55,1               |
| Studieforbundet av Norske Freds- og<br>Solidaritetsorganisasjoner (NFS) | 2 283             | 1 865          | 55,0               |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                     | 1 276             | 1 061          | 54,6               |
| Noregs Mållag (NM)                                                      | 691               | 603            | 53,4               |
| Norges Røde Kors (NRK)                                                  | 5 052             | 4 470          | 53,1               |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                              | 352               | 336            | 51,2               |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                      | 240               | 291            | 45,2               |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                        | 1 085             | 1 369          | 44,2               |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                         | 565               | 756            | 42,8               |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                        | 17 448            | 26 308         | 39,9               |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                             | 12 377            | 18 968         | 39,5               |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                      | 2 120             | 3 278          | 39,3               |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                    | 5 109             | 9 467          | 35,1               |
| Norsk Bondé- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                         | 232               | 1 385          | 14,3               |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIF)                             | 381               | 4 296          | 8,1                |

<sup>39</sup> Norges Husflidslag er i hele dette kapitlet kun registrert med om lag 30 kurs. Dette er det antall vi hadde registrert per 10.12.90. Det er ca. 1 500 kurs for lite i forhold til den faktiske virksomheten organisasjonen hadde i 1989.

og håndverk. Slik sett vil organisasjon ofte ha større forklaringskraft enn emnekategori.<sup>40</sup>

Dette er naturlig fordi svært mange organisasjoner henvender seg til bestemte grupper. I en del tilfeller vil deltakere henvende seg til bestemte organisasjoner fordi disse har et faglig tilbud som er tilpasset deres spesielle behov. Men det kan også være en del som velger voksenopplæring i en bestemt organisasjon av ikke-faglige grunner som tilgjengelighet eller følelse av tilhørighet.

## 6.2 Studieringer med og uten lærer

Spørsmålet om lærerkrefter har en faglig og pedagogisk side og en økonomisk og administrativ side. Den siste skal vi stort sett la ligge i denne rapporten, selv om den ser ut til å være den viktigste. Men ett poeng tar vi med: Hvordan svarer folk som driver med voksenopplæring på et tilsynelatende enkelt spørsmål om hvorvidt et kurs er gjennomført med eller uten lærer?

Som utenforstående forventer en at svaret blir knyttet til ord som lærer, instruktør eller andre tilsvarende betegnelser. Men slik er det ikke. I tråd med departementets standard rapporteringsskjemaer rubriseres et kurs som "med lærer", dersom ordet lønn har fått plass i kursregnskapet.

Dette betyr at denne delen av voksenopplæringsstatistikken ikke forteller hvorvidt et studietilbud er gjennomført med eller uten lærer, men hvordan det administrativt er regnskapsført. Eksemplene på lærere som arbeider gratis, er mange, og gratisarbeidende instruktører produserer kunnskap som i statistikken inngår i bolken "uten lærer".

Denne økonomisk-administrative definisjon av lærere i voksenopplæringen tilslører den pedagogiske siden. Kurs som er avhengige av å ha faglig kompetente instruktører, fremstår som om de kan arrangeres uten. Opplæring til skytterprøven kan godt stå som eksempel på dette.

---

<sup>40</sup> En fullstendig oversikt over sammensetningen av hver enkelt organisasjons deltakelse etter emne kategorier er tatt inn i et eget metodenotat. Der er alle variablene i skjema 3 stilt opp for hver av organisasjonene, og innen hver emne-kategori i en og samme tabell.

"Jegerprøven arrangeres alltid med instruktør. Men noen velger å melde inn uten instruktør fordi vedkommende arbeider gratis for organisasjonen." (Studieforbundet Natur og Miljø)

I organisasjonenes rapportering til Voksenopplæringsforbundet og departementet er skillet mellom studietilbud med og studietilbud uten lærer primært viktig med sikte på å oppnå optimale økonomiske tilskudd.

Odd Nordhaug peker på at voksenopplæringen i slutten av 1970-årene fikk en gradvis vridning i retning av at andelen kurs uten lærer var i vekst (Nordhaug, 1982: 69 ff). Brøken "kurs uten lærer dividert på kurs med lærer ganger 100" økte fra 8,8 i 1974 til 17,2 i 1979. I 1974 utgjorde antall kurs uten lærer 8,8% av antall kurs med lærer, mens tallet for 1979 var 17,2%. I 1980 ble nye tilskuddsregler med sikte på å forsterke denne tendensen innført. Tilskudd til materiell ble forbeholdt kurs uten lærer. Tilskudd til lærerlønn ble satt kraftig ned. I 1977 fikk organisasjonene tilskudd til 80% av en lærerlønn på maksimum 60 kr per time. De neste ti årene lå satsene stort sett på 80% av 50 og 60 kr. I 1989 fikk organisasjonene tilskudd til 80% av 80 kr, mens de i 1990 fikk 70 kr. Dette er en årlig økning på litt over 1%. I samme periode økte den generelle konsumprisindeksen med 134% (Statistisk årbok 1990:175). Skulle tilskuddet til lærerlønn fulgt den samme utviklingen, måtte satsene dobles til ca. 140 kr per time!

Ett år gikk departementet så langt som til å pålegge organisasjonene at minst 20% av opplæringen skulle skje uten lærer - i alle fall på papiret (KUF: Rundskriv F 224:1981). Dette kravet ble fjernet året etter. Målsettingen om å redusere andelen av studieringer med lærer var allerede nådd.

Her har departementet lyktes godt. Det samme forholdstallet var i 1989 økt fra 8,8 til 56,6! Mens antall kurs uten lærer i 1974 utgjorde 8,8% av antall kurs med lærer, utgjør de altså i 1989 56,6%.<sup>41</sup> Det har altså skjedd en flerdobling av andelen av kurs uten lærer. Hvis vi i tillegg regner kurs som i vår undersøkelse er rubrisert som "med og uten lærer" som kurs uten lærer, utgjør kurs uten lærer 72,1% av antall kurs med lærer. Hvis denne tendensen fortsetter, vil forholdstallet snart komme opp i 100. Da vil andelen av kurs uten lærer være like stor som andelen av kurs med

---

<sup>41</sup> Antall kurs uten lærer / antall kurs med lærer \* 100 ==>

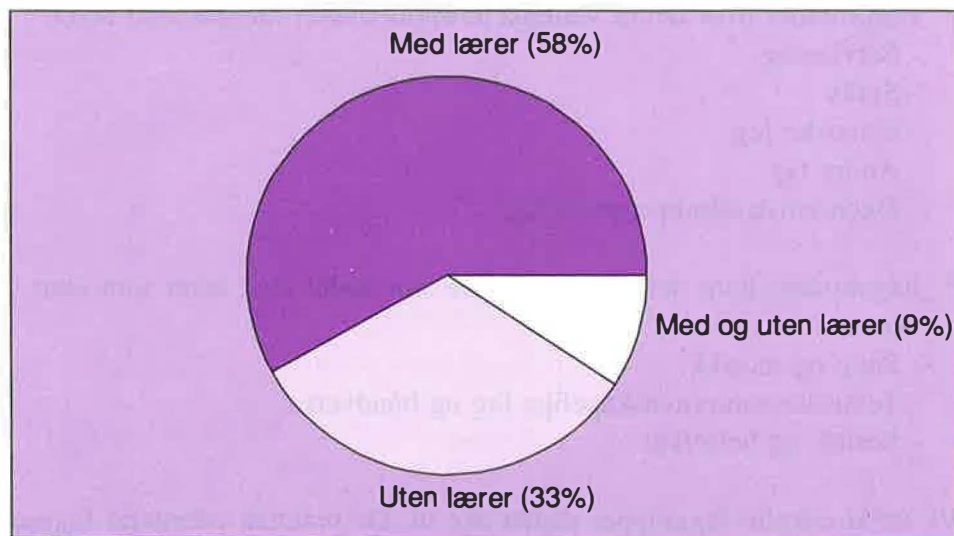
21 379 / 37 738 \* 100 = 56,65

lærer.<sup>42</sup> Kurs som i denne undersøkelsen er registrert som avviklet både med og uten lærer, vil overveiende være registrert som uten lærer i departementets rapporteringsskjemaer. Dette er gjerne kurs hvor man har fått en foredragsholder til å komme på ett av møtene. Her er også en del av kursene med gratis instruktører blitt registrert.

\* \* \*

58,1% av studievirksomheten i organisasjonene ble i 1989 gjennomført med lærer, mens 32,9% av kursene gikk uten lærer. Voksenopplæringsforbundets tall for samme periode tilsier at ca. 39% av kursene var uten lærer. Denne forskjellen ligger trolig i at Voksenopplæringsforbundet bygger på den administrative definisjonen av lærer, mens vi har prøvd å fange opp det reelle antall kurs med lærer til stede. Vi må anta at også våre tall for kurs med lærer er for lavt.

*Figur 6.2 Antall kurs med lærer, uten lærer og delvis med og delvis uten lærer N = 64 924 kurs.*



<sup>42</sup> Denne spesielle indikatoren på forholdet mellom kurs uten lønnet lærer og kurs med lønnet lærer, er brukt for å sammenlikne vårt materiale med Nordhaugs funn fra 1982. I resten av gjennomgangen vil prosentandelen av kurs uten lærer være uttrykk for andelen av kurs uten lærer i forhold til den totale kursmassen.

## Hvordan fordeler bruken av lærerkrefter seg på de ulike fagområdene?

Er det slik at bruken av lærerkrefter er større innen enkelte fagområder enn innen andre? Er det også systematiske forskjeller mellom organisasjonene? Eller er det slik at voksenopplæring med bestemte målgrupper har et annet instruktørbehov enn de organisasjonene som har kultur- og verdispredning som hovedmål? Og hvor finner vi de organisasjonene som satser på utdanning som sådan?

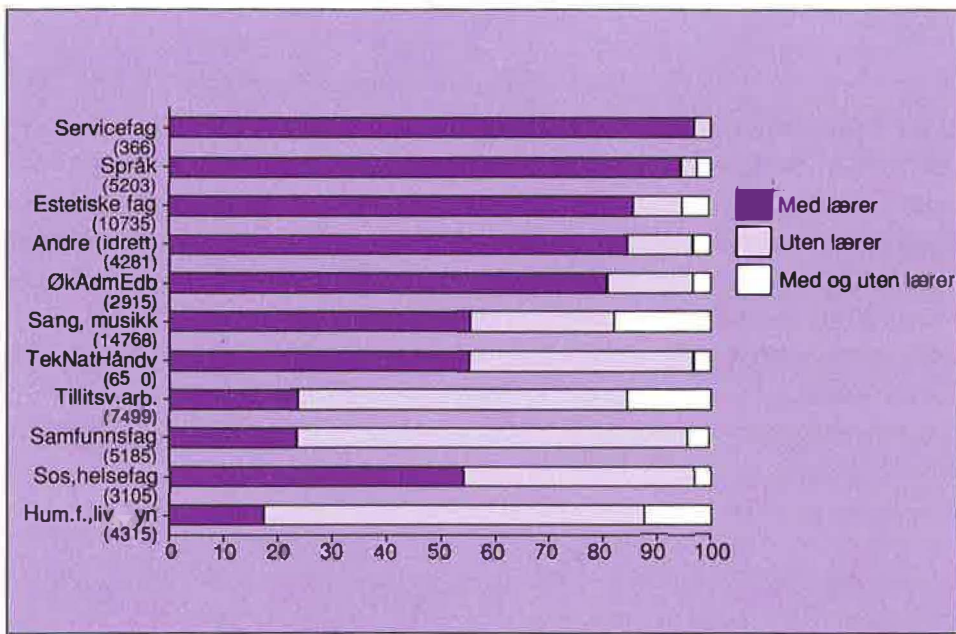
Vi forventer at organisasjoner som profilerer seg som utdanningsinstitusjoner, arrangerer kurs med lengre varighet enn gjennomsnittet. Det slår delvis til. På grunnlag av de fordelingene som kommer fram i figur 6.3, kan vi dele de ulike fagområdene inn i tre hovedgrupper.

- \* Fagområder hvor det er vanligst at opplæringen foregår uten lærer:
  - Samfunnsfag
  - Humanistiske fag
  - Opplæring av tillitsvalgte og ansatte medarbeidere
- \* Fagområder hvor det er vanligst at opplæringen foregår med lærer:
  - Servicefag
  - Språk
  - Estetiske fag
  - Andre fag
  - Økonomisk-administrative fag
- \* Fagområder hvor det er omtrent like stor andel med lærer som uten lærer:
  - Sang og musikk
  - Tekniske-naturvitenskapelige fag og håndverk
  - Sosial- og helsefag

Vi ser at enkelte faggrupper skiller seg ut. De praktisk orienterte fagene arrangeres overveiende kun med lærer. Det samme gjelder språk. Dette er som ventet, og det gjelder uavhengig av fagnivå. Innen samfunnsfag, humanistiske fag og tillitsvalgtopplæringen er forholdet imidlertid omvendt. Her finner vi de tradisjonelle studieringene uten lærer. En del av dette er henholdsvis bibelgrupper og opplæring i foreningers samfunnssyn

eller partiprogram. Studieringer på høyere nivå i disse fagområdene arrangeres nesten alltid med lærer.

*Figur 6.3 Kurstilbudet fordelt på faglig innhold, rangert etter andelen av kurs med lærer. Tallene i parentes viser antall kurs innen hver emnekategori. Prosent*

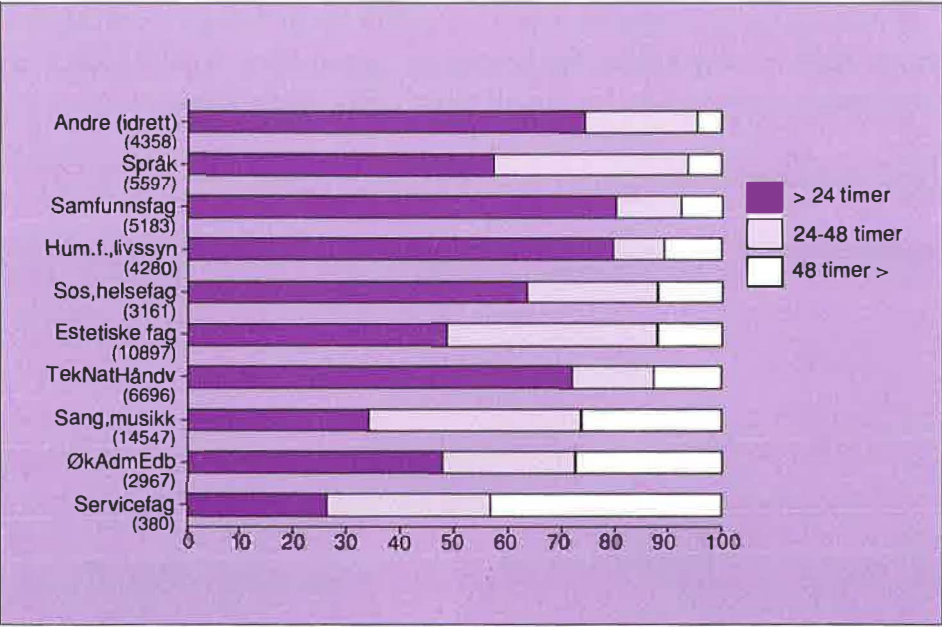


I tabell 6.2 er organisasjonene rangert etter bruk av lærerkrefter. Ideologiformidlerne har flest studieringer uten lærer. Særgruppeorganisasjonene er derimot overrepresentert innen den opplæringen som foregår med lærer. De organisasjonene hvor opplæring eller utdanning som mål i seg selv er en dominerende del av kurstilbudet, har også en ganske høy andel av kurs med lærer. Når AOF ikke benytter lærerkrefter på mer 51% av kursene sine, er det fordi en stor del av kurstilbudet består av opplæring av både faglig-politisk og partipolitisk tillitsvalgte hvor det i liten grad benyttes lønnede instruktører i studiearbeidet. AOF bruker derimot ofte ringledere. Dette er personer som har en viss pedagogisk og praktisk lederrolle.

dels en kobling mellom varighet og arbeidsinnsats, og dels en viss kobling mellom varighet og kvalitet. Lange kurs skal således borge for seriøs satsing på utdanning. Hvis det er slik, burde organisasjoner som ønsker å fremstå som utdanningsinstitusjoner, overveiende ha lengre kurs enn de andre. Slik er det ikke.<sup>43</sup>

59,8% av kursene avvikes i løpet av 24 timer eller mindre. 26,9% har en varighet på mellom 24 og 48 timer, mens 13,3% går over 48 timer eller mer. 84 kurs er oppgitt med varighet på 100 timer eller mer. I hele materialet er det knapt en håndfull kurs som er oppgitt å være kortere enn det fastsatte minstekravet på 12 timer.

Figur 6.5 Kurstilbudet fordelt på faglig innhold, rangert etter andelen av kurs med varighet på 48 timer eller mer. Tallene i parantes viser antall kurs innen hver emnekategori. Prosent.



I figur 6.5 er kursaktiviteteten inndelt i emne kategorier, og rangert etter hvor stor andel av kursene som går over 48 timer eller mer. Kurstilbudene

<sup>43</sup> Diskusjonen om forholdet mellom kursvarighet og andre variabler er utdypet i vedlegget.

innen servicefagene utmerker seg. Her er hele 43,4 prosent av kursene på 48 timer eller mer. Det er over tre ganger så høyt som gjennomsnittet, som er på 13,3 prosent. Figur 6.3 viste at servicefagene var i en særstilling også når det gjelder bruk av lærerkrefter. Hele 97,0 prosent av undervisningen foregår med lærer. Som vi skal se, er dette fagområdet også preget av høy eksamensgrad, og av at svært mange kurs er over grunnnivå. Forklaringen på dette er at deler av denne undervisningen er lagt opp med sikte på å føre fram til eksamen i videregående skole. Dette er altså et typisk trekk ved opplæringstilbudet innenfor dette fagområdet. Men det er et atypisk trekk sett i forhold til opplysningsorganisasjonenes totale virksomhet. Servicefagene utgjør bare en halv prosent av det totale opplæringsvolumet.

Disse typiske trekkene for opplæringen innen servicefagene gjelder også for en del av tilbudene innen sosial- og helsefagene. Når dette ikke slår ut i statistikken, skyldes det at størstedelen av opplæringen innen dette fagområdet ikke er skoleorientert, men i stedet pasient- eller medlemsorientert.

Tabell 6.3 Opplysningsorganisasjonene rangert etter andel kurs med varighet på 48 timer eller mer. Antall kurs med varighet 24 timer eller mindre, mellom 24 og 48 timer, 48 timer eller mer.

|                                                                       | Antall kurs |        |       |            |
|-----------------------------------------------------------------------|-------------|--------|-------|------------|
|                                                                       | -> 24t      | 24-48t | 48t-> | 48t-><br>% |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                            | 5           | 13     | 237   | 92,9       |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                      | 3 661       | 3 567  | 3 385 | 31,9       |
| Norges Husflidslag (NHL)                                              | 3           | 19     | 9     | 29,0       |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                       | 0           | 135    | 31    | 18,7       |
| Folkeuniversitetet (FU)                                               | 6 271       | 4 517  | 2 382 | 18,1       |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                   | 159         | 89     | 32    | 11,4       |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                        | 1 179       | 1 237  | 310   | 11,4       |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                            | 288         | 77     | 42    | 10,3       |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                       | 519         | 123    | 53    | 7,6        |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                  | 12 882      | 4 605  | 1 446 | 7,6        |
| Norges Døveforbund (NDF)                                              | 53          | 137    | 15    | 7,3        |
| Norges Husmorforbund (NH)                                             | 815         | 271    | 86    | 7,3        |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                            | 40          | 15     | 4     | 6,8        |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                     | 29          | 45     | 5     | 6,3        |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                      | 2 711       | 801    | 220   | 5,9        |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                      | 4 878       | 468    | 329   | 745,8      |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                              | 158         | 223    | 20    | 5,0        |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                           | 1 707       | 191    | 100   | 5,0        |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                       | 199         | 47     | 10    | 3,9        |
| Norges Røde Kors (NRK)                                                | 419         | 125    | 14    | 2,5        |
| Noregs Mållag (NM)                                                    | 128         | 6      | 2     | 1,5        |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaridets-organisasjoner (NFS) | 177         | 272    | 6     | 1,3        |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                  | 79          | 32     | 1     | 0,9        |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                  | 1 056       | 140    | 7     | 0,6        |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)             | 464         | 28     | 0     | 0,0        |
| Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)                        | 172         | 336    | 0     | 0,0        |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NEPU)                    | 39          | 0      | 0     | 0,0        |
| Norsk Forbund for Hørselhemmede (HFH)                                 | 60          | 19     | 0     | 0,0        |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                    | 428         | 6      | 0     | 0,0        |
| Norsk Foreldrelag for funksjonshemmede (NOFF)                         | 35          | 1      | 0     | 0,0        |
| Norske Sivilingenjører Studieforbund (NIFs)                           | 135         | 0      | 0     | 0,0        |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                            | 197         | 21     | 0     | 0,0        |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                      | 284         | 38     | 0     | 0,0        |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                                | 21          | 7      | 0     | 0,0        |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                       | 14          | 24     | 0     | 0,0        |

Tabell 6.4 Opplysningsorganisasjonene rangert etter gjennomsnittlig antall studietimer per kurs.

| Organisasjon                                                         | Timer/kurs |
|----------------------------------------------------------------------|------------|
| Samisk Studieforbund (SOL)                                           | 76,2       |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                           | 45,0       |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                      | 38,6       |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                     | 37,9       |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS) | 34,4       |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                      | 33,4       |
| Folkeuniversitetet (FU)                                              | 31,9       |
| Norges Husflidslag (NHL)                                             | 31,5       |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                       | 31,4       |
| Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)                       | 31,1       |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                             | 30,8       |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                           | 28,1       |
| Norges Døveforbund (NDF)                                             | 28,0       |
| Norges Husmorforbund (NH)                                            | 25,7       |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                  | 25,7       |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                 | 25,1       |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                    | 24,5       |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                      | 24,2       |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                               | 22,1       |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                 | 20,9       |
| Norges Røde Kors (NRK)                                               | 20,8       |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                     | 20,7       |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                     | 19,8       |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags Studienemnd (NBS)                      | 19,3       |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                 | 17,9       |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                           | 17,0       |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)                         | 16,8       |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)            | 16,7       |
| Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF)                          | 15,8       |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                          | 15,8       |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede(NFPU)                    | 15,6       |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                     | 14,8       |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                   | 14,4       |
| Noregs Mållag (NM)                                                   | 13,1       |

I spørreundersøkelsen har opplysningsorganisasjonene også oppgitt det totale antall arrangerte kurstimer for 1989. Ved å dividere dette tallet på antall kurs får man et tall for gjennomsnittlig timetall per kurs. Dette er gjengitt i tabell 6.4.

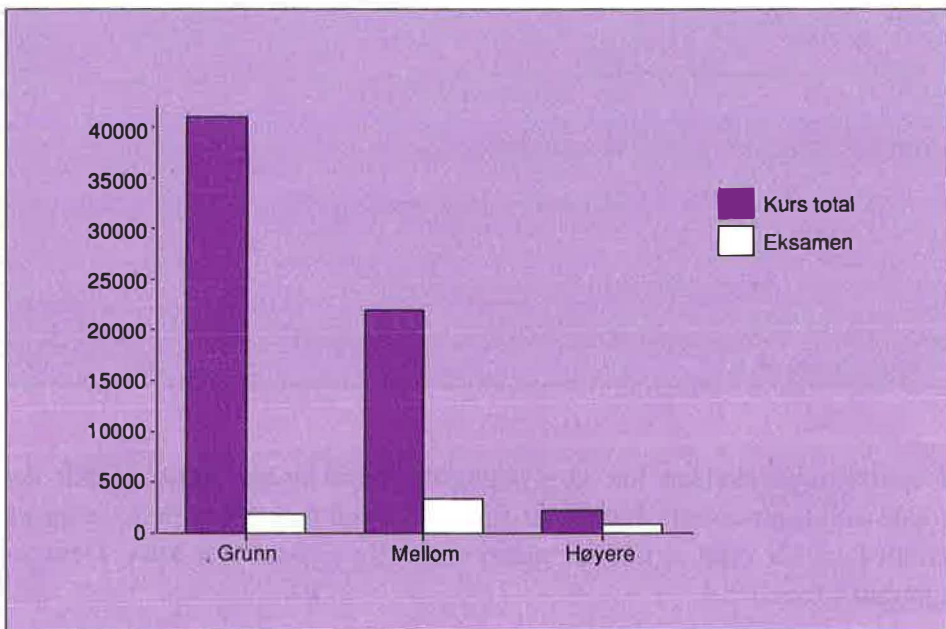
## 6.4 Kursenes faglige nivå og grad av eksamensorientering og studiesammenheng

Under spørsmål 8 i skjema 3 ble organisasjonene bedt om å plassere alle studietilbudene sine ut fra en vurdering av det faglige nivået. Vi brukte følgende inndeling:

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)
- B. Mellomnivå (viderekomne/videregående skole)
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)

For hvert nivå ble i tillegg antall kurs som gir mulighet for å avlegge prøve eller eksamen i tilknytning til kurset eller som privatist i skoleverkets regi, ført opp.

*Figur 6.6 Antall kurs på grunnnivå, mellomnivå og høyere nivå totalt, og antall eksamensorienterte kurs på hvert nivå.*



I denne sammenheng ble det også stilt spørsmål om noen av kursene var lagt opp slik at de eventuelt kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg. I veiledningen til spørreskjemaene skrev vi følgende:

"Her ønsker vi å fange opp de kursene som inngår, eller som kan inngå, i en større studiesammenheng. Her føres opp kurs som har ulike trinn, eller som kan brukes som "byggekloss" sammen med andre kurs/fag. Her føres også opp kurs som fører frem til en avsluttet utdanning. Vi spør ikke etter hva deltakerne faktisk gjør. Vi spør derimot om dere som kursarrangører har kurs som er lagt opp slik at de (eventuelt) kan inngå i en bredere studieplan."

Til dette svarte organisasjonene at 10 337 kurs, eller 15,8 prosent av alle kursene, kan inngå i en større studiesammenheng.

### **Hva har representantene i organisasjonene svart på når de har plassert kursvirksomheten i disse kategoriene?**

Under en presentasjon av figur 6.6 på et møte, hvor de fleste opplysningsorganisasjonene var representert, kom det flere innvendinger mot fordelingen av kurs på de tre nivåene. Siden figuren ikke tar hensyn til kursvarighet, mente flere representanter at den gir et galt inntrykk av organisasjonenes satsing. I tillegg mente enkelte at vi måtte regne med betydelige rapporteringsfeilkilder slik at omfanget av opplæringsvirksomhet på høyere nivå egentlig er større enn det bildet tallene fra undersøkelsen gir. Er dette tilfellet?

Vi vil nærme oss et svar gjennom tre spørsmål: et definisjonsspørsmål, et organisasjonsinternt kommunikasjonsspørsmål og et kulturspørsmål.

Vi hadde ikke kodet mange spørreskjemaer før vi ble slått av organisasjonenes undervurdering av kurstilbudene sine. En delforklaring kan nok ligge i at spørsmålene ikke har vært klart nok formulert (alternativt: at skjemautfyller ikke har lest veiledningen). Og selv om spørsmålene om faglig nivå og modultilpasning har vært diskutert i ulike voksenopplæringsfora, er denne undersøkelsen første gang medarbeidere i organisasjonenes forskjellige avdelinger har måttet ta konkret stilling til de enkelte opplæringstilbud.

Det som umiddelbart slo oss under kodearbeidet var dels at kurs som vitterlig avsluttes med en prøve eller eksamen (f.eks. ulike førerprøver), ble registrert som om de ikke hadde det, og dels at opplæringstilbud som

klart kan inngå i en større studiesammenheng (f.eks. 1. avd. juss), ble registrert av organisasjonene som om de ikke kunne det.

Det er derfor grunn til å anta at kurs på høyere nivå er underrepresentert i vårt materiale. Der organisasjonene har gitt kommentarer, er de strenge mot seg selv.

## Definisjonsproblemet

For det første må vi nok en gang skille mellom dem som har lest veiledningen, og dem som ikke har gjort det. De som ikke har lest veiledningen, svarer oftere i tråd med de tekniske og formelle definisjonene de er vant til i forbindelse med de årlige rapporteringene til hovedorganisasjonen, Voksenopplæringsforbundet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Der er spørsmål om nivå og eksamen strengt knyttet til skoleverkets definisjoner.

For mange er også begreper som moduler og kompetanse knyttet til skoleverket. I denne undersøkelsen har vi forsøkt å løse opp denne koblingen. Moduldefinisjonen er gjort så vid som mulig for at vi skal kunne føre en kompetansediskusjon som ikke tar som utgangspunkt at skoleverket nødvendigvis er den eneste kompetanseleverandør. En så vid definisjon får også fram et utvidet bilde av organiserings- eller systematiseringsgraden i organisasjonenes studiearbeid.

I besvarelsene har nok mange likevel brukt sammenlikninger med skoleverkets inndeling som svargrunnlag. Disse har da en strengere fortolkning enn de øvrige. Et eksempel på en slik streng fortolkning som ekskluderer deler av studievirksomheten som rent faktisk er eksamensorientert, er følgende:

"Vi har her begrenset oss til å ta med kurs som inngår i en av våre kursserier, eller som fører fram til eksamen med parallell i skoleverket. BSF gir dessuten opplæringsstilbud som fører fram til offentlig prøve, som f.eks. jegerprøven, sprengningssertifikat og førerprøven." (Bygdefolkets Studieforbund (BSF)).

I en annen organisasjon regnes ikke følgende som modultilpasset: "Take it easy", "Engelsk trinn 3", "Datakandidat" og "Pedagogikk for personell i barnehage og skole u/pedagogikk fra før." (Høyres Studieforbund).

Dette er alt sammen kurs som enten består av flere trinn, avsluttes med eksamen eller inngår i en yrkessammenheng. Andre har brukt en mer praktisk, uformell forståelse av begrepene, og i langt større grad medregnet studietilbud som inngår som moduler i forhold til organisasjonens egne tilbud. De organisasjonene vi har hatt nærest kontakt med under utfyllingsarbeidet, har operert med et noe videre modulgrep enn mange av de øvrige.

Under kodearbeidet har vi oppgradert de mest undervurderte opplæringsaktivitetene, slik at jusstudier (!) eksempelvis er blitt klassifisert som både modultilpasset og på høyere nivå. Behovet for nedgradering har vært langt mindre. Det har kun forekommet i besvarelser fra to organisasjoner, som vurderte kursene sine for høyt sammenliknet med de øvrige.

Vi har altså ikke formelle og fullt ut objektive kriterier for kursenes faglige nivå og studiesammenheng. Mye avhenger av den enkelte skjemautfyllers skjønn.<sup>44</sup>

I veiledningen som fulgte spørreskjemaene, definerte vi *eksamensrettede kurs* som kurs som var lagt opp med mulighet for å avlegge en prøve, enten i tilknytning til kurset eller som privatist i skoleverkets regi. Vi sikter altså til opplæringsaktiviteter som gir tilbud om dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter. I forhold til den kompetansemodellen som ble presentert i figur 3.2, skal kurs med formaliseringsgrad 3 og 4 være registrert som eksamensrettede.

Dette er studietilbud hvor deltakernes kunnskaper blir dokumentert på grunnlag av en intern prøve eller eksamen (formaliseringsgrad 3), eller studietilbud som gir mulighet til å avlegge en offentlig eksamen (formaliseringsgrad 4). Et slikt dokument sier noe om deltakernes kompetanse på det avgrensede området de er blitt prøvd i.

Også når det gjelder nivået på studieinnholdet, er det en viss forskjell mellom Voksenopplæringsforbundets (og KUFs) definisjon og den definisjonen som brukes i denne rapporten. De første knytter *høyere nivå* til universitets- og høyskoleutdanning alene, mens vi nok er litt romsligere. Et kurs som krever forkunnskaper på f.eks. artiumsnivå eller høyere, klassifiserer vi som avansert eller på høyere nivå, uavhengig om det er tilknyttet universitets- og høyskolesystemet, eller ikke.

---

<sup>44</sup> Der det har vært grunnlag for det, har vi omkodet en del av besvarelsene i mer "praktisk, uformell" retning.

En sammenlikning av Voksenopplæringsforbundets talloppgaver for studieaktiviteten på høyere nivå med tilsvarende FAFO-tall viser en betydelig forskjell. I denne undersøkelsen har vi registrert 3,5% av opplysningsorganisasjonenes studieaktiviteter på høyt nivå, mens Voksenopplæringsforbundet kun har 0,5%. Det kan tyde på at de fleste besvarelsene i vår undersøkelse er gitt på de premisser som ble lagt i veiledningen.

*Tabell 6.5 Antall kurs på høyere nivå i 1989 og i prosent av antall kurs totalt.*

| Statistikkadresse         | Antall kurs | Andel |
|---------------------------|-------------|-------|
| Voksenopplæringsforbundet | 338         | 0,5%  |
| FAFO                      | 2 268       | 3,5%  |

## Det organisasjonsinterne kommunikasjonsproblemet

I forlengelsen av definisjonsproblemet ligger et mulig kommunikasjonsproblem innad i organisasjonene. Dette oppstår når de lokale arrangørene gjennomfører studieringer på høyere nivå, men som regnskapsføres som vanlig studiering, uten at dette meddeles organisasjonens hovedkontor. Der hovedkontorene har fylt ut våre lokallagsskjemaer (spørreskjema 3), kan disse derfor ha undervurdert omfanget av lokalavdelingenes tilbud på høyere nivå. I denne undersøkelsen er ikke dette noe stort problem. De organisasjonene som har størst studieaktivitet på høyt nivå, er enten så store at spørreskjemaene er fylt ut lokalt, eller de er så små at hovedorganisasjonen har god oversikt.<sup>45</sup>

## Kulturproblemet

Under kodearbeidet ble vi slått av et forhold vi velger å tro er utslag av organisasjonenes forankring i folkeopplysningstradisjonen. Man ser på seg selv som formidlere av praktiske kunnskaper og ferdigheter, til forskjell fra skoleverket, som utdanner og gir formalkompetanse til studie- og yrkeskarriere. Derfor vil mange kursarrangører oppfatte sin virksomhet

<sup>45</sup> For mer om rapporteringsfeilkilder henvises det til eget metodenotat.

som ganske elementær (og selvfølgelig), selv om den faktisk skulle ligge på et avansert nivå og forutsette betydelige forkunnskaper.

I et følgebrev til besvarelsene fra en av opplysningsorganisasjonene skrev studielederen eksempelvis:

"Vi gir bl.a. tilskudd til kurs i regi av Skogbrukets Kursinstitutt. Disse kursene er beregnet på både skogbruksteknikere og forstkandidater fra Norges landbrukshøyskole. Sistnevnte regnes som "høyskolegruppa". En del av disse kursene er en mellomting av videregående opplæring og høyskoleopplæring. Jeg har valgt å kalle det videregående opplæring." (Studieforbundet Natur og Miljø)

Folkeuniversitetet er den opplysningsorganisasjonen som mest gjennomført satser på opplæring og utdanning som sådan, og som i økende grad henvender seg til et utdanningsmarked i konkurranse med både skoleverket og de private og offentlige høyskolene. Her kunne man altså forvente en større klarhet omkring spørsmål om kursnivå, kompetanse og studiesammenheng. I ledersjiktet er dette utvilsomt også tilfelle. Men ved lokalavdelingene kan vi også hos Folkeuniversitetet møte denne undervurderingen av kursene. For eksempel har enkelte lokallag<sup>46</sup> svart at kurs som leder fram til første avdeling juss, til mesterprøven eller til matematikk for handel og kontorlag, ikke inngår i noen studiesammenheng.

Hver for seg er denne feilregistreringen ikke påfallende. Men når det blir et gjennomgående trekk at man velger "ned" i stedet for "opp", må en spørre etter grunnleggende forklaringer. Da er kombinasjonen av definisjonsproblemer og kulturtradisjoner mest nærliggende å gripe til. Det er lett å forstå denne ambivalensen hos en del av opplysningsorganisasjonene når en ser den klare arbeidsdelingen mellom skoleverket og opplysningsorganisasjonene som skisseres i lov om voksenopplæring. Hvorfor skulle ikke skoleverket selv ta ansvaret for formalopplæringen på høyere nivå?

---

<sup>46</sup> Vi minner om at det er lokallagene, og ikke hovedkontoret, som har gjort denne vurderingen. Det kan derfor ikke skyldes kommunikasjonssvikt "nedenfra og opp".

## Hvorfor er dette viktig?

A. Organisasjonenes undervurdering<sup>47</sup> av sitt eget tilbud gir et unødig lavt mål på utdanningsrelevante områder, og er dårlig reklame for denne delen av opplærings- og utdanningsfeltet. Dette kan kanskje være en styrke for den delen av voksenopplæringsvirksomheten som står for kultur- og verdiformidling, men er uheldig for utdanningsdelen.

B. Dersom de bevilgende myndigheter er opptatt av at en større del av voksenopplæringen skal gi formalkompetanse, gir denne undervurderingen et bilde av opplysningsorganisasjonene som en uinteressant samarbeidspartner. Men dersom det er et ønske fra organisasjonenes og myndighetenes side at opplysningsorganisasjonene skal holde seg til kulturvirksomhet og enklere opplæring, er organisasjonenes selvforståelse, slik den kommer til uttrykk fra medarbeiderne på grunnplanet, med på å støtte en slik politikk. Det siste vil i tilfelle føre til at en økende andel av voksenopplæringen overtas av andre private og offentlige utdanningsinstitusjoner.

C. En utvikling hvor organisasjonenes viktigste oppgave innskrenkes til kulturformidling og enklere opplæring, ser ut til være i tråd med myndighetenes tilskuddspraksis, men er i strid med hovedtyngden av de erklærte mål departementet ønsker å ha for voksenopplæringen. En slik utvikling vil redusere opplysningsorganisasjonenes muligheter til å følge opp grunnideen i lov om voksenopplæring, hvor utjevning av utdanningskløften er tillagt hovedvekt. Men dersom andre krefter er beredt og bedre egnet til å styrke utdanningstilbudet for voksne, vil lovens siktemål neppe lide av det.

D. En utvikling som reduserer opplysningsorganisasjonenes posisjon på utdanningsmarkedet, er ikke i tråd med de mål ledere i de større organisasjonene har satt seg.

E. I den grad vårt bilde av organisasjonenes voksenopplæring er feil som følge av et formidlingsproblem, ligger utfordringen på det organisatoriske

---

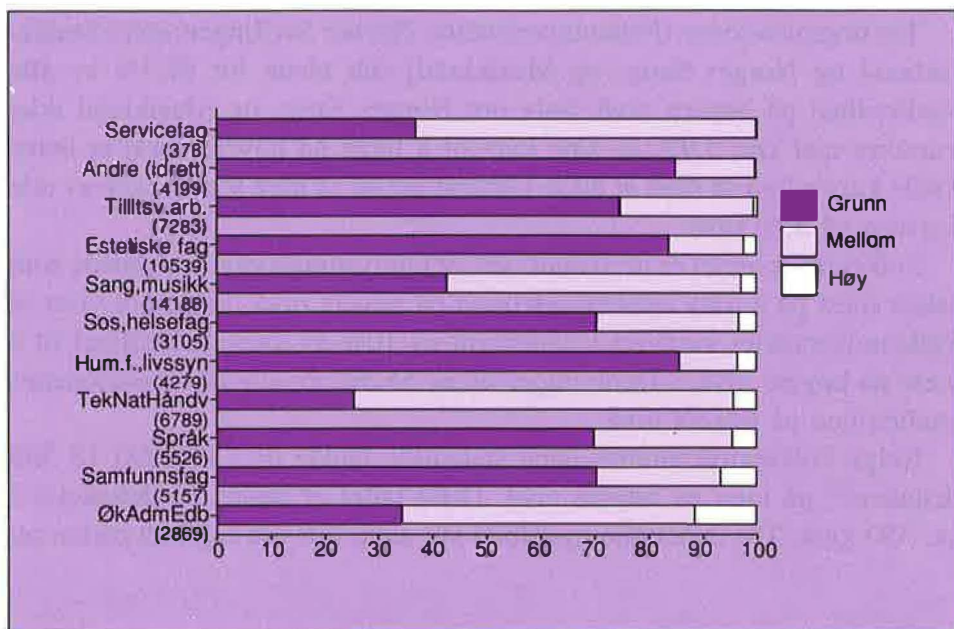
<sup>47</sup> Her menes ikke undervurdering av faglig innhold, men av faglig nivå, stilt opp mot klassifiseringen *nybegynner/grunnnivå, viderekommen/mellomnivå og avansert/høye nivå*.

plan. Tilsynelatende kan underformidlingen av kursnivå være et uttrykk for manglende kommunikasjon mellom ekspertene ved hovedkontoret og lokale krefter. Men det kan også være uttrykk for et dypere kulturfenomen, og da er det i tilfelle vanskeligere å løse dersom det *skal* løses.

\* \* \*

Vi så av tabell 6.5 at 3,5% av opplysningsorganisasjonenes studietilbud i 1989 var på høyere nivå. I prosent av totalaktiviteten er dette ikke mye. Men i faktiske tall utgjør det over 2 200 kurs, og sannsynligvis over 40.000 deltakere.<sup>48</sup>

*Figur 6.7 Kurstilbudet fordelt på faglig innhold, rangert etter andel kurs på "høyere nivå". Tallene i parentes er prosentueringsbasis og viser antall kurs innen hver emnekategori. Prosent.*



<sup>48</sup> Folkeuniversitetet har ifølge egen statistikk, som er utarbeidet i henhold til universitets- og høyskolesystemet, ca. 18 500 deltakere. Dette tallet er derfor trolig for lavt, sett i forhold til våre definisjoner. I vårt undersøkelsesutvalg står de for 55,5% av alle kurs på høyere nivå. 18 500 utgjør 55,5% av ca. 33 300.

Det er i fagområdene økonomi, administrasjon og edb-fag vi finner den største andelen av kurs på høyere nivå. Her er 11,5% av kursene på høyere nivå.

Innen servicefagene er det overhodet ingen tilbud på høyere nivå. Her finner vi til gjengjeld en høy andel av kurs på mellomnivå. Teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag og håndverk (og jordbruk/skogbruk) utmerker seg også ved en høy kursandel på mellomnivå. Vi vet fra før at disse emneområdene i høy grad er arbeidslivsorienterte. Det er derfor ikke noen sammenheng mellom variablene "kurs på høyere nivå" og "arbeidslivsorientering"

Når bare 3,5% av studietilbudene er oppgitt å være på høyere nivå, forteller det oss at opplysningsorganisasjonene til nå ikke har satset spesielt på denne delen av opplæringsmarkedet. Dette inntrykket forsterkes av at 22 av organisasjonene ikke har opplæringstilbud på høyere nivå i det hele tatt, og at hos 7 organisasjoner utgjør denne delen under 1% av studietilbudet.

Tre organisasjoner (Folkeuniversitetet, Norske Sivilingeniørers Studieforbund og Norges Sang- og Musikkråd) står alene for 88,4% av alle studietilbud på høyere nivå. Selv om Norges Sang- og Musikkråd ikke vurderer mer enn 3,9% av sine kurs til å ligge på høyere nivå, er deres totale kursvolum så stort at disse kursene utgjør så mye som 17,2% av alle kursene på høyt nivå.

Folkeuniversitetet er utvilsomt den av opplysningsorganisasjonene som satser mest på å tilby opplæringstilbud på høyere nivå. Figur 6.8 viser at Folkeuniversitetet vurderer i underkant av 10% av sine studietilbud til å være på høyere nivå.<sup>49</sup> Dette utgjør alene 55,5% av alle organisasjonenes studietilbud på høyere nivå.

Ifølge Folkeuniversitetets egen statistikk, hadde de i 1989/90 18 500 deltakere<sup>50</sup> på kurs på høyere nivå. Dette tallet er basert på deltakelse i ca. 350 kurs. Tre undervisningstilbud sto alene for om lag halvparten av

---

<sup>49</sup> I forhold til den uformelle nivådefinisjonen som benyttes i denne rapporten, er Folkeuniversitets tall sannsynligvis for lavt.

<sup>50</sup> Ifølge Voksenopplæringsforbundets årsmelding for 1990 hadde opplysningsorganisasjonene til sammen 10 402 deltakere på kurs på høyere nivå. I 1990 var tallet 12.046. Begge tall ligger godt under Folkeuniversitetets egne tall.

deltakertallet. Disse var, i rekkefølge, juss (1.-3. avdeling), pedagogikk (flere disipliner) og examen philosophicum.

*Tabell 6.6 Antall deltakere i Folkeuniversitetets kurs på høyere nivå fordelt på fagområder.*

| Fagområde                                 | Menn  | Kvinner |
|-------------------------------------------|-------|---------|
| Samfunnsfag                               | 2 870 | 6 242   |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag        | 1 291 | 2 151   |
| Humanistiske fag, livssyn                 | 1 129 | 3 247   |
| Språk                                     | 267   | 960     |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag, håndverk | 56    | 126     |
| Sosial- og helsefag                       | 10    | 84      |
| Andre fag (idrett)                        | 6     | 28      |
| Sum                                       | 5 629 | 12 848  |

Kilde: Folkeuniversitetet

Folkeuniversitetet har ca. 30 deltakere på de kursene som de i sin internstatistikk har klassifisert på høyere nivå. Ifølge vår undersøkelse har de ca. 1250 kurs som kan klassifiseres på høyere nivå. Hvis disse har ca 25 deltakere per kurs, betyr det at Folkeuniversitetet alene har om lag 31 000 deltakere på kurs på høyere nivå. Norske Sivilingeniørers Studieforbund har kun studietilbud på høyere nivå. Dette utgjør imidlertid bare 15,1% av organisasjonenes totale kursvolum på høyere nivå.

Kjennere av voksenopplæringsmiljøet vil kanskje stusse over Studieforbundet Ny Verdens plassering i tabell 6.7. 10,9% av kursene er oppgitt å være på høyere nivå. Dette er mer enn for eksempel Folkeuniversitetet har. Studieforbundet Ny Verden har en rekke kurs med et betydelig krav til forhåndskunnskaper og -ferdigheter. Disse kan innholdsmessig betegnes som avanserte, slik det ble beskrevet i veiledningen til spørreskjemaene. Knapt noen av disse kursene er formelt tilknyttet universitets- og høyskolesystemet, og ville med det som eneste kriterium, ikke ha blitt klassifisert som studium på høyere nivå.

Tabell 6.7 Opplysningsorganisasjonene rangert etter andel kurs<sup>51</sup> på høyere nivå. Tallene i venstre kolonne (sum) er prosentueringsbasis for de tre midterste kolonnene. Høyre kolonne summeres vertikalt.

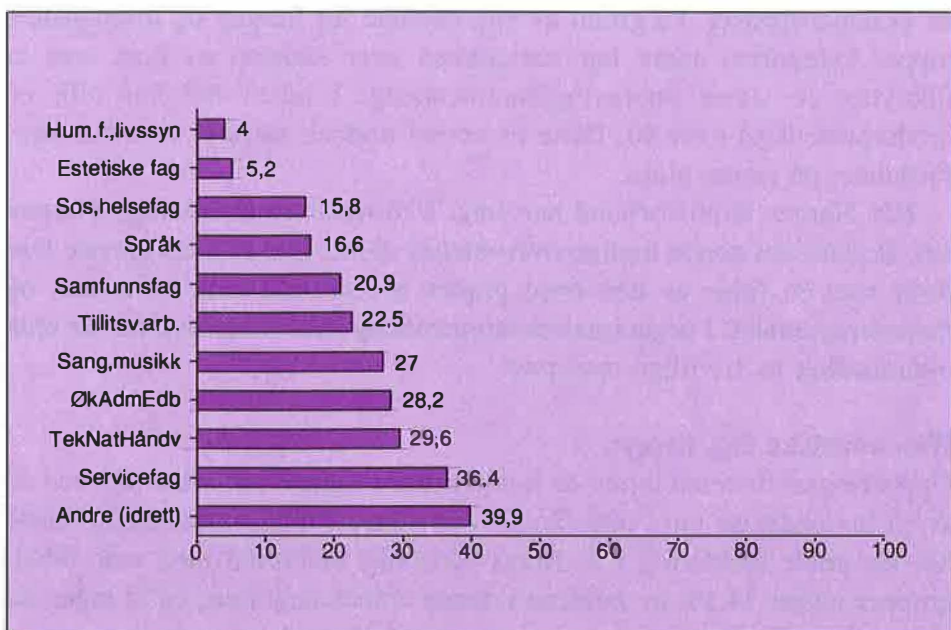
|                                          | Sum    | Andel kurs |             |             | Prosent av alle kurs på høyere nivå |
|------------------------------------------|--------|------------|-------------|-------------|-------------------------------------|
|                                          |        | Grunn Nivå | Mellom Nivå | Høyere Nivå |                                     |
| Norske Sivilingeniørers Studieforb.      | 342    | 0,0        | 0,0         | 100,0       | 15,1                                |
| Studieforbundet Ny Verden                | 695    | 35,7       | 53,1        | 10,9        | 3,4                                 |
| Folkeuniversitetet                       | 13 163 | 65,5       | 24,9        | 9,5         | 55,5                                |
| Norges Sang- og Musikkråd                | 10 316 | 26,6       | 69,5        | 3,9         | 17,8                                |
| Samenes Landsforbund                     | 59     | 94,9       | 3,4         | 1,6         | 0,0                                 |
| Studieforbundet Natur og Miljø           | 1 242  | 28,8       | 69,7        | 1,4         | 0,8                                 |
| Arbeidernes Opplysningsforbund           | 18 331 | 76,9       | 22,4        | 0,7         | 5,4                                 |
| Studieforb. av Norske Freds- og Sol.org. | 456    | 86,4       | 12,9        | 0,7         | 0,1                                 |
| Norges Idrettsforbund                    | 2 039  | 81,2       | 18,1        | 0,6         | 0,6                                 |
| Norsk Kristelig Studieråd                | 3 732  | 95,8       | 3,7         | 0,4         | 0,8                                 |
| Samisk Studieforbund                     | 253    | 99,6       | 0,0         | 0,4         | 0,0                                 |
| Norges Husmorforbund                     | 1 152  | 37,4       | 62,2        | 0,3         | 0,2                                 |
| Høyres Studieorganisasjon                | 2 330  | 80,7       | 19,0        | 0,2         | 0,2                                 |
| Sosialistisk Opplysningsforbund          | 112    | 8,9        | 91,1        | 0,0         | 0,0                                 |
| Noregs Mållag                            | 135    | 18,5       | 81,5        | 0,0         | 0,0                                 |
| Venstres Opplysningsforbund              | 321    | 23,7       | 76,3        | 0,0         | 0,0                                 |
| Framtiden i våre hendes studieorg.       | 80     | 25,0       | 75,0        | 0,0         | 0,0                                 |
| Bygdefolkets Studieforbund               | 5 669  | 38,6       | 61,4        | 0,0         | 0,0                                 |
| Senterpartiets Studieforbund             | 434    | 47,7       | 52,3        | 0,0         | 0,0                                 |
| Marxistisk Opplysningsråd                | 164    | 68,7       | 31,3        | 0,0         | 0,0                                 |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund      | 219    | 77,2       | 22,4        | 0,0         | 0,0                                 |
| Norsk Bonde- og Småbr.lags st.nemnd      | 332    | 78,9       | 21,1        | 0,0         | 0,0                                 |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen       | 358    | 87,2       | 12,8        | 0,0         | 0,0                                 |
| Norges Blindeforbund                     | 419    | 92,8       | 7,2         | 0,0         | 0,0                                 |
| Norges Døveforbund                       | 205    | 95,1       | 4,9         | 0,0         | 0,0                                 |
| Norsk Forbund for Hørselhemmede          | 67     | 98,5       | 1,5         | 0,0         | 0,0                                 |
| Studieforb. av Funksjonshemmedes org.    | 492    | 99,6       | 0,4         | 0,0         | 0,0                                 |
| Edruskapsrørslas Studieforbund           | 267    | 99,9       | 0,1         | 0,0         | 0,0                                 |
| Norsk Forbund for Psykisk Utv.h.         | 39     | 100,0      | 0,0         | 0,0         | 0,0                                 |
| Vestlandske Blindeforbund                | 38     | 100,0      | 0,0         | 0,0         | 0,0                                 |
| Landsfor. for Hjerte- og Lungesyke       | 220    | 100,0      | 0,0         | 0,0         | 0,0                                 |
| Norsk Foreldrelag for Funksjonsh.        | 36     | 100,0      | 0,0         | 0,0         | 0,0                                 |
| Norges Røde Kors                         | 558    | 100,0      | 0,0         | 0,0         | 0,0                                 |
| Norske Kvinners Sanitetsforening         | 29     | 100,0      | 0,0         | 0,0         | 0,0                                 |
| Sum                                      |        | 62,8%      | 33,7%       | 3,5%        | 99,9                                |

<sup>51</sup> Her er også inkludert et mindre antall kurs som ikke fikk KUF-tilskudd i 1989. Derfor kommer f.eks. Norske Sivilingeniørers Studieforbund ut med høyere tall enn "vanlig".

## Om studiesammenheng og moduloppbygging

I spørreskjema 3 ble organisasjonene spurt om noen av kursene var tilpasset en større studiesammenheng. Blant 2 060 svarskjema, fikk vi ja fra 28,3% og nei fra 71,7%. Under har vi satt opp andelen av kurs som er oppgitt som modultilpasset innen hver emnekategori.

*Figur 6.9 De faglige emnekategoriene, rangert etter andel kurs som inngår i en større studiesammenheng. Prosent av alle kurs innen hver emnekategori.*



### Sang og musikk

Selv om sang og musikk, med sine 27,0% modultilpassede kurs, plasserer seg midt på tabell 6.7, er det her vi i absolutte tall finner flest tilbud som inngår i en større opplæringssammenheng. Norges Sang- og Musikkråd står for nesten alle modultilpassede kurs innen sang og musikk. De andre arrangørene innen denne emne kategorien trekker modulandelen ned. Norges Sang- og Musikkråd driver systematisk musikkopplæring, mens mange av de andre arrangørene har korsang som en av flere aktiviteter. Dessuten går trolig korvirksomhet i mindre grad enn instrumentalopp-læring inn i en modulsammenheng. Denne delen av Norges Sang- og

Musikkråds opplæring er et eksempel på moduler som primært er knyttet opp til organisasjonsintern virksomhet.

## **Andre fag**

Det samme resonnementet gjelder innen emnekategoriene andre fag. Her går 1667 kurs inn i en større studiesammenheng. Av disse står Norges Idrettsforbund (NIF) for 94,0%. Dette er også et eksempel på moduler som primært er knyttet opp til egen virksomhet. Men som vi skal se, skiller Idrettsforbundet lag med Norges Sang- og Musikkråd når det gjelder kompetansedokumentasjonen. Idrettsforbundet har et langt høyere innslag av eksamensprøver. På grunn av alle kursene for trenere og idrettsledere topper kategorien andre fag statistikken over andelen av kurs som er tilknyttet en større opplæringssammenheng. I tabell 6.8 har NIF en modulprosent på over 80. Dette er nesten dobbelt så høyt som Husmorforbundet på annen plass.

Når Norges idrettsforbund har valgt å formalisere utdanningssystemet sitt, skyldes det neppe faglige overveielser alene. Det er nærliggende å se dette som en følge av den høye graden av formalisering av trener- og dommerapparatet. I organisasjonssammenheng står vi her overfor en unik organisering av frivillige ressurser.

## **Humanistiske fag, livssyn**

Opplæringsaktiviteten innen de humanistiske fagene utmerker seg ved en svært lav andel av kurs som inngår i en større studiesammenheng. Dette har sin enkle forklaring i at Norsk Kristelig Studieråd med sine bibelgrupper utgjør 74,5% av kursene i denne emnekategori, og at ingen av Norsk Kristelig Studieråds kurs er oppgitt å inngå i noen studiesammenheng. Om vi holder Norsk Kristelig Studieråds kurs utenfor, vil modulprosenten øke fra 4% til 27,1%.

## **Estetiske fag**

Her er modulprosenten svært lav.

## **Økonomi, administrasjon og edb-fag**

Alle organisasjonene som har tilbud innen disse fagfeltene, oppgir at de har ett eller flere kurs som lar seg innpasse i en større studiesammenheng. Men når vi ser på det antall kurs som faktisk er oppført som modultilpasset, synker andelen helt ned til 28,2%. Dette er et fagområde hvor

innholdet i spesiell grad er arbeidslivsorientert. Her finner vi kurstemaer som i særlig grad burde kunne gi deltakerne operasjonell standardkompetanse. Sammen med språkfagene burde dette være et område hvor så godt som alle kursene med fordel kunne ha vært modultilpasset, enten i forhold til organisasjonsinterne opplæringsprogrammer, eller i forhold til skoleverket og universitets- og høyskolesystemet.

Dette kan oppfattes som et problem for de utdanningsorienterte organisasjonene. Det styrker bildet av at opplysningsorganisasjonene nok er gode på fritidsorienterte kurs, men at de har mye å forbedre når det gjelder den eksplisitt arbeidslivsorienterte opplæringen.

### **Samfunnsfag**

Blant de samfunnsfaglige studiesirklene er 20,9% av kursene modularisert. Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner har en skåre på over 60%. Mange av deres opplæringstilbud skjer i samarbeid med skoleverket, og inngår som edruskapsundervisning i ungdomsskolen. Folkeuniversitetet har også en modulprosent innen samfunnsfag på over 60%. Om lag halvparten av studiesirklene til Senterpartiets Studieforbund er oppgitt som modultilpassede. Bak dette tallet skjuler det seg en systematisk kursing av medarbeidere og medlemmer over hele landet i kurset "Norge - EF, en utfordring".<sup>52</sup> AOF, med sine knappe 7% drar gjennomsnittet betydelig ned.

### **Teknisk-naturvitenskapelige fag, håndverk (og jordbruk/skogbruk)**

29,6% av kursene innen disse fagområdene er oppgitt å kunne inngå i en studiesammenheng. Ifølge AOF er 23,7% av deres kurs innen dette området tilpasset en større studiesammenheng. Tilsvarende tall fra Bygdefolkets Studieorganisasjon er 25,5%. For de fleste organisasjonene er imidlertid modulprosenten innenfor denne emne kategorien høyere enn deres gjennomsnittlige modulprosenter. Studieforbundet Natur og Miljø har med sine jegerprøver en modulprosent på 65.

Norske Sivilingeniørers Studieforbund har 85 kurs (som fikk offentlig tilskudd i 1989) i denne emne kategorien. Alle er profesjonsrettede og ligger på et høyt faglig nivå. Likefullt har de kun ført opp at tre av dem inngår i en større studiesammenheng. Dette er trolig et utslag av en streng,

---

<sup>52</sup> Disse kursene er også vurdert til å ligge på mellomnivå.



## VOKSENOPPLÆRING RESULTATER, MÅL OG POLITIKK

I de to foregående kapitlene har vi gjennomgått organiseringen av opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring. Vi vil i dette kapitlet vurdere resultatene i forhold til voksenopplæringens hovedoppgaver. I første del av kapitlet analyserer vi hva slags kompetanse opplysningsorganisasjonenes studieaktiviteter gir. I den andre delen drøfter vi rapportens viktigste problemstillinger og oppsummerer de sentrale utfordringene for voksenopplæringen. De viktigste spørsmålene er:

- Hva slags kompetanse utvikles gjennom opplysningsorganisasjonenes arbeid?
- Hvilke deltakere vil sannsynligvis få dekket sine behov av organisasjonenes tilbud, og hvilke går skuffet hjem?
- Hva slags frihet er det å være "ubundet av pensa og eksamener"?
- Hva slags voksenopplæring vil opplysningsorganisasjonene egentlig tilby?
- Hva slags voksenopplæring vil departement og storting egentlig ha?

### Om kompetanse

Vi har delt voksenopplæringsfeltet inn i tre hovedområder, som hver må evalueres ut fra ulike premisser. Disse er:

- Ideologisk motivert voksenopplæring
- Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper
- Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked

For hvert av de tre områdene vil vi trekke fram typiske trekk ved opplæringen, og sammenlikne disse med:

- Uttalelser fra både myndigheter og organisasjoner om kompetansemål
- Voksenopplæringsbehovet hos de erklærte målgruppene
- Formålsparagrafen i lov om voksenopplæring
- Et kompetansebegrep som vektlegger dokumentasjon og studiesammenheng

I modellen under er dokumentasjonsformen delt inn i fire formaliseringsgrader. Deltakere som har gjennomført en studiering eller et kurs kan få dokumentert sin kompetanse gjennom en offentlig eksamen, en intern eksamen eller et skriftlig utstedt kursbevis. Den fjerde muligheten er at deltakelsen ikke dokumenteres i det hele tatt.<sup>55</sup>

I spørreskjemaene ble dokumentasjon primært knyttet til eksamensbegrepet. I undersøkelsesmaterialet skilles det mellom prøve eller eksamen og ikke-prøve eller ikke-eksamen. Det skilles ikke mellom interne og offentlige prøver eller eksamener. Ved å knytte svarfordelingen til annen informasjon om arrangører og kurs får man likevel et visst bilde av forholdet mellom interne og offentlige eksamener.

Størstedelen av voksenopplæringen gjennomføres uten at det legges opp til deltakerevalueringer gjennom prøver eller eksamener. Undersøkelsesmaterialet skiller ikke ut andelen av den eksamensfrie opplæringen som avsluttes med kursbevis.

---

<sup>55</sup> Modellen er forklart og gjennomgått i kapittel 3.

Figur 7.1 Kompetanse sett i forhold til formaliserings- og organiseringsgrad.

|                        |     | Ingen | Kurs-<br>bevis     | Intern<br>eksamen | Offentlig |                                         |  |
|------------------------|-----|-------|--------------------|-------------------|-----------|-----------------------------------------|--|
| Organiserings-<br>grad | HØY |       |                    |                   |           | Modul,<br>knyttet til<br>utdanning      |  |
|                        |     |       |                    |                   |           | Modul, ikke<br>knyttet til<br>utdanning |  |
|                        | LAV |       |                    |                   |           | Ikke modul,<br>1-2 trinn                |  |
|                        |     | LAV   | Formaliseringsgrad |                   | HØY       |                                         |  |

## 7.1 Den ideologisk motiverte voksenopplæringen

Følgende organisasjoner er klassifisert som ideologiske, fordi størstedelen av deres opplæringsvirksomhet primært tar sikte på å utbre eller styrke bestemte verdier.

Edruskapsrørslas Studieforbund (ES), Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH), Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS), Marxistisk Opplysningsråd (MOR), Noregs Mållag (NM), Norsk Kristelig Studieråd (NKrF), Senterpartiets Studieforbund (SPS), Sosialistisk Opplysningsforbund (SO), Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS), Studieforbundet Ny Verden (SNV) og Venstres Opplysningsforbund (VO).

Sju av de elleve opplysningsorganisasjonene vi har klassifisert som ideologiformidlere, er fagklassifisert innen samfunnsfag. To er såkalte all round-organisasjoner, mens to har størst aktivitet innen henholdsvis sosial- og helsefag og humanistiske fag og livssyn (tabell V.6, vedlegg).

Denne gruppen arrangerer omkring 10% av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring.<sup>56</sup> Norsk Kristelig Studieråd står alene for halvparten av studieaktiviteten innen denne gruppen. Også mange av

<sup>56</sup> Dette gjelder den delen som mottar offentlige tilskudd på grunnlag av voksenopplæringsloven.

organisasjonene som ikke er klassifisert her, har studieringer hvor verdiformidling er primæroppgave. Dette gjelder flere av særgruppeorganisasjonene, og ikke minst AOF og Høyres Studieforbund. Derfor utgjør denne opplæringsvirksomheten betydelig mer enn 10% av opplysningsorganisasjonenes totale studievolume. I tillegg kommer også noen av de organisasjonene som ikke er med i undersøkelsen.

Rent faglig er målet for denne opplæringen å utvikle og styrke et gjennomarbeidet samfunnssyn eller livssyn hos deltakerne. Dette forventes å avstedkomme eller opprettholde et aktivt engasjement for de saker (moder)organisasjonen arbeider for.

Halvparten av organisasjonene har en overvekt av kurs på grunnnivå, mens den andre halvparten har en overvekt av kurs på høyerenivå eller mellomnivå. Flertallet av kursene innen denne klassifikasjonen er kortvarige. Sju organisasjoner har flest kurs uten lærer, mens fire har flest kurs med lærer. Det er ikke vanlig at disse organisasjonene mottar § 24-tilskudd. Kjønnsfordelingen viser en viss overvekt av kvinner.

Denne delen av voksenopplæringen er verken utdannings- eller yrkesfaglig fundert. Derfor skårer den lavt på både formaliserings- og organiseringsgrad. Eksamen eller andre prøver brukes overhodet ikke i opplæringen. Kursene er vanligvis ikke lagt opp i moduler. Det meste av denne kursvirksomheten kan plasseres i nedre venstre hjørne på kompetansefiguren (figur 7.1). For denne type opplæring er eksamensspørsmålet overveiende irrelevant. Behovet for å få skriftlig dokumentasjon er trolig heller ikke påtrengende stort.

I forhold til de kompetansebegrepene som ble gjennomgått i kapittel 3, gir denne delen av voksenopplæringen vesentlige bidrag til deltakernes organisasjonsspesifikke kompetanse og basiskompetanse.

*Organisasjonsspesifikk kompetanse* er viktig for å fungere i en spesiell organisasjon. Studiesirkler i regi av de politiske partiene eller organisasjonene gir ikke minst kunnskaper om partiets eller organisasjonens historie, mål og strategier. Her utvikles også ferdigheter i å etablere og utnytte nettverk i organisasjonen og i tilknytning til dens omgivelser. Men i et generelt opplærings- og utdanningsperspektiv er utvikling av generell basiskompetanse vel så viktig.

*Basiskompetanse* er generell, hvilket betyr at den har et stort anvendelsesområde, og kan brukes til flere oppgaver og i flere organisasjoner. Eksempler på basiskompetanse som utvikles innen den ideologisk funderte voksenopplæringen er først og fremst læringskapasitet, analytiske

ferdigheter og evner, og generell samfunnskunnskap. Uansett hvilke områder opplæringen foregår på, så utvikles læringskapasiteten. Denne er en forutsetning for omstillingsevne og effektiv tilegnelse av alle kunnskaper og ferdigheter.

Så langt drives denne delen av voksenopplæringen rasjonelt i forhold til arrangørenes egne premisser. Den er også i tråd med lovens formålsparagraf, hvor det blant annet står at voksenopplæringen skal "fremme den enkeltes verdiorientering og personlige utvikling, og styrke grunnlaget for selvstendig innsats og samarbeid med andre i yrke og samfunnsliv" (§ 1). Men dette kravet er det også svært mange andre arrangører som oppfyller, uten at de dermed får statsstøtte i egenskap av å være arrangør av voksenopplæring. At en organisert aktivitet gir en eller annen mening, må være en selvfølge, og kan ikke stå som selvstendig og fullstendig kriterium for tildeling av offentlige tilskudd fra et utdanningsdepartement.

Denne delen av voksenopplæringen kan ikke alene forsvares ved henvisning til meningsfylt innhold. Vi har pekt på noen faglige begrunnelser, men disse er heller ikke sentrale. Kunnskap er her et middel til verdispredning, og krav om høyere formaliseringsgrad blir irrelevante. Den ideologisk funderte voksenopplæringens legitimitet som tilskuddsberettiget gjennom voksenopplæringsloven står og faller med at den utgjør en grunnpillars for politisk og religiøst engasjement i befolkningen.

En svensk rapport fremhever "folkrörelsernas roller som protest- och alternativrörelser och dermed också som förändringskrafter i det svenska samhället. (...) Genom sin idéförankring, sin demokratiska fostran och förmåga att skapa social gemenskap utgör folkrörelserna en viktig länk i vår demokrati" (Sköld og Åström, 1990).

Denne rapporten har ikke grunnlag for å bruke så sterke ord om betydningen av opplysningsorganisasjonenes arbeid i Norge. Men arbeidet for organisasjonssamfunnet og politisk aktivitet er en sentral oppgave for denne delen av opplysningsorganisasjonenes opplæringsvirksomhet. Denne delen av norsk voksenopplæring forstås best som et alternativ, og ikke som et supplement, til skoleverkets utdanning.

## 7.2 Voksenopplæring for bestemte grupper

Utgangspunktet er her bestemte grupper og deres behov for kunnskaper og ferdigheter. Disse består i hovedsak av to hovedgrupper. Den ene omfatter grupper av yrkesutøvere som skal ha yrkesfaglig eller faglig-politisk opplæring. Den andre består av pasientgrupper eller mennesker som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale handikap har behov for opplæring som er spesielt tilpasset deres situasjon. Her tenker vi dels på spesialkunnskap, og dels på generell kunnskap formidlet i en spesielt tilpasset form.

Følgende organisasjoner er klassifisert som særgruppeorientert fordi størstedelen av deres opplæringsvirksomhet primært tar sikte på å hjelpe og styrke bestemte gruppers livs- og arbeidssituasjon.

De yrkesfaglige opplysningsorganisasjonene<sup>57</sup>: Bygdefolkets Studieforbund (BSF), Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS), Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs). (Den største på området er AOF, som er klassifisert i en annen gruppe. Også andre organisasjoner har tilbud til disse gruppene, men uten at det utgjør noen hoveddel.)

De humanitære opplysningsorganisasjonene: Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL), Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF), Norges Husmorforbund (NH), Norges Røde Kors (NRK), Norges Blindeforbund (NBF), Norges Døveforbund (NDF), Norsk Forbund for Hørselshemmede (HFH), Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU), Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF), Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO), Vestlandske Blindeforbund (VBF) og Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS). I tillegg kommer Samenes Landsforbund (SLF) og Samisk Studieforbund (SOL).

Dette er den gruppen som samler flest opplysningsorganisasjoner. Seks av de sytten særgruppeorganisasjonene er fagklassifisert under estetiske fag, fem under sosialfag og helsefag, to som all round, to under samfunnsfag, én under språk og én under teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag og håndverk, herunder også jordbruk/skogbruk.

---

<sup>57</sup> Disse organisasjonene retter sin opplæringsvirksomhet mot spesielle grupper. Dette må imidlertid ikke forveksles med lovens særgruppebegrep (§ 24), hvor spesielle grupper gis tilskuddsprioritet.

Denne gruppen arrangerer omkring 30% av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. AOF er ikke klassifisert som særgruppeorganisasjon, men er likevel den desidert største arrangør innen opplæring av særgrupper. Derfor utgjør denne opplæringsvirksomheten mer enn 30% av opplysningsorganisasjonenes totale studievolum.

AOF og Bygdefolkets Studieforbund har til sammen godt over halvparten av studievolumet innen denne delen av voksenopplæringen. Det betyr at de mange humanitære organisasjonene, selv innenfor denne gruppen, bare står for en mindre del av opplæringsaktiviteten.

Kurstilbudene hos disse organisasjonene er stort sett på grunnnivå, og de er kortvarige. En del av organisasjonene arrangerer alle sine kurs med lærer. Andre bruker nesten aldri lærere i studiearbeidet. Eksamen i tilknytning til kursene forekommer sjelden, og modulprosenten er overveiende lav.

Blant særgruppeorganisasjonene finner vi også de største kjønnsforskjellene. Hos de yrkesfaglig orienterte organisasjonene er det en betydelig overvekt av mannlige deltakere, mens kvinnedominansen er omtrent like stor hos de andre organisasjonene. De fleste opplysningsorganisasjonene som mottar tilskudd gjennom § 24-ordningen, er klassifisert her.

## **De humanitære organisasjonene**

Organiseringsgraden varierer fra lav til mellomhøy. Selv om størstedelen av opplæringstilbudet ikke oppfattes som modulært, har mange av organisasjonene studieplaner bygd på internmoduler for deltakere som er knyttet til moderorganisasjonen. Til disse er det ofte knyttet praktiske og teoretiske prøver. Majoriteten av kursvirksomheten er imidlertid verken eksamensrettet eller modultilpasset. Tyngdepunktet i denne delen av voksenopplæringen kan dermed plasseres nederst til venstre i kompetansemodellen.

Deltakelse i studietilbudet gir både basiskompetanse og organisasjonsspesifikk kompetanse. Arbeidet for livsnødvendig basalkompetanse til voksne som på grunn av ulykke eller sykdom har fått sin livssituasjon grunnleggende forandret, er omfattende. Det samme gjelder undervisning for tapt grunnutdanning som følge av særgruppetilhørighet, enten det skyldes sykdom, ulykke, bosted, alder eller annet.

Eksempler på basiskompetanse er lese- og skriveferdigheter, språkkunnskaper, kommunikasjonsevne og generell samfunnskunnskap. Deler av

denne kunnskapen kan utgjøre et supplement til den offentlige utdanningen. Her er dokumentasjonskravet relevant.

I tillegg kommer innsikt i egen og pårørendes situasjon og spesiell samfunnskunnskap. Det siste gjelder særlig pasientgruppers behov for kunnskap om sitt eget sykdomsbilde og trygderettigheter. Dette er overveiende alternativ kunnskap i forhold til skoleverket.

Disse organisasjonene har også medlems- og medarbeideropplæring som gir innsikt i organisasjonens historie, mål og strategier. Her utvikles ferdigheter i å etablere og utnytte nettverk i organisasjonene, samt politisk innsikt innenfor organisasjonens virkefelt. Dette kan kalles organisasjonsspesifikk kompetanse.

Opplæringen av medarbeidere og tillitsvalgte kan gi kunnskaper og ferdigheter (og evner) som kan anvendes i flere organisasjoner, men med et relativt begrenset oppgaveregister (operativ standardkompetanse). Eksempler på dette er generell kunnskap om regnskapsføring og budsjettering og kompetanse i å bruke standard programvare for tekstbehandling.

Deler av denne typen opplæring gir kompetanse som er både oppgavespesifikk og organisasjonsspesifikk (unik kompetanse). Den erverves gjerne gjennom spesielt tilrettelagt medarbeideropplæring for tillitsvalgte og ansatte i opplysningsorganisasjonen eller moderorganisasjonen.

I denne delen av voksenopplæringen er kvinner langt hyppigere deltakere på disse kursene enn menn. Studietilbudet består i særdeleshet av korte kurs på grunnnivå. I den grad man kan snakke om kunnskapsmessig nødhjelp i Norge, er denne mest iøyefallende blant de humanitære organisasjonene. Og i den grad noen arbeider for "likestilling i adgang til kunnskap, innsikt og ferdigheter", som utvilsomt er lovens nøkkelsetning, er sannsynligheten for å finne dem størst blant disse opplysningsorganisasjonene. De humanitære organisasjonene er ikke bare et reelt supplement til skoleverkets utdanning. De er i mange tilfeller også det eneste reelle tilbud overhodet.

For denne delen av voksenopplæringen er det en sentral målsetting å styrke utsatte gruppers evne til å ivareta sine egne behov, både privat, arbeidsmessig og, ikke minst, politisk.

## **De yrkesfaglige organisasjonene**

De yrkesfaglige organisasjonenes andel av alle kurs med tilskudd fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet er svært lav. Felles for

disse organisasjonene er kursenes høye organiseringsgrad og lave formaliseringsgrad. Det vil si at opplæringen ofte inngår i organisasjonsinterne moduler, men at eksamen eller andre evalueringsformer sjelden forekommer som dokumentasjonsgrunnlag.

De yrkesfaglige organisasjonene har teoretiske og praktiske faglige kurs på høyt nivå. De faglig-politiske medlemsorganisasjonene arrangerer flest faglig-politiske kurs for tillitsvalgte på grunn- og mellomnivå. Tyngdepunktet i denne delen av voksenopplæringen kan derfor plasseres noe over midten og litt til venstre i kompetansemodellen.

De profesjonsorienterte tilbudene er typiske videre- og etterutdanningskurs som bygger på deltakernes formelle og uformelle kompetanse ervervet gjennom utdanning og erfaring. Bygdefolkets Studieforbund holder eksempelvis kurs i hogstteknikk som inngår i kursserien "Aktivt Skogbruk", mens Norske Sivilingeniørers Studieforbund holder etterutdanningskurs i prosessregulering. Disse kursene gir først og fremst operativ standardkompetanse. På disse kursene er menn langt hyppigere deltakere enn kvinner.

De faglig-politiske kursene er først og fremst opplæring i det lov- og avtaleverk som regulerer forholdet mellom partene i arbeidslivet. Et typisk eksempel er AOFs "Faglig grunnkurs 1-3". Disse kursene gir primært basiskompetanse som politiske ferdigheter, kommunikasjonsevne, forhandlingsteknikk og generell samfunnskunnskap. Organisasjonsspesifikk kompetanse erverves gjennom eksempelvis kunnskaper om fagbevegelsens eller fagforbundets historie og mål, nettverk osv.

Et nærere samarbeid med arbeidslivet er et mulig vekstområde som sonderes av flere opplysningsorganisasjoner. Generelt har organisasjonene gjennom sine erfaringer med studieringpedagogikken en kompetanse som til nå i liten grad har vært benyttet til for eksempel å skreddersy personalopplæringstilbud for arbeidslivet.

## **7.3 Voksenopplæring rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked**

De opplysningsorganisasjonene som i første rekke forbindes med opplæring innenfor denne gruppen, er Folkeuniversitetet, AOF og Høyres Studieforbund gjennom Aftenskolen. Dette er også de mest typiske all

round-organisasjonene innenfor voksenopplæringen. De mest faglig profilerte organisasjonene finner vi i Norges Idrettsforbund, Norges Husflidslag, Norges Sang- og Musikkråd og Studieforbundet Natur og Miljø.

Denne gruppen arrangerer omkring 60% av opplysningsorganisasjonenes totale voksenopplæring. En del av dem, og især AOF, har i tillegg virksomhet som både er rettet mot særgrupper og er ideologisk motivert. Derfor utgjør den opplæringen som er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked, mindre enn 60% av opplysningsorganisasjonenes totale studievolume.

Her har vi klassifisert den delen av voksenopplæringen hvor den faglige virksomheten er selvbegrunnende. Opplæring og utdanning inngår ikke som middel til å nå moderorganisasjoners mål, men som selvstendig virksomhetsmål. Denne form for opplæring forstås som et produkt på et eget marked. Produktet kan gis verdimeslige begrunnelser. Men ettersom voksenopplærings- og utdanningsmarkedet er i vekst, samtidig som organisasjonenes omsetning har stagnert, vil kvalitetskrav også presse seg fram av økonomiske grunner.

Alle de seks organisasjonene legger stor vekt på å benytte lønnede lærere i opplæringen. Denne foregår på både grunnnivå og høyere nivå/mellomnivå. Organisasjonene mottar i liten grad tilskudd gjennom §24-ordningen. I den grad opplysningsorganisasjonene gir eksamenstilbud, skjer det nesten utelukkende blant disse seks organisasjonene. Men også disse organisasjonene har en lav eksamensprosent.

Vi hadde på forhånd forventet at organisasjoner som profilerer seg som utdanningsinstitusjoner, arrangerer kurs som er lengre enn gjennomsnittet. Men slik er det ikke. I rankingen av organisasjonene etter gjennomsnittlig timetall per kurs plasserer disse organisasjonene seg fra 7. til 29. plass (tabell 6.4).

Dette har dels sin forklaring i at flertallet av kursene er på grunnnivå, dels i organiseringsformen. De mest omfattende kursene er vanligvis delt inn i mindre moduler, og spredt over tid. Dette er rimelig, tatt i betraktning at deltakerne tar opplæringen på fritiden. Derfor behøver ikke korte kurs oppfattes som uttrykk for manglende seriøsitet i utdanningssammenheng.

Vi har sett at lov om voksenopplæring fastslår at opplysningsorganisasjonene ikke skal drive med utdanning. Det er nå 15 år siden vi fikk loven, og synet på voksenopplæring har endret seg siden den gang.

Voksenopplæringsforbundet er langt mer åpent for at voksenopplæring også kan være voksenutdanning. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet er heller ikke fremmed for utdanningsaspektet ved voksenopplæringen.

"Opplysningsorganisasjonene og brevskolene organiserer en god del videregående opplæring for voksne. Vi bør stimulere videre til å utnytte dette supplementet til de videregående skolenes voksenopplæring."

"Vi må styrke de grunnleggende basiskunnskaper og heve det generelle utdanningsnivået i den voksne befolkning." (Internt KUF-notat, 18.2.91)

Vi legger merke til bruken av utdanningsbegrepet, og at det blir tatt for gitt at organisasjonene (også) er et supplement til skoleverket. Med sikte på kompetanseproduksjon er det nesten påfallende hvor sterkt departementet i enkelte notater uttrykker ønske om å få med seg opplysningsorganisasjonene:

"Opplæringen til opplysningsorganisasjonene har stadig mer dreid i kompetansegivende retning..." (Kallerud, 1991)

"Opplysningsorganisasjonene representerer en bred folkeopplysnings-tradisjon. De har utviklet seg stadig mer i retning av å gi kompetanse-givende opplæring knyttet til folks behov for arbeidslivskompetanse." (Internt KUF-notat, 18.2.91)

Vi ser behovet for å differensiere de statlige tilskudd til opplysningsorganisasjonene slik at klart arbeidsrelatert kompetanse og formell utdanning (...) får høyere tilskuddsgrunnlag enn opplæring knyttet til amatørkultur, fritidsaktivitet o.l." (Internt KUF-notat, 18.2.91)

Voksenopplæringsrådet går enda et skritt lenger når de slår fast at de (formelt) kompetansegivende kursene er blitt så mange at tyngdepunktet innen organisasjonenes voksenopplæring virkelig er blitt forskjøvet:

"Studieorganisasjonene gir nå slike (kompetansegivende) kurstilbud, og arbeidsmarkedsetaten har startet oppbygging av arbeidsmarkeds-kurs i moduler som samlet vil være kompetansegivende. Med dette har tyngdepunktet i voksenopplæringen blitt forskjøvet, og mange

forskjellige utdanningsarrangører har begynt å gi de samme typer tilbud." (Voksenopplæringsrådet, 1991:4)

Voksenopplæringsrådet har rett i at det er blitt mange forskjellige arrangører. Det kan også være dekning for å si at det skjer mye, og til dels også nytt, i opplysningsorganisasjonene. Men det er ikke dekning for å påstå at tyngdepunktet er blitt forskjøvet i kompetansegivende retning.

Med voksenopplæringsloven ble all formell, kompetansegivende utdanningsvirksomhet overlatt det offentlige skoleverket. Dette skjedde samtidig med en kraftig reduksjon i gymnasutdanningen og annen førstegangsutdanning for voksne. I dag er organisasjonene i gang med å gjenoppbygge denne delen av utdanningstilbudet sitt. Selv om veksten er betydelig sett i forhold til nullpunktet i 1984, er det fortsatt et stykke igjen til tidligere nivåer. Det er nærliggende å tolke dette initiativet fra opplysningsorganisasjonene som et svar på de problemer mange voksne har møtt som følge av manglende tilbud fra det offentlige utdanningssystemet.

Å bruke arbeidsmarkedsopplæringen som eksempel på kompetansegivende voksenopplæring, slik Voksenopplæringsrådet gjør, er ikke uten videre riktig. Arbeidsmarkedsopplæringen har lenge vært kritisert for nettopp å ikke være tilstrekkelig kompetansegivende (Bogen og Karlsen, 1989). Arbeidsmarkedsopplæringen har den siste tiden gjennomgått en del forandringer, slik at det negative bildet kan være i ferd med å endre seg.<sup>58</sup>

De største organisasjonene ønsker også å gi inntrykk av at studievirksomheten er lagt om i mer kompetansegivende retning. I møter med toppledelsen i Folkeuniversitetet og AOF ble organisasjonene bedt om å presentere virksomheten. Noe av det som ble trukket fram, var nettopp evnen til å tilpasse seg nye behov, og viktigheten av å tilby formalkompetanse.

I et møte med ledelsen i Folkeuniversitetet (FU) ble det også betonet at man nå legger større vekt på formalkompetanse:

"Vi har en stadig større andel av kurs som leder frem til eksamen. Kurs på høyeste nivå har nesten alltid eksamen. Ved noen kurs

---

<sup>58</sup> Arbeidsmarkedsopplæringen i Aust-Agder kunne i august 1991 melde at så mye som 70% av tilbudene lot seg bygge inn som modul i den yrkesfaglige lærlingordningen (Karlsen, 1991).

arrangerer FU eksamen selv. Vi er blant annet tilknyttet en internasjonal språkorganisasjon (International Certificate Conference). Hos oss er det ikke så vanlig å arrangere kurs som gir spesifikk yrkeskompetanse. Derimot gir mange av kursene generell yrkeskompetanse.

Språkundervisningen har endret seg betydelig de siste årene. Før tok mange et språkkurs med tanke på feriereiser. Nå er det blitt vanligere å ta språkkurs med tanke på å mestre en jobbsituasjon. Nivået på språkkursene er også blitt høyere.

Det er blitt en utvikling hvor folk prioriterer "ytre" behov fremfor "indre" behov. Det betyr ikke at behovene for personlig utvikling og tilegning av nye ferdigheter er blitt mindre i dagens samfunn, men at folk er blitt nødt til å prioritere utdanning som gir formalkompetanse.

Dette er på mange måter en beklagelig utvikling, men når den først er der, er det nok lettere for FU enn for mange andre å tilpasse seg "formaliseringskravet" fordi vi har erfaring med eksamensrettede kurs." (Intervju med Folkeuniversitetets leder Kåre Hoel, 20.2.1990)

AOF la spesielt vekt på sin fleksibilitet og brukernærhet:

"Opplysningsorganisasjonene er flinke til å fange opp nye opplæringsbehov. Vi har de senere åra hatt en utvikling mot flere eksamensrettede kurs. Da går deltakerne opp som privatister. Vi har også kurs som fører fram til mesterbrev. I hotell og restaurantbransjen har du mange jenter som "sklir inn" på kjøkkenet. De får tilbud om fagopplæring og mulighet til å ta prøve som kokk." (Intervju med AOFs tidligere leder Alf Frotjold og nestleder Aage Sørgaard 1.2.1990)

I den grad dette stemmer, er det en riktig utvikling. Norsk voksenpedagogisk institutt gir et mindre positivt bilde av organisasjonenes tilpasnings- og fornyelsesevne. Fremveksten av de private høyskolene tolkes som et resultat av et tomrom opplysningsorganisasjonene ikke har fylt:

"Disse private skolenes fremvekst er indirekte sett en følge av tregheten hos opplysningsorganisasjonene til å gå inn i de nye yrkesrettede kursmarkedene for å bidra med dagens nye basale kunnskaper." (Gooderham og Lund, 1990:34)

De tallene som er presentert i denne undersøkelsen gir et mer sammensatt bilde av situasjonen. Vi kan raskt slå fast at uttalelsene fra organisasjonslederne nok er riktige, men at de ikke gir et dekkende bilde av satsingen på utdanning og formalkompetanse. Uttalelsene fra AOF er et klart eksempel på det.

Hos Folkeuniversitetet (FU), AOF og Høyres Studieforbund (HS) befinner tyngdepunktet for kursvirksomheten seg i nedre, venstre hjørne av kompetansefiguren (figur 7.1). Det vil si at størstedelen av virksomheten har lav organiseringsgrad og svært lav formaliseringsgrad. Relativt sett er en liten andel av studieaktiviteten tilpasset en større studiesammenheng, og en enda mindre andel er eksamensorientert. Generelt burde en større del av dette voksenopplæringfeltet hatt høyere organiserings- og formaliseringsgrad, enten opplæringen foregår på grunnnivå, mellomnivå eller høyere nivå.

De fleste kursene vil bidra til basiskompetanse i form av økt eller opprettholdt læringskapasitet. Undervisningen på høyere/avansert nivå leder innenfor flere fagområder fram til offentlige eksamener (f.eks. 1.-3. avdeling juss, grunnfag i sosiologi), og bidrar til økte analytiske ferdigheter og evner, økt samfunnskunnskap, økte lese- og skriveferdigheter, økt evne til å arbeide selvstendig, osv. Språkopplæringen gir selvfølgelig økt språkkompetanse. Folkeuniversitetet har satset på en formalisering av denne gjennom tilknytning til internasjonale sertifikater. Mye av den språkopplæringen opplysningsorganisasjonene tilbyr, er dessverre tilfeldig eller organisert i systemer som ikke er formelt tilpasset offentlige norske eller internasjonale standarder.

Innen enkelte fagområder som økonomi, regnskap og edb formidles avgjort praktisk yrkesrelevant kompetanse (operativ standardkompetanse), f.eks. gjennom Høyres Studieforbunds kurs i WordPerfect eller deres kurs "Datakandidat 1". Reiselivsskolen og Hjelpepleierutdanning er eksempler fra to andre fagområder hvor opplæringen fører til operativ standardkompetanse, og hvor studietilbudet ekplisitt er yrkesorientert.

Alle de tre organisasjonene arrangerer flest korte kurs, på grunnnivå, og med lærer. Til sammen arrangerer de ca. 4 000 kurs som gir deltakere anledning til å få sin kompetanse dokumentert gjennom en offentlig eller intern eksamen eller prøve. Det betyr at så mye som 40 000-50 000 deltakere gis mulighet for denne type dokumentasjon. I forhold til organisasjonenes totale aktivitet er dette likevel lavt, og det utgjør bare 10-15% av AOFs, FUs og HS' samlede oppføringsvolum på dette området.

Selv om organisasjonenes utdanningstilbud dekker så mye som et helt årskull av befolkningen, fremstår de altså likevel først og fremst som leverandører av fritidskurs.

Et annet trekk ved den utdanningsrelevante opplæringen disse organisasjonene gjennomfører, er at eksamenstilbudet stort sett er knyttet til undervisning på universitets- og høyskolenivå. Slik går det inn i rekken av tilbud til den delen av befolkningen som har betydelig utdanning fra før. Eksamensorientert undervisning på grunnivå og mellomnivå forekommer svært sjelden. Dermed står den lavest utdannede delen av befolkningen fortsatt på stedet hvil.

En videre hovedsatsing på rene fritidskurs vil kunne føre til en betydelig aktivitetsnedgang, dels fordi denne delen av markedet for tiden er i tilbakegang, dels fordi konkurransen fra mindre og yngre organisasjoner med større markedsnærhet ser ut til å være økende. Dette er organisasjonene tilsynelatende klar over.

Det er et gjennomgående trekk at disse organisasjonenes formålsparafer og det image de ønsker å ha, i liten grad gjenspeiler seg i aktivitetene. Det er mulig det kan tolkes som uttrykk for at organisasjonene er inne i en endringsprosess, hvor virkeligheten ligger litt etter ideene. I så fall har de fortsatt langt igjen, og kan trenge støtte fra myndighetene for å lykkes.

Denne rapporten tar til orde for at den utdanningsrelevante delen av organisasjonenes opplæringstilbud bør økes. Dette kan skje uten at antall andre kurs nødvendigvis reduseres. En styrking av utdanningstilbudet for voksne må være et krav dersom verdiene i folkeopplysningsstradisjonen skal holdes i hevd, dersom organisasjonenes formålsparafer skal ha mening, og dersom grunntanken i voksenopplæringsloven ikke skal settes helt ut over sidelinjen. Det største løftet for utdanning av voksne må imidlertid det offentlige utdanningssystemet ta. Utdanning er likevel ikke mer enn en begrenset del av opplysningsorganisasjonenes virkeområde.

Allmenn folkeopplysning, kulturformidling osv. er viktige oppgaver også for disse organisasjonene som er klassifisert som eksplisitt opplærings- og utdanningsorienterte, men dette blir ikke utdypet her.

De fire andre opplysningsorganisasjonene innen dette feltet er Norges Husflidslag (NHL), Norges Sang- og Musikkråd (NSMR), Norges Idrettsforbund (NIF), og Studieforbundet Natur og Miljø (N&M). De

skiller seg ut ved at de har spesialisert seg på hvert sitt fagområde. De har også felles at store deler av opplæringen er standardisert, og at den gjennomføres med lønnede lærere. Her skal vi bare trekke fram NIF og NSMR.

Norges Idrettsforbund arrangerer sine kurs for trenere og idrettsledere i henhold til en intern opplæringspyramide. Deltakerne får dokumentert sin kompetanse på grunnlag av både teoretiske og praktiske prøver som avslutter hvert kurs. Kursene er knyttet sammen i internmoduler. NIFs kurs kan plasseres noe over og til høyre for midten i kompetansemodellen (figur 7.1), og får dermed verdien "høy" på både organiserings- og formaliseringsgrad. Deltakerne tilegner seg kunnskaper og ferdigheter som er rubrisert som basiskompetanse, for eksempel planleggingsevne, samarbeidsevne, ferdigheter i konfliktbehandling, analytiske ferdigheter og evner, kommunikasjonsevne og, ikke minst, evne til å mestre usikkerhet.

I tillegg vil deltakerne i større eller mindre grad tilegne seg organisasjonsspesifikk kompetanse gjennom styrket kjennskap til idrettsorganisasjonene.

Norges Sang- og Musikkråd arbeider også aktivt for å systematisere opplæringsvirksomheten. Kompetansen som utvikles, ligger innenfor sang- og musikkfeltet. For de fleste må denne karakteriseres som en del av den generelle basiskompetansen. Viderekomne vil også tilegne seg organisasjonsspesifikk kompetanse og operasjonell standardkompetanse. Kursene har lav formaliseringsgrad, men høy organiseringsgrad. Opplæringen er systematisert og tilpasset de ulike trinn deltakerne befinner seg på, men uten at den ervervede kompetansen blir dokumentert gjennom eksamener eller prøver. Dette plasserer denne opplæringen noe til venstre for midten i kompetansemodellen.

Den faglige kritikken som er blitt reist mot generalistene (all round-organisasjonene) blant de markedsorienterte opplysningsorganisasjonene, gjelder ikke i like sterk grad specialistene.

Denne kritiske vurderingen av deler av voksenopplæringen understøttes av erfaringer som er gjort innen fjernundervisningen. Ved å bruke utviklingen innen fjernundervisningen som eksempel vil vi vise hvordan de mest etablerte opplysningsorganisasjonene faller av lasset når området rundt dem beveger seg.

Samtaler med ledelsen i NKI, som er en av landets to største brevskoler, førte til at organisasjonen systematisk gikk gjennom sitt samarbeid med opplysningsorganisasjonene de siste fem årene. Dette arbeidet avdekket et samarbeid som hadde gjennomgått store endringer.

Fjernundervisningsinstitusjonene baserer mye av sin utdanning på samarbeid med lokale læremiljøer. Til nå har Folkeuniversitetet (FU) og AOF vært de mest fremtredende samarbeidspartnere i den såkalte kombinerte undervisningen.<sup>59</sup> I 1989 var over 90% av disse tilbudene planlagt med lokal støtte fra FU og AOF. (Ingeniørutdanning arrangert i samarbeid med 20 høyskoler, kommer i tillegg.) Eksempler på opplærings-tilbud hvor dette samarbeidet ifølge NKI fungerer godt, er Vaktmesterskolen, Arbeidslederskolen samt diverse førerprøveutdanninger. Her vil samarbeidet ventelig fortsatt være nært.

På vår forespørsel har NKI utarbeidet egen statistikk over den kombinerte undervisningen de siste fem årene. Den viser at antall kombinerte kurs gjennomført i samarbeid med opplysningsorganisasjonene, er mer enn halvert. I 1987 hadde NKI 4 256 nyinnmeldte elever til denne typen opplæring og utdanning. For 1991 vil tallet på nyinnmeldte elever være i underkant av 1 700.<sup>60</sup>

For fem år siden hadde matematikkurset "+ 2", som førte fram til ungdomsskoleeksamen, et høyt deltakertall. I dag er kurset nedlagt på grunn av manglende søkermasse. Ifølge NKI er dette representativt for utviklingen på deres marked. Færre søker grunnutdanning. Til gjengjeld er det en betydelig vekst i oppslutningen om utdanning på høyere nivå.

NKI legger selv vekt på at organisasjonen som fjernundervisningsinstitusjon må finne nisjer som i liten grad dekkes av det offentlige skoleverket. Ifølge NKI dekker skoleverket nå grunnutdanningsnivået så godt at behovet for fjernundervisning er betydelig redusert. Mellomnivået dekkes i stor grad av NKS, den andre store fjernundervisningsorganisasjonen. Fjernundervisning på høyskole- og universitetsnivå er et område hvor Norge generelt har stått svakt, sammenliknet med en rekke andre land (Amdam og Bjarnar, 1989). NKI har derfor valgt å satse spesielt på etterutdanningsmarkedet, hvor kravet til spisskompetanse er stort.

---

<sup>59</sup> Kombinert undervisning: individuell brevundervisning kombinert med fellessamlinger. Jf. kapittel 4.1, punkt E.

<sup>60</sup> Tallet er basert på at det var 794 nyinnmeldinger første halvår.

Kurset "Ledelse og administrasjon for helse og sosialsektoren" har til nå vært gjennomført i samarbeid med flere av opplysningsorganisasjonene. Disse har deltatt med tilrettelegging av støtteundervisning. I 1990/91 ble kurset lagt om til et 20-vekttallsstudium. Det faglige innholdet er blitt utvidet, og nivået er høynet. Dette stiller nye krav til både lokale arrangører og lærernes kompetanse. Utdanning på høyere nivå krever generelt større ressurser enn lokale krefter er i stand til å ta på strak arm. Når undervisningssituasjonen stiller større krav til både faglig innhold og reduserte kostnader, samtidig som rekrutteringsgrunnlaget (som følge av spesialiseringen) snevres inn, blir utfordringen på arrangørsiden en helt annen enn tidligere.

På høyere nivå kreves det at støttelærerne har spesialkompetanse innenfor et avgrenset fagfelt. Det kan ikke forventes at lokale gymnaslærere har dette. Derfor er det sjelden tilstrekkelig at den lokale arrangør ser sin oppgave som løst etter å ha ringt en kjenning som påtar seg undervisningen. På toppen av dette kommer (fortsatt ifølge NKI) at lokal klasseromsundervisning med dagens tilskuddsordninger blir for dyr for så omfattende kurs.

Hva gjør NKI når det tradisjonelle samarbeidet med lokale AOF/FU-foreninger kommer til kort i utviklingen av studietilbud på høyere nivå? Jo, de går blant annet direkte til de regionale høyskolene hvor den tilstrekkelige faglige kompetanse befinner seg.

En logisk konsekvens av problemer på arrangørsiden er å hoppe over dette leddet helt. For NKIs vedkommende ligger en av mulighetene i å bygge ut de 20 ingeniørhøyskolesentrene de allerede har rundt i landet. I tillegg legges mer av arrangør oppgavene til NKIs egne lærere. Fleksible undervisningsopplegg for å fylle opp kursene med tilstrekkelig mange elever, blir stadig viktigere for å holde prisene nede.

Dertil blir undervisningen i større grad lagt opp som selvstudium, med regionale støttesamlinger. Dette blir langt billigere enn det ukentlige støttetilbudet som før ble gitt av organisasjonene.

Det er også blitt mer utbredt at bedrifter betaler fjernundervisningen for sine ansatte. Likeledes arrangerer de ofte støtteundervisningen selv. Et annet trekk i NKIs utviklingsarbeid er at nye kurstilbud i stadig større grad utvikles i samarbeid med bransjene i arbeidslivet. Utdanningsinstitusjonene trekkes inn i samarbeidet på et senere stadium.

Dette illustrerer en viktig utviklingstendens i NKIs arbeid. Denne tendensen er ikke like klar hos NKS. NKS retter seg mer mot hobbykurs-

opplæring samt tradisjonell gymnasutdanning, og har derfor ikke de samme erfaringer som NKI.

Hvorfor bruke så mye plass på fjernundervisningen, som kun utgjør noen få prosent av voksenopplæringen? Jo, fordi NKI er inne på en sektor av voksenopplæringsfeltet som er i betydelig utvikling, både faglig, metodisk og i omfang. I den grad opplysningsorganisasjonene faller ut som samarbeidspartner på de nyeste områdene til fordel for private og offentlige utdanningsinstitusjoner, kan vi virkelig snakke om en faglig og organisatorisk forskyvning. Dette har flere mulige forklaringer. Og det innebærer en utvikling som er ganske annerledes enn den beskrivelsen vi har sett Voksenopplæringsrådet gi (Voksenopplæringsrådet, 1991).

Det kan se ut som om de nye behovene for voksenopplæring er kommet med en tyngde som opplysningsorganisasjonene ikke helt har vært i stand til å takle helt. I denne prosessen har de heller ikke fått mye støtte verken av lovverk eller departement(er). I stedet er en god del av dette nye utdanningsbehovet blitt ivaretatt av nye institusjoner, og ikke av opplysningsorganisasjonene.

Denne situasjonen kan tolkes på flere måter. Vi har allerede uttrykt at det kan være en indikasjon på at organisasjonene ikke klarer å fornye seg ved å følge opp de nye utfordringene på *utdanningsfeltet*. Men man kan også tolke det som et utslag av at organisasjonene har valgt å holde seg til sitt tradisjonelle *opplæringsfelt*, som ikke er utdanningsrelevant, og som de har vist at de behersker godt. Ikke alle vil si at dette er et svakhetstegn for opplysningsorganisasjonene. Noen vil kanskje tvert imot tolke det som en ideologisk styrke at de driver etter sine folkeopplysningsidealer og i tråd med dagens voksenopplæringslov.

En slik forståelse kan være riktig for den delen av voksenopplæringen som er ideologi- og særgruppeorientert. Men når det gjelder deler av den faglig begrunnede opplæringen, er dette utvilsomt et svakhetstegn.

NVI har påpekt dette ved flere anledninger, og er ganske klar i sin kritikk:

"En annen kritikk av organisasjonene er at mens de opprinnelig bidro med kunnskaper som var av avgjørende yrkesmessig betydning, har de forsømt denne rollen i vår tid. (...) Her har organisasjonene sviktet en del av sine viktigste målgrupper. (Gooderham og Lund, 1990:34)

"Fremveksten av de private yrkesrettede skolene som EDB-skolen og BI gjennom 1980-årene avspeiler hvor viktig det etter hvert er blitt for voksne å ha tilgang på relevant yrkesutdanning." (Rønning, 1989)

Denne kritikken er først og fremst rettet mot den utdanningsrelevante delen av opplysningsorganisasjonenes opplæring. Dette er den delen av voksenopplæringen som tar sikte på å være et (utfyllende) supplement til det offentlige utdanningstilbudet. Her er friheten fra pensa og eksamener (§ 6) et blindspor. Når det gjelder den øvrige delen av organisasjonenes opplæring hvor virksomheten er et alternativ til skoleverket, er § 6 en styrke. Områder som ideologiformidling, opplæring rettet mot spesielle grupper, bedriftsintern personalutvikling osv. er mindre egnet for den type standardisering som kjennetegner det formelle utdanningssystemet. I opplæringssituasjoner hvor tidsaspektet er viktig og kravet til innholdsmessig fleksibilitet er stort, vil en formell standardiseringsprosess kunne virke direkte ødeleggende.

### **Hvem går lykkelig hjem etter et møte med opplysningsorganisasjonene?**

Vi har tidligere presentert tre forskjellige hovedmotiver for å delta i opplysningsorganisasjonenes opplæring. Disse er for det første sosiale motiv, for det andre ønsket om å få økte kunnskaper og ferdigheter i forbindelse med bestemte fritidsaktiviteter, og for det tredje behovet for utdanning. Vår gjennomgang av organisasjonenes omfattende aktiviteter har vist at de to første deltakerbehovene er meget vel ivarett. Dette gjelder de aller fleste organisasjonene, uavhengig av klassifikasjoner. Her er også etterspørselen desidert størst.

Med dagens lovverk og den gjengse forståelsen av folkeopplysning er rimeligvis utdanningstilbudet ikke så godt utbygd. Det meste av virksomheten er ikke utdanningsrelevant. Men det betyr ikke at de som henvender seg til opplysningsorganisasjonene i utdanningsøyemed, nødvendigvis må bli skuffet. De må derimot selv ha klare formeninger om sitt eget behov. Deltakelse på et tilfeldig kurs i språk eller samfunnfag gir sannsynligvis ikke økt studiekompetanse. Derimot vil spesielt utvalgte kurs kunne gi både artiums- og grunnfagskompetanse. Vår kritikk går altså ikke på innholdet av det utdanningsrelevante studietilbudet. Men deltakere som

legger ned en betydelig arbeidsinnsats i et studium, må i langt større grad enn i dag også få uttelling i form av dokumentert kompetanse som kan inngå i en større utdanningssammenheng.

## 7.4 Hva slags voksenopplæring ønsker KUF, Voksenopplæringsforbundet og opplysningsorganisasjonene?

Utdanningsbehovet i den voksne delen av befolkningen er økende. Ikke fordi utdanningsnivået er lavere enn tidligere, men fordi utdanningskravet er blitt skjerpet. Man kan like det eller ikke, men situasjonen er ganske annerledes i dag enn da loven ble utformet i 1970-årene. Den gang ble opplysningsorganisasjonene - etter eget ønske - henvist til studieaktiviteter frie for pensa og eksamener. Det var utvilsomt en stor seier for deler av det norske organisasjonssamfunnet da man fikk lovfestet rett til offentlige tilskudd til opplæring, uten at denne måtte innordnes under skolesystemets normer.

Representanter fra Voksenopplæringsforbundet og andre understreker fortsatt viktigheten av å slippe å være bundet av bestemte pensa og eksamener, og det er vanskelig å være uenig i dette. Men denne friheten fra bestemte formalia er så absolutt et tveegget sverd.

Vi har tidligere beskrevet det såkalte målsettingsparadokset, nemlig at § 1 og § 6 står i strid med hverandre. I den første får organisasjonene i oppgave å bidra til å minske utdanningskløften. I den andre pålegges de å holde seg unna den delen som virkelig kunne bidra til å heve utdanningsnivået for de mest trengende. En gjennomført verdiorientert voksenopplæring kan imidlertid ikke vende seg bort fra den delen av den voksne befolkningen som virkelig trenger utdanning, og overlate dem til å klare seg på egen hånd!

Dette leder over til det vi har kalt brukerparadokset, som de ansvarlige for norsk voksenopplæring ser ut til å ha slått seg til ro med. I stedet for å nå lavutdanningsgrupper, som formålsparagrafene hos alle impliserte legger stor vekt på, er det de høytutdannede deltakerne som opprettholder det store volumet i organisasjonenes studieringer. I mange voksenopplæringskretser tolker man dette som et kvalitetsbevis. Er dette de velsignelser frihet fra bestemte formalia har ført til?

En rekke forskningsrapporter har vist at det er de høytutdannede som nyter godt av voksenopplæringstilbudet, enten det skjer i opplysningsorganisasjonenes regi eller gjennom opplæringstilbud på arbeidsplassen. Etter 15 år med lov om voksenopplæring, er det lite som tyder på at lovens intensjon eller folkeopplysningens mål om å styrke de lavtutdannede er fremmet med dagens lovtekst.

Samtidig har vi sett at de fleste deltakerne i voksenopplæring er under 40-45 år. Det kan se ut som om forutsetningene for å lykkes med livslang læring ligger i utbyggingen av utdanningstilbudet for ungdom og yngre voksne. I så fall må vi i beste fall vente en generasjon før vi kan forvente at målet om livslang læring er nådd ut til hele befolkningen.

Vi har vist at opplysningsorganisasjonenes virksomhet er mangeartet og sammensatt. Her er stor aktivitet, og her er mange spenninger. Ikke minst politisk er voksenopplæring et motsetningsfylt felt. Anvaret for totalaktiviteten ligger hos Stortinget. Dette forsterkes av at voksenopplæringen er lovregulert, og av at organisasjonene, slik de driver i dag, er avhengige av å følge de offentlige tilskuddsordningene.

Blant dem som til daglig driver med voksenopplæring, mangler det ikke på vilje til selvkritikk og endringsmotivasjon. Men få vet sikkert hva de skal gjøre. Departementet synes på den ene siden å mene at all voksenopplæring i regi av opplysningsorganisasjonene skal være forankret i bestemte kulturtradisjoner. Samtidig har vi mange uttalelser om å satse på kompetanse. Disse bærer ofte preg av å være høyttenkning om fremtiden. De er i liten grad blitt realisert eller omsatt i konkrete planer eller tiltak.

At departementet ikke har tatt skrittet fullt ut, vises blant annet av den mangelfulle oppfølgingen av dokumentasjonsproblematikken og passiviteten i forhold til å klargjøre kriterier for alternative opplæringstilbud vis-à-vis skoleverket.

Mange forsøker å se fremover, og det mangler ikke på formuleringer om å satse på realkompetanse som også lar seg dokumentere. Denne rapporten tar til orde for å øke andelen av voksenopplæring som drives utdanningsrasjonelt. Med det sikter vi til at opplæringen må inngå i større opplæringsplaner som enten styrker deltakernes studie- eller yrkeskompetanse, eller som gir formell, organisasjonsintern kompetanse.

I et slikt perspektiv bør en større del av opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring bygge opp moduler og eksamener. Dette er kanskje det største løftet man kan gjøre for den gruppen av utdanningsøkende som ikke har mulighet til å følge skoleverkets utdanningstilbud, og som heller

ikke får utdanningstilbud gjennom arbeidsplassen. Det vil bli nødvendig med tiltak for å øke tilgjengeligheten av relevante tilbud.

Det offentlige tilbudet til voksne utdanningssøkende er utilstrekkelig. I lys av et sosialt kunnskapsperspektiv tar denne rapporten til orde for at en større del av opplysningsorganisasjonenes opplæringstilbud bør bli et reelt supplement til skoleverket. Dette er ikke uttrykk for et synkende sosialt engasjement, men heller for det motsatte. En voksenopplæring basert på solidaritetsverdier, må nettopp tilby formalkompetanse til utdanningssøkende.

# Litteratur

Abrahamsson, B. 1986

*Varför finns organisationer?* Norstedts

Amdam R.P. og O. Bjarnar 1989

*NKS - En bedrift i norsk skole.* NKS-forlaget

Bogen, H. og T. Karlsen 1989

*Arbeidsmarkedspolitikken i en brytningstid.* FAFO

Brattset, H. 1980

*Hva kjennetegner studieringen.* NVI

Brandt, E. 1990

"Opplæringspolitikk i bedrifter" i Nordhaug m.fl. *Læring i organisasjoner.* TANO

Dalin, Å. og Ø. Singsaas 1979

*Lære av erfaring.* NVI

Engelhardt, J. (red.) 1982

*Voksenundervisningen i Norden.* NORD

Forskrifter til lov om voksenopplæring

Gooderham, P. og J. Lund 1990

*Voksenopplæring uten styring?* NVI

Gooderham, P. og O. Nordhaug 1984

*Førstegangsutdanning for voksne.* NVI

Hansen, H. 1982

*Komiteen som delte seg i Folkeopplysning i 50 år.* NKS

Hestetun P.A. og P. Selle 1990

*Fylkes- og krinsnivået i organisasjonssamfunent. TANO*

Information 25-26/2-91

*Voksenuddannelsen skal være som en frodig urskov.*

Innstilling fra arbeidsgruppe nedsatt av KUF 1991

*Opplysningsorganisasjonene og videregående opplæring.*

Kallerud B. 1991

*Hva er voksenopplæring? KUF*

Knudsen K. og E. Skaalvik 1979

*Deltakelse i voksenopplæring. NVI*

Knudsen K. og O. Nordhaug 1980

*Voksenopplæring: kommunene og loven. NVI*

Knudsen K. og S. Ulset 1980

*Voksenopplæring: organisasjonene og loven. NVI*

KUF-notat. Rundskriv F 224:1981

KUF-notat. 30.10.90. Beskrivelse av siktemålet med FAFOs organisasjonsundersøkelse.

KUF-notat. 1991 Fjernundervisningsstatistikk 1989.

KUF-notat. 18.02.91 Internt notat.

Lov om voksenopplæring

Lund, J. og R. Setsaas (red.) 1986

*Voksenopplæring i søkelyset. NVI*

Mørch Jacobsen, K. 1982

*Voksenundervisning - for hvem til hvad? NORD*

Nordhaug, O. 1982.

*Statens finansiering av voksenopplæring: Fordelingspolitiske virkninger.*  
NVI

Nordhaug, O. 1990 a

"Individuell kompetanse" i Nordhaug m.fl. *Strategisk personalledelse.*  
TANO

Nordhaug, O. 1990 b

"Kompetansekjeden i organisasjoner" i Nordhaug m.fl.  
*Kompetansestyring.* TANO

Nordhaug, O. 1990 c

"Kompetanseutvikling gjennom opplæring" i Nordhaug m.fl. *Læring i organisasjoner.* TANO

Nordhaug, O. 1991

"Døende sosialt engasjement?" i *Studienytt* 1

NOU 1976:46

*Utdanning og ulikhet*

NOU 1985:26

*Dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter.*

NOU 1986:23

*Livslang læring*

NOU 1988:28

*Med viten og vilje*

NOU 1988:17

*Frivillige organisasjoner*

NOU 1991:4

*Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle*

Odelstingsproposisjon nr 46, 1989-90

*Om lov om endringer i lov 28 mai 1976 nr 35 om voksenopplæring.*  
KUF, 1991

Pape, A. 1991

"Videreopplæring og utdanningsforskjeller" i *Handel og Kontor* 1/1991

Rykkvin, J. 1988

"Alternativ førstegangsutdanning, synspunkter fra Rådet for Videregående opplæring" i Gooderham, P., S. Loeng og P.F. Nordberg (red.) *Nye veger for voksengymnaset, Utfordringer og alternativer mot år 2000.* NVI

Rønning V. 1989

*EDB-opplæring og kompetanse.* NVI

Rørslett, M.B. 1977

*Hvorfor tar de ikke voksenopplæring?* Hovedfagsoppgave i sosiologi.  
Universitetet i Oslo

Schjødt, Y. 1990

*Guide til ABU.* Upublisert FAFO-notat

Sköld, M. og E. Åström 1990

*Studiecirkeldemokrati.* ABF

Setsaas, R. 1985

*Voksenopplæring i fritida.* NVI

Setsaas, R. 1986

"Deltakelse og rekruttering i et femårsperspektiv" i Lund, J. og R. Setsaas *Voksenopplæring i søkelyset.* NVI

Skaalvik, E. 1979

*Rekruttering til voksenopplæring.* NVI

Statistisk Sentralbyrå: Utdanningsstatistikk 1981-84

Statistisk Sentralbyrå: Arbeidsmarkedstatistikk 1989

Statistisk Sentralbyrå: Sosialt utsyn 1989

Statistisk Sentralbyrå: Statistisk Årbok 1990

Stortingsmelding nr. 43, 1988-89: Mer kunnskap til flere,

Stortingsproposisjon nr. 1 1989-90, Kyrkje og undervisningsdepartementet,  
Tillegg nr. 3 til samme proposisjon

Støkken, A.M. 1989

*Kunnskapsformidling i et regionalt perspektiv.* Nordlandsforskning

Telhaug, A.O. 1991

Kommentarer til Gudmund Hernes i Rasmusson, E.K. (SKOLP-Rapport  
nr. 5) fra Forskningskonferanse om skole og politikk, februar

Voksenopplæringsforbundets årsmelding, 1989

Voksenopplæringsforbundets årsmelding, 1990

Voksenopplæringsrådet, 1991: Samarbeid mellom arrangører av voksenopplæring

## Vedlegg 1 Forholdet mellom studietilbudets nivå, varighet og bruk av lærerkrefter

I dette vedlegget drøfter vi først sammenhengen mellom fagnivå, kursvarighet og bruk av lønnede lærerkrefter. Dernest viser vi hvordan ulike kombinasjoner av disse variablene opptrer i forhold til eksamensorientering og modultilpasning.

### Verdiinndeling av variablene nivå, varighet og lærerkrefter

I dette vedlegget vil vi for enkelthets skyld dele verdiene på hver av variablene nivå, varighet og lærerkrefter i to. Dette har vi gjort på følgende måte.

|                 |              |                             |
|-----------------|--------------|-----------------------------|
| <b>Nivå</b>     | <b>GRUNN</b> | = Grunnivå                  |
|                 | <b>HØY</b>   | = Mellomnivå og høyere nivå |
| <b>Varighet</b> | <b>KORT</b>  | = 24 timer eller mindre     |
|                 | <b>LANG</b>  | = 25 timer eller mer        |
| <b>Lærer</b>    | <b>MED</b>   | = Kurs med lønnet lærer     |
|                 | <b>UTEN</b>  | = Kurs uten lønnet lærer    |

Siden vi har slått sammen mellomnivå og høyere nivå til HØY, vil flere organisasjoner som primært har virksomhet på mellomnivå, bli registrert som HØY. LANGE kurs innbefatter både gruppen av kurs på 25-48 timer og kurs på 48 timer eller mer. Kurs som avvikles dels med og dels uten lærer, forekommer så sjelden, at de ikke har innvirkning på inndelingen.

### 1. Forholdet mellom kursnivå og kursvarighet

Forholdet mellom kursnivå og kursvarighet slår litt forskjellig ut, avhengig av hvilke emne kategorier vi studerer. De fleste kursene på grunnnivå er også korte. Dette gjelder særlig innenfor emne kategoriene samfunnsfag, humanistiske fag, språk, sosial-og helsefag, tillitsvalgtarbeid og andre kurs. Kursene innen emne kategoriene sang og musikk, servicefag og økonomi-, administrasjons- og edb-fag er både relativt lange og på høyt nivå (mellomnivå og høyere nivå). Når figur V.1 bare viser én organisasjon med samme fordeling (øverste høyre rute i figuren), er forklaringen at ingen av organisasjonene er fagklassifisert innen servicefag eller økonomi-, administrasjon- og edb-fag (figur 5.2). Det vil si at disse fagområdene ikke dominerer kurstilbudet hos noen av organisasjonene.

To fagområder skiller seg ut ved at kursnivå og kursvarighet er omvendt proposjonale. Dette gjelder teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverksfag (og jordbruk/skogbruk), hvor mye av studievirksomheten foregår på høyere nivå, samtidig som kursene er korte. De estetiske fagene er derimot overveiende på grunnnivå, samtidig som kursene er lange.

Figur V.1 Kurstilbudet fordelt på faglige emne kategorier, inndelt etter nivå og varighet.

|          |      | Nivå                                                                          |                                          |           |
|----------|------|-------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|-----------|
|          |      | Grunn                                                                         | Høy                                      |           |
| Varighet | Lang | 2<br>Estetisk                                                                 | 1<br>Sang, musikk<br>Service<br>ØkAdmEdb | 3         |
|          | Kort | 23<br>Hum.fag<br>Språk<br>Samfunn<br>Sos.helse<br>Tillitsv.arb.<br>Andre(idr) | 9<br>TekNat<br>Håndv                     | 32        |
|          |      | 25                                                                            | 10                                       | 35 (org.) |

Tallene i hvert hjørne av figuren angir antall organisasjoner som plasserer seg innenfor hvert av de fire alternativene. Tallene utenfor figuren angir summen for hver av variablene.

Hos 32 av de 35 opplysningsorganisasjonene arrangeres størstedelen av kurstilbudet med 24 studietimer eller mindre. Av disse har 23 orga-nisasjoner hovedsakelig kurs på grunnnivå.

## 2. Forholdet mellom kursnivå og bruk av lærerkrefter

Kurs på høyt nivå (høyere nivå og mellomnivå) arrangeres oftere med lønnet lærer enn uten. I figur V.2 ser vi at det ikke er noen emne kategorier som kjennetegnes av kombinasjonen høyt nivå og uten lærer. Men på kursnivå finner vi unntak. Figur V.2 viser at fire organisasjoner oftest arrangerer kurs på høyt nivå og uten lønnet lærer. (Hvilke det er, fremgår av tabell 6.5. Kursene deres er fortrinnsvis på høyt nivå (mellomnivå).

Innen emnekategoriene sang og musikk, service, økonomi, administrasjon, edb og teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverksfag (inkludert jordbruk/skogbruk) er flertallet av kursene arrangert på høyt (og mellomhøyt) nivå og med lærer.

Emne kategorier hvor kursene fortrinnsvis er på grunnnivå, arrangeres nesten like ofte uten som med lønnet lærer. Dette varierer med det faglige innholdet. Kurs innen språk, estetiske fag, sosial- og helsefag og andre fagområder benytter oftest lønnet lærer også på grunnnivå.

De "tradisjonelle" studiesirklene på grunnnivå uten lærer finner vi blant samfunnsfag, humanistiske fag og i tillitsvalgtopplæringen. Dette er ikke så rart. Kurs på grunnnivå innen samfunnsfag preges av kulturelt og politisk engasjerte mennesker, for hvem studiearbeidet inngår i en større organisert sammenheng. Det samme kan sies om deltakerne i bibelgruppene som dominerer den humanistiske emne kategorien. Kurs på

høyere nivå innen samfunnsfag og humanistiske fag er derimot helt annerledes. Disse arrangeres oftest med både lærer og eksamen, og inngår gjerne i utdanningsplaner.

Figur V.2 Kurstilbudet fordelt på faglige emnekategorier, inndelt etter nivå og bruk av lærerkrefter.

|                      |      | Nivå                                               |                                                         |    |
|----------------------|------|----------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|----|
|                      |      | Grunn                                              | Høy (og middels)                                        |    |
| Andel kurs med lærer | Med  | 14<br>Språk<br>Estetisk<br>Sos,helse<br>Andre(idr) | 6<br>Sang, musikk<br>Service<br>ØkAdmEdb<br>TekNatHåndv | 20 |
|                      | Uten | 11<br>Hum.fag<br>Samfunn<br>Tillitsv.arb.          | 4                                                       | 32 |
|                      |      | 25                                                 | 10                                                      | 35 |

Tallene i hvert hjørne av figuren angir antall organisasjoner som plasserer seg innenfor hver av de fire alternativene. Tallene utenfor figuren angir sum for hver av variablene.

3. Forholdet mellom kursvarighet og bruk av lærerkrefter

Tjue opplysningsorganisasjoner arrangerer flertallet av sine studieaktiviteter med lønnet lærer. Atten av dem har samtidig flest korte kurs. Dette gjelder særlig innen emnekategoriene språk, sosial- og helsefag, teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverksfag (inkludert jordbruk/skogbruk), og ikke minst idrettskursene, som dominerer emnekategorien andre fag.

Emnekategoriene sang og musikk, service, estetiske fag samt økonomi, administrasjon og edb, kjennetegnes ved at flertallet av opplæringstilbudene går over mange studietimer (lang varighet). Fagtilbudet innen disse områdene avvikles vanligvis også med lønnet lærer.

Femten opplysningsorganisasjoner arrangerer flest kurs uten lærer. Kurs uten lærer er vanligvis også korte. Vi finner dem først og fremst innen fagområdene humanistiske fag, samfunnsfag og tillitsvalgtarbeid.

Kombinasjonen lange kurs uten lærer er ikke kjennetegnende for noen av emnekategoriene. Den eneste organisasjonen som har denne kombinasjonen, er Samisk Studieforbund.

Figur V.3 Kurstilbudet fordelt på faglige emne kategorier, inndelt etter varighet og bruk av lærerkrefter.

|               |      | Varighet                                              |                                                      |    |
|---------------|------|-------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|----|
|               |      | Kort                                                  | Lang                                                 |    |
| Bruk av lærer | Med  | 18<br>Språk<br>Sos.helse<br>Andre(idr)<br>TekNatHåndv | 2<br>Sang, musikk<br>Service<br>ØkAdmEdb<br>Estetisk | 20 |
|               | Uten | 14<br>Hum.fag<br>Samfunn<br>Tillitsv.arb.             | 1                                                    | 15 |
|               |      | 32                                                    | 3                                                    | 35 |

#### 4. Studietilbudet etter nivå, varighet og lærerkrefter

Vi har sett hvordan studietilbudet er organisert ved å sammenstille to og to av variablene nivå, varighet og lærerkrefter. I dette underkapitlet går vi et skritt videre ved å se alle tre i ett. Først klassifiseres emnekategoriene, dernest klassifiseres hver av de 35 opplysningsorganisasjonene som deltar i denne undersøkelsen. Til slutt sammenliknes fordelingene på henholdsvis organisasjonene og fagområdene.

Variablene nivå, varighet og lærerkrefter kan kombineres i åtte varianter. Tre av dem er gjennomgående, mens tre ikke er representert i det hele tatt (tabell V.1).

##### 1. Grunnkurs uten lærer

Innen emnekategoriene humanistiske fag, livssyn, samfunnsfag og tillitsvalgtarbeid er grunnkurs uten lærer den vanligste pedagogiske formen. Disse har også felles at de stort sett er på grunnnivå, og at kursene vanligvis ikke overstiger 24 timer. Hovedtrenden er GRUNN, KORT og UTEN på variablene nivå, varighet og bruk av lærerkrefter. Dette gjelder for ti av opplysningsorganisasjonene. En ellefte organisasjon skiller seg ut ved at undervisningstiden per kurs er svært lang. Lange kurs arrangeres vanligvis med lærer.

##### 2. Grunnkurs med lærer

Emnekategoriene språk, sosial- og helsefag og andre fag domineres av kurs på grunnnivå som ledes av lønnede instruktører. Kursene overstiger vanligvis ikke 24 timer. Hovedtrenden er altså GRUNN, KORT og MED på variablene nivå, varighet og bruk av lærerkrefter. Dette gjelder for tretten av opplysningsorganisasjonene. En fjortende har kombinasjonen GRUNN, LANG og MED. Hovedtrenden for grunnkursene, enten de avvikles med eller uten lærer, er at de overveiende har kort varighet.

De estetiske fagene danner et unntak. Her finner vi den eneste emnekategori med overvekt av kurs på grunnnivå (med lærer) som samtidig har flest lange kurs (mer enn 24 timer).<sup>1</sup>

### 3. Studieringer på høyt nivå

De fleste studieringene på høyt nivå<sup>2</sup> avvikles med lærer. Dette er så vanlig at kurs på høyere nivå som avvikles uten lærer, ikke blir registrert på oversiktstabellen (tabell 6.4). Dette gjelder kursene innen de tre emnekategoriene sang og musikk, service samt økonomi, administrasjon og edb. De fleste kursene på høyt nivå avvikles likeledes over mer enn 24 timer. Hovedtrenden er HØY, LANG og MED på variablene nivå, varighet, og bruk av lærerkrefter.

Innen emnekategori teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag og håndverk (inkludert jordbruk/skogbruk) er unntakene så vanlige at de er blitt registrert i tabell 6.4. Dette er det eneste fagområdet hvor kurs på høyt nivå som oftest avvikles på 24 timer eller mindre (HØY, KORT og MED).

Ingen opplysningsorganisasjoner er fagklassifisert innen emnekategoriene service eller økonomi, administrasjon og edb, selv om henholdsvis fem og atten organisasjoner har studietilbud innen disse fagområdene. Det betyr at arrangørene av studietilbud innen disse områdene har større virksomhet på andre felt. Fire organisasjoner har kombinasjonen HØY, KORT og UTEN. Men det har ikke vært tilstrekkelig til å gi utslag på noen emne kategorier.

*Tabell V.1 Emnekategoriene inndelt etter typiske fordelinger på variablene nivå, varighet og lærerkrefter.*

|                                                                          | Nivå  | Varighet | Lærer |
|--------------------------------------------------------------------------|-------|----------|-------|
| <b>1. Studiering uten lærer</b>                                          |       |          |       |
| Humanistiske fag og livssyn                                              | GRUNN | KORT     | UTEN  |
| Samfunnsfag                                                              | GRUNN | KORT     | UTEN  |
| Tillitsvalgtarbeid                                                       | GRUNN | KORT     | UTEN  |
| <b>2. Grunnkurs med lærer</b>                                            |       |          |       |
| Språk                                                                    | GRUNN | KORT     | MED   |
| Sosial- og helsefag                                                      | GRUNN | KORT     | MED   |
| Andre fag (bl.a. idrett)                                                 | GRUNN | KORT     | MED   |
| Estetiske fag                                                            | GRUNN | LANG     | MED   |
| <b>3. Studieringer på høyere nivå</b>                                    |       |          |       |
| Sang og musikk                                                           | HØY   | LANG     | MED   |
| Service                                                                  | HØY   | LANG     | MED   |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag                                       | HØY   | LANG     | MED   |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag og håndverk (jordbruk/skogbruk) | HØY   | KORT     | MED   |

<sup>1</sup> Overvekten av lange kurs er ikke på mer enn 51.4. Det er derfor ikke rart at en del organisasjoner har et flertall av korte kurs.

<sup>2</sup> Kurs på mellomnivå er inkludert.

Tabell V.2 Opplysningsorganisasjonene inndelt etter typiske fordelinger på variablene nivå, varighet og Lærerkrefter. I tillegg er organisasjonenes fagklassifikasjoner påsatt.

|                                                                      | Nivå  | Varighet | Lærer | Fagklassifisering |
|----------------------------------------------------------------------|-------|----------|-------|-------------------|
| <b>1. Studiering uten lærer</b>                                      |       |          |       |                   |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                  | GRUNN | KORT     | UTEN  | All round         |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                           | GRUNN | KORT     | UTEN  | All round         |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                      | GRUNN | KORT     | UTEN  | All round         |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                     | GRUNN | KORT     | UTEN  | Humanistisk       |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS) | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunn           |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                           | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunn           |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                      | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunn           |
| Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF)                          | GRUNN | KORT     | UTEN  | Sosial og helse   |
| Norges Røde Kors (NRK)                                               | GRUNN | KORT     | UTEN  | Sosial og helse   |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)            | GRUNN | KORT     | UTEN  | Sosial og helse   |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                           | GRUNN | LANG     | UTEN  | Estetisk          |
| <b>2. Grunnkurs med lærer</b>                                        |       |          |       |                   |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                           | GRUNN | KORT     | MED   | All round         |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                 | GRUNN | KORT     | MED   | All round         |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                       | GRUNN | KORT     | MED   | All round         |
| Folkeuniversitetet (FU)                                              | GRUNN | KORT     | MED   | All round         |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                          | GRUNN | KORT     | MED   | Andre/Idrett      |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                   | GRUNN | KORT     | MED   | Samfunn           |
| Norsk Forbund for Hørselhemmede (HFH)                                | GRUNN | KORT     | MED   | Sosial og helse   |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                               | GRUNN | KORT     | MED   | Sosial og helse   |
| Norges Døveforbund (NDF)                                             | GRUNN | KORT     | MED   | Språk             |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                      | GRUNN | KORT     | MED   | Estetisk          |
| Norges Husmorforbund (NH)                                            | GRUNN | KORT     | MED   | Estetisk          |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                             | GRUNN | KORT     | MED   | Estetisk          |
| Landsforeningen for Hjerter- og Lungesyke (LHL)                      | GRUNN | KORT     | MED   | Estetisk          |
| Norges Husflidslag (NHL)                                             | GRUNN | LANG     | MED   | Estetisk          |
| <b>3. Studieringer på høyt nivå</b>                                  |       |          |       |                   |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                     | HØY   | KORT     | UTEN  | All round         |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                      | HØY   | KORT     | UTEN  | All round         |
| Noregs Mållag (NM)                                                   | HØY   | KORT     | UTEN  | Samfunn           |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                   | HØY   | KORT     | UTEN  | Samfunn           |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                     | HØY   | KORT     | MED   | Samfunn           |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                 | HØY   | KORT     | MED   | Samfunn           |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                    | HØY   | KORT     | MED   | Sosial og helse   |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)                         | HØY   | KORT     | MED   | Tekn.-naturvit.   |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                 | HØY   | KORT     | MED   | Tekn.-naturvit.   |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                     | HØY   | LANG     | MED   | Sang og musikk    |

Norges Sang og Musikkråd har også en stor andel av kurstilbudet sitt på mellomnivå. Sammen med kursene på høyere nivå utgjør dette mer enn 50% av organisasjonens totale kursvolum. Derfor får NSMR 'HØY' som karakteristikk, mens Folkeuniversitetet får 'GRUNN', enda FU er den organisasjonen som har desidert flest kurs på høyere nivå.

Når de likevel fremstår som en "grunnkursorganisasjon", er det fordi størstedelen av kursvolumet er på grunnnivå.

## **5. Forholdet mellom eksamensprosent, modulprosent og fagnivå**

Generelt er modulprosenten<sup>3</sup> høyere enn eksamensprosenten.<sup>4</sup> Det betyr at opplysningsorganisasjonene har gått lenger i arbeidet med å organisere opplæringen enn i arbeidet med å utvide dokumentasjonsformene. Dette gjelder i særdeleshet opplæringen innen sang og musikk. Her er eksamensprosenten bare på 0,2, mens modulprosenten er så høy som 27,2. Et tilsvarende gap finner vi i opplæringen i tillitsvalgtarbeid. Her er studiearbeidet ofte lagt opp som interne moduler.

To av de elleve fagområdene skiller seg ut ved at eksamensprosenten er høyere enn modulprosenten. Dette gjelder særlig servicefagene. De viktigste arrangørene her er Folkeuniversitetet, AOF og Høyres Studieforbund. Alle har høy eksamensprosent på opplæringstiltakene, men kun Folkeuniversitetet har oppgitt at kursene deres er modultilpassede.

De fleste lokalavdelingene i Folkeuniversitetet oppgir blant annet Reiselivsskolen som eksempel på kurs som både er eksamens- og modultilpassede. En lokalavdeling fra en annen organisasjonen oppgir derimot Reiselivsskolen, del 2 som eksempel på kurs som er eksamensrettede, men ikke modultilpassede. Dette er trolig en indikasjon på at mange medarbeidere i opplysningsorganisasjonene forbeholder modulgrepene for kurs som konkret er knyttet til det offentlige skolesystemet. Ifølge Folkeuniversitetet ble nesten alle kursene tilknyttet Reiselivsskolen, tidligere arrangert som kombinert undervisning i samarbeid med NKS. I dag foregår deler av denne virksomheten også i samarbeid med lokale næringslivskrefter og arbeidsmarkedsmyndighetene. Det er også blitt mer vanlig å legge undervisningen opp som "parallelle til skoleverket", slik at elevene kan avlegge eksamen som privatister i den videregående skole.

Med den utvidede forståelse av begrepene 'modul' og 'studiesammenheng' som brukes i denne rapporten, kan vi gå ut fra at den oppgitte modulprosenten generelt er for lav. Gapet mellom en eksamensprosent på 71,2 og en modulprosent på 36,4 innen servicefagene, slik det fremkommer i tabell V.3, er nok derfor i høyeste laget. Som motstykke til de nevnte kursene kan kurset "Har kunden alltid rett?" stå som eksempel på tilbud som verken er eksamensorienterte eller modulariserte.

---

<sup>3</sup> Modulprosent: andelen av kurs som kan inngå i en større studiesammenheng. Modulen kan være knyttet til interne eller eksterne opplæringsopplegg. Modulgrepene er gjennomgått i kapittel 3.

<sup>4</sup> Eksamensprosent: andelen av kurs som er lagt opp slik at deltakere har mulighet til å dokumentere sin kompetanse på grunnlag av en prøve.

Tabell V.3 Eksamens- og modulprosent for hver av emnekategoriene.

| Emnekategori                                    | Eksamensprosent | Modulprosent |
|-------------------------------------------------|-----------------|--------------|
| <b>Flest kurs på mellomnivå og høyere nivå:</b> |                 |              |
| Service                                         | 71,2            | 36,4         |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag              | 38,2            | 28,2         |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk     | 26,3            | 29,6         |
| Sang og musikk                                  | 0,2             | 27,2         |
| <b>Flest kurs på grunnnivå:</b>                 |                 |              |
| Andre fag (bl.a. idrett)                        | 36,8            | 39,9         |
| Sosial- og helsefag                             | 10,8            | 15,8         |
| Språk                                           | 9,6             | 16,6         |
| Samfunnsfag                                     | 8,1             | 20,9         |
| Humanistiske fag og livssyn                     | 3,4             | 4,0          |
| Estetiske fag                                   | 0,4             | 5,2          |
| Tillitsvalgtarbeid                              | 0,2             | 22,5         |

### Forholdet mellom kursnivå og eksamen

Generelt gir flere kurs på høyt eller mellomhøyt nivå eksamensmuligheter enn kurs på grunnnivå. I figur V.4 har vi delt inn emnekategoriene etter kursenes grad av eksamensorientering og etter hvilket fagnivå hovedtyngden av kurstilbudet befinner seg på. Kurs på mellomnivå er slått sammen med kurs på høyere nivå til HØY. De emnekategoriene hvor mer enn 25% av kursene har eksamenstilbud, regnes som å ha HØY eksamensprosent. Der kursene med eksamenstilbud er under 25%, brukes betegnelsen LAV.

Hovedtrekket er GRUNN/LAV og HØY/HØY. Innen emnekategoriene sosial- og helsefag, humanistiske fag og livssyn, samfunnsfag, tillitsvalgtarbeid, språk og estetiske fag er hovedtyngden av opplæringen på grunnnivå. Samtidig er andelen av kurs med eksamenstilbud lavt. Omvendt er store deler av opplæringen innen servicefagene, økonomi-, administrasjons- og edb-fagene og de teknisk-naturvitenskapelige fagene og håndverksfagene (inkludert jordbruk/skogbruk) på mellomnivå og høyere nivå. Her er også store deler av undervisningen eksamensrettet.

Unntakene er sang og musikk og andre fag (bl.a. idrett). Sang- og musikkopplæringen domineres av Norges Sang- og Musikkråd, som driver på et ganske høyt faglig nivå, men som ikke legger opp til eksamensevaluering av deltakerne. Det andre unntaket utgjøres av Norges Idrettsforbund, som har flest kurs på grunnnivå, samtidig som de har høy eksamensgrad.

Begge disse organisasjonene utmerker seg også ved at de har høy modulprosent (tabell 6.7). Dette er to organisasjoner som har strukturert opplæringen mer enn de fleste andre, men som har valgt forskjellig når det gjelder bruk av eksamen som dokumentasjonsform.

Innen samfunnsfag, humanistiske fag og språkfagene er de fleste tilbudene på grunnnivå, og eksamensprosenten er lav. Her er det verdt å merke seg at selv om bare 2% av kursene på grunnnivå har eksamenstilbud, har kursene på høyere nivå en svært høy eksamensprosent.

Figur V.4 Kurstilbudet fordelt på faglige emne kategorier, inndelt etter faglig nivå og andelen av kurs med eksamensmuligheter.

|                                         | Nivå                                                                  |                                    |
|-----------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|------------------------------------|
|                                         | Grunn                                                                 | Høy (og mellomhøy)                 |
| Høy                                     | Andre(idr)                                                            | Service<br>ØkAdmEdb<br>TekNatHåndv |
| Andel kurs<br>m/eksamens-<br>muligheter | Sos,helse<br>Hum.fag<br>Samfunn<br>Tillitsv.arb.<br>Språk<br>Estetisk | Sang, musikk                       |
| Lav                                     |                                                                       |                                    |

Tabell V.4 Emne kategorier hvor kurs på høyere nivå har høy eksamensprosent. I prosent av antall kurs på høyere nivå innen hver emne kategori.

| Emne kategori                      | Eksamensprosent    |
|------------------------------------|--------------------|
| Andre fag (bl.a. idrett)           | 100,0 <sup>5</sup> |
| Samfunnsfag                        | 85,2               |
| Humanistiske fag og livssyn        | 80,9               |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag | 70,1               |
| Språk                              | 54,0               |

Tabell V.5 Emne kategorier hvor kurs på mellomnivå har høy eksamensprosent. I prosent av antall kurs på mellomnivå innen hver emne kategori.

| Emne kategori                      | Eksamensprosent |
|------------------------------------|-----------------|
| Sevicefag                          | 91,6            |
| Andre fag                          | 57,8            |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag | 46,0            |
| Sosial- og helsefag                | 39,2            |

<sup>5</sup> Emne kategorien Andre fag har kun 16 kurs på høyere nivå. Alle disse er imidlertid lagt opp med eksamensmuligheter.

Til grunn for tallene i tabell V.4 og V.5 ligger beregninger av eksamensprosenten for kurs på henholdsvis høyere nivå, mellomnivå og grunnnivå innen hver emnekategori. Her er altså nivået tredelt igjen.

De høye tallene for kurs på høyere nivå utgjør ca. 5% av kursmassen, og gjelder ikke alle fagområdene. Omfanget er med andre ord ikke så stort. Men tallene kan kanskje tolkes som uttrykk for at der organisasjonene først gir et opplæringstilbud på høyere nivå, følger de opp med å knytte dette til en eksamensmulighet.

En slik tolkning er nok bare i noen grad riktig. Hovedtendensen i opplysningsorganisasjonenes voksenopplæring er annerledes. Nesten 2/3 av opplæringstilbudet foregår på grunnnivå. Og for de fleste fagområdene ligger eksamensprosenten på mellom 0 og 3.

Et unntak er teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk, herunder også jordbruk. Her er omlag 1/4 av kursene på hvert nivå eksamensorienterte.

Idrett har også en ganske høy eksamenprosent på hvert nivå, men den øker med nivået. Det samme gjelder emne kategorien økonomi, administrasjon og edb.

Opplysningsorganisasjonenes tilbud av studieaktiviteter som inngår i en større studieplan, er også ganske begrenset. Organisasjonene legger liten vekt på deltakernes muligheter til å få dokumentert sine kunnskaper på basis av eksamener eller andre prøver. Paragraf 6 i lov om voksenopplæring fremhever at organisasjonene ikke skal gi slike tilbud.

Den lave vekten som er lagt på dokumentasjon av kompetanse tilført gjennom voksenopplæring, harmonerer med den dominerende trenden som har preget norsk folkeopplysning både før og etter loven fra 1976. For sentrale oppgaver for opplysningsorganisasjonene som "opplæring i demokrati",<sup>6</sup> formidling av sentrale (og viktige) verdier i norsk kultur samt styrking av ulike særgruppers vanskelige situasjon, vil sterk vekt på eksamen ofte være irrelevant.

Fagområdene med eksamensprosent på 25% eller mer gjennomfører også den overveiende del av opplæringen med lønnede lærerkrefter (tabell V.1 og figur V.4). Samtidig har den offentlige tilskuddspolitikken favorisert kurs som avvikles uten lønnede lærerkrefter. En slik kombinasjon vitner ikke om en utdanningspolitikk som ivaretar voksnes muligheter til "dokumentasjon av kunnskaper og ferdigheter", slik tittelen lyder på NOU 1985:26.

Her berører vi et sentralt problem i voksenopplæringen. På den ene siden står den deltakerstyrte studieringen uten lærer, bygd på den demokratiske tradisjonen. På den andre siden står ønsket om å få denne kunnskapen underlagt dokumentasjon i konkurranse med den offentlige dokumentasjonsordningen. Paragraf 3 i lov om voksenopplæring poengterer behovet for å gi dokumentasjonsmuligheter. Men foreløpig er man kommet kort i arbeidet med å finne praktiske løsninger på denne utfordringen.

---

<sup>6</sup> Denne tennen er beskrevet i kapittel 3 og 7.

Tabell V.6 Opplysningsorganisasjonene inndelt i tre hovedgrupper etter virksomhetsmål.

|                                                                                      | Nivå  | Varighet | Lærer | Fagklassifikasjon                           |
|--------------------------------------------------------------------------------------|-------|----------|-------|---------------------------------------------|
| <b>A Ideologisk motivert voksenopplæring</b>                                         |       |          |       |                                             |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                                  | GRUNN | KORT     | UTEN  | All round                                   |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                                           | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunnsfag                                 |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                                      | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunnsfag                                 |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                                     | GRUNN | KORT     | UTEN  | Humanistiske fag, livssyn                   |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS)                 | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunnsfag                                 |
| Noregs Mållag (NM)                                                                   | HØY   | KORT     | UTEN  | Samfunnsfag                                 |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                                   | HØY   | KORT     | UTEN  | Samfunnsfag                                 |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                                 | HØY   | KORT     | MED   | Samfunnsfag                                 |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                                    | HØY   | KORT     | MED   | Sosial- og helsefag                         |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                                      | HØY   | KORT     | MED   | All round                                   |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                                     | HØY   | KORT     | MED   | Samfunnsfag                                 |
| <b>B. Voksenopplæring rettet mot bestemte grupper</b>                                |       |          |       |                                             |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                                      | GRUNN | KORT     | UTEN  | Samfunnsfag                                 |
| Norges Røde Kors (NRK)                                                               | GRUNN | KORT     | UTEN  | Sosial- og helsefag                         |
| Norsk Foreldrelag for funksjonshemma (NOFF)                                          | GRUNN | KORT     | UTEN  | Sosial- og helsefag                         |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)                            | GRUNN | KORT     | UTEN  | Sosial- og helsefag                         |
| Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)                                       | GRUNN | KORT     | MED   | Estetiske fag                               |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                                             | GRUNN | KORT     | MED   | Estetiske fag                               |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                                           | GRUNN | KORT     | MED   | Estetiske fag                               |
| Norges Døveforbund (NDF)                                                             | GRUNN | KORT     | MED   | Språk                                       |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                                   | GRUNN | KORT     | MED   | Samfunnsfag                                 |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                                      | GRUNN | KORT     | MED   | Estetiske fag                               |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                                           | GRUNN | KORT     | MED   | All round                                   |
| Norsk Forbund for Hørselhemmede (NFH)                                                | GRUNN | KORT     | MED   | Sosial- og helsefag                         |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                                               | GRUNN | KORT     | MED   | Sosial- og helsefag                         |
| Norges Husmorforbund (NH)                                                            | GRUNN | KORT     | MED   | Estetiske fag                               |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                                           | GRUNN | LANG     | UTEN  | Estetiske fag                               |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                                     | HØY   | KORT     | UTEN  | All round                                   |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)                                         | HØY   | KORT     | MED   | Teknisk-naturvitenskapelige fag og håndverk |
| <b>C. Voksenopplæring som er rettet mot et åpent opplærings- og utdanningsmarked</b> |       |          |       |                                             |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                                 | GRUNN | KORT     | MED   | All round                                   |
| Folkeuniversitetet (FU)                                                              | GRUNN | KORT     | MED   | All round                                   |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                                       | GRUNN | KORT     | MED   | All round                                   |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                                          | GRUNN | KORT     | MED   | Andre (idrett)                              |
| Norges Husflidslag (NHL)                                                             | GRUNN | LANG     | MED   | Estetiske fag                               |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                                     | HØY   | LANG     | MED   | Sang og musikk                              |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                                 | HØY   | KORT     | MED   | All round                                   |

Vedlegg 2 Oversiktstabell

Tabell V.7 De viktigste variablene i denne rapporten, slik de fordeler seg innen hver emnekategori

| Emne kategorier |        |        |        |                |         |              |       |              |              |           |                |
|-----------------|--------|--------|--------|----------------|---------|--------------|-------|--------------|--------------|-----------|----------------|
|                 | 1      | 2      | 3      | 4              | 5       | 6            | 7     | 8            | 9            | 10        | 11             |
|                 | Samf   | Hum    | Språk  | Sang<br>Musikk | Est     | Sos<br>Helse | Serv  | Tek<br>NatHå | ØkAdm<br>Edb | Tv<br>arb | Andre<br>(idr) |
| Ant. org N      | 25     | 18     | 17     | 19             | 25      | 20           | 5     | 19           | 18           | 18        | 19             |
| Deltakere N     | 45.820 | 50.490 | 45.619 | 220.495        | 103.560 | 37.407       | 4.374 | 62.717       | 31.212       | 66.870    | 53.102         |
| Kvinner %       | 55,4   | 62,7   | 77,2   | 62,7           | 80,8    | 73,5         | 70,5  | 27,3         | 55,0         | 41,4      | 49,4           |
| UFD-kursN       | 5.144  | 4.245  | 5.426  | 14.496         | 12.300  | 3.079        | 385   | 6.707        | 2.932        | 12.423    | 4.173          |
| Eksam.r. %      | 8,1    | 3,4    | 9,6    | 0,2            | 0,4     | 10,8         | 71,2  | 26,3         | 38,2         | 0,2       | 36,8           |
| Modul %         | 20,9   | 4,0    | 16,6   | 27,2           | 5,2     | 15,8         | 36,4  | 29,6         | 28,2         | 22,5      | 39,9           |
| § 24- %         | 2,3    | 4,9    | 3,7    | 0,8            | 6,6     | 10,7         | 1,6   | 1,5          | 3,1          | 0,4       | 9,2            |
| Nivå            |        |        |        |                |         |              |       |              |              |           |                |
| Lavere %        | 68,8   | 84,8   | 69,8   | 42,6           | 83,8    | 68,7         | 36,7  | 25,5         | 34,3         | 74,4      | 84,9           |
| eksam %         | 2,8    | 0,1    | 2,8    | 0,0            | 0,0     | 1,4          | 37,4  | 21,0         | 14,7         | 0,0       | 32,8           |
| Mellom %        | 23,9   | 11,5   | 25,4   | 54,6           | 13,5    | 22,8         | 62,8  | 71,6         | 53,7         | 24,1      | 14,7           |
| eksam %         | 7,1    | 2,9    | 21,5   | 0,4            | 0,4     | 39,2         | 91,6  | 28,3         | 46,0         | 0,5       | 57,8           |
| Høyere %        | 7,3    | 3,7    | 4,7    | 2,9            | 2,7     | 8,5          | 0,2   | 2,9          | 12,0         | 1,4       | 0,4            |
| eksam %         | 85,2   | 80,9   | 54,0   | 1,0            | 12,8    | 10,9         | 0,0   | 22,6         | 70,1         | 0,0       | 100,0          |
| Varighet        |        |        |        |                |         |              |       |              |              |           |                |
| --> 24 t %      | 80,1   | 79,7   | 57,2   | 34,3           | 48,6    | 63,3         | 26,3  | 71,9         | 47,8         | 87,4      | 74,5           |
| 24-48t %        | 12,3   | 9,4    | 36,6   | 39,5           | 39,3    | 24,6         | 30,3  | 15,4         | 24,8         | 12,4      | 20,9           |
| 48t --> %       | 7,6    | 10,9   | 6,2    | 26,2           | 12,1    | 12,0         | 43,4  | 12,7         | 27,4         | 0,1       | 4,6            |
| Sum %           | 100,0  | 100,0  | 100,0  | 100,0          | 100,0   | 99,9         | 100,0 | 100,0        | 100,0        | 99,9      | 100,0          |
| Tidspunkt       |        |        |        |                |         |              |       |              |              |           |                |
| HVD-dag %       | 10,2   | 9,4    | 24,6   | 3,9            | 25,0    | 17,8         | 39,5  | 21,3         | 15,4         | 15,1      | 11,5           |
| HVD-kveld %     | 66,5   | 78,1   | 74,3   | 79,1           | 71,2    | 64,4         | 57,3  | 75,4         | 81,0         | 33,6      | 56,6           |
| Bl.a.helg %     | 5,5    | 2,8    | 0,5    | 9,0            | 1,4     | 2,8          | 1,0   | 1,7          | 0,9          | 18,4      | 18,6           |
| lHelg %         | 17,8   | 9,8    | 0,6    | 7,9            | 2,4     | 15,0         | 2,1   | 1,5          | 2,7          | 32,9      | 13,2           |
| Sum %           | 100,0  | 100,1  | 100,0  | 99,9           | 100,0   | 99,9         | 99,9  | 99,9         | 100,0        | 99,9      | 99,9           |
| Lærerkrefter    |        |        |        |                |         |              |       |              |              |           |                |
| m/lærer %       | 23,6   | 17,3   | 94,4   | 55,7           | 85,7    | 54,2         | 97,0  | 55,3         | 80,8         | 23,8      | 84,7           |
| u/lærer %       | 72,2   | 70,4   | 2,9    | 26,3           | 9,0     | 42,7         | 3,0   | 41,5         | 15,9         | 60,6      | 12,1           |
| m+u/lær %       | 4,1    | 12,3   | 2,8    | 18,0           | 5,2     | 3,1          | 0,0   | 3,2          | 3,3          | 15,6      | 3,2            |
| Sum %           | 99,9   | 100,0  | 100,1  | 100,0          | 99,9    | 100,0        | 100,0 | 100,0        | 100,0        | 99,91     | 00,0           |

## Vedlegg 3 Ulike typer læring og opplæring

Denne inndelingen av læring og opplæring er tatt med som eksempel på en definisjon av læring og opplæring som ikke utelukkende setter skillet mellom det formelle og det uformelle. En nærmere redegjørelse er gitt i artikkelen "Kompetansekjeden i organisasjoner" (Nordhaug, 1990b).

Aktiv læring kan være 1) formell og eksamensorientert, 2) formell, men ikke eksamensorientert, eller 3) uformell, men planlagt. Passiv læring kan være 4) uformell og ikke planlagt, eller 5) ubevisst.

5) Ubevisst læring foregår kontinuerlig, gjennom de impulser vi daglig mottar. Sosialiseringprosessen står helt sentralt. Læringen er passiv, og har ingenting med vårt opplæringsbegrep å gjøre.

4) Uformell og ikke planlagt, men bevisst læring forekommer tilfeldig, og har heller ingenting med vårt opplæringsbegrep å gjøre.

3) Med uformell, men planlagt læring kommer vi over grensen fra såkalt passiv til aktiv læring. Slik vi bruker opplæringsbegrepet i denne rapporten, forutsetter vi at læringen er både aktiv og planlagt. Dermed kan den uformelle, men planlagte læringen regnes som opplæring. Dette kommer av at planleggings- og organiseringsaspektet ved læringsaktiviteten viser at den er målrettet. Dermed blir det mindre viktig hvorvidt opplæringen foregår i formelle eller uformelle former.

Når det gjelder opplysningsorganisasjonenes praktiske virkelighet, vil ikke aktiviteten, sett i forhold til opplæringsbegrepet, stå og falle med hvorvidt den er formell eller uformell. Den vil per definisjon måtte være formell i det øyeblikk en organisasjon har arrangøransvar. I en eventuell diskusjon om hvorvidt organisasjonenes aktiviteter virkelig kan kalles opplæring, vil graden av målrettethet måtte stå i sentrum. Hvilke krav skal for eksempel stilles til opplæringsplaner for at kursene skal bli godkjent som tilskuddsberettigede? Rent konkret kan dette ha betydning for hvordan tilskuddsmidlene fordeles.

2) Når det gjelder formell, men ikke eksamensorientert læring, tas det for gitt at læringen er planlagt. Denne opplæringen kan gjerne være dokumenterbar i form av et kursbevis eller liknende, men her ligger ingen tester eller eksamener til grunn. Størstedelen av opplysningsorganisasjonenes opplæring hører trolig hjemme her.

1) På toppen av læringspyramiden er den læring som både er formell og eksamensorientert. Eksamensbenevnelsen er ikke bare forbeholdt eksamener i det offentlige skolesystemet. Også andre institusjoner kan gi opplæring som fører fram til en eller annen eksamen eller prøve. Denne vide bruken av eksamensbegrepet benyttes i denne undersøkelsen.

En siste variant er uformell, eksamensorientert læring. Et eksempel på det er den som lærer seg et pensum helt på egen hånd, og går opp til eksamen som privatist i ordets strengeste forstand.

## Vedlegg 4 Fordeling av paragraf 24-midler

I lov om voksenopplæring heter det i § 24 at:

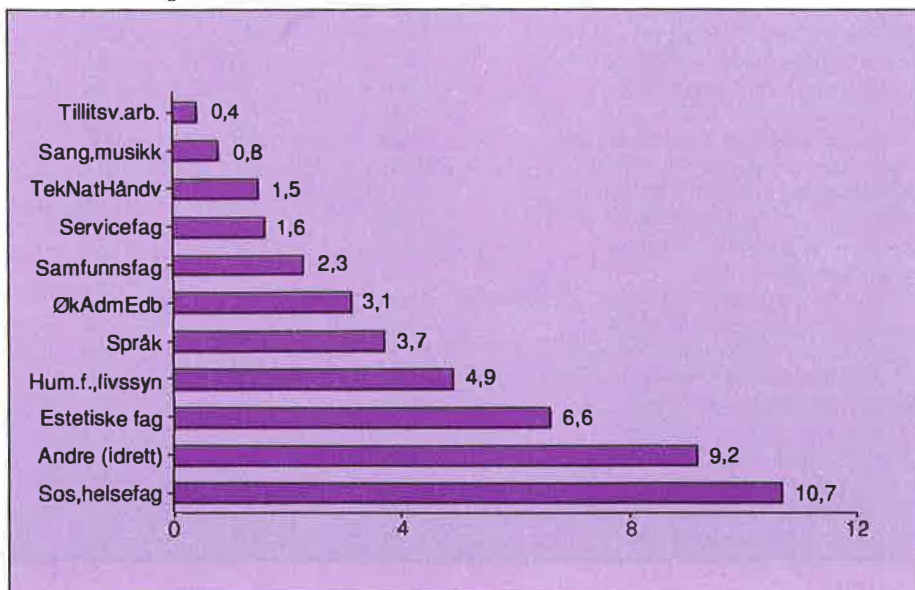
"Ut over ordinære støtteordninger kan departementet (...) yte støtte til særlige voksenopplæringstiltak. Arbeidet for økt likestilling og demokratisering skal gis prioritet..."

Loven spesifiserer de områdene som spesielt skal vektlegges. De fleste organisasjonene hvor en betydelig del av opplæringsvirksomheten mottar § 24-tilskudd, har overveiende kurs som arrangeres med lærerkrefter. Men det er ikke omvendt: De organisasjonene som topper listen over bruk av lærerkrefter mottar ikke nødvendigvis § 24-midler. I vårt utvalg er det elleve organisasjoner som overhodet ikke mottar slike tilskudd (tabell V.8). Disse elleve fordeler seg jevnt over hele spekteret fra 0 til 100 når det gjelder antall kurs med lærer.

De store opplysningsorganisasjonene har flest kurs med § 24-tilskudd. Men det er hos de typiske særgruppeorganisasjonene at slike tilskudd i størst grad inngår i kursvirksomheten. Blant disse er tilskuddet størst til organisasjoner som har høy andel av kursaktiviteten sin innenfor fagområdet sosial og helse.

I 1989 mottok mindre enn 1% av kursene i tillitsvalgtarbeid og innen sang og musikk ekstratilskudd gjennom § 24-ordningen.

*Figur V.5 Emnekategoriene rangert etter § 24-tilskudd i prosent av alle kurs innen hver emnekategori*



Hele 9,2% av kursene som er kategorisert under området *Andre fag*, har fått § 24-midler. Det er ikke idrettskursene som har fått disse, men derimot et bredt spekter av kurs i regi av Folkeuniversitetet.

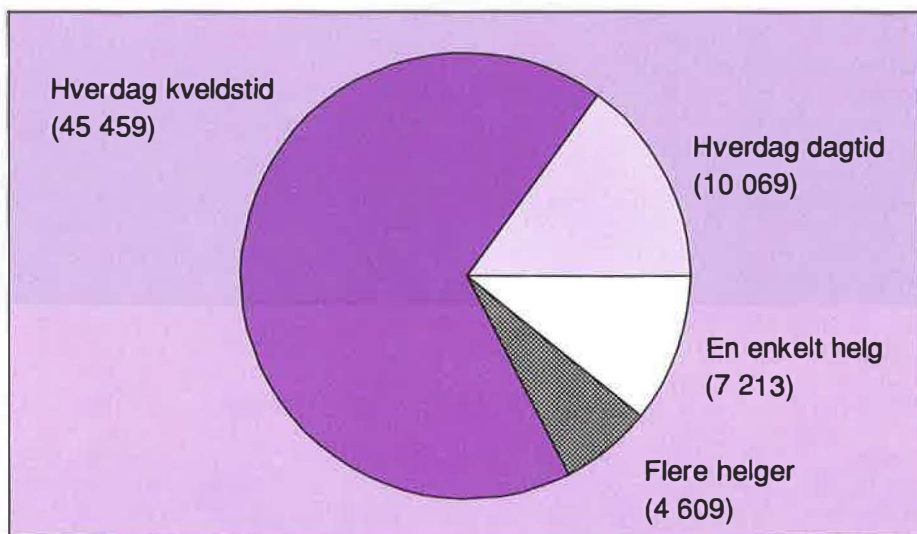
*Tabell V.8 Opplysningsorganisasjonene rangert etter andelen av kurs som har mottatt tilskudd etter §-24. I prosent av den enkelte organisasjons totale antall kurs med ordinære tilskudd fra KUF.*

| Organisasjon                                                         | Antall kurs med tilskudd totalt | Antall kurs kurs § 24-tilskudd | Andel kurs med § 24-tilskudd, % |
|----------------------------------------------------------------------|---------------------------------|--------------------------------|---------------------------------|
| Norsk Forbund for Hørselhemmede (HFH)                                | 70                              | 74                             | 100,0                           |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                           | 66                              | 39                             | 59,1                            |
| Norsk Foreldrelag for funksjonshemmede (NOFF)                        | 31                              | 16                             | 51,6                            |
| Norges Døveforbund (NDF)                                             | 214                             | 83                             | 38,8                            |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                   | 50                              | 16                             | 32,0                            |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                           | 412                             | 104                            | 25,2                            |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                           | 256                             | 59                             | 23,0                            |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                      | 343                             | 70                             | 20,4                            |
| Norges Røde Kors (NRK)                                               | 580                             | 80                             | 13,8                            |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                      | 38                              | 4                              | 10,5                            |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes Organisasjoner (SFO)            | 513                             | 48                             | 9,4                             |
| Folkeuniversitetet (FU)                                              | 12 930                          | 1 102                          | 8,5                             |
| Norges Husmorforbund/NH                                              | 1 171                           | 86                             | 7,3                             |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                  | 281                             | 15                             | 5,3                             |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                 | 1 365                           | 73                             | 5,3                             |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                       | 2 681                           | 93                             | 3,4                             |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                 | 18 712                          | 497                            | 2,7                             |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)                         | 137                             | 3                              | 2,2                             |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                      | 707                             | 13                             | 1,8                             |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                          | 1 941                           | 30                             | 1,5                             |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                             | 399                             | 5                              | 1,3                             |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                     | 10 762                          | 45                             | 0,4                             |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS) | 472                             | 1                              | 0,2                             |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                     | 5 676                           | 3                              | 0,1                             |
| Norges Husflidslag (NHL)                                             | 28                              | 0                              | 0,0                             |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                    | 81                              | 0                              | 0,0                             |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                     | 335                             | 0                              | 0,0                             |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                               | 29                              | 0                              | 0,0                             |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                           | 224                             | 0                              | 0,0                             |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                     | 3 742                           | 0                              | 0,0                             |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                   | 541                             | 0                              | 0,0                             |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                 | 112                             | 0                              | 0,0                             |
| Noregs Mållag (NM)                                                   | 144                             | 0                              | 0,0                             |
| Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke (LHL)                       | 616                             | 0                              | 0,0                             |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                      | 167                             | 0                              | 0,0                             |

## Vedlegg 5 Tidspunkt for avvikling av voksenopplæringen

10,7% av voksenopplæringstilbudene blir avviklet i løpet av en eneste helg. Figur V.6 viser fordelingen av kursavviklingen for alle fagområdene. Om lag 2/3 av kursene går på kveldstid. 15% avvikles på dagtid. I forhold til skole- og universitetsundervisning er dette lavt, men i forhold til forestillinger om den tradisjonelle folkeopplysningen, er 15% ganske høyt.

*Figur V.6 Tidspunkt for avvikling av voksenopplæringen. Kursavvikling på hverdager/dagtid, hverdager/kveldstid, over flere helger og over en enkelt helg. Absolutte tall.*



Som det fremgår av de neste tabell- og figuroversiktene, utmerker enkelte fagområder og enkelte organisasjoner seg spesielt i forhold til majoriteten. Disse har mye av opplæringen på dagtid, eller de har en stor andel studieringer som avvikles i løpet av en enkelt helg.

Sang og musikk foregår nesten utelukkende på kveldstid. Innen servicefagene er det derimot mer vanlig at opplæringen skjer på dagtid. Tillitsvalgtopplæringen skjer på sin side svært ofte i løpet av en eller flere helger. Ifølge de rapporteringer departementet har fått, er det en økning i antall kurs som avvikles over en enkelt helg. Kurs som i stor grad avvikles på dagtid er:

- Opplæring med paralleller i skoleverket, især innen servicefagene.
- Etterutdanningskurs, først og fremst hos Norske Sivilingeniørers Forening og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Gjelder også denne kurstypen hos Bygdefolkets Studieforbund.

- Opplæring av særgrupper, spesielt innen emnekategoriene språk og estetiske fag. Dette er særlig fremtredende hos Vestlandske Blindeforbund, Nasjonalforeningen for Folkehelsen, Landsforeningen for Hjerte- og Lungesyke og Norges Blindeforbund.

*Tabell V.9 Kurstilbudet innen de faglige emnekategoriene, inndelt etter arrangementstidspunkt. Rangert etter andelen av kurs på hverdag, dagtid. Prosent.*

|                                              | Hverdag<br>dagtid | Hverdag<br>kveldstid | Flere<br>helger | En enkelt<br>helg |
|----------------------------------------------|-------------------|----------------------|-----------------|-------------------|
| Servicefag                                   | 39,5              | 57,3                 | 1,0             | 2,1               |
| Estetiske fag                                | 25,0              | 71,2                 | 1,4             | 2,4               |
| Språk                                        | 24,6              | 74,3                 | 0,5             | 0,6               |
| Teknisk-naturvitenskapelige fag,<br>håndverk | 21,3              | 75,4                 | 1,7             | 1,5               |
| Sosial- og helsefag                          | 17,8              | 64,4                 | 2,8             | 15,0              |
| Økonomi, administrasjon og edb-fag           | 15,4              | 81,0                 | 0,9             | 2,7               |
| Tillitsvalgtarbeid                           | 15,1              | 33,6                 | 18,4            | 32,9              |
| Andre fag (bl.a. idrett)                     | 11,5              | 56,6                 | 18,6            | 13,2              |
| Samfunnsfag                                  | 10,2              | 66,5                 | 5,5             | 17,8              |
| Humanistiske fag og livssyn                  | 9,4               | 78,1                 | 2,8             | 9,8               |
| Sang og musikk                               | 3,9               | 79,1                 | 9,0             | 7,9               |

Tabell V.10 Tidspunkt for arrangement av voksenopplæring. Organisasjonene rangert etter andel kurs på dagtid/hverdag. Absolutte tall og prosent.

| Organisasjon                                                        | Hverdag<br>dag | Hverdag<br>kveld | Flere<br>helger | En<br>helig | Andel<br>dagtid |
|---------------------------------------------------------------------|----------------|------------------|-----------------|-------------|-----------------|
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                     | 38             | 0                | 0               | 0           | 100,0           |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)                        | 121            | 30               | 0               | 21          | 85,2            |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                            | 323            | 74               | 1               | 3           | 80,6            |
| Landsforeningen for Hjerter- og Lungesyke (LHL)                     | 391            | 184              | 14              | 19          | 64,3            |
| Studieforbundet av Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner(NFS) | 262            | 95               | 29              | 86          | 55,5            |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags studienemnd (NBS)                     | 125            | 131              | 2               | 2           | 48,1            |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                          | 157            | 58               | 24              | 184         | 37,1            |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFS)                          | 79             | 131              | 5               | 0           | 36,7            |
| Høyres Studieorganisasjon (HS)                                      | 885            | 1 772            | 32              | 35          | 32,7            |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                    | 1 456          | 4 192            | 0               | 37          | 25,6            |
| Studieforbundet av Funksjonshemmede organisasjoner(SFO)             | 120            | 271              | 0               | 126         | 23,2            |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                 | 56             | 168              | 17              | 43          | 19,7            |
| Norges Husmorforbund (NH)                                           | 207            | 928              | 3               | 48          | 17,5            |
| Norges Røde Kors (NRK)                                              | 98             | 437              | 12              | 46          | 16,5            |
| Samenes Landsforbund (SLF)                                          | 11             | 34               | 12              | 10          | 16,4            |
| Samisk Studieforbund (SOL)                                          | 39             | 214              | 1               | 0           | 15,4            |
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                | 3 044          | 11 273           | 2 012           | 3 511       | 15,3            |
| Folkeuniversitetet (FU)                                             | 1 988          | 10 601           | 292             | 238         | 15,2            |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                  | 12             | 38               | 11              | 38          | 12,1            |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                   | 7              | 21               | 30              | 21          | 8,8             |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                     | 32             | 241              | 3               | 431         | 4,5             |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                    | 472            | 8 007            | 1 213           | 1 079       | 4,4             |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                    | 85             | 3 201            | 89              | 366         | 2,3             |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                | 29             | 1 132            | 36              | 180         | 2,1             |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                         | 30             | 745              | 718             | 484         | 1,5             |
| Norges Døveforbund (NDF)                                            | 2              | 128              | 0               | 41          | 1,2             |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                  | 0              | 515              | 20              | 80          | 0,0             |
| Noregs Mållag (NM)                                                  | 0              | 139              | 3               | 1           | 0,0             |
| Norsk Forbund for Hørselhemmede (HFH)                               | 0              | 43               | 3               | 28          | 0,0             |
| Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS)                              | 0              | 29               | 0               | 0           | 0,0             |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                    | 0              | 297              | 25              | 25          | 0,0             |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                     | 0              | 167              | 3               | 0           | 0,0             |
| Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF)                         | 0              | 28               | 0               | 18          | 0,0             |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                | 0              | 107              | 0               | 12          | 0,0             |

## Vedlegg 6 Opplysningsorganisasjonene i Norge

Tabell V.11 Godkjente opplysningsorganisasjoner- og forbund i Norge.

| Organisasjon/forbund                                                  | Antall medlemsorganisasjoner |
|-----------------------------------------------------------------------|------------------------------|
| Arbeidernes Opplysningsforbund (AOF)                                  | 42                           |
| Bygdefolkets Studieforbund (BSF)                                      | 5                            |
| Edruskapsrørslas Studieforbund (ES)                                   | 11                           |
| Folkeakademiernes Landsforbund (FAL)                                  | -                            |
| Folkeuniversitetet (FU)                                               | 11                           |
| Framtiden i våre hendes studieorganisasjon (FIVH)                     | -                            |
| Frikirkelig Studieråd (FSR)                                           | 9                            |
| Høyres Studieforbund (HS)                                             | 5                            |
| Katolsk Studieråd (KSR)                                               | -                            |
| Kristelig Folkepartis Studieforbund (KrFs)                            | 3                            |
| Landsforeningen for Hjerter- og Lungesyke (LHL)                       | -                            |
| Marxistisk Opplysningsråd (MOR)                                       | 4                            |
| Nasjonalforeningen for Folkehelsen (NFF)                              | -                            |
| Noregs Mållag (NM)                                                    | -                            |
| Noregs Ungdomslag (NU)                                                | -                            |
| Norges Blindeforbund (NBF)                                            | -                            |
| Norges Døveforbund (NDF)                                              | -                            |
| Norges Fiskarlag (NFL)                                                | -                            |
| Norges Husflidslag (NHL)                                              | -                            |
| Norges Husmorforbund (NH)                                             | -                            |
| Norges Idrettsforbund (NIF)                                           | 41                           |
| Norges Ingeniørorganisasjons Studieforbund (NITO)                     | -                            |
| Norges Kooperative Landsforening (NKL)                                | -                            |
| Norges Røde Kors (NRK)                                                | -                            |
| Norges Sang- og Musikkråd (NSMR)                                      | 20                           |
| Norsk Bonde- og Småbrukarlags Studienemnd (NBS)                       | -                            |
| Norsk Forbund for Hørselshemmede (NFH)                                | -                            |
| Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede (NFPU)                    | -                            |
| Norsk Kristelig Studieråd (NKrS)                                      | 28                           |
| Norsk Politiforbund (NFP)                                             | -                            |
| Norske Sivilingeniørers Studieforbund (NIFs)                          | 2                            |
| Samenes Landsforbund/Samid Ædnansær'vi (SLF)                          | -                            |
| Samisk Studieutvalg/Sami Oahppolavdegoddi (SOL)                       | 2                            |
| Senterpartiets Studieforbund (SPS)                                    | 3                            |
| Sosialistisk Opplysningsforbund (SO)                                  | 2                            |
| Studieforbundet av Funksjonshemmedes organisasjoner (SFO)             | 6                            |
| Studieforbundet for Norske Freds- og Solidaritetsorganisasjoner (NFS) | 12                           |
| Studieforbundet Natur og Miljø (N&M)                                  | 19                           |
| Studieforbundet Ny Verden (SNV)                                       | 15                           |
| Studieorganisasjonen til Norsk Foreldrelag for Funksjonshemma (NOFF)  | -                            |
| Venstres Opplysningsforbund (VO)                                      | 4                            |
| Vestlandske Blindeforbund (VBF)                                       | -                            |
| Yrkesorganisasjonenes Studieforbund (YSF)                             | 6                            |

For en oversikt over hvilke medlemsorganisasjoner studieforbundene har, henvises det til Voksenopplæringsforbundets årsmelding, 1990.

## Til opplysningsorganisasjonene

## UNDERSØKELSE OM OPPLYSNINGSORGANISASJONENE

Denne undersøkelsen om opplysningsorganisasjonenes opplæringsevne gjennomføres av Fagbevegelsen senter for forskning, utredning og dokumentasjon (FAFO) på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Departementet har ønsket at et forskningsinstitutt skulle ha ansvar for en slik undersøkelse.

Opplysningsorganisasjonene fikk en bred plass i voksenopplæringsloven av 1976, og opplæringsvirksomheten dere driver er både omfattende og mangslungen. Det har lenge vært et følt behov at vi gjerne skulle ha mer dokumentert kunnskap om opplysningsorganisasjonenes opplæring. Mange vet mye om opplysningsorganisasjonene gjennom å ha levd i organisasjonene, og denne praktiske erfaringskunnskap er uvurderlig og bør brukes (kanskje mer enn vi har fått til til nå). Vi har også en løpende statistikk som er nyttig, men som er begrenset til stort sett å omfatte deltakertall, studietimer, antall kurs og grove emne kategorier. Det vi nå ønsker er altså å utvide kunnskapen med en bred kartlegging som gjelder alle opplysningsorganisasjonene og er landsdekkende.

Det å lage en undersøkelse om opplysningsorganisasjonene er ingen lett oppgave. Det er et så utrolig bredt spekter fordi organisasjonene er så forskjellige og har ulike målgrupper og ideologi. Det er et utall av emner som dekkes, måtene å organisere opplæringen på er svært varierte, de lokale forhold er skiftende osv. Det er nettopp bredden og tilknytningen til målgrupper og lokale forhold som er opplysningsorganisasjonene. Det er også en basis at organisasjonene sjøl skal bestemme hva slags opplæring dere skal drive og hvordan. Da blir det mangfoldig, med hensikt, fordi likestillingsaspektet i adgang til kunnskap er det bærende element, sammen med kulturdimensjonen og aktive lokalmiljøer.

De spørreskjemaene som nå sendes ut er laget i nær kontakt med Samnemnda for studiearbeid, personer i forskjellige opplysningsorganisasjoner, forskere og departementet. Vi har hatt mangfoldet med oss i forarbeidene, og etter beste evne søkt å avspeile det i spørreskjemaene, men inndeling i kategorier og alternative svar, som er nødvendig for å kunne sammenfatte data, vil alltid "snevre inn virkeligheten". Vi

ber om at dere gir informasjon i tillegg hvis dere syns vesentlige sider ved opplysningsorganisasjonen ikke kommer fram.

Vi har måttet avgrense hvilke temaer undersøkelsen skal dekke. Hovedspørsmålet er : Hva slags opplæring gjennomfører de tilskuddsberettigede opplysningsorganisasjonene? Vi har derfor lagt mye vekt på emnene i opplæringen, sammen med omfang og organiseringsmåter. Det er opplysningsorganisasjonene som arrangerer som gir dataene, og for å få noe mer kontakt med deltakerne, ber vi om en del opplysninger knyttet til eksempler på kurs og kursavgifter.

Å fylle ut spørreskjemaene vil kreve en del arbeid av opplysningsorganisasjonene. En vellykket undersøkelse er nå opp til dere, og vi takker for den innsats dere gjør med dette!

Det vi håper, og som vi har fått full støtte fra opplysningsorganisasjonene på, er å få fram data som dokumenterer opplysningsorganisasjonenes verdifulle innsats i kompetansebygging hos voksne og studieringens bidrag i det sosiale og kulturelle liv i lokalmiljøene.

Med vennlig hilsen



Trygve Tønnessen  
Ekspedisjonssjef



Bitten Kallerud  
Underdirektør

**VOKSENOPPLÆRINGEN I DE FRIVILLIGE OPPLYSNINGSORGANISASJONENE**

**SPØRRESKJEMA 1**

**fortrolig**

**1. NAVN:** \_\_\_\_\_

(Opplysningsorganisasjonens navn)

**2. UTBREDELSE**

I hvilke fylker hadde organisasjonen opplæringsvirksomhet i 1989?

|                           | JA                       | NEI                      |
|---------------------------|--------------------------|--------------------------|
| Østfold                   | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Akershus                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Oslo                      | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Hedmark                   | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Oppland                   | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Buskerud                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Vestfold                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Telemark                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Aust-Agder                | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Vest-Agder                | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Rogaland                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Hordaland                 | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Sogn og Fjordane          | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Møre og Romsdal           | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Sør-Trøndelag             | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Nord-Trøndelag            | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Nordland                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Troms ( ininkl. Svalbard) | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Finnmark                  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

### 3. ORGANISASJONENS TOTALE OPPLÆRINGSVIRKSOMHET

Hva var organisasjonens totale antall kurs, studietimer og deltakere 1989 og 1985?

A. Tilskuddsberettiget opplæringsvirksomhet (etter voksenoppl.loven) som fikk tilskudd fra UFD

|                        | 1989                          |          | 1985                 |
|------------------------|-------------------------------|----------|----------------------|
| 1. Antall kurs:        | <input type="text"/>          |          | <input type="text"/> |
| 2. Antall studietimer: | <input type="text"/>          |          | <input type="text"/> |
| 3. Antall deltakere:   | Kvinner: <input type="text"/> | Kvinner: | <input type="text"/> |
|                        | Menn: <input type="text"/>    | Menn:    | <input type="text"/> |

B. Tilskuddsberettiget opplæringsvirksomhet (etter vo-loven) som ikke fikk tilskudd fra UFD

|                        | 1989                          | Vet<br>Ikke              |          | 1985                 | Vet<br>Ikke              |
|------------------------|-------------------------------|--------------------------|----------|----------------------|--------------------------|
| 1. Antall kurs:        | <input type="text"/>          | <input type="checkbox"/> |          | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |
| 2. Antall studietimer: | <input type="text"/>          | <input type="checkbox"/> |          | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |
| 3. Antall deltakere:   | Kvinner: <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> | Kvinner: | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |
|                        | Menn: <input type="text"/>    | <input type="checkbox"/> | Menn:    | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |

Har gjennomført slike kurs, uten å registrere dem. Kan derfor ikke besvare spørsmålet ☐

Et grovt anslag over disse kursene (antall)

C. Opplæringsvirksomhet som ikke var berettiget tilskudd fra UFD

|                        | 1989                          | Vet<br>ikke              |          | 1985                 | Vet<br>ikke              |
|------------------------|-------------------------------|--------------------------|----------|----------------------|--------------------------|
| 1. Antall kurs:        | <input type="text"/>          | <input type="checkbox"/> |          | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |
| 2. Antall studietimer: | <input type="text"/>          | <input type="checkbox"/> |          | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |
| 3. Antall deltakere:   | Kvinner: <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> | Kvinner: | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |
|                        | Menn: <input type="text"/>    | <input type="checkbox"/> | Menn:    | <input type="text"/> | <input type="checkbox"/> |

Har gjennomført slike kurs, uten å registrere dem. Kan derfor ikke besvare spørsmålet ☐

Et grovt anslag over disse kursene (antall)

### 4. PERSONALE/MEDARBEIDERE

#### 4.A Lønnede medarbeidere

Hvor mange var ansatt for å lede og administrere organisasjonens studieaktivitetet i 1989 og 1985? (Rent undervisningspersonell holdes utenfor)

|                                 | 1989                 |                      | 1985                 |
|---------------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|
|                                 | Kvinner:             | Menn:                | Kvinner: Menn:       |
| 1. Antall fast ansatte, heltid: | <input type="text"/> | <input type="text"/> | <input type="text"/> |
| 2. Antall fast ansatte, deltid: | <input type="text"/> | <input type="text"/> | <input type="text"/> |
| 3. Antall engasjerte:           | <input type="text"/> | <input type="text"/> | <input type="text"/> |

#### 4.B Ulønnede medarbeidere

Her ønsker vi et anslag over ulønnede medarbeidere i organisasjonen

Hvor mange medarbeidere har dere som bidrar på frivillig, ulønnet basis? \_\_\_\_\_

Hvor mange av dem er kvinner? \_\_\_\_\_

Kommentarer (se veiledning):

---

---

---

---

#### 5. ORGANISASJONENS HOVEDMÅL

A. Beskriv organisasjonens mål for opplæringsvirksomheten kort og så konkret som mulig slik den er i dag. (Ta med emner/faglige mål, målgrupper m.v.)

---

---

---

---

B. Har dette endret seg siste 10 år?

JA

NEI

☐☐

Hvis ja; Hvordan ? (endringer/dreininger i emner, rekrutteringsmønster, e.a.)

---

---

---

---

---

Hvorfor? Hvis nei; hvorfor ikke?

---

---

---

---

---

Når ble omleggingene gjennomført (årstall, hvis mulig): \_\_\_\_\_

---

G. Andre opplysninger: \_\_\_\_\_

### 3. KOSTNADER

Hva kostet det å arrangere et kurs i 1989?

Velg de samme 2 kurseksempelene som i spørsmål 2

#### Eksempel 1

A. Kursnavn: \_\_\_\_\_

B. Sum utgifter: \_\_\_\_\_

Av dette gikk følgende til:

- |                        |       |
|------------------------|-------|
| 1. Lærerlønn           | _____ |
| 2. Kursmateriell       | _____ |
| 3. Kursadministrasjon  | _____ |
| 4. Eventuell lokalleie | _____ |
| 5. Annet               | _____ |

C. Sum inntekter: \_\_\_\_\_

Av dette kom følgende fra:

- |                                            |       |
|--------------------------------------------|-------|
| 1. Deltakere (inkl. bedrifter)             | _____ |
| 2. Tilskudd fra UFD                        | _____ |
| 3. Tilskudd fra fylkeskommune              | _____ |
| 4. Tilskudd fra kommune                    | _____ |
| 5. Tilskudd fra andre offentlige instanser | _____ |
| 6. Andre tilskudd                          | _____ |

#### Eksempel 2

A. Kursnavn: \_\_\_\_\_

B. Sum utgifter: \_\_\_\_\_

Av dette gikk følgende til:

- |                        |       |
|------------------------|-------|
| 1. Lærerlønn           | _____ |
| 2. Kursmateriell       | _____ |
| 3. Kursadministrasjon  | _____ |
| 4. Eventuell lokalleie | _____ |
| 5. Annet               | _____ |

C. Sum inntekter: \_\_\_\_\_

Av dette kom følgende fra:

- |                                            |       |
|--------------------------------------------|-------|
| 1. Deltakere (inkl. bedrifter)             | _____ |
| 2. Tilskudd fra UFD                        | _____ |
| 3. Tilskudd fra fylkeskommune              | _____ |
| 4. Tilskudd fra kommune                    | _____ |
| 5. Tilskudd fra andre offentlige instanser | _____ |
| 6. Andre tilskudd                          | _____ |

#### 4. NYE OPPLÆRINGSTILBUD?

Vi ønsker å vite hvilke nye opplæringsaktiviteter organisasjonen eventuelt har satt igang de siste 3 årene, og som fortsatt ble gjennomført i 1989. Vi ber derfor om at dere skriver kursnavn, kurskategori (jfr. inndelingen i Spørreskjema 3), kursets varighet og antall deltakere på 1 eller 2 kurs som ble holdt for første gang i henholdsvis 1989, 1988 og 1987. Har dere mange nye kursmøner, så velg de kursene som har hatt flest deltakere.

##### A. Nye kurs i 1989?

☐ Nei

☐ Vet ikke

☐ Ja, i så fall: Kurs-  
navn

Emne-  
kategori  
(nummer)

Varighet  
(timer)  
i 1989

Antall deltakere  
i 1989

Kvinner

Menn

Eksempel 1

Eksempel 2

##### B. Nye kurs i 1988?

☐ Nei

☐ Vet ikke

☐ Ja, i så fall: Kurs-  
navn

Emne-  
kategori  
(nummer)

Varighet  
(timer)  
i 1989

Antall deltakere  
i 1989

Kvinner

Menn

Eksempel 1

Eksempel 2

##### C. Nye kurs i 1987?

☐ Nei

☐ Vet ikke

☐ Ja, i så fall: Kurs-  
navn

Emne-  
kategori  
(nummer)

Varighet  
(timer)  
i 1989

Antall deltakere  
i 1989

Kvinner

Menn

Eksempel 1

Eksempel 2

## 5. OPPLÆRING TILSVARENDE DET OFFENTLIGE UTDANNINGSSYSTEM

Har organisasjonen/lokalavdelingene i dette fylket gjennomført opplæring av voksne som har paralleller i det offentlige utdanningssystemet?

|          | Ja                       | Nei                      | Vet ikke                 |
|----------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| I 1989:  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Før 1989 | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

Hvis dere hadde slik opplæring i:

1989                      1985

A. Antall kurs med grunnskoleopplæring for voksne

\_\_\_\_\_

B. Antall kurs med videregående opplæring for voksne

\_\_\_\_\_

C. Antall kurs med høyskole/universitetsutdanning for voksne

\_\_\_\_\_

## 6. NORSKOPPLÆRING FOR VOKSNE INNVANDRERE, FLYKTNINGER OG ASYLSØKERE

Har organisasjonen/lokalavdelingene i dette fylket gjennomført opplæring i norsk og/eller norske samfunnsforhold for voksne innvandrere, flyktninger eller asylsøkere?

|          | Ja                       | Nei                      | Vet ikke                 |
|----------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| I 1989:  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Før 1989 | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

Hvis dere hadde slik opplæring i:

1989                      1985

A. Antall kurs i norsk og norske samfunnsforhold

\_\_\_\_\_

B. Antall personer som deltok på disse kursene:

Kvinner:

\_\_\_\_\_

Menn:

\_\_\_\_\_

## 7. ARBEIDSMARKEDSOPPLÆRING

Har organisasjonen/lokalavdelingene i dette fylket gjennomført kurs som har vært godkjent som arbeidsmarkedsopplæring? (AMO som finansieres av Arbeidsmarkedsstaten)

|          | Ja                       | Nei                      | Vet ikke                 |
|----------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| I 1989:  | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| Før 1989 | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

Hvis dere hadde slik opplæring i:

1989                      1985

Antall AMO-kurs:

\_\_\_\_\_

---

## MARBEID

hvor ofte samarbeider dere/lokalavdelingene i ditt fylke med:

|                                      | Ofte                     | Av og<br>til             | Sjelden                  | Aldri                    | Vet<br>ikke              |
|--------------------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| andre organisasjoner                 | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| kommunen                             | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| regionalkommunen                     | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| høgskole- og utdanningsinstitusjoner | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| arbeidsmarkedsmyndigheter            | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| bedrifter                            | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| andre                                | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

hvilke områder, og hvor ofte, samarbeider dere/lokalavdelingene med andre organisasjoner, offentlige instanser eller bedrifter?

|                                 | Ofte                     | Av og<br>til             | Sjelden                  | Aldri                    | Vet<br>ikke              |
|---------------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| personell kontakt               | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| prosjektplanlegging             | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| spesifikk rekruttering til kurs | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| spesifikk kursplanlegging       | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| spesifikke markedsføringstiltak | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| praktisk gjennomføring          | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

---

**VOKSENOPPLÆRINGEN I DE FRIVILLIGE OPPLYSNINGSORGANISASJONENE**

**SPØRRESKJEMA 3**

**fortrolig**

**1.A. Navn:** \_\_\_\_\_  
(Opplysningsorganisasjonens navn)

**B. Fylke:** \_\_\_\_\_  
(Det fylket denne besvarelsen gjelder)

**Hvis skjemaet er besvart av en eller flere lokalavdelinger:**

**C. Avdeling:** \_\_\_\_\_  
(Den/de avdelinger besvarelsen gjelder)

Nedenfor har vi stilt opp 11 emne kategorier foruten en tolvte kategori for medarbeideropplæring. Med kursaktiviteter sikter vi til studieringer, amatørkulturtiltak og tiltak som kommer under § 24 i voksenopplæringsloven (hvis ikke annet er oppgitt). (Se veiledningen for forklaring av emnekategoriene.)

**2. Hadde dere kursaktiviteter innenfor en eller flere av disse emnekategoriene i 1989?**

|                                                       | Ja                       | Nei                      |
|-------------------------------------------------------|--------------------------|--------------------------|
| 1. Samfunnsfag                                        | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 2. Humanistiske fag, livssyn                          | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 3. Språk                                              | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 4. Sang og musikk                                     | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 5. Estetiske fag                                      | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 6. Sosialfag, helsefag                                | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 7. Servicefag                                         | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 8. Teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag, håndverk | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 9. Økonomi, administrasjon, EDB                       | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 10. Arbeidsmiljø, fagforeningsopplæring               | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 11. Andre kurs                                        | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |
| 12. Medarbeideropplæring                              | <input type="checkbox"/> | <input type="checkbox"/> |

## SPØRSMÅL NR. 3 - 10 GJELDER KURS I KATEGORI 1:

### SAMFUNNSFAG

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 11.

#### 3. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emne kategorien *samfunnsfag*?

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

#### 4. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

#### 5. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

#### 6. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

## 7. Kursvarlighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_  
B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_  
C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

## 8. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)  
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)  
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)  
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

## 9. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei  
☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

## 10. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 11 - 18 GJELDER KURS I KATEGORI 2:

### HUMANISTISKE FAG, LIVSSYN

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 19.

#### 11. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emne kategorien *humanistiske fag, livssyn*?

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

#### 12. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

#### 13. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

#### 14. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

**15. Kursvarlighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)**

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_  
B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_  
C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

**16. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)**

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)  
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)  
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)  
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

**17. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)**

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei  
☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_  
2. eksempel: \_\_\_\_\_
- 

**18. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989**

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 19 - 27 GJELDER KURS I KATEGORI 3:

### SPRÅK

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 28.

#### 19. Hvor mange kurs ble gjennomført Innen emnekategori *språk*?

- A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs som ikke er tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

#### 20. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) I denne kategorien?

- A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_
- B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

#### 21. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?

- A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

#### 22. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?

- A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

#### 23. Hvor mange av kursene var Innen språkene engelsk, tysk, fransk, spansk?

- |                   |                 |
|-------------------|-----------------|
| A. Engelsk: _____ | C. Fransk _____ |
| B. Tysk: _____    | D. Spansk _____ |

---

## 24. Kursvarighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_  
B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_  
C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

## 25. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)  
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)  
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)  
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

## 26. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

☐

Nei

☐

Ja, I så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

## 27. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 28 - 35 GJELDER KURS I KATEGORI 4:

### SANG OG MUSIKK

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 36.

#### 28. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategorien *sang og musikk*?

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskudsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

#### 29. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

#### 30. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

#### 31. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

### 32. Kursvarighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

### 33. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høgskole, universitet)
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

### 34. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

### 35. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989

A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 36 - 43 GJELDER KURS I KATEGORI 5:

### ESTETISKE FAG

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 44.

#### 36. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategorien *estetiske fag*?

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskudsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

#### 37. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

#### 38. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

#### 39. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

#### 40. Kursvarlighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

#### 41. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

#### 42. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_
2. eksempel: \_\_\_\_\_
- 

#### 43. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

**SPØRSMÅL NR. 44 - 51 GJELDER KURS I KATEGORI 6:**

**SOSIALFAG, HELSEFAG**

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 52.

**44. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategorien *sosialfag, helsefag*?**

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

**45. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?**

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

**46. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?**

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

**47. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?**

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

**48. Kursvarlighet** (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_  
B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_  
C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

**49. Hva var kursenes faglige nivå?** (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)  
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)  
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)  
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

**50. Studiesammenheng** (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei  
☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_  
2. eksempel: \_\_\_\_\_
- 

**51. Kostnader** Velg et typisk kurs fra 1989

A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 52 - 59 GJELDER KURS I KATEGORI 7:

### SERVICEFAG

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 198,9 gå til spørsmål nr. 60

#### 52. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategorien *servicefag*?

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk ~~stat~~tilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

#### 53. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

#### 54. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

#### 55. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

**56. Kursvarlighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)**

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_  
B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_  
C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

**57. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)**

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)  
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)  
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)  
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

**58. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)**

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei  
☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

**59. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989**

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

**SPØRSMÅL NR. 60 - 67 GJELDER KURS I KATEGORI 8:**

**TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAG, REALFAG, HÅNDVERK**

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 68.

**60. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategori *teknisk-naturvitenskapelige fag, realfag, håndverk*?**

A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs som ikke var tilskudsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

**61. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?**

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

**62. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?**

A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_

B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_

C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

**63. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?**

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

**64. Kursvarlighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)**

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_  
B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_  
C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

**65. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)**

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)  
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)  
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)  
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_  
2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

**66. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)**

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei  
☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_  
2. eksempel: \_\_\_\_\_
- 

**67. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989**

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

**SPØRSMÅL NR. 68 - 75 GJELDER KURS I KATEGORI 9:**

**ØKONOMI, ADMINISTRASJON, EDB**

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 76.

**68. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emne kategorien *økonomi, administrasjon, EDB*?**

- A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

**69. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?**

- A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_
- B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

**70. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?**

- A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

**71. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?**

- A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

## 72. Kursvarlighet (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

## 73. Hva var kursenes faglige nivå? (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

## 74. Studiesammenheng (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

## 75. Kostnader Velg et typisk kurs fra 1989

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

**SPØRSMÅL NR. 76 - 83 GJELDER KURS I KATEGORI 10:**

**ARBEIDSMILJØ, FAGFORENINGSOPPLÆRING**

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 84.

**76. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategori *arbeidsmiljø, fagforeningsopplæring*?**

- A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

**77. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategori?**

- A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_
- B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

**78. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?**

- A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

**79. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?**

- A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

**80. Kursvarlighet** (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

**81. Hva var kursenes faglige nivå?** (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

**82. Studiesammenheng** (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

**83. Kostnader** Velg et typisk kurs fra 1989

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 84 - 92 GJELDER KURS I KATEGORI 11:

### ANDRE KURS

Hvis dere ikke hadde studievirksomhet på dette området i 1989, gå til spørsmål nr. 93.

**84. Hvilke kurs plasserer dere i denne emnekategorien?**

---

---

---

---

**85. Hvor mange kurs ble gjennomført innen emnekategorien *andre kurs*?**

- A. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som fikk statstilskudd fra Utdannings- og forskningsdepartementet: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs rettet inn mot særlige målgrupper (§ 24): \_\_\_\_\_

**86. Hvor mange deltakere fullførte kurs (med UFD-tilskudd) innen denne kategorien?**

- A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_
- B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

**87. Hvor mange kurs (med UFD-tilskudd) ble avholdt med/uten lærer?**

- A. Antall kurs med lærer: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs uten lærer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs delvis med lærer, og delvis uten lærer: \_\_\_\_\_

**88. Når ble kursene (med UFD-tilskudd) holdt?**

- A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_
- D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---

**89. Kursvarlighet** (gjelder kursene med UFD-tilskudd)

- A. Antall kurs med 24 studietimer eller mindre: \_\_\_\_\_
- B. Antall kurs med mellom 24 og 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- C. Antall kurs med mer enn 48 studietimer: \_\_\_\_\_
- 

**90. Hva var kursenes faglige nivå?** (Gjelder alle kurs)

- A. Grunnivå (nybegynner/grunnskole)
1. Antall kurs på grunnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- B. Mellomnivå (viderekommende/videregående skole)
1. Antall kurs på mellomnivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- C. Høyere nivå (avansert/høyskole, universitet)
1. Antall kurs på høyere nivå totalt: \_\_\_\_\_
  2. Hvor mange av disse var eksamensrettet? \_\_\_\_\_
- 

**91. Studiesammenheng** (Gjelder bare kurs med UFD-tilskudd)

- A. Var noen av kursene lagt opp med tanke på å kunne inngå i et mer omfattende studieopplegg?

- ☐ Nei
- ☐ Ja, i så fall hvor mange? (antall) \_\_\_\_\_

- B. Nevn to eksempler på slike kurs:

1. eksempel: \_\_\_\_\_

2. eksempel: \_\_\_\_\_

---

**92. Kostnader** Velg et typisk kurs fra 1989

- A. Navn på kurset: \_\_\_\_\_

- B. Hvor mange timer gikk dette kurset over? \_\_\_\_\_

- C. Hva var kursavgiften for dette eller tilsvarende kurs i henholdsvis 1990, 1989, 1987 og 1985?  
(Den enkeltes utgifter til materiell holdes utenfor)

\_\_\_\_\_

1990

\_\_\_\_\_

1989

\_\_\_\_\_

1987

\_\_\_\_\_

1985

## SPØRSMÅL NR. 93 - 95 GJELDER KURS I KATEGORI 12:

### MEDARBEIDEROPPLÆRING

#### 93. Hvor mange *medarbeiderkurs* ble gjennomført i 1989?

A. Antall medarbeiderkurs arrangert som studieringer med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven (§19.1) som fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

B. Antall medarbeiderkurs med tilskuddsrett etter andre kriterier i voksenopplæringsloven som fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

C. Antall medarbeiderkurs med tilskuddsrett etter voksenopplæringsloven som ikke fikk tilskudd fra UFD: \_\_\_\_\_

D. Antall medarbeiderkurs som ikke var tilskuddsberettiget etter vo-loven: \_\_\_\_\_

---

#### 94. Hvor mange deltakere fullførte medarbeiderkurs (med UFD-tilskudd)?

A. Antall kvinnelige deltakere: \_\_\_\_\_

B. Antall mannlige deltakere: \_\_\_\_\_

---

#### 95. Når ble medarbeiderkursene (med UFD-tilskudd) holdt?

A. Antall kurs holdt på hverdager, dagtid (størstedelen før kl. 17.00): \_\_\_\_\_

B. Antall kurs holdt på hverdager, kveldstid (størstedelen etter kl. 17.00): \_\_\_\_\_

C. Antall kurs holdt hovedsakelig i helger: \_\_\_\_\_

D. Antall kurs gjennomført og avsluttet i løpet av en enkelt helg: \_\_\_\_\_

---







# Kompetanse eller tidsfordriv?

Begrepet *livslang læring* er ikke lenger bare et fremtidsrettet slagord fremsatt av idealistiske pedagoger. Voksenopplæring har fått økt aktualitet, neppe for den gode saks skyld, men fordi den er blitt nødvendig for arbeidslivet og for et mer komplisert samfunn.

I denne rapporten er omfanget av opplysningsorganisasjonenes studietilbud kartlagt. Sentrale spørsmål som belyses er:

- Hvor finner vi hovedaktørene i norsk voksenopplæring?
- Hva slags type opplæring gir organisasjonene?
- Hvordan er opplæringen organisert, og hvem er den rettet mot?

Underveis knyttes disse spørsmålene til problemstillinger som:

- Hvordan er organisasjonenes tilbud sett i forhold til bredere behov for voksenopplæring i Norge i 1990-årene? Bidrar organisasjonene til utjevning av utdanningsforskjellene i Norge?
- Virker organisasjonenes opplæringstilbud som supplement eller som alternativ til skoleverket?
- Hvor står organisasjonenes opplæringstilbud i forhold til egne målsettinger, lov om voksenopplæring, folkeopplysningsidealene og kommersiell markedsfilosofi?



FAFO-rapport nr. 120

ISBN 82-7422-069-2

Fagbevegelsens senter for forskning,  
utredning og dokumentasjon

Fossveien 19, 0551 Oslo

Tlf. (02) 71 60 00